MAŁY CEREMONIAŁ

dla kleryków i kapłanów

Opracował ks. Jan Chrzc. Mueller T. J. – Ponownie wydał ks. Jan Chrzc. Umberg T. J. nakładem Wydawn. i księgarni Herdera, Fryburg w Bryzg.

POZAŃ

tłumaczył

Ks. Prof. Dr Antoni Prumbs

WYDAWNICTWO SEMINARIUM ZAGRANICZNEGO
POZNAŃ 1949

TYLKO NA MIEJSCU

1450 4

NIHIL OBSTAT:
Poznań, dn. 2. maja 1949 r.
Ks. Dr Marian Finke

IMPRIMATUR
Poznań, dn. 11. maja 1949.
Ks. Fr. Maciewski
Wikariusz Generalny
Ks. Haendschke
Kanclerz Kurii
L. Dz. 5468/49

K-55752

Podpisano do druku dnia 30. XI. 1948. — Nakład 4.000 egzemplarzy — Ark. druk. 21 1/2 — Papier druk. sat. 5 kl. 70 gr. — Zamówienie nr 1230

DRUKARNIA NAKŁADOWA J. KAWALERA W SZAMOTUŁACH

Słowo wstępne tłumacza.

W roku 1904 wydał po raz pierwszy wybitny i wielce zasłużony członek Towarzystwa Jezusowego, O. Jan Chrzc. Müller, dla kleryków i duchowieństwa parafialnego podręcznik liturgiczny pod t. „Zeremonienbüchlein". Dziełko to zyskało wśród duchowieństwa wielkie wzięcie i wielką poczytność. Dowodem tego jest fakt, że od r. 1904 do 1937, a więc w przeciągu 33 lat, doczekało się 18-krotnego nakładu, a rozeszło się w ilości 41 tysięcy egzemplarzy.

Poważną zaletą tego dziełka jest jego „podręczność". Autor, wydając je, miał na oku przede wszystkim cele praktyczne. Tym się tłumaczy ta uderzająca, w innych dziełach tego rodzaju tak niemieckich jak innojęzycznych niespotykana zwięzłość, a równoczesna ścisłość i dokładność podawanego w nim materiału. Na 319 stronicach małego formatu podaje autor wszystko, co z zakresu liturgii i ceremonij każdy kleryk, a zwłaszcza duszpasterz parafialny wiedzieć i stosować powinien.

Te zalety podręcznika spowodowały mnie, by go w przekładzie polskim udostępnić tym braciom kapłanom, którzy nie mogli dotąd posługiwać się oryginałem.

Niech więc ten „Mały Ceremoniał" przyczyni się do pomnożenia chwały Bożej, a szczególnie Chrystusa eucharystycznego w kościołach naszych w myśl psalmisty Pańskiego: „Domine, dilexi decorem domus tuae". (Ps. 25, 8).

Poznań, w uroczystość Bożego Ciała 1946 r.

Ks. prof. Dr. Antoni Prumbs.

SPIS RZECZY:

Str.

Wstęp.

Ogólne reguły praktyczne 13

Rozdział pierwszy: Msza św.

I. Podział Mszy świętych 17

II. Zmienne części Mszy św. 18

§ 1. Msza z dnia 18
A. Ps. Judica, Introit, Gloria 18
B. Oracje 19
1. Ilość oracyj 19
2. Komemoracje 20
C. Epistoła, Graduał, Sekwencja, Ewangelia . . 28
D. Credo 29
E. Prefacja 30
F. Communicantes 32
G. Ostatnia Ewangelia 32

§ 2. Msze wotywne w ścisłym tego słowa znaczeniu . . 34
A. Ogólne uwagi 34
B. Msze wotywne uroczyste 37
C. Msze wotywne prywatne 40
D. Niektóre Msze wotywne w szczególności . . 43

§ 3. Msze wotywne w nieścisłym tego słowa znaczeniu . . 44
Pierwsza grupa: 5 wielkich świąt partykularnych . . 44
Druga grupa: święta, dawniej obchodzone w niedzielę 46
Trzecia grupa: święta, z którymi łączy się wielki konkurs ludu 47
Czwarta grupa: święta niższego rzędu, zbiegające się z świętem wyższego rzędu (okurencja) . . 47
Piąta grupa: Msza świąteczna zamiast Mszy wotywnej 49
Szósta grupa: Msza w dni feriae maiores i w niedziele 49
Siódma grupa: Msza w kościele obcym 51

§ 4. Msze żałobne 53
A. Ogólne przepisy 53
B. Tabela różnego rodzaju Mszy żałobnych . . 54
C. Trzy Msze w Dniu Zadusznym 64

III. Ryt cichej Mszy 65

A. Szczegółowy opis ceremonij cichej Mszy 65

B. Krótki przegląd ceremonij 96
§ 1. Pokłony 96
§ 2. Układ rąk 99

Str.

§ 3. Układ oczu 99
§ 4. Głos 100
Dodatek: Instrukcja S. R. C. w sprawie indultu dla kapłanów słabowzrokowych z dnia 12. I. 1921 101
IV. Uroczysta Msza (Missa sollemnis z asystą) . . . 102
A. Bez wystawienia N. S. 102
§ 1. Przygotowania 102
§ 2. Ogólne prawidła dla diakona i subdiakona . . 103
§ 3. Funkcje lewitów 104
§ 4. Funkcje prezbitera asystenta 123
§ 5. Funkcje celebransa 125
Dodatek I: Asysta podczas cichej Mszy biskupa 134
Dodatek II: Cicha Msza w obecności biskupa . 140
B. Uroczysta Msza z asystą wobec wystawionego N. S. . 141
§ 1. Wstępne uwagi, 40-godzinne nabożeństwo . . 141
§ 2. Ceremonie 144
Dodatek I: Ryt Mszy prywatnej wobec wystawionego N. S. 147
Dodatek II: Kilka wskazań, dotyczących wystawienia N. S. 149
C. Missa cantata (odnosi się także do naszej tzw. sumy) 151
Dodatek: Święcenie wody i aspersja . . . 152
V. Uroczysta Msza żałobna z asystą 154
§ 1. Przygotowania 154
§ 2. Uwagi wstępne 154
§ 3. Szczegółowy opis funkcyj 154
§ 4. Absolutio i pogrzeb 158
Pogrzeb dzieci 164

Rozdział drugi:

Nabożeństwa popołudniowe 165
I. Nieszpory 165
II. Kompleta 168
III. Nabożeństwo benedykcyjne (eucharystyczne) . . . 169
A. Z asystą 170
§ 1. Paramenty 170
§ 2. Diakon (asystujący) 171
§ 3. Celebrans 174
B. Bez asysty 176
§ 1. Paramenty 176
§ 2. Ryt 176
C. Wystawienie N. S. w cyborium 177
Świece przy funkcjach liturgicznych 178

Rozdział trzeci:

Osobne funkcje w roku kościelnym 179
Ogólne uwagi co do święcenia świec, popiołu i palm . . 179

Str.

I. Święcenie świec 182
A. Z asystą lewitów 182
§ 1. Uwagi wstępne 182
§ 2. Sama funkcja 182
B. Bez asysty 184
§ 1. Święcenie świec 184
§ 2. Procesja 185
II. Popielec i okres Wielkiego Postu w ogólności . . 186
§ 1. Święcenie popiołu 186
§ 2. Msza św. od Septuagezymy do Wielkanocy . 187
§ 3. Zasłanianie obrazów 187
III. Niedziela Palmowa 188
A. Z asystą lewitów 188
§ 1. Przygotowania 188
§ 2. Paramenty 188
§ 3. Sama funkcja 188
B. Bez lewitów 192
§ 1. Święcenie palm 192
§ 2. Rozdawanie palm 193
§ 3. Procesja palmowa 193
IV. Matutinum Wielkiego Tygodnia 194
§ 1. Przygotowania 194
§ 2. Ryt 194
V. Ogólne uwagi co do Triduum sacrum 196
§ 1. Klękanie przed krzyżem w Wielkim Tygodniu . 196
§ 2. Grób święty 196
§ 3. Niektóre przepisy 197
VI. Wielki Czwartek 198
A. Uroczysty ryt z asystą lewitów 198
§ 1. Przygotowania 198
§ 2. Msza św. 199
§ 3. Nieszpory 203
§ 4. Ryt przeniesienia cyborium 203
§ 5. Obnażenie ołtarzy 204
B. Ryt wielkoczwartkowy bez lewitów 205
§ 1. Msza św. 205
§ 2. Procesja 205
VII. Wielki Piątek 206
A. Uroczysty ryt z asystą lewitów 206
§ 1. Przygotowania 206
§ 2. Ryt 207
B. Ryt wielkopiątkowy bez lewitów 220
VIII. Wielka Sobota 221
Uwaga wstępna 221

Str.
A. Uroczysty ryt z asystą lewitów 222
§ 1. Przygotowania 222
§ 2. Ryt 225
B. Ryt wielkosobotni bez lewitów 235
IX. Dzień św. Marka i dni Krzyżowe 237

Rozdział czwarty:

Sprawowanie Sakramentów św. i sakramentaliów . . 239
I. Udzielanie chrztu św. 239
§ 1. Przygotowania 239
§ 2. Pytania wstępne 239
§ 3. Ryt 240
II. Udzielanie Komunii św. 243
§ 1. W kościele — extra missam 243
§ 2. Komunia chorych — wiatyk 246
III. Sprawowanie Sakramentu Pokuty 250
Dodatek: absolucja generalna, udzielana świeckim tercjarzom 251
IV. Sprawowanie Sakramentu Ostatniego Namaszczenia . . 251
§ 1. Przygotowania 251
§ 2. Ryt 252
Dodatek: absolucja generalna in articulo mortis . 254
V. Pobłogosławienie związku małżeńskiego 255
VI. O benedykcjach (sakramentaliach) 257

Rozdział piąty:

Modlitwa brewiarzowa 261
Instrukcja, dotycząca modlitwy brewiarzowej . . . 261
A. Układ i podział brewiarza 261
B. Rodzaje i części poszczególnych officjów . . . 262
I. Godziny kanoniczne 263
II. Prawidła co do okurencji i konkurencji officjów . 264
C. Jak odmawia się różnego rodzaju officia? . . . 266
I. Officium wysokorzędnych świąt 266
1. Które to święta? 266
2. Jak odmawia się officium tychże świąt? . . 266
II. Officium zwykłych świąt z 9 lekcjami . . . 267
1. Które to święta? 267
2. Jak odmawia się ich officium? 267
III. Officium świąt o 3 lekcjach 268
1. Officium święta prostego (festum simplex) . . 269
2. Officium S. Mariae in sabbato 269
IV. Officium niedzieli 270

Str.
V. Officium ferii (i wigilii) 272
VI. Officium zaduszne 274
D. Praktyczne uwagi do niektórych części officium . . 276
I. Komemoracje 276
II. Uwagi do matutinum 279
III. Uwagi do kompletorium 282
IV. Uwagi do niektórych godzin kanonicznych . . 282
V. Uwagi na poszczególne okresy Roku Kościelnego . 283
1. Na Adwent 283
2. Na okres Wielkiego Postu i Męki Pańskiej . . 284
3. Na okres wielkanocny 284
VI. Kilka uwag o dyrektorium 285
Tabela do piątego rozdziału 286

Dodatek:

I. Obchód uroczystości Poświęcenia Kościoła — Święta tytularnego — Świąt Patronów miejscowych . 288
II. Uroczystość Beatyfikacji i Kanonizacji 292
III. Kongresy eucharystyczne 293
IV. Uroczystości i Kongresy misyjne 294
V. Wizytacja biskupia i Bierzmowanie 294
Dodatek muzyczny 311
Spis rzeczy alfabetyczny 335

SKRÓTY:

O. = ołtarz.
AA. = autorzy.
Ac. = akolita.
Bir. = biret.
C. = celebrans.
D. = diakon.
d. = decreta authentica Congreg. S. R.
Epst. = strona epistoły.
Ewgl. = strona ewangelii.
G. = genuflexio.
G. i. p. = genuflexio in plano.
S. = subdiakon.
Crm. = ceremoniarz.
K. = kapłan.
str. = strona.
As. = asystent.
thur. = turyfer.

WSTĘP.

Ogólne reguły praktyczne.

Znajomość pewnych ogólnych prawideł liturgicznych ułatwia pełnienie służby Bożej, powoduje pewność i zręczność w wykonywaniu funkcyj kościelnych. Wymienia się więc na tym miejscu ważniejsze z nich.

1. Pocałunki liturgiczne. a) Odbierając przedmiot, całuje się wpierw rękę podającego dany przedmiot, po czym sam przedmiot; — odwrotnie podając przedmiot, całuje się wpierw przedmiot, następnie rękę tego, któremu się go podaje. (Caer. Ep. I, c. 18, n. 16).

Wyjątek: Według Miss. i Caer. Ep. całuje się wpierw świecę poświęconą i palmę, następnie rękę C., ponieważ chodzi tu nie tylko o odbiór przedmiotu poświęconego, ale o jego specjalne uczczenie.

b) Coram SS° exposito odpada całowanie bir. i kadzidła.

2. Biret. In functione nie ma się nigdy głowy nakrytej (tylko w czasie kazania); i tak np. podczas uroczystej Mszy wpierw siadamy, następnie nakrywamy głowę; podobnie wpierw zdejmujemy biret, potem wstajemy; stąd taka jest jedna z regulae generales de benedictionibus: stando semper benedicat et aperto capite (Rit. Rom. tit. VIII, c. 1, n. 7). Stąd również ta reguła: Przychodząc do O., zdejmujemy wpierw bir.; wkładamy go dopiero, gdy odchodzimy od O.

3. Chodzenie. Nie chodzi się nigdy wstecz (chyba jeden tylko krok), lecz obracamy się, zwykle w prawo.

4. Klękania. 1) Sposób: Klękając na jedno kolano (używać będziemy odtąd terminu „przyklęka-

nie"), należy mieć na względzie trzy poruszenia: a) opuszczamy prawe kolano przy kostce lewej nogi i dalej na posadzkę; b) głowę i górną część ciała trzymamy prosto, nie zgięte; c) podnosimy się niezwłocznie. Gdy podczas przyklękania odmawiamy szereg słów, jak np. przy „Et incarnatus est", zwalniamy tempo przyklękania; w innych razach, np. przy słowach „Veni Sancte Spiritus" w czasie Mszy św. do Ducha św., należy, jak to podaje Mszał, w cichej Mszy przyklęknąć tylko na pierwsze słowa — podczas sumy klęczy się, gdy chór śpiewa te słowa, na obu kolanach, — a więc nie wolno nigdy trwać w pozycji klęczącej na jednym kolanie.

Przy klękaniu na oba kolana (prostratio) opuszczamy wpierw prawe kolano, następnie lewe; po czym pochylamy się nieco i wstajemy (d 4179[1]).

2) Reguły: a) Dla wszystkich oficjantów, z wyjątkiem C., biskupa i kanonika, przyklękanie przed krzyżem każdego Ołtarza jest przepisowe (Caer. Ep. I, c. 18, n. 3; d 4193), ale tylko in actu functionis d 3792[11]).

b) C. i lewitów obowiązuje ta reguła: Przyklęka się aż do posadzki (genuflexio in plano) tylko wtedy, gdy wchodzi się do chóru i opuszcza chór; podczas funkcji na stopniu Ołtarza (genuflexio super gradum), np. gdy wraca się od sedilia do O. — Natomiast ministri inferiores wszyscy przyklękają in plano (por. d 4198[3]).

c) Dla wszystkich: Przed wystawionym N. S. robi się prostratio tylko wtedy, gdy przychodzi się do chóru albo odchodzi z niego, albo gdy przechodzi się od środka O. na stronę epistuły w celu zamiany paramentów, albo gdy wraca się stamtąd na środek (Mem. Rit. tit. 4, c. 2, § 1, n. 22; § 2, n. 1): poza tym zawsze się tylko przyklęka.

d) Przy przyklękaniu przy ołtarzu kładzie tylko C: — i to zawsze — ręce na O., nie zaś kapłan, który np. przy błogosławieństwie Najśw. Sakramentem (benedykcji) pełni funkcje diakona czy asystenta.

5. Pokłony. 1) Rozróżnia się:

a) pokłon ciała głęboki, tj. takie pochylenie ciała, że wyciągnięte ramiona sięgają kolan;

b) pokłon ciała mierny, tj. takie pochylenie ciała (w pozycji stojącej), by nachylający się mógł dojrzeć własną stopę, albo (w pozycji klęczącej) pochylenie głowy, połączone z lekkim zniżeniem ramion (d 4179[1]);

c) pokłon głowy (zwany także inclinatio simplex): rozróżnia się wprawdzie profunda, media, minima, zależnie od tego, czy ku uczczeniu Boga (Jesus, Jesus Christus, Gloria Patri, Oremus itd.) = profunda; czy ku uczczeniu Najśw. Marii Panny = media; czy ku uczczeniu jakiego Świętego (albo Papieża panującego) = minima; jednakże rubryki wymieniają tylko dwa rodzaje pokłonu głowy: Cum profert nomen Jesu vel Mariae, inclinat se; sed profundius, cum dicit „Jesus" (Caer. Ep. II, c. 8, n. 46).

2) Reguły: a) Głęboki pokłon głowy robi się zawsze w kierunku krzyża na O. (tylko podczas Ewangelii ku Mszałowi); lecz gdy wystawiony jest Najśw. Sakrament, i po konsekracji (np. na Oremus przed Pater noster) robi się wszystkie głębokie pokłony głowy ku N. S. (także podczas Ewangelii; według d 3875[4])[1].

Poszczególne pokłony zob. wyżej str. 96 i n.

b) Pokłony głowy na imię Marii i na imiona Świętych robi się z reguły do Mszału. Natomiast gdy główny obraz ołtarzowy przedstawia N. M. P. albo odnośnego Świętego, robi się pokłon ku obrazowi (Rit. cel. tit. V, n. 2).

c) Na imię Marii i Papieża robi się pokłon głowy w każdej Mszy św. (także w żałobnej), ile razy

[1] Gdy wypadnie zrobić ten pokłon z boku, np. od strony epistuły ku krzyżowi na O., zwracamy w tym kierunku nie tylko głowę, ale całą górną część ciała i w tej postawie robi się następnie pokłon.

ono w niej zachodzi; natomiast na imiona innych Świętych, ilekroć ku ich czci odprawia się Msza św. albo gdy we Mszy z dnia imię kalendarzowego świętego zachodzi w komemoracji (ale nie w modlitwie Acunctis, nie na wspomnienie Kosmy i Damiana w modlitwie Mszy stacyjnej, przypadającej w czwartek po 3. niedzieli Wielkiego Postu), i to ilekroć imię zachodzi, jednakże nie, gdy zachodzi tylko w nagłówkach epistuły i ewangelii. To samo odnosi się do Mszy wotywnych i wigilijnych (pod d 4281 [2]), nie zaś do Mszy żałobnych. Gdy przypadkiem komemoracja Świętego wśród oktawy Jego Święta wypada, np. z powodu święta 2. klasy, to jednak na imię owego Świętego pochyla się głowę we Mszy św. (d 4116 [1]). — Przy kilku imionach inklinuje się per modum unius.

d) Na imię biskupa Ordynariusza inklinuje się tylko in anniv. elect. et consecr., i to nie tylko w oracji, ale także w kanonie (por. De Herdt i i.).

e) Nie inklinuje się, gdy wymienione są tylko tytuły, jak np. SS. Angelorum, również nie na wzmiankę Trinitas albo Spiritus Sanctus.

f) Podczas klęczenia nie robi się pokłonu głowy (np. na imię Jezus, na Gloria Patri), chyba, że jest wyraźnie przepisany, jak na „Et incarnatus est" podczas sumy — por. d 4179.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

Msza święta.

I. Podział Mszy Świętych.

Msze św. dzielą się:

1. pod wzgl. solenności zewnętrznej:

na Msze uroczyste (sollemnes): solenna Msza z asystą i kadzidłem, Msze śpiewane (cantatae) bez asysty i kadzidła (pomijając osobne indulty), i Msze prywatne: ciche Msze bez asysty i kadzidła.

2. pod względem prawnym:

na Msze publiczne (Msza konwentualna w łączności z modlitwą chórową; Msza parafialna z obowiązkiem aplikacji pro populo i na Msze prywatne (stypendialne, legatowe itd.).

3. w stosunku do officium, czyli modlitwy brewiarzowej: na takie, które zgodne są z officium, tzn. Msze z dnia (Msze ku czci tajemnicy wiary albo Świętych, Msze de Tempore: niedzielne, ferialne, wigilijne), i na takie, które nie są zgodne z officium: Msze wotywne i (poza dniem Zadusznym) żałobne.

4) w stosunku do komemoracji:

na zwykłe Msze bez uwzględnienia oracyj i komemoracyj innych Mszy, w danym dniu odprawianych, albo z oracjami i komemoracjami innych Mszy sub altera conclusione i na Msze o charakterze podwójnym, w których dodaje się do oracji Mszy oracyę Mszy wotywnej przeszkodzonej sub prima conclusione.

5. pod względem rytu:

na Msze rytu prostego (simplex), połowicznego (semiduplex), zdwojonego mniejszego (duplex minus), zdwojonego większego (duplex maius), zdwojonego 2. klas. (duplex 2. classis), zdwojonego 1. klasy (duplex 1. classis).

II. Zmienne części Mszy św.

§ 1. Msza z dnia.

A. Ps. Judica, Introit, Gloria.

1. Ps. Judica opuszcza się w Mszach żałobnych i de Tempore od Niedzieli Pasyjnej, aż do Wielkiego Czwartku włącznie — natomiast odmawia się go w Mszach świątecznych i wotywnych tego okresu.

2. Introit opuszcza się w Mszy wielkosobotniej i w wigilię Zesłania Ducha św., jeśli w niej czytano proroctwa. W okresie wielkanocnym dodaje się przed wersetem podwójne Alleluja.

Gloria Patri odpada, ilekroć opuszcza się Ps. Judica.

3. Gloria. a) odmawia się zawsze we Mszy: gdy w Officium odmawia się Te Deum, a więc także w niedziele antycypowane po Epifanii i Zielonych Świątkach, następnie w okresie wielkanocnym w Mszach przeniesionych, dalej w Mszach ferialnych w okresie wielkanocnym; dalej w uroczystości Świętych i Błogosławionych (wyjątek stanowi Święto Młodzieniaszków w dzień powszedni); wreszcie w Wielki Czwartek i Wielką Sobotę.

b) Gloria opuszcza się zawsze, gdy Mszę św. odprawia się w kolorze fioletowym.

Gdy jest Gloria, zachodzi również i zawsze Ite, missa est; gdy nie ma Gloria, wtedy zamiast Ite, Missa est, Benedicamus Domino (C. zwrócony do O.).

B. Oracje.

1. Ilość Oracyj.

Dla lepszego zrozumienia następnych uwag poleca się bardzo przegląd podziału i porządku niedziel, świąt itd., podany w brewiarzu pod tytułem Duae tabellae.

a) W Mszach rytu zdwojonego **(duplex)** z reguły jest tylko jedna oracja; lecz bardzo często jedna i więcej komemoracyj. Przyjęta jest zasada taka (Add. et Var. tit. V, n. 1): w święto duplex ta sama ilość oracyj w Mszy św. co w Laudesach. Dochodzi ewentualnie Imperata.

Wyjątki: 1. w śpiewanych Mszach w święta 1. klasy odpadają komemoracje Diei oct. comm. i święta dupl. maj., dupl. min. semidupl.; w święta 2. kl. komemoracja diei oct. simpl. i święta simpl.

2. Odwrotnie komemoruje się we Mszy, chociaż nie w Officium, dni krzyżowe (dies rogationum)[1], również wigilie, które przypadają w Adwencie, Wielkim Poście, w Suche Dni, jako też niedziele przeniesione.

Uwaga: W Suche Dni i w podobnych wypadkach bierze się jako komemoracje zawsze pierwszą orację odnośnej Mszy; jest to oracja zgodna z oracją brewiarzową (Rubr. gen. tit. VII, n. 4).

b) W Mszach rytu połowicznego **(semiduplex)**, zatem również w niedzielę, zasadniczo tylko trzy, z dodaniem ewentualnej Imperaty. Dołączanie do przepisanych oracyj jeszcze innych jest wzbronione (również w Mszach wotywnych w takie dni).

c) W Mszach rytu prostego **(simplex)** np. in festis simplicibus, vigiliis communibus, zasadniczo trzy (z dodaniem ewent. Imperaty), jednakże dopuszczalne są w cichych Mszach, dalsze dodatkowe (także w tygodniu pasyjnym).

Wyjątki: 1. Mniej niż trzy oracje mają: a) dwie Msze, które mają przywilej jednej oracji: Msza Niedzieli Palmowej i wigilii Zesłania Ducha Św.; — b) Msze okresu pasyjnego (również Msze świąteczne rytu połowicznego — semid.), oktawy Wielkanocy i Zesłania Ducha Św., od środy począwszy; — c) Msze wszystkich niedziel, w których komemoruje się oktawę; — d) wszystkie Msze, w których komemoruje się festum duplex, według reguły ogólniejszej: te Msze rytu niższego, w których komemoruje się Mszę rytu wyższego, zachowują, co do ilości oracyj, charakter tego wyższego rytu. Gdy więc w Mszy ferialnej czy

[1] O tym obszernie w rozdziale III, IX.

niedzielnej komemoruje się Mszę rytu zdwojonego (dupl.), to należy w niej odmówić nie trzy, lecz tylko dwie oracje, oracyę ferialną wzgl. niedzielną i oracyę święta zdwojonego (dupl.); gdy w Mszy ferialnej komemoruje się święto semid., to zasadniczo należy brać nie więcej jak trzy oracje; gdy Msza ferialna ma charakter podwójny, otrzymuje ona oprócz własnej oracji, jeszcze tylko tyle oracyj, ile odpowiada Mszy komemorowanej.

2. Ponad trzy oracje mają te Msze, w których, zgodnie z rubrykami, komemoruje się więcej niż dwa święta, oktawy itd., albo do których dołącza się oracyę Fidelium, albo Imperata. W tych wypadkach nie uwzględnia się liczby nieparzystej, również nie w Mszach rytu prostego (simplex).

2. Rodzaje oracyj (komemoracyj).

Według Add. et Var. tit. V i VI rozróżniamy:

a) **Commemorationes**, właściwe[1] komemoracje tj. takie, które odpowiadają komemoracjom w officium brewiarzowym, np. komemoracje święta prostego (simpl.), niedzieli, oktawy itd.

b) **Orationes de Tempore**, czyli oracje okresowe, dawniej zwane commemorationes communes, tj. pewne oracje służące jedynie i wyłącznie temu celowi, by w Mszach rytu prostego (simplex) i rytu połowicznego (semiduplex) skompletować przepisaną liczbę trzech (wzgl. dwóch) oracyj, a podane w dyrektorium na różne okresy i dni, np. na adwent, oktawy, wigilie. Gdy więc dwie przepisane komemoracje, razem z oracją stanowią już wymaganą liczbę trzech oracyj, albo gdy jedna przepisana komemoracja Mszy z dnia stanowi wymaganą liczbę dwóch oracyj, wtedy odpadają oracje okresowe; gdy zaś przepisana jest tylko jedna komemoracja, wtedy oracja okresowa zajmuje miejsce trzeciej oracji (drugą modlitwę okresową opuszcza się).

Przykład: Gdy święto Bibiany (2. grudnia) jest w czasie przedadwentowym, bierze się następujące modlitwy okresowe: jako 2. A cunctis, jako 3. ad lib.; gdy zaś w czasie adwentu, bierze się jako 2. oracyę (tj. komemoracyę) de feria, jako 3. Deus qui de beatae (tj. 1. modlitwa okresowa).

[1] Oprócz właściwych komemoracyj (Oratio, Secreta, Postcommunio), są jeszcze komemoracje niewłaściwe, (Credo, Praefatio, Communicantes, ostatnia Ewangelia); nie jest komemoracją Gloria.

1. Uwagi o poszczególnych modlitwach okresowych:

a) Gdy przepisana jest modlitwa Concede (w okresie Wielkanocnym, podczas oktaw itd.), to chodzi tu nie o modlitwę Concede, quaesumus z pośród orationes diversae, lecz o modlitwę Concede nos famulos tuos z formularza mszalnego wotywy de Beata.

W modlitwie A cunctis wymienia kapłan a) przy N. zawsze imię tytularnego Świętego Kościoła czy publicznej kaplicy, w której actu celebruje (bez względu na to, czy to jego własny czy obcy Kościół); jeśli zaś Kościół czy kaplica poświęcona jest jednej z tajemnic Pańskich, np. Przemienienia Pańskiego, albo Serca Jezusowego, to nie wymienia się tytułu, również, gdy odprawia się Msza ku czci Świętego tytularnego albo gdy jego święto się komemoruje, lub jego imię zachodzi już w modlitwie A cunctis. W tych wypadkach opuszcza się słowa atque beato N. względnie nie wspomina się św. Józefa czy świętych Apostołów Piotra i Pawła. — W seminariach duchownych, klasztorach i szpitalach wymienia się Świętego tytularnego Kościoła czy publicznej Kaplicy tychże instytucyj; gdy nie należy do nich własny Kościół czy publiczna kaplica, wtedy wymienia się imię Świętego tytularnego głównej kaplicy zakładowej, jeśli jest uroczyście benedykowana; jeśli i ten warunek nie zaistniał, odpada wszelka wzmianka (według Ephem. liturg. 45 /1931/ 41319).

b) Kolejność Świętych odpowiada kolejności w Litanii do Wszystkich Świętych, a więc św. Aniołowie przed Janem Chrzcicielem itd.

c) Zakonnicy mogą (oprócz Świętego tytularnego i dalszego, gdy obaj Święci są np. tylko Wyznawcami) dodać imię świętego Założyciela swego zakonu; i to wszędzie, ponieważ ten przywilej uznany jest jako osobisty. Podana w Mszale krótka modlitwa A cunctis może być stosowana jako extraordinaria libera (p. str. 26) albo jako Imperata. Gdy Dyrektorium podaje: tertia oratio ad libitum (eligenda), to nie oznacza to, że trzecią modlitwę wolno według własnego upodobania odmówić albo opuścić, lecz należy odmówić trzy modlitwy, z tym, że trzecią wolno wybrać z pośród orationes diversae czy z jakiejkolwiek Mszy, którą wolno odprawiać jako Mszę wotywną. Nie wolno brać modlitwy do Świętego, który już jest wymieniony w modlitwie A cunctis, ani modlitwy Defende po A cunctis (d 3767[24]), ani modlitwy, która już i tak jest przepisana, np. Fidelium, natomiast wolno wziąć oratio imperata.

2. Ważne w stosowaniu komemoracyj i oracyj de Tempore w Mszach śpiewanych są następujące rubryki (Add. et Var. tit. V, n. 4, 5). Gdy w jednym kościele itd., tego samego dnia, śpiewa się nie tylko kilka Mszy z dnia,

ale poza tym kilka Mszy (np. de festo i de Tempore) albo Msze wotywne właściwe i niewłaściwe, wtedy mają się możliwie różnić między sobą. I dlatego:

1) w żadnej z nich nie komemoruje się tych drugich śpiewanych Mszy ani bierze się z tej drugiej Mszy (należnej jej z tytułu własnego czy z tytułu komemoracji w niej zachodzącej) Prefacji, Communicantes, ostatniej Ewangelii;

2) komemoracje śpiewa się w Mszy z dnia; gdy zaś nie ma Mszy z dnia, a odprawiają się tylko Msze wotywne, dodaje się komemoracje w pierwszej z nich, a w następnych tylko modlitwy okresowe, odpowiadające odnośnej Mszy wotywnej;

3) jeśli zaś rubryki dopuszczają odprawienie w tym dniu różnych Mszy (np. Mszy wigilijnej, Mszy ferialnej w święto rytu zdwojonego lub połowicznego), to przydziela się komemoracje odpowiednio do charakteru Mszy śpiewanych: Wigilię komemoruje się w Mszy ferialnej i na odwrót, oktawę w Mszy świątecznej;

4) gdy potrzebne są modlitwy okresowe dla skompletowania liczby przepisowej, odmawia się w Mszach z oktawy i wigilii (lub w Mszach z ich komemoracją) modlitwy im odpowiadające Concede itd.; w innych Mszach przepisane okresowe modlitwy, np. A cunctis;

5) we wszystkich tych Mszach odmawia się również, salvis rubricis, oratio imperata.

Przykłady, p. wyżej Msza ferialna Rogationum i Msza ślubna.

c) **Orationes extraordinariae praescriptae** (votivae late dictae), tj. modlitwy, które nie zgodnie z officium, lecz i z innych powodów są przepisane, i to albo ogólnie rubrykami, czy ogólnym zarządzeniem Stolicy Apostolskiej, albo dla poszczególnych diecezyj osobnym zarządzeniem biskupa (Imperata czy Collecta). Umieszcza się je we Mszy po komemoracjach i modlitwach okresowych. Są to następujące modlitwy:

1. Oratio de SS° Sacramento.

Opuszcza się ją: a) w Mszach żałobnych; b) w Mszach pasyjnych (propter identitatem mysterii: „passionis tuae memoriam reliquisti", tzn. de Redemptore, de Passione, Cruce, Christo Sacerdote, SS. Corde, Pret. Sanguine; c) przy prywatnym tylko wystawieniu N. S. in Pyxide.

Musi być dodana we wszystkich (wyżej nie wymienionych) Mszach: a) czytanych czy śpiewanych przy ołtarzu wystawienia N. S. bezpośrednio przed dłuższym Wystawieniem albo w czasie krótkiego czy dłuższego Wystawienia; b) czytanych czy śpiewanych przy innych ołtarzach, ale wtedy i tylko wtedy, gdy wystawienie nie jest krótkie (np. na czas odśpiewania Te Deum, w czasie krótkiego błogosławieństwa), lecz dłużej trwające, tj. poza czas odprawienia ostatniej Mszy czy funkcji liturgicznej, mniejwięcej jedną godzinę, w czasie właściwego czy niewłaściwego nabożeństwa czterdziestogodzinnego itp. Umieszcza się ją sub. 2. conclusione przed Imperatą.

2. Modlitwa Fidelium za wszystkie dusze w czyśćcu jest nakazana także w prywatnych Mszach (również w prywatnych Mszach wotywnych): a) poza listopadem, Adwentem, Wielkim Postem i czasem wielkanocnym, w pierwszy dzień miesiąca, w którym odmawia się Officium de feria, gdy nie przypada ani Suchy Dzień, ani wigilia, i gdy na ten dzień nie przypada Msza niedzielna; b) poza okresem wielkopostnym i wielkanocnym w każdy poniedziałek, w który odmawia się Officium de feria, w którym nie zachodzi żadna wigilia, na który nie przypada przeniesiona Msza z niedzieli. —

Uwaga: a) Modlitwę Fidelium umieszcza się wśród wszystkich modlitw zawsze na miejscu przedostatnim, gdy więc np. zachodzą dwie orationes imperatae, umieszcza się ją przed drugą; — b) nie dodaje się jej celem skompletowania liczby 3, natomiast dodaje się ją, choć utrąca się nią Imperatę, np. w poniedziałek adw.: 1. or. de feria, 2. Deus qui de beatae, — 3. Fidelium, 4. Ecclesiae vel pro Papa; zwykła Imperata odpada, ponieważ są już cztery modlitwy; gdy zaś zachodzi Imperata „pro re gravi": 3. or. Ecclesiae..., 4. Fidelium, 5. Imperata; — c) odmawia się ją także w Mszy przed wystawionym N. S. (d 4327 ²).

3. Modlitwa z Mszy pro Fidei Propagatione jako Imperata „pro re gravi“ w niedzielę przed świętem Chrystusa Króla (A. A. S. 19 [1927] 23. n.).

4. Modlitwa pro Papa (Or. diversae n. 4) w dniu Electionis et Coronationis Papae i modlitwa pro Episcopo (z Mszy In Anniversario Electionis et Consecrationis Episcopi) w rocznicę wyboru (wzgl. przeniesienia) i konsekracji biskupa (dokładniejsze dane Add. et Var. tit. II, n. 4—5).

5. Do nich zaliczyć można modlitwę pro se ipso sacerdote (20. wśród orationes diversae) w rocznicę święceń kapłańskich: a) jest dopuszczalna, nie nakazana; b) dzień rocznicy oblicza się według dnia miesiąca, nie według dnia ruchomego (np. Sabbatum Sitientes); c) gdy na ten dzień przypada wigilia Bożego Narodzenia, wigilia Zielonych Świąt, albo święto I. klasy, nie wolno jej w te dni odmówić — natomiast w najbliższy wolny dzień; d) również nie wolno jej umieścić w Mszach żałobnych; natomiast (według Brehma) wolno ją przenieść na pierwszy wolny dzień, jeśli Msza żałobna musi być odprawiona w dzień rocznicowy — e) umieszcza się ją bezpośrednio po modlitwach przepisanych rubrykami, a więc przed oratio imperata, po Or. de SS.

6. Oratio (collecta) imperata. Uwaga ogólna: a) nie może ich być więcej jak dwie; b) Imperaty nigdy nie łączy się z modlitwą mszalną sub una conclusione, lecz odmawia się ją, lub śpiewa oddzielnie wzgl. w łączności z innymi komemoracjami i po nich; c) wolno ją odmówić w miejsce przepisanej 3. oratio ad libitum, gdy jako modlitwa okresowa przepisana jest Ecclesiae vel pro Papa, a jako or. imperata również pro Papa, czyni się zadość podwójnemu nakazowi, opuszczając modlitwę Ecclesiae, a odmawiając tylko modlitwę pro Papa; ta sama procedura byłaby dopuszczalna, gdyby jako Imperata przepisana była modlitwa Ecclesiae.

Rozróżnia się zwykłą kolektę i kolektę „pro re gravi“.

Zwykła kolekta jest niedopuszczalna:

a) w święto 1. i 2. klasy;

b) w niedziele 1. i 2. klasy (Adwent, od Septuagesima aż do Białej Niedzieli włącznie);

c) w wigilie uprzywilejowane (Bożego Narodzenia, Epifanii, Zielonych Świąt i w ferie (Środa Popielcowa, Wielki Tydzień);

d) podczas 7 uprzywilejowanych oktaw (Bożego Narodzenia, Epifanii, Wielkanocy, Wniebowstąpienia Pańskiego, Zielonych Świąt, Bożego Ciała, Serca Jezusowego);

e) gdy już cztery modlitwy przepisane są rubrykami; i w tym wypadku, gdy jedna modlitwa dołączona jest do pierwszej sub una conclusione, np. modlitwa pro grat. act.; również liczy się modlitwę Fidelium, jako też każdą z wyżej wspomnianych orationes extraord. praescriptae, np. de SS° Sacramento, nawet w tym wypadku, gdy dodanie jej pozostawia się kapłanowi do woli. — Jednakże, gdy dwie kolekty są przepisane, to nawet w Mszy z trzema modlitwami muszą być obie odmówione (d 4288 5).

Gdy biskup przepisał kolektę „pro re gravi“, tzn. w sprawie bardzo ważnej i wyraźnie jako taką, to należy znowu rozróżnić:

1) gdy biskup nakazuje kolektę „pro re gravi“, nie wspominając świąt 1. klasy, to należy ją opuścić we wszystkie święta 1. kl., w wigilię Bożego Narodzenia i Zielonych Świąt, w Niedzielę Palmową, natomiast należy ją dodać w uroczystych Mszach wotywnych wszelkiego rodzaju, i to sub distincta conclusione;

2) gdy biskup wyraźnie zaznacza, że należy tę kolektę odmówić także w święta 1. kl., to odpada ona tylko w dniach następujących: Bożego Narodzenia, Epifanii, Wielkiego Czwartku, Wielkiej Soboty, Wielkanocy, Wniebowstąpienia Pańskiego, Zielonych

Świąt, Św. Trójcy, Bożego Ciała, Serca Jezusowego, Chrystusa Króla.

d) **Orationes extraordinariae liberae** (votivae stricte dictae). We wszystkich Mszach prywatnych (w prywatnych Mszach wotywnych), czytanych w dniach rytu uproszczonego, wolno kapłanowi do modlitw przepisanych dołączyć jeszcze inne, wyjęte spośród orationes diversae albo z jakiejkolwiek Mszy, którą wolno mu odprawić jako Mszę wotywną, albo też (poza okresem wielkanocnym) modlitwą za jednego lub więcej zmarłych (pro uno defuncto — pro pluribus defunctis). Przy tym należy pamiętać, że:

1. takimi dniami są zwykłe wigilie i ferie, festa simplicia i S. Maria in Sabbato; wyjęte są nie tylko uprzywilejowane wigilie i ferie (Środa Popielcowa i Wielki Tydzień), ale również te Msze zwykłych wigilii i ferii, w których komemoruje się festum duplex albo semiduplex, jako też prywatne wotywy w święto semiduplex;

2. te zupełnie dobrowolne modlitwy umieszcza się po wszystkich innych, nawet po Imperata, jednakże

3. zachowując zawsze liczbę nieparzystą i nie przekraczając liczby siedmiu, zatem, gdy przepisane są 3 oracje, dopuszczalne są 2 lub 4 dowolne; gdy przepisane są 4, dopuszczalne są 1 albo 3 dowolne, np. 14 sierpnia, w wigilię Wniebowzięcia N. M. P.: 1. Or. de Vigilia, 2. de S. Eusebio, 3. de Spiritu S., a więc jeszcze 2 lub 4 dowolne; jeśli zaś czwarta jest Imperata, to jeszcze 1 albo 3 dowolne;

4. gdy dołącza się modlitwę za zmarłych, to zajmuje ona — jest to właściwością modlitw za zmarłych — zawsze miejsce przedostatnie. Wolno ją wziąć i wtedy, gdy Mszy nie aplikuje się za zmarłych. Np. w sobotę przypada Officium et missa de Beata: 1. or. de Beata, 2. de Spiritu S., 3. Ecclesiae vel pro Papa, 4. pro defuncto, 5. Imperata: gdy nie ma Imperaty, trzebaby celem skompletowania liczby nieparzystej dodać inną modlitwę wotywną. (ale nie modlitwę pro defuncto).

Umiejscowienie i kolejność modlitw.

1. Pod pierwszą konkluzją:

a) Główna modlitwa Mszy;

b) W Mszach o charakterze zdwojonym przed Per Dominum... i bez ponownego Oremus modlitwa nie istniejących już w Mszale (pro gratiarum actione i na dzień wyższych święceń) czy Mszy na ten dzień już przepisanej (np. w czasie 40-godzinnego nabożeństwa), czy dozwolonej, lecz rubrykami przeszkodzonej Mszy wotywnej (np. w piątek Serca Jezusowego, Mszy ślubnej).

2. Pod drugą konkluzją:

a) Komemoracje officjów zbiegających się w danym dniu;

b) Modlitwy okresowe;

c) Orationes extraordinariae praescriptae (late votivae), a więc:

or. de SS°, bezpośrednio po modlitwach rubrykami przepisanych,

or. pro Papa albo pro Episcopo w rocznicę nominacji itp.,

or. pro Fidei Propagatione,

or. pro gratiarum actione, gdy modlitwa ta jest nakazana, a Msza, (ponieważ de Tempore) nie może mieć zdwojonego charakteru (według rubr. specjal.),

or. pro seipso sacerdote w rocznicę święceń,

or. Fidelium — zawsze na przedostatnim miejscu wśród wszystkich oracyj,

or. imperata,

orationes extraordinariae liberae (stricte votivae).

3. Pod trzecią konkluzją:

tylko oratio super populum w Mszach ferialnych Wielkiego Postu i Męki Pańskiej po modlitwach pokomunijnych.

C. Epistuła, Graduał, Sekwencja, Ewangelia.

1. Według specjalnych rubryk, podanych przed Commune unius Mart., można Epistułę i Ewangelię, gdy Mszę należy czytać z Commune, a osobna Epistuła albo osobna Ewangelia nie jest przepisana, wziąć także z innego odpowiadającego Commune, albo wybrać je spośród Epistuł i Ewangelii, podanych np. po ostatnim Comm. Plur. Martyrum, przy końcu Commune, np. w dzień św. Franciszka Salezego zamiast Epistuły Testificor drugą: Iustus. Ta rubryka nie ma zastosowania w Mszach żałobnych (p. str. 53).

2. Graduał po lekcjach odpowiada mniej więcej responsorium po lekcjach brewiarzowych. Zwykle dodaje się do niego dwa Alleluja, werset i trzecie Alleluja; to ostatnie dodaje się, gdy we Mszy zachodzi Sekwencja, dopiero po tejże. — W Mszach ferialnych Adwentu i w kilku innych Mszach odmawia się tylko Graduał; od Siedemdziesiątnicy aż do Wielkanocy zamiast Alleluja i wersetu Tractus, w czasie Wielkanocnym zamiast Graduału cztery Alleluja z dwoma wersetami.

3. Sekwencja zachodzi, poza niektórymi Missae propriae, tylko w Mszach Wielkanocy, Zielonych Świąt, Bożego Ciała i Siedmiu Boleści Marii. O tych sekwencjach stanowią rubryki (Add. et Var. tit. VII, n. 2) co następuje:

a) Sekwencja musi być odmawiana we wszystkich śpiewanych Mszach przez całą oktawę;

b) w cichych Mszach a) musi być odmawiana przez całą oktawę Wielkanocy i Zielonych Świąt; natomiast Lauda Sion i Stabat Mater tylko w dzień uroczystości i w dniu oktawy, a wśród oktawy, jeśli Msza wśród oktawy zastępuje uroczystą wotywę de SS° albo Siedmiu Boleści Marii, jednym słowem w Mszach rytu zdwojonego; b) można ją odmówić albo opuścić podczas oktawy tych dwóch ostatnich uroczystości;

c) w Mszach wotywnych o Najśw. Sakramencie i Matki Boskiej Bolesnej nie odmawia się sekwencji.

D. Credo.

I. Msze rytu **duplex** (wszystkich stopni) i **semiduplex** mają 1) Credo według skrótu „DARP credit", a więc: D = Dominus, Dominica (nawet antycypowana także na równi z niedzielą wigilia Epifanii), Dedicatio, Domina, Doctor; — A = Angelus, Apostolus, Maria Magdalena jako apostolorum apostola; — R = Reliquia, jeśli w danym kościele przechowuje się reliquia insignis:[1] — P = Patronus wzgl. Titularis: św. Józef (w obydwa święta) jako Patron całego Kościoła, główni Patroni miejscowości i Kościoła (Titularis), święta Założycieli i tytularne zakonów i kongregacyj[2].

Drugorzędne święta Doktorów, głównych patronów miejscowości, tytułu i świętego założyciela zakonu czy kongregacji mają Credo tylko wtedy, gdy święto ma ryt co najmniej zdwojony.

Gdy uroczystość ma Credo, wtedy również i jej oktawa (o ile nie jest octava simplex), nawet w tym wypadku, gdy oktawy się nie komemoruje (jak np. w święto Joachima 16 sierpnia, wśród oktawy Wniebowzięcia N. M. P.).

Uwaga: 1. Wielka Sobota nie ma Credo, ponieważ wyznanie wiary odbyło się już podczas chrztu św.; 2. Patron tytularny ma Credo tylko w swoim kościele, a więc Patron tytularny katedry nie ma Credo w innych kościołach diecezji, mimo, że patrona katedralnego obchodzić muszą, chyba że dla innych powodów (np. jako patron kraju) należy do grupy DARP.

2. Msze św. nie mają zasadniczo Credo według skrótu „MUC non credit": M = Martyr; V =

1 Jako takie relikwie uznaje Canon 1281 § 2: całe ciało, głowę, ramię, przedramię, serce, język, rękę, nogę albo tą część ciała, która była męczona, z tym, że pozostała cała i nie jest zbyt mała.

2 To odnosi się także do Kongregacyj, które nie odprawiają modlitwy chórowej i których członkowie nie są zobowiązani do odmawiania brewiarza; obchodzą dzień swoich świętych założycieli (założycielek) w Mszach św., jak inne zakony czy kongregacje, zobowiązane do officium divinum. — (S. R. C. 23. grudnia 1932, A. A. S. 25 1933/41).

Virgo, Vidua, Vigilia communis; C = Confessor. Ale Msze te mogą mieć Credo z racji zbieżnej oktawy (chociażby ta ostatnia nie była komemorowana z powodu święta duplex 1. albo 2. cl., jak w wypadku wyżej podanym: Msza w dniu św. Joachima 16 sierpnia) albo z powodu komemorowania Mszy, która według skrótu DARP posiada Credo, gdy np. obchodzi się dzień św. Barbary (4. grudnia), a we Mszy św. komemoruje się św. Piotra Chryzologa (doctor).

II. Msze rytu **simplex** nie mają nigdy Credo, nawet nie z tytułu oktawy czy Mszy komemorowanej. Takimi są Msze ferialne, Msze zwykłych wigilii (także wigilii Wniebowstąpienia Pańskiego). Msza niedzielna, przeszkodzona świętem wyższego rytu i przeniesiona na inny dzień tygodnia[1] (z officium ferialnym), sobotnia Msza de B. M. V., Msza z dnia Świętego rytu simplex, dzień oktawy święta z oktawą simplex.

E. Prefacja.

Reguła: Praefatio magis propria praevalet. Stąd:

1. W każdej Mszy należy wybrać Prefację jej należną, jeśli taką ma; jest ona zaznaczona w formularzu Mszy po Secreta. Należy pamiętać:

Jako propria uważana jest: a) dla Mszy niedzielnych od 4. niedzieli po Zielonych Świątkach aż do 24 grudnia, jako też dla Mszy niedzielnych od niedzieli wśród oktawy Epifanii aż do Wielkiego Postu prefacja de Trinitate (również dla niedzieli po Bożym Ciele i po uroczystości Serca Jezusowego, gdy oktawy się nie komemoruje).

b) dla Mszy niedzielnych i ferialnych okresu Wielkiego Postu, Męki Pańskiej i Wielkanocy prefacja de Tempore (Quadragesimae, Passionis, tempore Paschali).

[1] Tylko Msze niedzielne odprawiane podczas oktaw wszędzie uprzywilejowanych, a przeniesione na dzień wśród takich oktaw, mają Credo ze względu na oktawę.

2. Jeśli Msza nie ma własnej prefacji, bierze się prefację Mszy na pierwszym miejscu komemorowanej. Wyjątki p. niżej 2 i 3.

3. Gdy nie komemoruje się żadnej Mszy z własną prefacją, bierze się prefację bieżącej octava communis, chociażby ta ostatnia nie była komemorowana w święto 1. i 2. klasy.

4. Jeśli i takiej własnej prefacji nie ma, bierze się prefację de Tempore, t. zn. okresu Wielkiego Postu wzgl. Męki Pańskiej wzgl. Wielkanocy.

5. Ostatecznie pozostaje prefatio communis.

Wyjątki: 1. Prefacja Bożego Narodzenia pozostaje wśród oktawy nawet (wbrew regule) w takich Mszach, któreby zwykle miały własną prefację (np. w święto Jana Ewangelisty), o ile w tej Mszy komemoruje się oktawę albo niedzielę wśród oktawy, i o ile ta Msza, wzgl. zachodząca w niej komemoracja, nie domaga się innej prefacji divini mysterii vel divinae personae (np. Ducha św.).

2. W uroczystość Poświęcenia Kościoła (= festum Domini) albo w uroczystość Pańską, która nie ma własnej prefacji, — bierze się jedną z 9 prefacji tajemnic Pańskich (Bożego Narodzenia, Epifanii, Passionis, Wielkanocy, Wniebowstąpienia, Zielonych Świąt, Trójcy Św., Serca Jezusowego, Chrystusa Króla, gdy taka przypada (np. gdy Poświęcenie Kościoła przypada w czasie Wielkanocnym, bierze się prefację wielkanocną), poza tym — a więc zwykle — prefację communis; nigdy nie bierze się prefacji de Beata, de S. Joseph, de Apostolis, de Quadragesima, nawet wtedy nie, gdyby Poświęcenie Kościoła przypadło wśród oktawy (np. Wniebowzięcia NMP).

3. Suche Dni adwentowe nie mają własnej prefacji, przejmują więc prefację ewentualnej komemoracji, tylko nie prefacji de Beata (np. de Imacul. Conc.), ponieważ ta ostatnia wspomina Wcielenie Syna Bożego już dokonane, podczas gdy w Mszach adwentowych oczekuje się dopiero tej tajemnicy.

4. Gdy w jednym i tym samym kościele, tego samego dnia, odprawia się więcej różnorodnych Mszy śpiewanych, bierze się prefację zwykłej oktawy albo piątku przed Zielonymi Świątkami (nawet nie komemorowanych w officium), tudzież prefację Bożego Narodzenia od 2. do 4. stycznia, wreszcie prefację wielkanocną w zwykłe ferie czasu wielkanocnego, tylko w jednej ze śpiewanych Mszy, mianowicie w ewentualnej Mszy de octava, poza tym w Mszy z dnia albo, gdy taka nie bywa śpiewana, w pierwszej w danym dniu śpiewanej Mszy, w której oktawę się komemoruje. — Wszystko to według Add. et Var. tit. V, n. 5).

F. Communicantes.

Gdy Msza posiada własną modlitwę Communicantes, odmawia się ją zawsze i tylko podczas całej oktawy, także w Mszach wotywnych, również w Mszach o własnej prefacji, gdy oktawę się komemoruje (por. rubr. spec. in festo S. Joanni itp.).

G. Ostatnia Ewangelia.

zwykle S. Joannis; jednakże są wypadki, w których trzeba czytać inną ewangelię (także w uroczystych Mszach wotywnych):

1. Gdy we Mszy komemoruje się a) niedzielę, b) feria maior, mającą własną Mszę, c) jakąkolwiek wigilię, d) dzień oktawy Epifanii (mający własną ewangelię), e) dzień wśród oktawy Wielkanocy i Zielonych Świąt (tylko w uroczystych Mszach wotywnych), należy Ewangelię tych dni czytać jako ostatnią Ewangelię. Przy tym należy sobie zapamiętać, co następuje:

a) Ta reguła odnosi się także do niedzieli antycypowanej, nie zaś do niedzieli przeniesionej (ponieważ Ewangelia tej ostatniej była już raz czytana);

b) gdy zachodzą dwie komemoracje, np. ferii i wigilii, czyta się jako ostatnią Ewangelię Ewangelię Mszy na pierwszym miejscu komemorowanej;

c) w Mszy ferialnej czasu Wielkiego Postu i Suchych Dni, w której komemoruje się wigilię, ostatnią Ewangelią jest Ewangelia wigilii — odwrotnie w Mszy wigilijnej czyta się jako ostatnią Ewangelię Ewangelię komemorowanej ferii.

2. Gdy jako ostatnią Ewangelię nie czyta się Ewangelii a) niedzieli, b) feria maior, mającej własną Mszę, c) wigilii, to jednak może jeszcze zajść obowiązek czytania jako ostatniej Ewangelii, Ewangelii Mszy komemorowanej Tajemnicy czy Świętego, która posiada zupełnie własną, odrębną Ewangelię, evangelium stricte proprium, nie tylko appropriatum, tzn.: w odnośnej Ewangelii musi być wzmianka o tajemnicy uroczystości wzgl. zachodzić imię Świętego, którego dzień się obchodzi.

Gdy komemoruje się dwa święta o własnej Ewangelii, to czyta się ewangelię pierwszego z nich (Add. et Var. tit. IX, n. 3) kongregacja S. R., wyjaśniając tą rubrykę 29 kwietnia 1922 (d 4369), oznaczyła następujące Msze jako Msze z własną Ewangelią:

a) Msze uroczystości Pańskich, z wyjątkiem święta Poświęcenia kościoła (z Ewangelią Ingressus Jesus);

b) Msze świąt Maryjnych, z wyjątkiem Wniebowzięcia N. M. P. (z Ewangelią Intravit Jesus);

c) Msze św. Archaniołów i Aniołów Stróżów;

d) Msze świąt Jana Chrzciciela i św. Józefa;

e) Msze świętych dwunastu Apostołów (dwunasty św. Maciej, nie św. Paweł), św. Piotra, również Msza z 4 i 6 lipca;

f) Msze św. Młodzieniaszków, św. Marii Magdaleny, św. Marty, Msza ku pamięci wszystkich świętych papieży;

g) dochodzą jeszcze Msze wotywne, mianowicie 1) wszystkie w Mszale na pierwszym miejscu podane Msze wotywne aż do Missae votivae ad diversa wyłącznie, a więc: Msze wotywne Trójcy św., Aniołów, św. Józefa, apostołów Piotra i Pawła, wszystkich Apostołów, Ducha św., Najśw. Sakramentu, Krzyża Świętego, Męki Pańskiej, Matki Boskiej 2) Msze wotywne świąt podanych wyżej a-f, o ile te święta dopuszczają Msze wotywne.

Wyjątki: 1. Gdy komemoruje się święto z zupełnie własną ewangelią wśród jego oktawy, nie czyta się już tej ewangelii jako ostatnią, ponieważ była już czytana w samo święto;

2. Ewangelii 4. niedzieli adwentowej nie czyta się jako ostatnią w Mszy wigilii Bożego Narodzenia; natomiast czyta się ewangelię poświęcenia palm, jako ostatnią w niedzielę palmową w Mszy, która nie łączyła się z ceremonią święcenia palm;

3. Jeśli ewangelia Mszy komemorowanej jest identyczna z ewangelią Mszy z dnia, chociażby tylko w początkowej części, nie czyta się jej, np. w środę suchodniową w Adwencie, jeśli na ten dzień przypada oktawa Niepokalanego Poczęcia.

§ 2. Msze wotywne w ścisłym tego słowa znaczeniu.

A. Ogólne uwagi.

1. Przez Msze wotywne rozumiemy missae extra ordinem officii (Rubr. gen., wstęp), a więc Msze, które nie są zgodne z officium dnia; jeśli całkowicie się różnią od niego, wtedy są Mszami wotywnymi w pełnym tego słowa znaczeniu, gdy jednak wprawdzie nie zgadzają się z officium dnia, ale mają pewną łączność z officium, przypadającym czy to w dniu samym czy w tygodniu poprzednim (Tajemnica, Święci), to można je uważać jako wotywy w nieścisłym znaczeniu, missae ad instar votivarum.

2. Msze wotywne w ścisłym znaczeniu dzielą się na uroczyste i prywatne. Msze wotywne są ściśle uroczystymi, gdy: (Add. et. Var. tit. II, n. 3): a) chodzi o sprawę ważną, dotyczącą dobra publicznego, a więc np. wybór papieża, choroba biskupa, zachowanie od wielkich powszechnych klęsk itd.; b) gdy w każdym poszczególnym wypadku uzyskano pozwolenie biskupa ordynariusza (ordinarius loci); c) gdy ma miejsce zewnętrzna solenność: concursus populi, missa saltem cantata. Taka Msza odprawia się według rytu dupl. I cl.

Prywatnymi Mszami wotywnymi są wszystkie inne Msze, w całości niezgodne z officium dnia, które kapłan może śpiewać czy czytać ex rationabili causa, (czy to z własnej pobożności czy na życzenie wiernych); odprawiają się według rytu uproszczonego (ritus simplex). Śpiewana Msza czy uroczysta suma z asystą nie jest jeszcze per se uroczystą wotywą w ścisłym znaczeniu.

3. Co do wszystkich Mszy wotywnych, tak uroczystych jak prywatnych, istnieją, gdy chodzi o wybór formularza mszalnego, ogólne przepisy wzgl. ograniczenia.

a) Jako Msze wotywne wolno odprawiać:

1) wszystkie w Missale jako wotywne podane Msze;

2) Msze wszystkich Świętych, podane w Proprium Sanctorum mszału czy w Proprium diecezji czy wogóle w rzymskim Martyrologium; jednakże Missae propriae mogą odprawić jako Msze wotywne tylko ci Kapłani, którzy w uroczystość danego Świętego Missam propriam odprawiają jako Mszę z dnia, inaczej bierze się Mszę de Communi (chociaż, zdaje się, z oracjami z Proprium);

3) niektóre Msze Tajemnic Pańskich, przy których (zwykle przy Graduale) jest wzmianka, że dopuszczalna jest Msza wotywna, np. de SS° nomine Jesu, de SS° Corde Jesu (p. § 2 B Dodatek A.), de Pretioso Sanguine, de S. Familia (p. § 2 B Dodatek D.), de Christo Rege;

4) następujące dwie Msze de B. Maria Virg. (oprócz pięciu na soboty w Mszale podanych): de Immac. Concept. (nie, podobną do niej, de apparitione z 11 lutego), przy czym zamiast in „sollemnitate" w sekrecie mówi się: „in commemoratione"; prefacja: „in Conceptione immac."; de Septem Doloribus (z okresu Męki Pańskiej) z własną oracją i bez sekwencji, prefacja: in transfixione. Nie wolno czytać Mszy wotywnych z innych uroczystości M. B. np. M. B. Różańcowej; natomiast wolno je czytać jako wotywne wśród ewentualnej oktawy takich Świąt (d 3922 v).

Uwaga: Według rubryk należy wyrazy jak: „sollemnitas", „hodierna die" opuścić wzgl. zamienić na „commemoratio", „memoria". Alleluja dodawane na czas wielkanocny do introitu, offertorium i communio, odpadają. — W nowych Mszałach są te zmiany, dotyczące Mszy wotywnych, w samej Mszy świątecznej osobno zaznaczone.

b) Jako Mszy wotywnych nie wolno czytać:

1) Mszy niedzielnych i ferialnych,
2) Mszy Tajemnic i Świętych, wyżej nie podanych,
3) Mszy Błogosławionych.

c) Gdy zachodzi identitas mysterii albo identitas personae, tzn. gdy Msza wotywna i Msza z dnia (albo choćby tylko komemoracja w tej ostat-

niej) mają jako przedmiot tą samą tajemnicę albo tego samego Świętego, to nie wolno odprawiać Mszy wotywnej jako takiej, zastępuje ją Msza z dnia (wzgl. Msza, odpowiadająca komemoracji). Jako identyczne uchodzą (według d 3924) Msze ku czci Najśw. Sakramentu, Zbawiciela, Krzyża św., Męki Pańskiej, Najśw. Serca Jezusowego. Jeśli więc proszą, np. wśród oktawy Bożego Ciała, o odprawienie uroczystej Mszy wotywnej ku czci Najśw. Serca Jezusowego, to w miejsce tej ostatniej śpiewa się Mszę z uroczystości Bożego Ciała (bez jakiejkolwiek komemoracji Serca Jezusowego). — Również święto Matki Boskiej Gromnicznej traktuje się jako święto Pańskie (rubryka specjalna). Gdy w sobotę przypada officium de B. M. V. in Sabbato, to w miejsce żądanej może Mszy wotywnej do Matki Boskiej odprawia się Mszę z dnia de B. M. V. in Sabb.

To samo odnosi się do Mszy wigilijnych i Mszy wśród oktawy, nawet zwykłej. Jeśli więc np. 14 sierpnia (wigilia M. B. Wniebowziętej) albo 18 sierpnia (dies infra oct. Assumpt.) albo 13 września (wśród zwykłej oktawy Narodzenia N. M. P.) ma być śpiewana uroczysta Msza wotywna ku czci M. B. Bolesnej, to nie wolno brać Mszy Siedmiu Boleści N. M. P., lecz bierze się Mszę z dnia, a więc 14. sierpnia; Mszę wigilii Wniebowzięcia N. M. P. (bez Gloria, ale z Credo, bez komemoracji); 18 sierpnia Mszę świąteczną Wniebowzięcia N. M. P. (z Gloria i Credo, bez komemoracji); 13 września Mszę świąteczną Narodzenia N. M. P. (z Gloria i Credo, bez komemoracji). Gdyby proszono tylko o Mszę wotywną prywatną do Siedmiu Boleści Marii, to należałoby 14 sierpnia czytać Mszę z dnia bez wszelkich komemoracyj, tak samo 18 sierpnia, 13 września Mszę de Nativititate B. M. V. z Gloria; ale ponieważ to święto ma oktawę tylko prostą, bez Credo i 2. oratio de officio diei, 3. de Spiritu S. — Tą Mszą z dnia zadośćczynimy obowiązkowi aplikacji (d 3922 v).

d) Następnie zabroniona jest wszelka Msza wotywna w kościołach, w których odprawia się tylko jedna Msza, np. w dniu 2 lutego, jeśli odbywa się ceremonia poświęcenia świec, również 25 kwietnia i w dni krzyżowe przed Wniebowstąpieniem Pańskim, jeśli się odprawia procesja.

e) Msze wotywne, tak w ścisłym jak nieścisłym tego słowa znaczeniu (p. str. 44 i n.), mogą również zastąpić Msze parafialne, za wyjątkiem uroczystej Mszy do Serca Jezusowego w pierwszy piątek miesiąca (p. str. 39).

4. Kolor Mszy wotywnych:

a) w Mszach ku czci Trójcy św., Serca Jezusowego, Najśw. Sakramentu, Imienia Jezus, Chrystusa Króla, Chrystusa-Kapłana, Świętej Rodziny, we wszelkich Mszach ku czci M. B., w Mszy ślubnej — biały;

b) w Mszach ku czci Ducha św., Krzyża św., Najdroższej Krwi, — czerwony;

c) w Mszach o Męce Pańskiej i we wszystkich w nowym mszale podanych Mszach, począwszy od Mszy Pro Fidei Propagatione, — fioletowy. Jednakże w Mszy ad postulandem gratiam Spiritus si — czerwony; w Mszy pro gratiarum actione zgodnie z formularzem mszalnym;

d) w Mszach ku czci Świętych Pańskich, zgodnie z ich uroczystością, ale Msza wotywna o świętych Młodzieniaszkach ma zawsze kolor czerwony.

B. Uroczyste Msze wotywne.

1) Są one dozwolone we wszystkie dni roku, za wyjątkiem:

a) niedziela 1. kl. (1. niedziela Adwentu, wszystkie niedziele Wielkiego Postu i Niedziela Biała),

b) Święta 1. kl.,

c) Środa Popielcowa i cały Wielki Tydzień,

d) Wigilie Bożego Narodzenia i Zielonych Świąt,

e) Dzień Zaduszny,

f) w kościołach o jednej tylko Mszy, gdy w dniu tym odbywa się poświęcenie świec (2 lutego) albo

procesja z litanią (25 kwietnia i trzy dni krzyżowe przed Wniebowstąpieniem).

Uwaga: W dni powyżej wymienione ma Msza z dnia charakter podwójny, tzn. dodaje się komemorację Mszy wotywnej do pierwszej modlitwy Mszy z dnia sub una conclusione; dochodzą jeszcze tylko te komemoracje, które miałyby miejsce w uroczystej Mszy wotywnej, gdyby była możliwa; np. ponieważ w pierwszą niedzielę Adwentu niemożliwa jest uroczysta Msza do Ducha Św., dodaje się w niedzielnej sumie do modlitwy z dnia modlitwę do Ducha Św. sub una conclusione, a modlitwy okresowe (Deus, qui de beatae itd.) odpadają.

Ale nawet ten podwójny charakter Mszy odpada w Dzień Zaduszny, w ostatnie trzy dni Wielkiego Tygodnia, we wszystkie uroczystości Pańskie 1. kl., obchodzone w całym kościele, mianowicie: Boże Narodzenie, Epifania, Niedziela Wielkanocna i Zielonych Świąt (nie poniedziałek i wtorek), Wniebowstąpienie Pańskie, Trójca Przenajświętsza, Boże Ciało, Serce Jezusowe, Chrystus Król — i gdy zachodzi identyczność Tajemnicy czy Świętego.

2. Uroczyste Msze wotywne mają, o ile nie odprawiają się w kolorze fioletowym, zawsze Gloria, a w każdym razie (także w Mszach z kolorem fioletowym) zawsze Credo.

3. Zasadniczo mają tylko jedną modlitwę; jednakże komemoruje się, i to sub distincta conclusione i w następującej kolejności:

a) przypadające na ten dzień święto 2. kl.,
b) każdą Dominica maior 2. kl.,
c) każdą, nawet antycypowaną, niedzielę i równą jej wigilię Epifanii, a przed nimi każde na te dni przypadające święto Pańskie (nie mające rytu 1. czy 2. klasy),
d) każdą oktawę uprzywilejowaną,
e) każdą (nieuprzywilejowaną) feria maior,
f) dies rogationum (25 kwietnia i dni krzyżowe),
g) w razie wystawionego N. S. or. de SS° Sacramento,
h) każdą or. imperata „pro re gravi".

4. Co do prefacji, modlitwy Communicantes, ostatniej Ewangelii p. wyżej str. 30 i n.

5. Co do śpiewu tonus festivus (także w sumach koloru fioletowego).

Dodatek: A. Uprzywilejowana uroczysta Msza wotywna do Najśw. Serca Jezusowego. Rozporządzeniem z r. 1889 Leon XIII zezwolił na odprawienie jednej Mszy wotywnej do Najśw. Serca Jezusowego w pierwszy piątek miesiąca w tych kościołach i oratoriach, w których, za aprobatą biskupa, odprawiają się rano osobne nabożeństwa ku czci Serca Bożego. Ta Msza, nawet tylko czytana, nie śpiewana, ma charakter uroczystej Mszy wotywnej, jednakże nie może zastąpić Mszy parafialnej (d 4093[4]). Musi być zaniechana nie tylko, gdy uroczyste Mszy wotywne w ogóle są zakazane, (a więc, gdy na pierwszy piątek przypada święto 1. kl., albo piątek po Zesłaniu Ducha Św., albo Dzień Zaduszny), ale również, gdy zachodzi identitas personae, a więc w każde święto Chrystusa Pana, np. Odnalezienie Krzyża św.; charakter święta Chrystusa Pana ma również święto M. B. Gromnicznej (4093[3]), wigilia Zesłania Ducha Świętego, nawet wtedy, gdy te officia są tylko komemorowane. Natomiast dozwolona jest wśród oktawy Poświęcenia Kościoła, ponieważ to święto jest wprawdzie świętem Pańskim, ale nie specjalnie Chrystusa Pana. Ta Msza śpiewana, czy czytana ma zawsze Gloria, i Credo, zasadniczo tylko jedną modlitwę, chyba, że komemoruje się w niej feria maior, festum 2. cl. i Imperata „pro re gravi" — nie ma komemoracji SSi Sacramenti (d 3924) (identitas mysterii) — ostatnia ewangelia według reguły ogólnej (p. str. 31 i n.).

Modlitwy po Mszy św. można opuścić.

Gdy wskutek wysokiej rangi święta (festum 1. cl., piątek wśród oktawy Zielonych Świątek) wypada uroczysta Msza do Serca Jezusowego, Msza z dnia ma charakter podwójny (dołącza się modlitwę do Serca Jezusowego sub una conclusione), komemoracje, dopuszczalne tylko w uroczystych Mszach wotywnych (str. 38), ostatnia ewangelia i ewentualnie także prefacja z Mszy Serca Jezusowego (np. w uroczystość wszystkich Świętych); gdy musi być zaniechana z powodu identitas personae, to Msza z dnia wzgl. oktawy, wzgl. święta Chrystusa Pana otrzymuje rangę święta rytu zdwojonego 1. kl., bez dodatkowej modlitwy do Serca Jezusowego (np. wigilia Epifanii, święto Matki Boskiej Gromnicznej, Odnalezienie Krzyża, Najdroższej Krwi, Przemienienia Pańskiego).

Poza tym poleca się szczególnej uwadze, co następuje:

1. Msze takie, czytane czy śpiewane według powyższych praw, z komemoracją SS. Cordis (charakter podwójny) albo zastępujące Mszę do Serca Jezusowego, mają przywileje Mszy do Serca Jezusowego, t. zn. komemoruje się w nich tylko feria maior i duplex 2. cl. Modlitwy po Mszy można opuścić.

2. Jeśli pierwszy piątek stycznia przypada 2, 3, 4. stycznia, odprawia się zamiast Mszy do Serca Jezusowego, Mszę przypadającego w tym dniu święta Imienia Jezus albo Mszę Puer natus est z 30 grudnia, jeśli zaś Circumcisio ma oktawę (np. w zakonie Towarzystwa Jezusowego), bierze się Mszę z tej oktawy (d 4386).
3. Kapłani, którzy jako członkowie Assoc. persev. sacerdotalis albo Foedus sanct. sacerd. mają osobisty przywilej uroczystej Mszy do Serca Jezusowego, mogą z niego korzystać, chociażby nie odprawiały się osobne nabożeństwa, ale winni przy tym przestrzegać powyższych rubryk.

B. Uprzywilejowana uroczysta Msza wotywna de Jesu Christo Summo et Aeterno Sacerdote może być czytana czy śpiewana w pierwszy czwartek albo (za pozwoleniem ordynariusza) w pierwszą sobotę miesiąca we wszystkich kościołach i kaplicach, w których, za pozwoleniem kompetentnego Ordynariusza, odbywają się przed południem osobne nabożeństwa o uświęcenie kleru, za wyjątkiem w święta rytu zdwojonego 1. i 2. kl., w Dniu Zadusznym, w dni od 2—4. stycznia, w które bierze się Mszę przypadającego święta Imienia Jezus, albo ewentualnej oktawy Circumcisionis albo Mszę Puer natus z 30. grudnia, wszystkich świąt i wigilii i oktaw Chrystusa Pana. Msza ta ma zawsze Gloria, Credo, komemorację feria maior (adwent i Wielki Post), niedzieli antycypowanej, oktawy uprzywilejowanej (w Rzymie św. Piotra i Pawła), ewentualnie także imperaty „pro re gravi". W inne święta 1. i 2. kl. (o ile nie zachodzi identitas personae) otrzymuje Msza z dnia charakter podwójny (S. R. C. 11. III; 25. XI. 1936; 2, 8, 12. I. 1937).

C. Msza wotywna Pro Propagatione Fidei, może być czytana, czy śpiewana, według d 4379, raz w roku, w dniu przez Ordynariusza dla całej diecezji oznaczonym, we wszystkich kościołach i kaplicach, tylko nie w święta 1. i 2. kl., Dominica maior, w uprzywilejowanych oktawach 1. i 2. rzędu, ferie i wigilie uprzywilejowane — w kolorze fioletowym, — bez Gloria, ale z Credo, z uwzględnieniem Mszy z dnia z wszystkimi jej komemoracjami. W razie przeszkody Msza z dnia nabywa charakter podwójny, ale nie wypada żadna komemoracja. — O Mszy Pro Prop. Fidei w uroczystości misyjne i na kongresach misyjnych, p. str. 294.

Uwaga: Na rzadko zachodzące wypadki w uroczystej Mszy wotywnej w rocznicę wyboru papieża, biskupa, poświęcenia kamienia węgielnego, poświęcenia kościoła itd., odsyłamy do odnośnych rubryk w Missale (Add. et Ver. tit. I, n. 4—9).

C. Prywatne Msze wotywne.

1. W sprawie ich dopuszczalności wypada zwrócić uwagę na znaczną różnicę między prywatnymi Mszami wotywnymi cichymi i śpiewanymi (podobnie jak między cichymi i śpiewanymi Mszami żałobnymi w zwykłe dni).

Prywatne Msze wotywne są zakazane: we wszystkie niedziele, także w niedziele antycypowane, we wszystkie dni rytu zdwojonego, w uprzywilejowane ferie, wigilie i oktawy.

Ciche prywatne Msze wotywne są poza tym zakazane: we wszystkie wyższe ferie z Mszą własną (Wielki Post, Suche Dni wrześniowe i adwentowe, w poniedziałek dni krzyżowych), dalej we wszystkie wigilie, w dni mające antyfony-O (od 17 do 23 grudnia), w zwykłe oktawy, wreszcie w dniu tygodnia, na który przeniesiona jest Msza niedzieli.

Uwaga: Powodami odprawienia śpiewanej Mszy prywatnej, ale nie wystarczającymi dla odprawienia uroczystej Mszy wotywnej, mogą być według d 3922[1]: uroczyste nowenny, jubileusz kapłański, prymicje, obłóczyny, profesja itp. Dochodzą jeszcze „Roraty", Msze czwartkowe przed wystawionym N. S., jeżeli przywileje albo prawomocne zwyczaje nie dopuszczają uroczystej Mszy wotywnej.

2. Poszczególne części tych Mszy:

a) Gloria wypada, za wyjątkiem Mszy wotywnych do św. Aniołów (wszystkich razem, albo poszczególnych) i wszystkich Mszy do M. Boskiej w sobotę (a więc np. także w Mszy ku czci Siedmiu Boleści Marii w sobotę, na którą przypada semiduplex).

b) Nigdy nie odmawia się Credo (ponieważ ritus simplex); i dlatego również nie, gdy np. dies infra oct. cum Credo bywa komemorowany, np. 18 sierpnia; Msze wotywne do Ducha św., 2 or. de oct. Assumpt., 3. de S. Agapito, bez Credo.

c) Oracje: Trzy modlitwy są przepisane (w okresie Męki Pańskiej również dla Mszy wotywnych, o ile mogą być śpiewane, tylko dwie). Dochodzi ewentualnie Imperata. Jednakże mogą mieć miejsce z powodu komemoracji albo Fidelium, więcej niż trzy wzgl. więcej niż dwie oracje. Można dowolnie, jak w ogóle w razie rytu uproszczonego (simplex), w cichych Mszach wotywnych czytać pięć albo

siedem oracji, o ile nie zachodzi komemoracja officium duplex albo semiduplex (por. wyżej str. 19 i n.).

Jako pierwszą czyta się oracyę przypadającej Mszy wotywnej; następne oracye bierze się ze Mszy z dnia, a więc jako drugą modlitwę Mszy z dnia, tj. odmawianego officium z dnia, chociażby ono było de feria per annum (Add. et Var. V, 2; VI, 1); jako trzecią bierze się pierwszą komemoracyę ze Mszy z dnia (oct. simplex itd.), gdy taka zachodzi, ewentualnie Fidelium (zawsze jako przedostatnią); jeśli zaś Msza z dnia nie ma żadnej komemoracji, bierze się jako trzecią modlitwę, dla skompletowania liczby 3, pierwszą z rzędu modlitwę okresową. Przy czym należy pamiętać, że w Mszy wotywnej de S. Familia, de Beata, i do Wszystkich Świętych pierwszą modlitwę okresową jest or. de Spir. S°; również w innych Mszach wotywnych, odprawianych wśród octava communis de Beata, np. w Mszy wotywnej do Trójcy św. w dniu 18 sierpnia, trzecią modlitwą jest or. de Spiritu S° (d 3764 [12]).

Jeśli gdzie obchodzi się święto Maternitatis B. M. V. (11 października) z oktawą, a chce się tam w dniu 12 października odprawić Mszę wotywną do Ducha św., to drugą modlitwą jest oracja de Maternitate, natomiast trzecią nie może już być pierwsza z modlitw okresowych (t. zn. z modlitw podanych dla skompletowania liczby 3 we Mszy z dnia), ponieważ ona (de Spiritu S°) była już uwzględniona („ne bis idem"), ale należy wziąć drugą z rzędu simplex), chyba że zachodzi święto Pańskie w zwykłą modlitwę okresową, t. j. Ecclesiae vel pro Papa.

Uwaga: Jeśli podczas zwykłej albo prostej oktawy w święto rytu połowicznego (semid.) ma być czytana Msza wotywna z oktawy, traktuje się tą Mszę nie jako wotywną, lecz jako Mszę świąteczną, zatem odprawia się ją tak, jak w dies infra oct., tzn. odmawia się Gloria i Credo, jeśli to święto ma Credo, a oktawa nie jest prosta, np. w święto Damazego — semid., 11 grudnia — Msza Niepokalanego Poczęcia Marii, ma Gloria, Credo, 2. or. S. Damasi, 3. feriae.

d) Ewentualna Sekwencja odpada.

e) Prefacja, Communicantes p. wyżej str. 30 i n.

f) Benedicamus Domino; natomiast Ite, missa est, tylko wtedy, gdy zachodziło Gloria.

g) Ostatnia Ewangelia św. Jana; natomiast gdy komemoruje się ferię albo wigilię, albo Świętego z zupełnie własną Ewangelią, bierze się stąd ostatnią Ewangelię, np. w Mszy wotywnej, w dzień św. Marty 29 lipca.

D. Niektóre Msze wotywne w szczególności.

1. Jako wotywę do św. Rodziny czyta się Mszę świąteczną (niedziela wśród oktawy Epifanii). Oracje okresowe: pierwsza de Spiritu Sancto, druga Ecclesiae vel pro Papa; Praefatio de Epiphania (uchodzi jako propria tej Mszy), natomiast zwykła modlitwa Communicantes.

2. Msze wotywne de Beata p. wyżej str. 35 in.

3. Msza wotywna do św. Aniołów w ogólności jest podana w Mszale przy Missae votivae; jako Msza wotywna ku czci św. Aniołów Stróżów, służy Msza z 2 października; ku czci św. Michała Msza z 29 września, w czasie wielkanocnym Msza z 8 maja; ku czci św. Gabryela i św. Rafała Msza ostatnio przepisana dla całego kościoła z 24 marca wzgl. 24 października.

Wszystkie Msze ku czci św. Aniołów mają Gloria.

4. Jako Msza wotywna ku czci św. Józefa służy nie Msza z 19 marca, lecz Msza osobno podana w nowym Missale wśród Mszy wotywnych, (jest identyczna z Mszą z uroczystości Sollemnitas — S. Joseph, ewentualnie z Graduałem extra tempus pasch. tam podanym i bez Alleluia po Introicie, Offertorium i Communio), tzn. dawniejsza Msza de S. Joseph votiva per annum.

5. Jako Mszę wotywną ku czci św. Jana Chrzciciela należy brać Mszę de Nativitate S. Joannis Bapt. z modlitwami z wigilii i zmianami, podanymi w nowym Missale na okres po Septuagesima i po Wielkanocy.

6. Uwagi co do Mszy dziękczynnej: a) formularz można brać z Mszy ku czci Trójcy św., Ducha św., Matki Boskiej, jak również każdego w martyrologium rzymskim wymienionego Świętego (a więc Mszę z dnia albo Mszę wotywną ku czci tych Świętych); b) Msze te mają charakter podwójny: oratio pro gratiarum actione, należy dodać zawsze, także w Mszach prywatnych, do pierwszej modlitwy sub una conclusione, aby w ten sposób uwydatnił się charakter Mszy dziękczynnej; c) w innych Mszach, poza wymienionymi, musi or. pro gratiarum actione być odmawiana sub. 2. conclusione.

7. Co do Mszy ślubnej, p. niżej str. 255 i n.

§ 3. Msze wotywne w nieścisłym tego słowa znaczeniu.

Są to, jak już zauważyliśmy na str. 34 Msze, które wprawdzie nie odpowiadają officium odmawianemu, ale mimo to mają pewną łączność z officium, przypadającym w dniu samym albo w tygodniu poprzedzającym. Addit. et Var. (tit. IV i V); dzielą się na kilka grup:

N. B. Msze grupy 1—6 są zakazane w kościołach z jedną tylko Mszą, gdy w dniu tym odbywa się poświęcenie świec (2 lutego) albo procesja litanijna (Add. et Var. tit. II, n. 11. « d 4386[1]). Poza tym można wszystkie celebrować również jako Msze parafialne (d 4372[3]).

Pierwsza grupa: Pięć wielkich świąt partykularnych[1]: 1. Święto głównego Patrona (miejscowości, kraju, również instytutu religijnego); 2. Uroczystość tytularnego Świętego własnego kościoła: zwanego często także Patronem; 3. Święto Poświęcenia Kościoła własnego kościoła; 4. Święto tytularne zakonu albo kongregacji[2]; 5. Uroczystość św. Założyciela Zakonu — o-

1 Dokładniejsze wskazania co do sposobu obchodzenia tych świąt p. dodatek na str. 288 i n.

2 Także i w tym wypadku, gdy członkowie zakonu czy kongregacji nie są zobowiązani do brewiarza (p. str. 29, uwaga 2).

statnie dwa święta mogą być całkiem różne; np. u Redemptorystów jest świętem tytularnym uroczystość Najśw. Zbawiciela, świętem Założyciela zakonu, uroczystość św. Doktora Kościoła Alfonsa Liguori.

W te święta mogą zajść dwa wypadki:

Pierwszy wypadek (tit. IV, n. 1): gdy kolidują przypadkowo z innymi wyższymi officjami całego kościoła, to i w tym wypadku dopuszczalna jest jedna śpiewana Msza z święta przeszkodzonego, jeżeli to święto przypada w jednym z następujących dni: w środę, czwartek, piątek, sobotę tygodnia Wielkanocy i Zielonych Świąt, w dzień oktawy Epifanii i Bożego Ciała. W śpiewanej Mszy ze święta komemoruje się tedy oktawę uprzywilejowaną i ewentualnie dzień Rogationum (25 kwietnia).

Drugi wypadek (tit. IV, n. 3): Uroczysty obchód święta przenosi się na najbliższą niedzielę. Można to zrobić, jeśli niedziela ta nie jest Dominica maior i gdy na nią nie przypada inne święto 1. kl. Wolno wtedy odprawić dwie Msze — jedną śpiewaną i jedną cichą; w obydwóch komemoruje się zawsze i tylko: zwykłą niedzielę i wigilię Epifanii, a przed nimi każde zbiegające się święto Pańskie, każde święto 2. kl., Rogationes (25. kwietnia), każdą uprzywilejowaną imperatę, „pro re gravi"; ostatnia Ewangelia według ogólnej reguły. Gdy niemożliwa jest Msza uroczystości przeniesionej z powodu Dominica maior albo święta 1. kl., to jedna śpiewana Msza i jedna cicha nabierają charakteru podwójnego przez komemorowanie święta przeniesionego sub. 1. concl.

Uwagi: 1. Szczególnym przywilejem cieszy się zewnętrzny obchód uroczystości Serca Jezusowego, gdy Ordynariusz przenosi ją na następną niedzielę: w tym wypadku wszystkie Msze celebruje się de SS[o] Corde z komemorowaniem niedzieli (ostatnia ewangelia także z niedzieli), święta duplex 2. cl., z imperatą „pro re gravi". Natomiast, gdy na tą niedzielę przypada święto dupl. 1. cl., to Msza tego święta nabiera podwójnego charakteru (or. SSi Cordi sub 1. concl.), komemoruje się niedzielę sub. 2. concl., ostatnia ewangelia z niedzieli (d 3960 i 4384[1]).

2. Uroczystość **św. Alojzego** ma ten przywilej, że ordinarius loci może wyznaczyć dla każdej miejscowości dzień, w którym to święto ma się obchodzić zewnętrznie, jednakże z tym, że w święto 1. kl. i w niedziele 1. kl. i w uprzywilejowane ferie i wigilie i oktawy dopuszczalne są tylko śpiewane, we wszystkie inne dni i śpiewane i ciche Msze (d 3918). W dni zakazane Msza otrzymuje charakter podwójny (or. S. Aloisii sub. 1. concl.), komemoracje stosują się do rytu, który podaje na dzień św. Alojzego 21 czerwca dyrektorium.

Druga grupa: Święta, które przed nowym katalogiem świąt z r. 1913, obchodziło się w niedziele.

1. Jeśli zewnętrzny obchód święta 1. kl. przenosi się na niedzielę, w którą obchodzono je aż do r. 1914 (d 4308[12]), np. uroczystość św. Józefa Opiekuna na 3. niedzielę po Wielkanocy, to wolno:

a) wszystkie Msze, także ciche, odprawiać z święta. To samo odnosi się do uroczystości Różańca św. (2. kl.), przeniesionej na niedzielę poprzednią;

b) co do komemoracji, prefacji, ostatniej Ewangelii takich Mszy 1. kl., należy przestrzegać to, co powiedziano wyżej na str. 30 i n. o pierwszej grupie świąt w wypadku drugim.

2. Gdy przenosi się na niedzielę święto 2. kl., to:
a) dozwolona jest tylko jedna (śpiewana czy cicha) Msza świąteczna;
b) komemoruje się wszystkie na tą niedzielę przypadające officia, z wyjątkiem dies infra oct. communem; ale w śpiewanych Mszach wypada również komemoracja święta rytu uproszczonego (festum simplex), natomiast komemoruje się uroczystości rytu zdwojonego, wigilię Epifanii i oktawę uprzywilejowaną. Odnosi się to również do uroczystości Różańca świętego.

3. Wzbronione jest przeniesienie tych Świąt (1. i 2. kl.) na Dominica maior albo na niedzielę, w którą obchodzi się święto wyższe od święta przeniesionego. Natomiast w tych wypadkach otrzymuje Msza z dnia charakter podwójny: Oracje święta przeniesionego dołącza się sub una conclusione do pierwszej oracji, dodając tylko te komemoracje, które dopuszcza uroczystość, przeniesiona według 1b i 2b. A nawet i to, a więc jakiekolwiek uwzględnienie święta, jest wzbronione, gdy na daną niedzielę przypada pierwszorzędna uroczystość Pańska 1. kl., obchodzona w całym kościele, np. Zielone Świątki.

Trzecia grupa: Święta, obchodzone przy znacznym udziale wiernych, o czym, możliwie, decyduje biskup (tit. IV, n. 2).

1. Chodzi tutaj a) o święta, które wraz z officium, przypadkowo wypaść muszą albo (wraz z officium) przenosi się lub tylko komemoruje (mogą to być święta 1. i 2. kl. albo rytu niższego); b) o Tajemnicę wiary św., o Świętego albo Błogosławionego, zachodzącego w martyrologium rzymskim albo w dodatkowej jego części, aprobowanej dla odnośnych kościołów, mimo, że officium jego zwykle się nie odmawia.

2. Takie Msze mają ritus duplex, Gloria, Credo i komemoracje, odpowiadające ich rytowi; jeśli więc święto takie jest tylko festum dupl. minus, to należy uwzględnić wszystkie na ten dzień przypadające komemoracje.

3. Dozwolona jest tylko jedna śpiewana Msza, ale we wszystkie dni, w które, według zasad podanych na str. 37 i nast., dopuszczalne są uroczyste Msze wotywne.

Przywilej ten wykorzysta się szczególnie w tych wypadkach, gdy obchodzi się święto patronalne bractw, stowarzyszeń kościelnych.

Czwarta grupa: Święta o rycie tylko duplex maius, minus, semiduplex w razie przeszkody (tit. IV, n. 4).

1. Ponieważ świąt niższego rzędu (duplex maius, minus, semid.), obchodzonych w całym kościele, o-

becnie już nie przenosi się, ustalono dla nich, gdy chodzi o Mszę św., normy następujące (d. z dnia 28 października 1913):

a) gdy przeszkodą jest (pierwszorzędne) święto Pańskie 1. kl., obchodzone w całym kościele, święto przeszkodzone oraz jego komemoracja wypada całkowicie, np. gdy uroczystość Zielonych Świąt przypada na 11 czerwca, wypada święto Barnaby;

b) gdy przeszkodą jest inne święto 1. kl., komemoruje się święto przeszkodzone tylko w Mszach prywatnych, np. gdy Patrocinium S. Josephi przypada na 11 kwietnia, komemoruje się św. Leona tylko w cichych Mszach;

c) gdy przeszkodzone święto jest uroczystością krajową itd., to należy, gdy przeszkoda jest stałą dla całego kraju, zakonu...., święto przenieść; natomiast gdy przeszkoda jest przypadkowa, albo dotyczy niektórych tylko kościołów kraju itd., wtedy mają zastosowanie powyższe reguły a) i b).

2. a) W innych wypadkach komemoruje się święto przeszkodzone, owszem cała Msza tego święta jest dozwolona, sumy i ciche Msze mogą być odprawiane według upodobania kapłana, byleby tylko officium przeszkadzające nie było świętem 1. i 2. kl., niedzielą (chociażby tylko antycypowaną), oktawą Epifanii, Wielkanocy, Zielonych Świąt, Bożego Ciała, dniem oktawy Wniebowstąpienia Pańskiego i Serca Jezusowego, Środą Popielcową, Wielkim Tygodniem, wigilią Bożego Narodzenia, Epifanii, Zielonych Świąt;

b) W tym wypadku Mszę święta przeszkodzonego czyta się w całości jako Mszę świąteczną, ma ona więc Gloria, ewentualnie i Credo, komemorację Mszy z dnia i wszystkie inne komemoracje, ostatnią Ewangelię według reguły ogólnej. Zatem: jeśli np. w dniu 16 maja obchodzi się święto Jana Nepomucena jako festum dupl. maius albo minus, to święto całego kościoła S. Ubaldus (semid.) albo

się komemoruje albo czyta się całą Mszę z tego święta. Druga oracja będzie de S. Joanne; trzeciej oracji (okresowej) nie odmawia się, ponieważ święto Jana Nepomucena jest festum dupl.

Piąta grupa: Msze świąteczne zamiast Mszy wotywnych ku czci jakichkolwiek Tajemnic, Świętych, Błogosławionych (tit. IV,n.5).

We wszystkie dni, na które nie przypada officium duplex, niedziela (chociażby antycypowana), Msza niedzielna przeniesiona, oktawa uprzywilejowana, jakakolwiek wigilia, mogą — poza Wielkim Postem, Suchymi Dniami i poniedziałkiem dni krzyżowych — być odprawiane ciche Msze i sumy; more festivo (Gloria) każdego officium, komemorowanego w Laudesach, albo każdej Tajemnicy, każdego Świętego czy Błogosławionego, wzmiankowanego w tym dniu w Martyrologium rzymskim, albo w dodatkowej jego części, aprobowanej dla odnośnych kościołów, nawet w tym wypadku, gdy święto obchodzi się po cichu i bez concursus populi. Msze te mają ryt święta simplex, a więc wprawdzie Gloria, nigdy zaś Credo, i wszystkie komemoracje z dnia.

W ten sposób nadarza się nieraz, także w dni, w których wzbronione są prywatne Msze wotywne (17—23 grudnia, dni oktawy prostej) pożądana okazja uczczenia swego św. Patrona-imiennika albo innego Świętego czy Błogosławionego.

Szósta grupa: Msza z dnia feria maior z własnym formularzem, zwykłej wigilii i przeszkodzonej niedzieli (tit. I, n. 1 i 6).

1. W dni ferialne Wielkiego Postu, w Suche Dni, (poza oktawą Zielonych Świąt), w zwykłe dni wigilijne, w Poniedziałek Dni Krzyżowych mogą, jeśli na te dni nie przypada święto 1. albo 2. kl. dowolnie być czytane i śpiewane Msze

czy to z święta czy z ferii wzgl. z wigilii; to samo jest dopuszczalne także w dies infra octavam. Jeśli feria i wigilia równocześnie przypadają w święto, ma kapłan wolny wybór jednej z tych trzech Mszy.

2. Msze wyższych ferii (za wyjątkiem ostatnich trzech dni Wielkiego Tygodnia) mają ryt uproszczony (ritus simplex), nie mają więc Credo (chociażby je święto dopuszczało).

Wigilia Wniebowstąpienia ma kolor biały i Gloria; wszystkie inne wspomniane Msze mają kolor fioletowy i dlatego nie mają Gloria. Prefacja i ostatnia Ewangelia według ogólnej reguły.

3. Podobny wypadek zachodzi, gdy Mszę niedzielną wypiera officium nobilius.

Trzeba ją przenieść, i to:

na pierwszy dzień tygodnia, na który przypada officium ferialne bez własnej Mszy.

Jeśli zaś nie ma w tygodniu takiego wolnego dnia, przenosi się Mszę niedzielną na jeden z dni następnych, i to w następującej kolejności: na pierwsze festum simplex, na sobotę z offic. de S. Maria in Sabb. na dzień zwykłej oktawy, na pierwszy dzień z offic. de die infra oct. commun., wreszcie na pierwszy dzień z offic. de die infra oct. privileg. universalis ecclesiae, o ile się rozchodzi o niedzielę, przypadającą wśród odnośnej oktawy.

W tych wypadkach można śpiewać i czytać Mszę albo z officium dnia z komemoracją Dominicae albo z niedzieli z komemoracją offici diei, w każdym wypadku z wszystkimi komemoracjami dnia.

Ciche Msze wotywne i żałobne są wzbronione.

Uwagi: Dni powszednie Wielkiego Postu, Dni Krzyżowe i Dni Suchodniowe w adwencie i we wrześniu mają osobną Mszę. — We wszystkie inne dni powszednie w ciągu roku powtarza się Mszę niedzieli poprzedniej.

Powtórzona Msza niedzielna ma: 1. kolor niedzieli; przeniesiona Msza niedzieli wśród oktawy Bożego Narodzenia i Epifanii zatrzymuje biały kolor, także po ich oktawie, Msza niedzieli wśród oktawy Bożego Ciała i Serca Jezusowego kolor biały, tylko podczas oktawy. — 2. Gloria tylko po Wielkanocy; przeniesiona Msza niedzieli wśród oktawy Bożego Narodzenia i Epifanii ma również Gloria podczas i po ich oktawie, Msza niedzieli wśród oktawy Bożego Ciała i Serca Jezusowego tylko wśród oktawy. — 3. W adwencie i w czasie między Septuagesima a Popielcem po epistule tylko Graduał, z opuszczeniem Alleluja i wersetu albo Tractus. — 4. Credo tylko podczas uprzywilejowanych oktaw Bożego Narodzenia, Epifanii, Wniebowstąpienia, Bożego Ciała i Serca Jezusowego. — 5. W czasie wielkanocnym Prefację wielkanocną, wśród oktawy święta z własną prefacją tą właśnie Prefację, natomiast w Adwencie nie ma prefacji Maryjnej; przeniesiona Msza niedzieli wśród oktawy Bożego Narodzenia zatrzymuje Prefację Bożego Narodzenia, również po oktawie.

Inaczej ma się sprawa z Mszą niedzieli antycypowanej. Jeśli bowiem jedna z niedziel po Epifanii nie może być umieszczona przed ostatnią niedzielą po Zielonych Świątkach, albo gdy dla 23. niedzieli po Zielonych Świątkach nie ma już miejsca, to należy taką niedzielę antycypować w poprzedzającą ją sobotę z wszystkimi przywilejami niedzieli, a więc Msza ma Gloria, Credo, Praefatio de Trinitate, Ite, missa est. — Jak w tym dniu odmawiać officium, podaje rubryka brewiarzowa tak przed 2. niedzielą po Epifanii jak przed 23. niedzielą po Zielonych Świątkach.

Siódma grupa: Msze odprawiane w obcym kościele.

1. Każdy kapłan, czy świecki, czy zakonny, winien odprawiać Mszę całkowicie według dyrektorium tego kościoła, w którym celebruje, także z uwzględnieniem rangi święta, ilości i wyboru oracyj, Imperaty, Credo.

Uwaga: 1. Według CIC can. 349, § 1 mają biskupi prawo odprawiania Mszy we wszystkich kościołach i kaplicach, według własnego dyrektorium.

2. Obcym kapłanom nie wolno stosować się do rytu mszalnego, stosowanego w zakonie, a różniącego się od rytu rzymskiego, chociaż zobowiązani są do używania formularza mszalnego kleru zakonnego; również nie wolno im w Confiteor wymieniać imienia Założyciela Zakonu.

2. Przepisy te mają zastosowanie nie tylko w kościołach i kaplicach publicznych, ale również w półpublicznych głównych kaplicach seminariów, szpitali i podobnych instytucyj. Dlatego winni np. kapłani zakonni, mający swoje własne dyrektorium, ale pełniący stałe duszpasterstwo w szpitalu, co do Mszy św., posługiwać się dyrektorium zakładowej kaplicy szpitalnej (t. zn. prawdopodobnie i najczęściej dyrektorium diecezjalnym) — (d 4248[1]).

3. Dopóki jaki kościół, chociaż nie jest własnością, jeżeli celem odprawiania nabożeństw i w celach duszpasterskich, przekazany został przez biskupa na zawsze wzgl. na czas długi zakonowi, obowiązuje w nim wszystkich kapłanów bez wyjątku dyrektorium zakonu (d 4150).

4. Jeśli dyrektorium obcego kościoła dopuszcza Msze wotywne, może kapłan odprawić takową albo Mszę żałobną, nawet, gdyby obowiązujące go officium było duplex 1. kl. Jeśli zaś wybiera Mszę odpowiadającą własnemu officium[1], nie wolno mu jej odprawić more votivo, lecz musi ją celebrować more festivo (ewent. z Gloria itd.), gdyż ta Msza zgodna jest z jego officium (d 3892[5]).

5. W przybocznych półpublicznych kaplicach klasztorów, seminariów, szpitali itd., jako też w kaplicach prywatnych, może kapłan stosować się albo do własnego albo do lokalnego dyrektorium.

6. Niektóre kościoły pielgrzymkowe i inne święte miejsca mają ten przywilej, że wolno w nich, z pewnymi ograniczeniami, stale odprawiać Mszę czczonej tam Tajemnicy czy czczonego Świętego przy ołtarzu, słynącym łaskami. Należy trzymać się litery dokumentu przywilejowego i zważać na to, by, o ile komemoruje się festum dupl., opuszczano modlitwy okresowe.

1 Może to być także Msza ku czci Świętego albo Błogosławionego, której, poza tym, nie wolno celebrować w kościele obcym (d 3892[5]).

§ 4. Msze żałobne.

A. Ogólne przepisy.

1. Msze żałobne są na ogół zakazane:

a) w kościołach z jedną tylko Mszą: aa) gdy zachodzi obowiązek aplikowania Mszy parafialnej za parafian; bb) w dniu 2 lutego, w Środę Popielcową, w Niedzielę Palmową, w wigilię Zielonych Świąt, gdy ceremonia święcenia jest obowiązkową; cc) w dni Rogationum (25 kwietnia i dni krzyżowe), gdy odprawia się procesja;

b) w wypadkach publicznego i prywatnego Wystawienia N. S. — zawsze przy ołtarzu ekspozycji; a podczas publicznego Wystawienia N. S. — również przy wszystkich innych ołtarzach.

O Wystawieniu N. S. w Dniu Zadusznym, p. niżej str. 64/65.

2. Jeśli nie jest wyraźnie żądana Msza żałobna, kapłan czyni zadość obowiązkowi aplikacji za zmarłych (por. d 4031[4]), a tym samym zyskuje tzw. przywilej ołtarza (S. Offic. 19 lutego 1913) również Mszą z dnia (Mszą wotywną). To samo odnosi się do t. zw. Mszy Gregoriańskich.

3. Sekwencja Dies irae musi być odmawiana:

a) we wszystkich Mszach z jedną oracją,
b) we wszystkich śpiewanych Mszach — obojętnie, czy zachodzi jedna czy więcej oracyj.

4. Wybór formularzy Mszy nie jest dowolny; Ewangelie i epistuły nie są zamienialne. Zawsze Praef. propria, nigdy komemoracje ani or. SS.

5. Msze żałobne mają albo ritus duplex z jedną tylko oracją i zowią się wtedy „uprzywilejowanymi“ albo mają ritus simplex z conajmniej 3 oracjami i zowią się wtedy „nie-uprzywilejowanymi“, chociażby się odprawiały ex indulto (t. zn. na mocy osobnego zezwolenia papieskiego).

B. Tabela

Rodzaj Mszy:	Kiedy zakazana?
I. Missa unica exsequialis cantata, Msza pogrzebowa (diei obitus), t. j. najuroczystsza z wszystkich Mszy żałobnych. Uwaga: Za ubogich wolno odprawić cichą Mszę pogrzebową.	Oprócz wypadków powyżej już wymienionych: 1. we wszystkie pierwszorzędne święta 1. kl. całego Kościoła. Są to: Boże Narodzenie, Epifania, ostatnie trzy dni Wielkiego Tygodnia, Niedziela Wielkanocna (nie poniedziałek i wtorek), Wniebowstąpienie, Niedziela Zesłania Ducha Świętego (nie poniedziałek i wtorek), Niedziela Trójcy Świętej, Boże Ciało, Święto Serca Jezusowego, Święto Chrystusa Króla, Niepokalane Poczęcie N. M. P., Zwiastowanie N. M. P., Wniebowzięcie N. M. P., św. Michała (29 września), św. Jana Chrzciciela (24 czerwca), św. Józefa (oba święta), św. Piotra i Pawła, Wszystkich Świętych; 2. w następujące Święta partykularne: głównego Patrona miejscowego, Poświęcenia Kościoła, Święto tytularne tego kościoła, w którym odprawiają się egzekwie; 3. w kościołach zakonnych również w święto tytularne zakonu, w święto Założyciela Zakonu; 4. gdy solemnizacja jednego z wymienionych pod 1—3 Świąt przeniesiona jest na niedzielę, zakazana jest Msza pogrzebowa w niedzielę, nie zaś w dniu Święta.

Mszy żałobnych.

Ryt:	Objaśnienia:
1. Za papieża, biskupa, kardynała, kapłana, formularz 1. z odpowiednią oracją ex diversis. 2. Za niekapłanów Msza i oracja de die obitus. 3. Zawsze Sekwencja. 4. Gdy w Dniu Zaduszny przypada pogrzeb, należy w Mszy pogrzebowej wziąć 1. formularz, dodając do oracji Fidelium sub una conclusione orację za zmarłego według formularza Mszy pogrzebowej. Gdyby zaś 1. formularz albo też 2. miał być użyty w innym, np. głównym nabożeństwie, należałoby w Mszy pogrzebowej wziąć 2. wzgl. 3. formularz z dodaniem osobnej oracji sub una conclusione.	1. Ilość Mszy: jedna tylko Msza śpiewana; druga albo więcej Mszy śpiewanych dozwolone, ilekroć dopuszczalna jest śpiewana Missa quotidiana (p. str. 60 i n.). Co do Mszy „przybocznych" p. II. 2. Miejsce odprawienia: w tym kościele, w którym odprawiają się egzekwie i w obecności zwłok; lecz wystarcza rozumny, poważny powód, by Mszę pogrzebową odprawić także w nieobecności ciała zmarłego, np. zakaz państwowy przeniesienia ciała do kościoła; albo, gdyby pogrzeb musiał być na zbyt późny termin odłożony (ktoś umiera w środę Wielkiego Tygodnia, pogrzeb może się odbyć najwcześniej we Wielki Czwartek, Msza pogrzebowa może być odprawioną dopiero w Poniedziałek wielkanocny). 3. Czas odprawienia: nie ogranicza się do określonych dni po pogrzebie, lecz dana jest pod tym względem swoboda. Oczywiście odpowiada to ważkości tej Mszy, by odprawiono ją jak najwcześniej po pogrzebie. 4. Aplikowanie tej Mszy za odnośnego zmarłego obowiązuje tylko wtedy, gdy przyjęto za nią stypendium.

Rodzaj Mszy:	Kiedy zakazana?
II. Missae lectae plures de die obitus, t. zw. „Msze przyboczne" (w jęz. niem. „Beimessen") Są to Msze pogrzebowe, odprawiane poza główną Mszą pogrzebową przy bocznych ołtarzach.	1. Ilekroć zakazana jest uroczysta Msza pogrzebowa. Poza tym: 2. w niedziele i w nakazane na początku brewiarza przed „duae tabellae" jako „festa feriata" podane Święta (również, gdy są zniesione), we wszystkie Święta 1. i 2. kl., chociażby takie Święto przypadkowo przeniesione było na dzień uroczystej Mszy pogrzebowej; w Dzień Zaduszny; w oktawy uprzywilejowane; w uprzywilejowane dni feralne (Środa Popielcowa, cały Wielki Tydzień); w uprzywilejowane wigilie (Bożego Narodzenia, Epifanii, Zesłanie Ducha Świętego). 3. Wymienione przeszkody odnoszą się do wszystkich „Mszy przybocznych" (Beimessen), odprawianych tak w kaplicach jak w kościołach.
III. Missa unica opportuniori die post acceptum mortis nuntium cantata vel lecta.	Jak wyżej II.

Ryt:	Objaśnienia:
1. Zupełnie ten sam, co w uroczystej Mszy, p. wyżej I. 2. Jeśli między śmiercią, a pogrzebem przypadają dni, w których dozwolone są zwykłe Msze żałobne, to jednak należy i w te dni, jak powyżej, czytać Mszę pro die obitus, i to we wszystkich kościołach i kaplicach. 3. Jeśli zaś uroczysta Msza pogrzebowa odprawia się dopiero podniu pogrzebu, wolno „Msze przyboczne" czytać tylko w tym kościele, w którym odprawia się uroczysta Msza pogrzebowa i tylko tego samego dnia.	1. Wszystkie te Msze należy aplikować za zmarłego. 2. W kościołach i publicznych kaplicach dopuszczalne są tylko w tym dniu, w którym uroczysta Msza pogrzebowa się odprawia (przed, podczas i po niej). 3. W kaplicach półpublicznych, które zastępują kościół czy kaplicę publiczną, są one dozwolone każdego dnia między śmiercią i pogrzebem. Uwaga: Daje się tu więcej swobody co do dnia, aniżeli w kościołach, ponieważ miejsce i inne okoliczności często utrudniają w tych kaplicach odprawianie „Mszy przybocznych" w dniu uroczystej Mszy pogrzebowej. 4. W innych półpublicznych i właściwych prywatnych kaplicach są one dozwolone, jak długo ciało physice jest obecne w domu zmarłego, w którym erygowane jest takie oratorium, i to we wszystkie dni od śmierci, aż do pogrzebu.
1. Formularz jak wyżej I. Za niekapłanów oracja de die obitus bez żadnej zmiany (d 3764[4]). 2. Jeżeli wybrany „odpowiedniejszy dzień" dopuszcza zwykłe Msze żałobne, może nie tylko jeden, ale każdy kapłan czytać Mszę de die obitus (d 4372[6]).	1. Msza musi być aplikowana za zmarłego, może być śpiewana, albo cicha. 2. Nie musi być koniecznie odprawiona w pierwszy wolny dzień, może być przeniesiona na jakikolwiek wolny dzień, byleby w tym dniu nie przeszkadzało jedno z wyżej wymienionych Świąt albo officjów. 3. Jasne, że ta Msza nie jest dozwolona w kościele, w którym odprawia się uroczysta Msza pogrzebowa, ale poza tym w każdym kościele.

Rodzaj Mszy:	Kiedy zakazana?
IV. Missa unica die 3, 7, 30. et anniversario stricte dicto cantata vel lecta. Dzień, rok liczy się od dnia śmierci albo pogrzebu włącznie albo wyłącznie.	Jak wyżej II.
V. Missa unica cantata in anniversario late dicto et in Octiduo a Commemoratione Omnium Fidelium.	Jak wyżej II. Msze dozwolone podczas oktawy Dnia Zadusznego wolno odprawiać tylko w czasie od 2. do 9. wzgl. od 3. do 10. listopada.
VI. Missa in ecclesia vel Oratorio publico ac principali coemeterii et in quolibet eius sacello rite erecto. Msze w kościołach i kaplicach cmentarnych.	Jak wyżej ad II. Jednakże Msze te mogą być odprawiane tylko tyle razy w tygodniu, miesiącu, roku, na ile razy jest zezwolenie Ordynariusza.

Ryt:	Objaśnienia:
1. Za kapłanów jak wyżej I. Za niekapłanów w dniu 3, 7, 30. Msza de die obitus z własną oracją, w rocznicę Msza de anniversario. 2. Gdy dopuszczalne są zwykłe Msze żałobne, może każdy kapłan powyższą Mszę odprawić.	1. Mszę należy zawsze aplikować za odnośnego zmarłego. 2. Mszę śpiewaną (nie cichą) można w razie przeszkody, przenieść na najbliższy dzień poprzedni czy następny, wolny od przeszkody. 3. Ten sam przywilej ma miejsce (od r. 1922), gdy ciało już pochowane przenosi się na inne miejsce spoczynku.
Za kapłanów, jak wyżej I. Za niekapłanów w rocznicę Msza de anniversario; podczas oktawy Dnia Zadusznego de anniversario albo quotidiana z oracją ex diversis. 2. Jak wyżej pod III, 2.	1. Następujące Msze są uprzywilejowane: a) Msze fundowane, ale nie na właściwą rocznicę; b) Msze rocznicowe, odprawiane przez stowarzyszenia (zakony, bractwa) za swoich zmarłych; c) Msze, zamawiane przez wiernych w oktawie Dnia Zadusznego. Jeżeli Msze, wymienione pod a) i b) według fundacji i zwyczaju mają być odprawiane nie w dniu określonym, można je, według d 4372 [7], przenosić jako uprzywilejowane na każdorazowo wybrany dzień. 2. Dozwolone są tylko śpiewane Msze.
Dla Mszy wymienionych pod I—V, w Dniu Zadusznym tylko jedna oracja, w innych wypadkach zwykła Msza żałobna.	1. Przywilej ten posiadają tylko kościoły i kaplice cmentarzy właściwych, używanych zazwyczaj do chowania ciał, nie zaś te, które wprawdzie mieszczą się na cmentarzu, ale z reguły służą celom modlitwy chórowej albo duszpasterskim. 2. W kościele albo głównej kaplicy cmentarnej dozwolone są Msze śpiewane i ciche, w kaplicach grobowcowych tylko ciche.

Rodzaj Mszy:	Kiedy zakazana?
VII. Missa cantata pro defunctis, ex Indulto (bis vel ter in hebdomada).	Jak wyżej ad II.
VIII. Missa quotidiana in cantu, zwykła, ale śpiewana Msza żałobna.	We wszystkie dni, w które zakazana jest śpiewana prywatna Msza wotywna; są to: dzień z officium duplex, właściwa niedziela, niedziela antycypowana, uprzywilejowane dni ferialne, (Środa Popielcowa, Wielki Tydzień); Uprzywilejowane wigilie (Bożego Narodzenia, Epifanii, Zesłania Ducha Św.); Siedem oktaw uprzywilejowanych; Dni, wymienione wyżej na str. 40 in.

Ryt:	Objaśnienia:
Missa quotidiana, i to śpiewana, ale nie koniecznie z asystą; zawsze trzy oracje.	1. Sens przywileju jest ten: oprócz w zachodzące w tygodniu wolne dni, wolno jeszcze w dwa wzgl. trzy dni dupl. maj. albo min. jedną albo więcej missae quotidianae śpiewać, (jednakże więcej Mszy tylko za różnych zmarłych). 2. Nie konieczne jest odśpiewanie po Mszy Libera (d 3369).
1. Zawsze i tylko trzy oracje, mianowicie: a) gdy odprawia się za zmarłych w ogólności, trzy oracje ostatniego formularza kolejno; b) gdy odprawia się za jednego albo więcej zmarłych dokładnie określonych: 1. or. jedna z Orationes diversae, odpowiadająca intencji mszalnej, 2. or. według wolnego wyboru, 3. Fidelium; c) gdy odprawia się za zmarłych ściśle nie określonych: 1. or. Deus veniae larg., 2. według wolnego wyboru, 3. Fidelium. 2. Sekwencja obowiązkowo.	1. Aby zmarłych jako „ściśle określonych" uznać, wystarczają takie określenia jak: „za moich zmarłych rodzeństwo", „za moich zmarłych krewnych", za moich zmarłych dobroczyńców" itp. 2. Jeśli znane jest imię zmarłego, należy je wymienić w oracjach przy N. — według obecnego Mszału także w oracji z Anniversarium i w Orationes diversae pro uno (una) defuncto (defuncta). 3. Jeśli kapłan aplikuje Mszę pro uno defuncto, a chciałby na drugim miejscu modlić się za inną zmarłą duszę, to może za tą ostatnią wziąć oracyę pro defuncta, zmieniając rodzaj, albo jedną z dwóch oracyj pro pluribus defunctis, zamieniając liczbę mnogą na liczbę pojedyńczą.

Rodzaj Mszy:	Kiedy zakazana?
IX. Missa quotidiana lecta. Zwykła cicha Msza żałobna.	We wszystkie dni wymienione pod VIII, oprócz tego: podczas całego Wielkiego Postu, z wyjątkiem pierwszego wolnego dnia każdego tygodnia według kalendarza kościoła, w którym się celebruje; w Suche Dni i zwykłe wigilie; w poniedziałek Dni Krzyżowych; w tym dniu tygodnia, na który przeniesiona jest Msza niedzielna; w dniu wielkich antyfon O. (17—23. grudnia); w 8. dniu oktawy uproszczonej (octava simplex), chociażby był tylko komemorowany.

Ryt:	Objaśnienia:
1. Zawsze conajmniej trzy oracje w takim porządku, jak podano wyżej pod VIII. 2. Wolno do tych trzech oracyj dodać jeszcze dwie albo cztery; ogólna liczba musi być zawsze nieparzysta i nie przekraczać siedmiu, ostatnia oracja zawsze Fidelium. 3. Sekwencję można dowolnie odmówić albo opuścić.	Jak wyżej ad VIII. Dobrze sobie zapamiętać: rubryka, która w starym Mszale była przy końcu Missa quotidiana, mianowicie, że kapłanowi wolno Epistułę i Ewangelię jednego formularza czytać także wtedy, gdy używa innego formularza, nie ma już ważności. Nie wolno więc już zamieniać Epistuły i Ewangelii, lecz należy się w całości trzymać odnośnego formularza.

C. Trzy Msze św. w Dniu Zadusznym.

Benedykt XV w konstytucji apost. „Incruentum altaris“ z 10. sierpnia 1915 r. udzielił na zawsze wszystkim kapłanom całego Kościoła wielkiego przywileju odprawiania w Dniu Zadusznym trzech Mszy św. Aby w tym dniu uroczyste modły za zmarłych mogły się odbywać w całym kościele, a przez to stawały się tym skuteczniejsze, zarządził Ojciec św. w r. 1917, że Dzień Zaduszny nie może być uchylony przez żadne Święto 1. kl. poszczególnych krajów itd. Tylko, gdy 2 listopada przypada na niedzielę, przenosi się Dzień Zaduszny z wszelkimi przywilejami w całym kościele na 3 listopada.

1. Intencja jednej Mszy jest dowolna; z dwóch dalszych Mszy należy jedną odprawić za wszystkie dusze w czyśćcu, drugą według intencji Ojca św., mianowicie: by przepadłe fundacje itd. dostatecznie uzupełnić. Kolejność tych intencyj jest dowolna, ale nie kolejność formularzy mszalnych.

2. Kto odprawia tylko jedną Mszę, musi ją odprawić według pierwszego formularza i może za nią przyjąć stypendium; kto dwie Msze odprawia, musi posługiwać się pierwszym i drugim formularzem i może jedną z nich odprawić za stypendium, drugą ofiarować za wszystkie dusze w czyśćcu.

3. Sumę odprawia się według pierwszego formularza, dwie dalsze Msze przed sumą według drugiego wzgl. trzeciego formularza.

Co do Mszy pogrzebowej w Dniu Zadusznym p. wyżej str. 55.

4. Za dwie Msze odprawiane bez stypendium, wolno tylko ratione tituli extrinseci, np. późniejsza godzina, domagać się jakiegoś wynagrodzenia (CIC. can. 824 § 2 i wyjaśnienia z 13 grudnia 1923) albo przyjąć ofiarę, ale tylko zupełnie dobrowolną.

5. Jeśli w Dzień Zaduszny odprawia się w kościele 40-to godzinne nabożeństwo, należy wszystkie Msze odprawić z Dnia Zadusznego i to w kolorze fioletowym, ale żadnej nie wolno odprawić przy ołtarzu ekspozycyjnym. Śpiewane Msze żałobne należy w tym wypadku w dniu ekspozycji odprawić przed ekspozycją, w dniu repozycji po repozycji.

III. Ryt cichej Mszy.

A. Szczegółowy opis ceremonij cichej Mszy.

Ściśle według Mszału. Inne wskazówki zaznaczone są w nawiasach, lub innym sposobem. Niektóre wyrazy, często się powtarzające, są skrócone. K. = kapłan; Epst. = strona Epistuły, Ewgl. = strona ewangelii.

1. Przygotowanie.

Liturgiczna Praeparatio ad Missam, znajdująca się w Mszale i w dodatkowej części brewiarza, nie obowiązuje, ale zaleca się ją; w każdym razie niech kapłan przed Mszą św. poświęca trochę czasu modlitwie (jak krótko i pięknie podaje nowe prawo kanoniczne: „Niech kapłan nie zaniedbuje przygotowania się do odprawienia Ofiary eucharystycznej pobożną modlitwą i dziękczynienia po niej za dobrodziejstwo tak wielkie“, can. 810). Następnie otwiera (jeśli tego jeszcze nie uczynił) Mszał, przegląda Mszał i markuje potrzebne teksty mszalne zakładkami. Następnie umywa ręce, modląc się: Da, Domine virtutem etc. (przy wkładaniu paramentów odmawia również odnośne modlitwy). Następnie przygotowuje kielich: wkłada najpierw puryfikaterz, na niego patenę, na patenę hostię, otarłszy ją cokolwiek, na hostię palkę, na nią velum, wreszcie bursę z korporałem. Zabieranie do O. na kielichu przedmiotów innych np. chusteczki, okularów, nie jest dozwolone (d 2118), natomiast zabiera się kluczyk od tabernakulum.

Uwaga: Nasze wela kielichowe nie są zazwyczaj tak wielkie, by pokrywały kielich całkowicie z przodu i z tyłu. Należy więc welum tak włożyć, by ozdobna jego część była widoczna na przodzie, a w każdym razie, tak, by część przednia pokrywała całkowicie kielich. — Korporał winien według stałej reguły być złożony, tzn. przednia trzecia część powinna nakrywać środkową, tylna zaś przednią, następnie prawa część środkową, a lewa prawą; tak złożony korporał wkłada się do bursy w ten sposób, że otworem zwrócony jest ku otworowi bursy.

Gdy używana bywa łyżeczka do Offertorium, może ją zakrystian zanieść do ołtarza, na którym leży podczas Mszy obok kanonu, aż do Lavabo; albo K. zabiera ją w kielichu, mianowicie (aby oszczędzać pozłotę kielicha) na puryfikaterzu, który w tym wypadku przy wkładaniu wsuwa się głęboko do czary kielicha; od Offertorium leży ona po stronie Epst. obok kielicha; przy nakrywaniu kielicha, po Komunii, wkłada się ją ponownie do kielicha w ten sam sposób, jak pierwotnie w zakrystii.

Teraz wkłada kapłan na długą, w Missale i Prawie Kanonicznym (can. 811 § 1), przepisaną sutannę, paramenty mszalne. Chwyta humerał za dwa końce, całuje krzyżyk na nim wyszyty, wkłada go wpierw na głowę (nie koniecznie z boku, lecz z przodu), następnie opuszcza go na szyję, okrywa nim zewsząd koloratkę, taśmy jego zakłada na krzyż na piersiach, następnie na plecach i wiąże je na piersi wzgl. na plecach.

Potem bierze (nie całując) przygotowaną albę, albo każe ją, schyliwszy głowę i złożywszy ręce, włożyć na siebie, wkłada wpierw prawe ramię do prawego rękawa, potem lewe ramię do lewego rękawa, następnie obciąga albę tak, że sutanna zewsząd równo i poprawnie jest nakryta (najpraktyczniej będzie, jeśli uchwyci albę tak szeroko i odsunie ją tak w tył, że obie ręce niemal się zejdą na plecach). Następnie każe sobie podać do rąk cingulum, mianowicie tak, że lewa część z końcem zwiniętym będzie znacznie krótsza od prawej, ciągnie oba końce tuż przy ciele ponad podciągniętą albą naprzód i wiąże je, podtrzymując w ten sposób albę.

Następnie bierze K. manipularz, całuje na nim krzyżyk i wkłada go na lewe ramię (praktyczniej: nie ponad łokieć; gdzieniegdzie przyczepia go ministrant taśemką albo szpilką). Następnie kładzie stułę (całując na niej krzyżyk) około szyi, kładąc lewy jej koniec z przodu ku prawej stronie, a prawy ponad lewym, ku lewej stronie; i tak skrzyżowaną stułę przytwierdza, przesuwając cokolwiek oba wolne końce cingulum po prawej i lewej stronie ponad końcami stuły pod cingulum.

Tylko biskupi i opaci nie wkładają stuły na krzyż.

W końcu wkłada K. na siebie ornat (nie całując go) i wiąże go taśmami, podobnie jak humerał.

Teraz wkłada biret na głowę, chwyta kielich lewą ręką za trzon (nodus), kładzie prawą dłoń na bursę, czyni odpowiedni pokłon przed krucyfiksem albo obrazem w zakrystii (i również, jeśli taki jest zwyczaj, nieznaczny pokłon ku stojącym obok kapłanom) i

2. idzie do ołtarza, mając oczy spuszczone, godnie, powoli, wyprostowany. Kielich trzyma K. podniesiony aż do piersi. Przechodząc koło Wielkiego Ołtarza, robi zawsze, nie zdejmując biretu, pokłon (jeśli Sanctissimum jest w tabernakulum, przyklęka, jeśli nie, głęboko schyla głowę). Jeżeli zakrystia jest za ołtarzem, tak że dostęp do niego możliwy jest od strony Epst. i od strony Ewgl., to należy iść do O. po stronie Ewangelii, a wracać po stronie Epistuły (d 3029[12]).

Uwagi: 1. Jeżeli ma się celebrować w czasie Wystawienia N. S. przy bocznym ołtarzu, należy trzymać się reguły następującej: Sacerdos celebraturus transiens ante SS. Sacramentum publicae veneration exposition genuflectat prius (utroque genu), deinde detegat caput, inclinet, cooperiat caput, surgat (według Director. Cleri Rom. 1890) — a więc nie należy trzymać biretu na kielichu podczas całej drogi. — 2. Gdy K. przechodzi koło ołtarza, przy którym jest właśnie chwila konsekracji, przyklęka na oba kolana i klęczy z pochyloną głową aż po podniesieniu kielicha (Rit. vel. tit. II, n. 1). Tak samo zachowuje się, gdy właśnie jest błogosławieństwo Najśw. Sakramentem; gdy rozdziela się Komunię św. i gdy odmawiają się słowa Ecce Agnus Dei etc., należy klęczeć aż po odmówieniu trzykrotnego Domine, non sum dignus etc.; jeżeli zaś już odbywa się rozdawanie Komunii św., to przyklęka na oba kolana, zdejmuje biret, robi pokłon, nakrywa głowę, wstaje i idzie dalej. — 3. Jeżeli Sanctissimum już odniesiono do ołtarza, to nie uchodzi już jako wystawione, również nie w czasie między konsekracją i Komunią św. — Z tego powodu w takich wypadkach robi się, przechodząc, zwyczajną genuflekcję. Nawet tą ostatnią niech kapłan, przechodząc koło ołtarzy bocznych, nie krępuje się zbytnio, ale niech przyklęka, gdy zauważy, że Msza św. jest w stadium między konsekracją i Komunią św. (d 4135[2]).

3. Przybywszy do ołtarza, K. oddaje biret, przyklęka, jeśli Sanctissimum jest w tabernakulum, in plano, w przeciwnym razie robi głęboki pokłon, wstępuje na O. i ustawia bezwłocznie (nie pochylając głowy) kielich cokolwiek po stronie Ewgl., chwyta lewą ręką, albo obu rękami bursę i wyjmuje z niej prawą ręką korporał, ustawia bursę po stronie Ewgl. obok środkowego kanonu, opierając ją o predelę (stopień, na którym stoją lichtarze), rozkłada całkowicie korporał, i to wpierw w lewo i prawo, następnie wierzchnią trzecią część w tył, a spodnią naprzód (co zresztą jest zrozumiałe, jeżeli korporał został prawidłowo złożony i włożony do bursy); niech korporał na przodzie nie dochodzi zupełnie do brzegu mensy.

Na korporale, w całości rozłożonym, ustawia K. kielich, chwytając go lewą ręką za trzon i kładąc prawą rękę na velum kielicha — przy postawianiu kielicha obraca go, jeśli velum (jak bywa zwykle u nas i w Niemczech) zwiesza się całkowicie tylko z jednej strony, tak, by cała nakryta strona zwrócona była do przodu, na środkowym polu korporału, tzn. na tej części, na której stać ma po Offertorium. Następnie idzie K., bez pokłonu przed krzyżem (inklinacje robi się według ogólnej reguły tylko wtedy, gdy się idzie albo poprzez środek O. albo od środka O. na dół), na stronę Epst. do Mszału, otwiera go do Introitu, wraca na środek O., robi pokłon i, zwracając się ku stronie Epst., zstępuje przed najniższy stopień O.; (według niektórych AA. wycofuje się przy schodzeniu, z rewerencji dla krzyża, cokolwiek ze środka, lecz Missale nic o tym nie wspomina, przeciwnie każe Kapłanowi na Dominus vobiscum i Orate, fratres stać na samym środku O.).

Gdy nie jest zaznaczona inna postawa, trzyma się ręce złożone, t. zn. dłonie mają się dotykać, nie tylko palce, które należy mieć wyprostowane i złączone, a wielkie palce należy skrzyżować tak, że prawy spoczywa na lewym. Przy tym łokcie przylegają lekko do boków, przedramiona są cokolwiek

podniesione, tak że ręce trzyma się przed piersią, ani niżej, ani wyżej, swobodnie, tak, że tworzą połowę prostego kąta.

4. Modlitwa u stopni ołtarza. Przed stopniami robi K., odwracając się w lewo do ołtarza, głęboki pokłon ku O., albo, gdy w O. jest Najśw. Sakrament, przyklęka (i to na stopniu), potem robi duży znak krzyża, modląc się głośno: In nomine Patris etc.; następuje antyfona Introibo i psalm; Judica me (skrót pamięciowy IEC); na Gloria Patri, jak zawsze głębokie pochylenie głowy; na Adiutorium nostrum znak krzyża; potem przy głębokim pochyleniu ciała Confiteor (na mea culpa etc. nie tylko dotyka się piersi, ale „uderzamy się w pierś"). W tej pochylonej postawie pozostaje K. aż do chwili, gdy ministrant odmówił Misereatur i on sam odpowiedział Amen; następnie wyprostowuje się znowu i odmawia po Confiteor ministranta Misereatur, Indulgentiam (znak krzyża) — na Vobis (Vos), Fratres i Misereatur nie zwraca się K. ku ministrantowi (czyni to tylko w uroczystej Mszy z asystą ku D. i S.).

Podczas następnych modlitw: Deus tu conversus — aż do Oremus włącznie ma K. ciało miernie pochylone. Na Oremus rozkłada ręce i złącza je znowu (o tym później), wyprostowuje się cały i wstępuje poważnie po stopniach O., i odmawiając po cichu Aufer a nobis wstępuje, zależnie od okoliczności, tak, że u góry (średnie pochylenie ciała) może bezzwłocznie rozpocząć modlitwę Oremus; przy czym, — i tak zawsze przy podobnych okazjach — kładzie K. złożone ręce tak na O., że tylko wyciągnięte małe palce dotykają na przodzie O., a pozostałe wyciągnięte i złączone palce (jednakże wielki palec prawej ręki spoczywa na krzyż na palcu lewej ręki), opierają się na mensie. Na słowa quorum reliquiae hic sunt kładzie ręce (nie tylko palce) po obu stronach korporału równomiernie na O. i całuje go w środku przed korporałem, przy czym, jeśli zajdzie potrzeba, cokolwiek cofa się

w tył — tak zachowuje się Kapłan, ile razy całuje O.; tylko po konsekracji pozostają wielki i wskazujący palec złączone, a ręce, opierające się na małych palcach, trzyma się nad korporałem.

Po ucałowaniu O. wyprostowuje się K. znowu całkowicie i idzie, kończąc modlitwę, do Mszału na stronę Epst. (Przy wszystkich tych ruchach niech postawa będzie zdecydowana: prawa wzgl. lewa strona zwrócona jest zupełnie do O.). — Tam rozpoczyna, żegnając się i składając ręce, głośno

5. Introit — (robiąc na sobie znak krzyża, kładzie się zawsze lewą rękę na piersi). Na Gloria Patri etc. głęboki pokłon ku krzyżowi, ale bez podnoszenia oczu; jednakże należy przy tym zwrócić nieco ku krzyżowi nie tylko głowę, lecz całą górną część ciała.

Uwaga: W ten sposób robi się wszystkie niskie pokłony głowy przy Ołtarzu, tylko podczas Ewangelii robi się je przed Mszałem, a i w tym wypadku, jeśli wystawiony jest Najśw. Sakrament, ku SS. — Jeśli na początku Introitu zachodzi imię Jezus, albo imię Świętego z dnia, nie pochyla się głowy, aby znak krzyża móc wykonać w postawie wyprostowanej, albo robi się go tuż przed rozpoczęciem Introitu.

Po Introitus idzie K. do środka O., poszukawszy w Mszale orację, która później ma być czytana, jeśli znajduje się na innej stronicy Mszału — (Reguła: nie odchodzić od Mszału, nie poszukawszy tego, co później ma być odmówione).

6. Na środku O. odmawia teraz K., na przemian z ministrantem, głośno Kyrie eleison etc., następnie głośno Gloria, przy czym, nie podnosząc oczu, rozkłada ręce przed piersią na całą szerokość piersi i wznosząc napięstki rąk do wysokości ramion; na Deo schyla głowę głęboko i składa ponownie ręce przed piersią; potem kontynuuje, stojąc wyprostowany, hymn pochwalny. Na Adoramus te, Gratias agimus tibi, Suscipe deprecationem nostram Jesu Christe robi głęboki pokłon głowy — poleca się, by inklinacje, zwłaszcza podczas Gloria,

wyprzedzały słowa. Na cum Sancto Spiritu etc. znak krzyża.

Po Gloria albo, gdy nie zachodzi Gloria, po Kyrie eleison całuje K. (jak wyżej) O. (Nie składać przedtem ponownie rąk i nie obrócić się, zanim się nie zajęło postawy wyprostowanej), obraca się na środku O., mając oczy spuszczone ku ziemi, w prawo do wiernych, rozkłada ramiona przed piersią i na szerokość piersi, nie podnosząc ich i nie odsuwając łokci od ciała, mówi głośno Dominus vobiscum, składa znowu ręce i idzie na stronę Epst., by odczytać

7. Oracje i Epistułę. Na Oremus przed pierwszą i drugą oracją (jeśli takowa zachodzi), nie przed następnymi, rozkłada się ręce przed piersią, (a więc nie szerzej, poza piersi) i znowu się je składa, a równocześnie skłania się głowę ku krzyżowi. To rozkładanie i składanie rąk i pochylenie głowy wykonujemy albo w ten sposób, że pochylamy głowę ku krzyżowi na O., podczas gdy ręce są rozłożone, albo pochylamy głowę ku krucyfiksowi na O. w tej chwili, gdy składamy ręce, podobnie jak na końcowe słowa: Per Dominum N. J. Chr.; drugi sposób zdaje się być odpowiedniejszy i symboliczniejszy.

Po Oremus rozkłada K. znowu ręce i czyta, trzymając dłonie równolegle do siebie, głośno oracje (o pokłonach na imię Jezus i na imiona Świętych p. „Ogólne reguły" na str. 15 i n.); gdy oracja kończy się słowami: Per Dominum N. J. Chr., składa K. na te słowa ręce, pochylając głowę ku krzyżowi, i trzyma je złożone aż do końca; gdy zakończenie brzmi: qui tecum albo qui vivis, składa się ręce dopiero na słowa: in unitate Spiritus Sancti.

Uwagi: 1. Per eumdem Dom. mówi się ilekroć wspomina się w oracji drugą osobę w Bogu, np. gdy zachodzi wyraz Dei genitrix; in unitate eiusdem Spiritus S., gdy wspomniano Ducha Św.; tak należy, według nowego Mszału, postąpić w Mszy wielkanocnej, czytając w Postcommunio tej Mszy słowa: Spiritum nobis caritatis. Jednakże należy pamiętać, że gdy więcej jest oracyj,

decyduje zawsze ostatnia; jeżeli więc np. do oracji do Ducha Św. dodaje się modlitwę za papieża, kończymy nie słowami in unitate eiusdem Spiritus Sancti.

2. W Mszach suchodniowych (środa i sobota) i kilku innych recytuje się kilka oracyj i lekcyj bezpośrednio po Kyrie eleison; w tych wypadkach K. idzie po Kyrie bezpośrednio (bez inklinacji) do Mszału, mówi Oremus i Flectamus genua, przy czym rozkłada i składa ręce jak zwykle przy Oremus, po czym, kładąc obie ręce na O., robi (nawet gdy SS. jest wystawione) zwykłą genuflexję do Mszału, podnosi się, podczas gdy ministrant odpowiada Levate i czyta orację, jak zwykle. W oktawie Zielonych Świąt odpada Flectamus genua, a orację czyta się bezpośrednio po Oremus. Po każdej lekcji („epistule") odpowiada się Deo gratias, za wyjątkiem po piątej lekcji w soboty suchodniowe. Po tych czytaniach wraca K. do środka O., całuje O., mówi, zwrócony do wiernych, Dominus vobiscum i celebruje dalej Mszę św., jak zwykle. Podczas oktawy Zielonych Świąt odmawia się przed Dominus vob. Gloria.

8. Po oracjach czyta K. głośno Epistułę, przy czym obie ręce dotykają się Mszału. Na zakończenie skinieniem głowy albo ruchem ręki albo zniżonym głosem daje ministrantowi znak na Deo gratias i czyta dalej w tej samej postawie Graduał itd. Jeżeli w jakim miejscu Epistuły albo po niej wypada przyklęknąć, K. zsuwa obie ręce z Mszału na O., przyklęka przed Mszałem i podnosi się bezzwłocznie.

Następnie idzie na środek O., wznosi tam oczy do krzyża, (pierwsze wzniesienie oczu) pochyla się (ciało) nisko i odmawia w tej postawie, nie opierając rąk na O., Munda cor i Jube, Domine. Potem idzie do Mszału, przeniesionego w międzyczasie przez ministranta na stronę Ewgl.; jeśli Kapłan sam musi przenieść Mszał z jednej na drugą stronę O., czyni to przed modlitwą Munda cor: przechodząc z Mszałem przed środkiem O., robi pokłon głowy, i postawiwszy Mszał, wraca do środka i odmawia Munda cor etc. Po modlitwie na środku O. idzie K. do Mszału, by odczytać.

9. Ewangelię. Ustawia Mszał ukośnie i do siebie tak, że ma przed sobą prawy róg O. Następnie mówi ze złożonymi rękoma głośno Dominus vobiscum, Sequentia sancti Ewangelii etc.; mówiąc te ostatnie słowa, kreśli wielkim palcem prawej ręki znak krzyża na wstępnych słowach Ewangelii, pozostałe zaś palce, wyprostowane, i lewa ręka spoczywają na Mszale (d 2572[11]). Potem kreśli w podobny sposób, trzymając lewą rękę na piersi, prawą mały znak krzyża na czole, ustach i piersi i czyta ze złożonymi rękoma głośno tekst święty. Przy końcu odpowiada ministrant Laus tibi, Christe, a K. unosi cokolwiek Mszał ku sobie i całuje początek Ewangelii, mówiąc przy tym Per evangelica dicta — (bez Amen). Potem posuwa Mszał bliżej do korporału, idzie na środek O. i rozpoczyna, zwrócony do O.,

10. Credo (jeśli ma być odmówione). Rozłożenie i wzniesienie rąk, jak przy Gloria; na in unum Deum głęboki pokłon głowy, tak samo na Jesum Christum. Na słowa Et incarnatus aż do homo factus est przyklęka K. (dlatego należy przyklękać powoli, ale nie trwając w pozycji klęczącej). Na et vitam venturi saeculi żegna się znakiem krzyża. Na simul adoratur znowu niski pokłon głowy, po czym całuje K. (nie składając poprzednio rąk) O., wyprostowuje się, zwraca w prawo do ludu, mówi głośno Dom. vob. i obraca się tą samą stroną znowu do O. Następnie mówi, rozkładając i składając ręce i pochylając głowę, głośno Oremus i czyta, z rękoma złożonymi,

11. Offertorium. Po odmówieniu modlitwy Offertorium odkrywa K. obu rękoma kielich (przy naszym velum najlepiej od tyłu), kładzie velum, odpowiednio złożone, po prawej stronie obok korporału, stawia kielich prawą ręką przed velum, podczas gdy lewa spoczywa obok korporału na O., zdejmuje palkę i kładzie ją albo na velum, albo opiera ją o predellę na lub obok korporału, podnosi patenę z hostią prawą ręką z kielicha, po czym przysuwa i lewą rękę do pateny (zwykle w ten sposób, że podtrzymują ją z przodu wielkie palce obu rąk, z boku wskazujący i środkowy, pod-

czas gdy pozostałe palce jako też dłonie rąk stykają się pod pateną). Kapłan podnosi patenę przed sobą tylko na wysokość piersi (ramiona przylegają do ciała) i odmawia modlitwę Suscipe, sancte Pater; oczy wznosi się do krzyża tylko przy pierwszych słowach, po czym spoczywają na hostii. Po modlitwie bierze K. patenę między wielki i wskazujący palec obu rąk, opuszcza ją ponad korporałem mniejwięcej na szerokość ręki i kreśli nią znak krzyża nad tą plikaturą korporału — i w jej rozmiarach, — na którą potem zsuwa hostię z pateny. Hostii nie należy kłaść na zgięciu korporału, ale w pewnym od niego oddaleniu, tak przynajmniej począwszy od konsekracji, by partykuły zbyt łatwo nie spadały w zagięcia. Następnie wsuwa patenę na prawo od siebie do połowy pod korporał.

Uwaga: Jeśli małe hostie albo duża hostia (dla monstrancji) mają być równocześnie konsekrowane, zachodzić mogą różne wypadki:
1. Gdy mają być konsekrowane jedna albo kilka tylko hostyj (do dziesięciu) K. zabiera je razem z dużą hostią na patenie do O. i kładzie je po modlitwie ofiarowania i znaku krzyża przed albo za wielką hostią między kielichem i wielką hostią (albo po lewej od niej).
2. Gdy ma być konsekrowana większa ilość małych hostyj, K. albo zakrystian zanosi je przed Mszą św. w cyborium, albo w kielichu (palką nakrytym) do O., najpóźniej tuż przed Offertorium, jednak raczej już na początku Mszy, Skoro K. ustawił kielich mszalny na korporale, postawia cyborium (kielich) również za kielichem mszalnym albo obok niego na korporale, odkrywa je przed Offertorium prawą ręką i włącza te hostie w modlitwę Suscipe etc., następnie zamyka cyborium (nakrywa kielich). — Należy sobie zapamiętać, że cyborium nakrywa się sukienką tylko wtedy, gdy zawiera konsekrowane hostie, i to również tylko wtedy, gdy wstawia się je do tabernakulum albo wystawia do adoracji.
3. Gdy ma być konsekrowana duża hostia w lunuli, i gdy ta ostatnia znajduje się w kustodii, należy tą ostatnią a także lunulę, gdy z dwóch stron jest zamknięta za szkłem, otworzyć na Offertorium i konsekrację (d 3524). W wypadkach naglących wolno K. także już po rozpoczęciu kanonu (ale, rozumie się, jeszcze przed konsekracją) przyjąć dalsze hostie do konsekrowania, które w myśli tylko ofiaruje (AA.).

Następnie udaje się K. na stronę Epst., bierze kielich w lewą rękę (kładzie łyżeczkę na O.), wyciera lekko kielich, wpuszczając puryfikaterz na nim leżący i obracając go w nim raz jeden, potem chwyta lewą ręką trzon kielicha i nakłada puryfikaterz około wielkiego palca (tak, że jeden koniec zwiesza się na podstawę kielicha), każe sobie podać przez ministranta ampułkę z winem i wlewa wystarczającą ilość wina do kielicha (jeśli to wykona ostrożnie, nie pozostanie może na wewnętrznej ścianie wazy kielichowej żadna kropla). Trzymając kielich w ten sam sposób, kreśli teraz prawą ręką znak krzyża nad wodą i odmawia po cichu Deus, qui humanae; na słowa da nobis per huius etc. wpuszcza łyżeczką albo wprost z ampułki ostrożnie kilka albo jedną tylko kroplę wody do wina i ściera potem, gdy zajdzie potrzeba, ewentualne krople wina i wody z wewnętrznej ściany kielicha puryfikaterzem. Gdy w toku modlitwy dochodzi do słów Jesus Christus, to albo robi krótką przerwę i kłaniając się do krzyża kontynuuje czynność, albo kończąc czynność, pochyla się przed krzyżem i odmawia dalej modlitwę. Teraz K. stawia lewą ręką kielich nieco bliżej korporału (co zbytecznie będzie przy małych ołtarzach) i kładzie puryfikaterz (pojedyńczo złożony) na odkrytej części pateny, albo kładzie go na patenie dopiero wtedy, gdy stanie na środku O.

Następnie chwyta prawą ręką za trzon pod czarą, przykłada lewą rękę do podstawy i podnosi kielich (nie ponad oczy), odmawiając po cichu Offerimus tibi etc.; przy ofiarowaniu kielicha winien K. nie tylko na początku, ale podczas całej modlitwy, mieć oczy wzniesione do krzyża (prawdopodobnie ze względu na tekst, który kończy się słowami ascendat. Amen). Dlatego też wolno Kapłanowi opuścić kielich dopiero po tych słowach, po czym kreśli nim nad środkową plikaturą korporału, w odstępie od korporału mniejwięcej na szerokość dłoni, znak krzyża i stawia go na środku. Po czym nakrywa kielich palką (przy czym celowo za każdym razem kładzie lewą rękę na podstawę kielicha).

W dalszym ciągu odmawia K., położywszy ręce (jak wyżej przy Oramus te) na ołtarzu przy miernym pochyleniu ciała, po cichu In spiritu etc., poczym się wyprostowuje, podnosi oczy, rozkłada ręce, podnosząc je (ale nie ponad wysokość ramion p. str. 99, 3) i spuszczając niezwłocznie, jak wogóle zawsze, zanim coś błogosławi, i odmawia w czasie tych czynności po cichu modlitwę Veni, sanctificator, kreśląc przy słowach et benedic prawą ręką znak krzyża nad hostią i kielichem razem, przy czym lewa ręka spoczywa na O. (obok korporału).

Błogosławienie przedmiotów na O. odbywa się według Miss. Rit. tit. III, n. 5. w ten sposób: K. składa wpierw dłonie (jak by wzywając Boga do błogosławienia), potem kładzie lewą rękę (jeśli jest wolna, a więc nie przy błogosławieniu wody) na O., mały palec prawej ręki zwraca ku przedmiotowi, który ma być benedykowany, a więc w naszym wypadku ku kielichowi i hostii, kreśli ręką tak zwróconą prostą linię od środka palki ku sobie, aż ponad hostią (nie opuszczając ręki), potem posuwa rękę w lewo mniej więcej do brzegu palki i stąd w prawo aż do brzegu, po czym składa dłonie (nie posuwając prawej ręki z powrotem do środka palki). — Poleca się bardzo, dać sobie dosyć czasu właśnie na benedykcję, bo inaczej wypadnie ona bardzo powierzchownie, nie budująco, nie prawidłowo.

Teraz idzie K. ze złożonymi rękami na stronę Epst., by dokonać Lavabo; każe więc sobie przez ministranta nalać wody na końce palców wielkiego i wskazującego (pozostałe palce trzyma wyprostowane i zdala od wody), wyciera je ręcznikiem przygotowanym, odmawiając równocześnie psalm Lavabo. Po umyciu rąk zwraca się K. do O., na Gloria Patri robi pokłon w stronę krzyża, potem albo dopiero na Sicut erat etc., wraca ze złożonymi rękami na środek O., tu wznosi oczy do krzyża, niebawem je spuszczając i odmawia przy miernym pochyleniu ciała, trzymając ręce złożone (jak zwykle) na O., po cichu modlitwę Suscipe, sancta Trinitas. Po niej całuje O., wyprostowuje się, zwraca się w prawo ku ludowi i odmawia, rozkładając ręce i składając je znowu, głosem umiarkowanym słowa Orate, fratres, następnie niezwłocznie resztę słów ut meum etc.

po cichu i zamykając koło; zwrócony do O., czeka, aż ministrant skończy Suscipiat, dodaje po cichu Amen i czyta potem

12. Sekretę i Prefację. Przy Sekretach wszystko jak przy oracjach, ale po cichu i z opuszczeniem Oremus. Przed zakończeniem ostatniej komemoracji otwiera Prefację, kładzie ręce po obu stronach korporału na O. i czyta głośno Prefację: Per omnia. Dom vob.: Na Sursum corda podnosi ręce (nie wznosząc oczu) aż do piersi tak, że dłonie są ku sobie zwrócone; na Gratias agamus Domino składa ręce, na Deo nostro wznosi oczy, schylając przy tym głowę (zatem według Rit. cel. i Ordo missae nie ma na Deo nostro żadnego dalszego wzniesienia rąk). Po odpowiedzi Dignum etc. rozkłada K. ponownie ręce, jak przedtem, i odmawia głośno prefację. Na Sanctus składa ręce, pochyla miernie ciało (nie kładąc rąk na O.) i mówi umiarkowanym głosem Sanctus etc.; na Benedictus qui wyprostowuje się znowu i kreśli na sobie, dalej się modląc, znak krzyża.

13. Rozpoczyna się Kanon. Po przeżegnaniu się otwiera K. lewą ręką kanon (opierając prawą rękę na O.), następnie składa ręce, rozkłada i podnosi je cokolwiek (tzn. końce dłoni nie sięgają poza ramiona), wznosząc równocześnie oczy i spuszcza je niebawem nabożnie, składa ręce, pochyla się (ciało) nisko, kładzie złożone ręce na O. i rozpoczyna kanon, odmawiając cicho Te igitur.

Uwaga: Niektórzy autorzy są zdania, że wszystkie podane tu ceremonie winny wyprzedzać słowa Te igitur etc., inni, nie mniej poważni, twierdzą, że mają one towarzyszyć słowom. — Druga kwestia, czy K. przed rozpoczęciem kanonu ma wpierw ręce złożyć i następnie rozłożyć i podnieść, została zdaje się, rozstrzygnięta zmianą, wprowadzoną w tym miejscu w r. 1897 w Rit. cel. (zamiast dawniejszego stans ante medium altaris versus ad illud aliquantulum elevat manus, obecnie versus ad illud „extendit" et.... elevat).

Przed uti accepta habeas całuje K. O. (nie wyprostowując się przedtem), wyprostowuje się, składa ręce i błogosławi potem hostię i kielich (jak

wyżej przy Offertorium), i to trzykrotnie, na słowa haec dona, haec munera, haec sancta sacrificia; następnie czyta dalej po cichu kanon z rękami rozłożonymi. Do Papa nostro dodaje, schylając cokolwiek głowę, imię papieża (do Antistite nostro imię biskupa Ordynariusza tej diecezji, w której celebruje; jeśli niewiadome mu imię, mówi tylko Antistite nostro).

Na słowa Memento, Domine składa K. ręce, podnosząc je aż do twarzy — albo do piersi, przypominając sobie, z głową opuszczoną, tych żyjących wiernych, za których chce się modlić; może ich, każdego z osobna (nie koniecznie imiennie) przypomnieć sobie, albo, by nie przedłużać Mszy przed Mszą św. poszczególne osoby żyjące (wzgl. umarłe), za które pragnie się modlić, a potem podczas Memento tylko krótko w myśli powiedzieć: pro quibus orare proposui (na ogół trwa Memento nie dłużej ponad jedno Ojcze nasz).

Po Memento K. kontynuuje, jak przedtem, Kanon (przy ołtarzu Matki Boskiej na imię Maria inklinacja przed obrazem albo statuą). Na Per eundem składa ręce i rozkłada je znowu niebawem. Na hanc igitur trzyma je nad kielichem i hostią (w ten sposób, że oba duże palce pozostają skrzyżowane jeden na drugim, pozostałe zaś wyprostowane i złożone nad przednią połową palki, nie dotykając jej).

Na Per Christum składa znowu ręce, odmawia Quam oblationem etc. i błogosławi trzykrotnie obiaty mszalne, mianowicie na benedictam, adscriptam i na ratam, przy ostatniej benedykcji trochę szybciej się modląc i poruszając prawą rękę wolniej, kreśli potem na ut nobis corpus znak krzyża tylko i nad całą hostią, a następnie na słowa et sanguis tylko nad kielichem (wzgl. nad całą palką). Obie te benedykcje można dowolnie albo w równej wysokości wykonać, albo benedykcję nad hostią cokolwiek niżej. Po czym podnosi i składa K. znowu ręce przed piersią, modląc się: fiat dilectissimi etc., pochylając głowę na Jesu Christi.

Przed Qui pridie quam ociera oba palce, wielki i wskazujący, lekko o korporał (nie o środkową plikaturę, lecz o prawą i lewą) i zaczyna recytować Qui pridie. Następnie chwyta palcem dużym i wskazującym prawej ręki hostię (przy czym lewą ręką naciska lekko jej brzeg), mówiąc accepit panem, trzyma ją teraz również palcem wielkim i wskazującym lewej ręki (mniej więcej w odstępie szerokości dłoni nad korporałem — w każdym razie nie powinien K. nigdy na tym świętym miejscu, na którym spoczywać będzie Ciało Pańskie, kłaść rąk swoich; tego domaga się i rewerencja dla N. S. i dbałość o czystość korporału); stojąc teraz wyprostowany, mając oczy wzniesione na krzyż, mówi et elevatis....., schyla na tibi gratias agens nisko głowę i, trzymając w lewej tylko ręce hostię przed sobą, kreśli nad nią prawą ręką krzyż na benedixit, przykłada potem także prawą rękę do hostii (tak, by palce wielki i wskazujący obu rąk były tuż obok siebie, a pozostałe palce i dłonie obu rąk były poza hostią, możliwie złożone) i mówi fregit etc. aż do omnes.

14. Teraz kładzie przedramiona (cubitus nie oznacza stawu łokciowego) na O. i wymawia, pochyliwszy nisko głowę (będzie to często, zależnie od wysokości O. i wzrostu K., równocześnie pochyleniem ciała), nad hostią słowa konsekracyjne po cichu, lecz wyraźnie, z uwagą i nabożeństwem („wyraźnie", ponieważ dosłyszalne wymawianie słów konieczne jest do formy sakramentu; „z nabożeństwem", także w tym znaczeniu, że słowa mają być wymówione z godnym spokojem, a nie z lękiem — niech sobie K. wyobrazi, z jaką godnością, a równocześnie prostotą Boski Arcykapłan pierwszy te najświętsze słowa wypowiedział!). Po dokonanej konsekracji cofa K. ręce z Hostią św. cokolwiek wstecz (jednakże tak, że hostia pozostaje nad korporałem, sam zaś wyprostowuje się) i przyklękając adoruje hostię św.; niebawem powstaje,

podnosi hostię św. możliwie wysoko, a równocześnie możliwie nabożnie w górę, pokazując ją, pełen czci, wiernym do adoracji; oczy wznoszą się za hostią św. — Niebawem opuszcza znowu hostię św. i kładzie ją nabożnie prawą ręką na miejscu, na którym poprzednio leżała, gdy tymczasem lewa ręka opiera się na zewnętrznym polu korporału (i to tylko małym palcem), wielki i wskazujący palec pozostają złożone; skoro prawa ręka jest wolna, kładzie ją w ten sam sposób po drugiej stronie na korporał.

Gdy hostię św. złożył na korporale, przyklęka K. (jest to wogóle regułą i poza Mszą św.: przyklęka się przed i po dotknięciu SSi), powstaje, odkrywa kielich (lewą rękę kładzie się na podstawę kielicha, palkę jak przy Ofiarowaniu), ściera z palców wielkiego i wskazującego przyczepione do nich ewentualne partykułki do kielicha, co, gdy zachodzi potrzeba, powtarza za każdym dotknięciem SSi, modląc się równocześnie: Simili modo postquam coenatum est, chwyta obu rękoma kielich za trzon pod czarą (trzymając prawą rękę na lewej tak, że kielich spoczywa pomiędzy dwoma złączonymi palcami i trzema wolnymi palcami obu rąk), podnosi go cokolwiek i ustawia go znowu, modląc się równocześnie: accipiens et hunc etc., na tibi gratias agens pochylenie głowy (ku Najśw. Sakr.), na benedixit znak krzyża nad kielichem (nad mniej więcej całą górną objętością czary kielichowej), prawą ręką, lewa pozostaje pod czarą kielicha. Przy słowach deditque discipulis etc. przykłada prawą rękę do kielicha, jak poprzednio, lewą do jego podstawy, (palce wielki i wskazujący nad, pozostałe palce pod podstawą). Gdy K. odmówił słowa: bibite ex es omnes, kładzie jak przy konsekracji hostii, przedramiona na O. (nie sprzeciwia się to rubrykom, jeżeli grzbiet lewej ręki opiera się przy tym o korporał, tak, że kielich pewnie stoi), schyla nisko głowę, (i, o ile to potrzebne, ciało), w tej postawie (i w miarę potrzeby pochylając kielich cokolwiek ku sobie) wymawia K. nad kielichem uważnie, bez przerw, po cichu słowa konsekracyjne: Hic est enim etc. (wypada to poważniej, gdy słów nie odczytuje się z Mszału, lecz z kanonu ponad kielichem, oczywiście nie wchuchując ich niejako do kielicha — w ogóle niech K. każdego dnia na nowo uprzytamnia sobie dokładnie, że najwznioślejszą i najświętszą czynność konsekracji należy wykonać z jaknajwiększym nabożeństwem i godnością!).

Po słowach in remissionem peccatorum postawia kielich na korporale, wyprostowuje się, kładzie ręce z prawej i lewej strony przed przednim brzegiem O. na korporał, przyklęka nabożnie, mówiąc równocześnie: Haec quotiescumque etc., chwyta kielich jak poprzednio (tzn. prawą ręką nad trzonem, lewą przy podstawie) i podnosi go (prosto i powoli), na oczach wiernych do adorowania (jeśli to możliwe, tak wysoko, by czara kielicha wystawała ponad głową, przy czym oczy wznoszą się w górę za kielichem). Ukazawszy kielich na chwilę ludowi, opuszcza go K. (powoli), stawia go z nabożeństwem prawą ręką na korporale i nakrywa go palką (trzy wolne palce lewej ręki kładzie na podstawie kielicha), po czym przyklęka.

Uwaga: Równoczesna konsekracja innych hostyj, w wypadkach podanych wyżej przy Ofiarowaniu: Cyborium (kielich) z małymi hostiami odkrywa się przed Qui pridie, kustodię, (lunulę) z dużą hostią otwiera się (trochę bliżej przysunięte, chociaż nie jest to konieczne); słowa konsekracyjne wymawia się jak zwykle, nad hostią mszalną, włączając w intencję konsekrowania wszystkie hostie. Dopiero po podniesieniu hostii św. i po powtórnej genuflekcji zamyka K. cyborium wzgl. lunulę i kustodię i rozpoczyna konsekrację kielicha.

15. Po konsekracji czyta K. z rękami rozłożonymi (lecz palce wielki i wskazujący są złożone) i cicho dalszy tekst kanonu: Unde et memores etc. Na słowa de tuis donis ac datis składa ręce, kładzie potem lewą na korporał (po konsekracji już

nie obok niego) i kreśli prawą trzykrotnie znak krzyża nad hostią i kielichem razem, (jak wyżej na początku kanonu), gdy mówi słowa: Hostiam puram etc.; następnie w równej wysokości albo rękę nieco zniżając, czyni osobny znak krzyża nad hostią — mówiąc Panem sanctum i osobny nad kielichem, mówiąc Calicem salutis.

Po czym rozkłada znowu ręce jak poprzednio (nie złożywszy ich przedtem) i czyta Supra quae. Na początek trzeciej modlitwy po konsekracji Supplices te rogamus pochyla się (cofając się cokolwiek wstecz) głęboko, na słowa ex hac altaris participatione całuje (nie wyprostowawszy się poprzednio) O., wyprostowuje się, składa ręce i kreśli, położywszy lewą rękę na korporał, prawą ręką znak krzyża nad hostią św. na słowo Corpus i nad kielichem, mówiąc Sanguinem; teraz kładzie lewą rękę pod piersi (ale tak, że tylko mały palec dotyka ornatu), i robi prawą znak krzyża na sobie, mówiąc: omni benedictione (dotykając czoła) caelesti (dotykając piersi) et gratia (dotykając lewego ramienia) repleamur (dotykając prawego ramienia), złączając znowu ręce na Per eundem Chr.

16. Mówiąc słowa: Memento etiam rozkłada K ręce, na słowa in somno pacis, składa je i wznosi złożone (z końcami palców) aż do twarzy, spuszcza oczy na Najśw. Sakrament i odprawia w tej postawie memento za zmarłych, za których pragnie się pomodlić, jak wyżej w memento za żyjących. Następnie rozkłada znowu ręce i czyta dalsze słowa: Ipsis etc.; na Per eumdem Christum D. N. składa ręce i schyla nisko głowę (jest to jedyne miejsce w całej liturgii, gdzie K. na samo imię Christus inklinuje, jakoby zmarli przypominali mu Zbawiciela, skłaniającego w konaniu głowę i zstępującego do piekieł).

17. Następne słowa: Nobis quoque peccatoribus mówi K. umiarkowanym głosem, uderzając się przy tym w piersi, a opierając lewą rękę na kor-

porale. Po czym modli się dalej z rozłożonymi rękami po cichu: famulis tuis etc. Na Per Chr. D. N. składa ręce i na trzy słowa sanctificas, vivificas, benedicis, kreśli, na każde z nich z osobna, znak krzyża nad hostią i kielichem razem (przy czym lewa ręka spoczywa na korporale). Teraz odkrywa kielich, przyklęka, bierze nabożnie hostię św. między palce wielki i wskazujący prawej ręki (pozostałe trzy palce wyciągając, a lewą ręką naciskając na brzeg hostii), podnosi hostię św. ponad kielich, przykłada równocześnie lewą rękę do rękojeści kielicha i kreśli teraz do wzniosłych słów: Per ipsum et cum ipso et in ipso (powoli), na każde z nich z osobna, znak krzyża nad hostią św. od brzegu do brzegu kielicha, następnie dwa krzyże między kielichem a piersią (ale nie poza korporał), modląc się przy tym: est tibi Deo Patri omnipotenti, in unitate Spiritus sancti; potem podnosi, trzymając nad kielichem prawą rękę z hostią, lewą ręką cokolwiek kielich w górę mniejwięcej na szerokość dłoni, (mówiąc: omnis honor et gloria); jest to mała elevatio, na którą w niektórych okolicach daje się znak dzwonkiem; po czym natychmiast opuszcza hostię św., kładąc ją na korporał, ociera nad kielichem palce wielki i wskazujący obu rąk i nakrywa kielich palką, trzymając lewą rękę przy podstawie kielicha); potem przyklęka.

18. Pater noster. Po genufleksji, pozostawiając ręce jeszcze na korporale, mówi głośno: Per omnia etc., następnie Oremus, przy czym składa ręce przed piersią i pochyla głowę ku Najśw. Sakramentowi; stojąc wyprostowany modli się: Praeceptis etc., na Pater noster rozkłada ręce i odmawia, mając oczy zwrócone ku Najśw. Sakramentowi, głośno Modlitwę Pańską. Na słowa ministranta: sed libera nos a malo odpowiada po cichu Amen (w kanonie nowego Mszału czytamy zamiast submissa voce uwagę: secrete; dlatego należy zachodzący jeszcze w Rit. cel. wyraz „submissa voce“ tłumaczyć: „głosem przyciszonym“, tak samo

ciąga K. prawą ręką patenę z pod korporału, wyciera ją, nie rozłączając palców wielkiego i wskazującego, lekko puryfikaterzem (przy czym pomagać może lewa ręka), kładzie puryfikaterz z powrotem obok korporału i opiera patenę, trzymając ją między palcem wskazującym i pozostałymi trzema palcami, pionowo, wewnętrzną stroną zwróconą do kielicha, na O., (według niektórych AA. na korporale), podczas gdy lewa ręka spoczywa na korporale, i odmawia po cichu modlitwę Libera nos (robiąc na imię Maria przy ołtarzu M. B. pokłon przed obrazem albo statuą). Po słowach: et omnibus Sanctis żegna się K. pateną, modląc się (słowa mniej więcej tak rozdzielając): Da propitius (dotyka czoła) pacem (dotyka piersi) in diebus (dotyka lewej strony) — nostris (dotyka prawej strony), trzymając w tym czasie lewą rękę pod piersią. Potem całuje patenę (możliwie górny brzeg w miejscu, gdzie jest wyryty krzyżyk, albo wizerunek) i dalej się modląc: ut ope misericordiae etc., podsuwa patenę pod hostię, posuwając ją palcem wskazującym lewej ręki na środek pateny, (potem posuwa patenę obu rękoma, trzymając palce wielki i wskazujący obu rąk na wewnętrznej jej stronie, pozostałe na jej spodzie, do podstawy kielicha — nie obowiązkowo, ale zwyczajowo), odkrywa prawą ręką kielich (lewa przy podstawie kielicha), przyklęka, bierze hostię św. w prawą rękę, pomagając sobie trochę lewą ręką, podnosi ją palcem wielkim i wskazującym prawej ręki nad kielich (lewą rękę unosząc za nią), łamiąc ją, z góry do dołu, albo z dołu do góry, przepołowiając ją, mówi: Per eumdem D. N. Jesum Chr. etc. (tu pokłon głowy), kładzie prawą połowę hostii na patenę, odłamuje przy słowach qui tecum vivit et regnat małą cząstkę od lewej połowy (u dołu) i przykłada większą część, którą jeszcze trzyma w lewej ręce, modląc się: in unitate etc., do drugiej połowy na patenie (raczej cokolwiek na drugą połowę, aby przy komunikowaniu łatwiej obie części razem uchwycić).

dołu) i przykłada większą część, którą jeszcze trzyma w lewej ręce, modląc się: in unitate etc., do drugiej połowy na patenie (raczej cokolwiek na nią, aby przy komunikowaniu łatwiej obie części razem uchwycić).

Następnie przykłada K. lewą rękę znowu do trzonu kielicha, i trzymając w prawej ręce wciąż jeszcze małą partykułkę nad kielichem, mówi głośno: Per omnia saecula etc., po czym kreśli małą partykułką trzy razy (powoli) znak krzyża od brzegu do brzegu kielicha, mówiąc: Pax Domini — sit semper — vobiscum. Po odpowiedzi ministranta: et cum spiritu tuo, spuszcza K. świętą partykułkę do kielicha, modląc się po cichu: Haec commixtio etc., potem (w każdym razie nie przed pokłonem głowy na Jesu Christi) ociera cokolwiek palce nad kielichem, (co w tym wypadku jest może szczególnie wskazane), nakrywa kielich i przyklęka; (przy wszystkich tych czynnościach niech K. uważa, by godnie i wyprostowany stał i nie poruszał niepotrzebnie głowy).

19. Agnus Dei. Po genufleksji składa K. ręce i mówi, pochylony do Najśw. Sakramentu (według Rit. cel. dokładniej: capite inclinato versus Sacramentum), głośno i trzykrotnie Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dodając za pierwszym i drugim razem miserere nobis, za trzecim razem: dona nobis pacem, za każdym razem uderzając się w piersi, podczas gdy lewa ręka przez całą tą chwilę spoczywa na korporale; potem kładzie złożone ręce na O. i odmawia przy średnim pochyleniu ciała, po cichu trzy piękne modlitwy przed Komunią św. — Odmówiwszy je, przyklęka i powstając, mówi po cichu: Panem caelestem etc. Następnie bierze (naciskając palcem wskazującym albo wielkim lewej ręki na dolny brzeg hostii, tak, że obie części można prawą ręką u góry dobrze uchwycić, albo przesuwając je prawą ręką w dół ku sobie, tak, że obie części można natychmiast łatwo uchwycić lewą ręką) hostię św. z najwyższą czcią z pateny,

środkowy tejże ręki. Trzymając tak hostię św. w lewej ręce nad pateną swobodnie (nie opierając ręki na korporale) między kielichem i piersią (tak, że hostia w połowie zwrócona jest w górę), schyla się średnio (ale nie kładąc ramion na O.), bije się (cały zwrócony do O., nie zaś w bok) trzykrotnie w piersi, mówiąc przy tym, również trzykrotnie, głosem umiarkowanym, nabożnie i pokornie: Domine, non sum dignus, dodając po cichu słowa: ut intres etc.

20. Komunia św. — Teraz (włożywszy jedną połowę hostii prawą ręką na drugą połowę) chwyta złożone części hostii prawą ręką (możliwie nisko, by ją po tym wygodniej móc konsumować) i kreśli nią na sobie (t. zn. przed sobą) i nad pateną, (którą trzyma w lewej ręce przed piersią) znak krzyża, na szerokość pateny (dlatego powinna linia pionowa mniej więcej równać się długości linii poziomej). Równocześnie mówi po cichu: Corpus Domini etc. (na Jesu Chr., jak zwykle, inklinacja głowy; (uważać więc, by w tej chwili już kreślić linię krzyża z góry do dołu).

Teraz K. kładzie przedramiona (zupełnie, jak przy konsekracji) na O., schyla się średnio i spożywa z największą czcią hostię św. Po czym opiera patenę znowu o kielich (ściera partykułki, gdy je zauważy albo wyczuwa na palcach, raczej teraz nad pateną, aniżeli później dopiero do kielicha), wyprostowuje się cały, składa ręce przy twarzy (tzn. mniejwięcej przed podbródkiem) i trwa przez chwilę w adoracji Najśw. Sakramentu (mniejwięcej, jak zwykle się mówi: na długość jednego Pater noster). Pochylenie się nie jest wyraźnie przepisane, zdaje się jednakże być zgodne z rubrykami Mszału.

Po czym opuszcza znowu ręce, t. zn. lewą kładzie na korporał albo na podstawę kielicha, prawą odkrywa kielich, przyklęka, modląc się równocześnie Quid retribuam etc. aż do retribuit mihi,

bierze patenę w prawą rękę, ogląda korporał, zbiera pateną ewentualne partykułki (jest wskazane, by przy tym lewą ręką cokolwiek uniósł korporał, wystarcza przesunąć patenę dwa albo trzy razy po tym miejscu, gdzie leżała hostia św.). Potem wznosi K. patenę (poziomo) nad kielich, bierze ją w lewą rękę między wskazujący i trzy dalsze palce, trzyma ją pochyło nad kielichem) i puryfikuje teraz dokładnie (nie z lękiem) patenę i palce. — Przy puryfikowaniu pateny niech K. brzuszcem palca wskazującego albo wielkiego prawej ręki pociera patenę, uważając przy tym, by ewentualne partykułki wpadały do kielicha, a nie obok niego.

Według Rit. cel. mówi dopiero po puryfikacji pateny Calicem salutaris etc. Przy tym bierze prawą ręką kielich, tym razem poniżej trzonu (celowo, gdyż wygodniej przy konsumowaniu), a lewą rękę kładzie, trzymając w niej patenę, na korporał; potem kreśli kielichem znak krzyża przed sobą (podobnie jak poprzednio hostią św.), modląc się równocześnie: Sanguis Domini etc. (na Jesu Christi inklinacja głowy, d 2850). Następnie spożywa, stojąc nabożnie, wszystką Krew Najśw. wraz z partykułką, trzymając lewą ręką patenę pod kielichem (tzn. pod pochyloną ku sobie czarą kielicha. Jeżeli św. partykuła przyczepiła się do ścianki czary, łatwą rzeczą konsumować ją razem z puryfikacją. Rubryka nie przepisuje konsumowania Krwi św. jednym haustem, zaznacza jednakże, że nie należy kielicha odsunąć od warg dopóty, dopóki się nie spożyło wszystkiej Krwi św.).

21. Puryfikacja i ablucja. Po spożyciu Krwi św. mówi K. po cichu: Quod ore sumpsimus etc. i podaje kielich (podczas, gdy lewa ręka z pateną spoczywa na korporale) ministrantowi ponad O. do nalania wina (gdy ministrant jest mały, podaje K. kielich odpowiednio poniżej O.; krótka chwila skupienia po spożyciu Krwi św., jak po spożyciu Hostii św., nie jest nakazana rubrykami; zamiast tego odmawia K. właśnie modlitwę: Quod ore etc.,

można jednakże przed tą modlitwą zrobić krótką przerwę, by nie mówić bezpośrednio po spożyciu Krwi św.). Wino niech spożywa dokładnie w tym samym miejscu czary, w którym spożył Krew Najśw. i w ten sam sposób, t. zn. trzymając znowu patenę pod kielichem (A. A.).

Potem bierze czarę kielicha między trzy ostatnie palce obu rąk, kładąc wielki i wskazujący palec nad i nieco do wnętrza kielicha, idzie ogólnym zwyczajem, trzymając tak kielich, na stronę Epst. i każe sobie wino i wodę nalać na palce wielki i wskazujący (w tym celu nie ma ich już złożonych). Następnie wraca z kielichem nieco ku środkowi O., stawia go, bierze lewą ręką puryfikaterz i wyciera palce. Podczas tych czynności odmawia całą modlitwę: Corpus tuum etc. (wycierania palców może K. dokonać po stronie Epst. albo w drodze powrotnej do środka O.). Stojąc na środku O., bierze puryfikaterz w dwóch równych połowach w lewą rękę, między palce wielki i wskazujący, po czym rękę z puryfikaterzem kładzie na korporał, chwytając prawą ręką kielich znowu pod rękojeść. Podniósłszy kielich do ust, trzyma lewą ręką puryfikaterz pod kielichem, jeśli potrzeba, obraca kielich wpierw na wszystkie strony, zanim spożyje ablucję. Następnie niezwłocznie wyciera ustą, potem patenę puryfikaterzem, postawiwszy kielich na korporale.

Potem wyciera kielich (w tym celu bierze czarę w lewą dłoń i wyciera ją puryfikaterzem, robiąc nim jeden obrót, należy kielich wytrzeć wewnątrz i zewnątrz dokładnie, ale nie gorączkowo, nie gwałtownie; byłoby to i niewłaściwe i szkodliwe dla pozłoty kielicha).

Potem kładzie K. wyprostowany puryfikaterz na kielich (na nim ewentualnie łyżeczkę), na puryfikaterz lewą ręką patenę, na nią prawą ręką palkę. Następnie postawia kielich zwykle obok korporału po stronie Ewgl., kładzie obu rękoma przednią plikaturę korporału na środkową, potem tylną na przednią, prawą część korporału na środkową, a lewą

na całość. Po czym bierze prawą albo lewą ręką bursę i wkłada do niej prawą ręką korporał przepisowo (p. uwagę wyżej na str. 65). Teraz rozkłada się obu rękoma velum nad kielichem, tak, że z przodu cały będzie nakryty, wreszcie K. kładzie bursę, zamkniętą stroną ku sobie, i stawia kielich, trzymając go lewą ręką za trzon, a prawą ręką na bursie. w środku O. — Nie jest konieczne, ale przyjęte, by ewentualny krzyż albo wizerunek na podstawie kielicha był zawsze na przodzie; daje to pewną gwarancję przy nalewaniu i piciu z kielicha, zwłaszcza gdy nastąpiła przerwa z powodu rozdawania Komunii św.

Uwagi: Rozdzielanie Komunii św. Puryfikacja cyborium i lunuli. Binacja.

1. Główna reguła: Nie otwiera się nigdy tabernakulum, zanim nie spożyto Krwi Najśw. (z powodu niebezpieczeństwa wywrócenia kielicha).

2. Należy uważać, by przy następnych czynnościach trzymać palce wielki i wskazujący złożone, jak od konsekracji aż do tej chwili.

3. Gdy zawartość cyborium jest konsekrowana, nakrywa się je sukienką dopiero po spożyciu Krwi Najśw., otwiera się tabernakulum, przyklęka, wstawia cyborium, przyklęka znowu i zamyka tabernakulum. Odwrotnie, gdy cyborium zostało opróżnione, nie nakrywa się go już sukienką, nawet w tym wypadku nie, gdy go się nie puryfikuje zaraz.

4. Rozdawanie komunikantów, znajdujących się w tabernakulum. Po spożyciu Krwi Najśw. postawia K. kielich cokolwiek po stronie Ewgl., ale wciąż jeszcze na korporale, nakrywając go palką. (o ile nie chce poczekać, aż wyjmie cyborium z tabernakulum); po czym otwiera tabernakulum, wyjmuje cyborium, odkrywa je, przyklęka i zwraca się, gdy ministrant odmówił Confiteor, w prawo ze złożonymi rękoma cokolwiek w stronę Ewgl. ku wiernym i mówi głośno Misereatur oraz Indulgentiam (kreśląc znak krzyża nad komunikującymi), następnie zwraca się z powrotem ku O., bierze cyborium w lewą rękę, wyjmuje z niego prawą ręką jedną hostię św., przy czym trzy wolne palce albo wciąga albo wyciąga, wznosi ją cokolwiek ponad cyborium, obraca się na środku O. w prawo do ludu i mówi, nie podnosząc ani zniżając hostii św., głośno: Ecce Agnus Dei etc., następnie trzy razy Domine, non sum dignus etc., również słowa ut intres etc. głośno, po czym zaczyna — zawsze od strony Epst. — rozdawać Komunię św.: przed każdym komunikującym kreśli Hostią św.

znak krzyża nad cyborium, mówiąc Corpus Domini nostri Jesu Christi etc. (inklinacja głowy) i kładąc Hostię św. na język. Po rozdaniu Komunii św. powraca K., nie recytując O sacrum convivium etc., do O., postawia cyborium, przyklęka, wstawia je do tabernakulum, przyklęka, zamyka tabernakulum, ustawia znowu tablicę kanonu na właściwym miejscu i kontynuuje (nie udzielając błogosławieństwa) Mszę św., modląc się: Quod ore sumpsimus etc.

5. Rozdawanie komunikantów znajdujących się na patenie, a konsekrowanych podczas Mszy. Po spożyciu Krwi Najśw. opiera K. znowu patenę o podstawę kielicha. Gdy ma rozdać więcej Hostyj św., przyklęka i wkłada Hostie na patenę; gdy ma podać tylko jedną Hostię, pozostawia ją tam, gdzie leży, przyklęka więc dopiero wtedy, gdy zwracając się do ludu, odmówić ma Misereatur i Indulgentiam (jak wyżej pod nr. 4); po czym zwraca się znowu do O., przyklęka, bierze patenę w lewą rękę między palce wskazujący i dalsze trzy, i biorąc jedną z Hostyj (względnie leżącą obok pateny) prawą ręką, trzyma ją cokolwiek nad pateną, zwraca się do ludu itd. (jak wyżej pod nr. 4). Po podaniu Komunii św., w tym wypadku najczęściej przy O. (ministrantom), zwraca się K. znowu do O., nie przyklękając.

Teraz puryfikuje to miejsce, na którym leżały małe hostie św., pateną, a tą ostatnią nad kielichem. W tym wypadku można puryfikowanie miejsca, gdzie leżała Hostia mszalna, przed spożyciem Krwi Najśw. zaniechać, a całą płaszczyznę, na której leżały wielka i małe Hostie, razem po rozdaniu Komunii św. puryfikować. Po czym kontynuuje Mszę (jak wyżej p. pod nr. 4). O rozdawaniu Komunii św. poza Mszą, także przed i po Mszy (p. str. 243 i n.).

Przy rozdawaniu Komunii św. (S. Congr. de Sacramentis, 26. marca 1929) — nie wystarcza obrus komunijny, należy posługiwać się również pateną komunijną z pozłacanego metalu albo ze srebra. Wierni mogą tą patenę sami sobie trzymać pod podbródkiem i po przyjęciu Komunii św. podać ją następnemu, przy czym należy bardzo uważać, by pateny nie trzymano pochyło albo ją obracano, aby czasem partykułki hostii nie spadły z pateny na ziemię. Ostatni w rzędzie niech poda patenę Kapłanowi, który ją dla następnego rzędu zabiera z sobą na stronę Epst., a w końcu do O. — Metoda, według której K. patenę za przymocowaną do niej rączkę w lewej ręce trzyma i sam ją przy rozdawaniu podsuwa pod podbródek komunikującego, jest zakazana dekretem św. Kongregacji Obrzędów z 12. sierpnia 1854 in Lucionen. ad 12 (por. Ephem. Lit. 1930, 72 i n.). Jeśli Komunię św. rozdano podczas Mszy, puryfikuje się patenę starannie nad kielichem, jeśli poza Mszą św., nad cyborium.

Oczywiście zsuwa się (brzuszcem palca) do kielicha wzgl. do cyborium tylko takie partykułki, które bezsprzecznie są partykułkami hostii św., okruchy wątpliwe zsuwa się do naczynia ablucyjnego. Tu i ówdzie puryfikuje się patenę zawsze nad naczyniem z wodą, którego zawartość wylewa się później, po kilku dniach, do sakrarium.

6. Puryfikacja cyborium. Nie ma dokładnych przepisów; dlatego autorzy podawają różne sposoby:

a) I tu ma miejsce zasadnicza reguła główna:

Najpierw spożywa się Krew Najśw., a po tym dopiero puryfikuje się.

b) Ponieważ, jak uczy doświadczenie, partykułki łatwo się przylepiają do mokrej ściany kielicha, poleca się, by po spożyciu Krwi Najśw., ministrant nalał wino do kielicha jak zwykle. Po czym bierze się cyborium w lewą rękę i zbiera wskazującym palcem prawej ręki partykułki w jedno miejsce, przechyla cyborium nad kielichem i zsuwa się partykułki do niego, można to, gdy zajdzie potrzeba, powtórzyć. Po czym wyciera się wielki i wskazujący palec prawej ręki sumiennie nad kielichem i spożywa puryfikację. Teraz bierze się cyborium, jak zwykle do ablucji, i każe sobie na stronie Epst. wino i wodę nalać do niego na palce, ociera się palce puryfikaterzem, zanosi cyborium do środka O., obraca je ostrożnie i wlewa zawartość do kielicha (możliwie w tym miejscu cyborium, w którym zsuwało się partykułki do kielicha). Po spożyciu ablucji z kielicha, wyciera się go i również cyborium, które postawia się, bez sukienki, na uboczu, i nakrywa kielich, jak zwykle. Poleca się, by w następnej Mszy św., zastąpiono puryfikaterz używany przy puryfikacji cyborium, innym.

c) Inni praktykują taki sposób: dają sobie nalać wino bezpośrednio do cyborium, nie zebrawszy w nim poprzednio partykułek, po czym obracają je dokładnie na wszystkie strony i wlewają zawartość do kielicha; po spożyciu puryfikacji z kielicha każą sobie na stronie Epst. przez ministranta wlać do cyborium wina i wody, wycierając ostrożnie mokrym palcem wskazującym górną wewnętrzną ścianę cyborium w około, wycierają palce puryfikaterzem i postępują dalej, jak wyżej.

d) Mniejsze cyboria albo takie, które zawierały mało tylko hostyj, można na sucho dostatecznie puryfikować, zsuwając sumiennie partykułki do kielicha, do którego nalano poprzednio wino.

e) Jeśli dysponujemy jednym tylko cyborium, a z tego powodu konsekrowaliśmy nowe hostie na korporale, albo w drugim kielichu, można cyborium opróżnione puryfikować sposobem skróconym, mianowicie: każemy sobie, jak wyżej pod c) nalać do niego wino, obracając je na wszystkie strony, wlewamy zawartość do kielicha, wycieramy natychmiast cyborium (przy czym palce wielki i wskazujący

pozostają wciąż jeszcze złożone), przyklękamy, wkładamy hostie św. z korporału albo z drugiego kielicha do cyborium, zamykamy je, następnie puryfikujemy pateną miejsce, gdzie leżały hostie, wzgl. kielich, jak wyżej pod d), spożywamy puryfikację z kielicha mszalnego, wstawiamy cyborium, przyklękając przed- i potem, do tabernakulum i dajemy sobie nalać ablucję do kielicha mszalnego, jak zwykle.

7. Puryfikowanie lunuli. Dużą hostię z lunuli spożywamy również dopiero po spożyciu Krwi Najśw. Wyjmujemy ją z lunuli na patenę, łamiemy ją nad nią nabożnie i spożywamy ją (bez modlitwy) jak hostię mszalną. Po chwili bierzemy lunulę w lewą rękę i puryfikujemy ją nad kielichem, zależnie od jej budowy, albo opukując, albo ocierając brzeg lunuli; — nie zapomnieć o puryfikowaniu przy końcu także pateny.

8. Binacja. W tej sprawie nowy Mszał na Dzień Zaduszny i Boże Narodzenie podaje dokładnie przepisy. W szczególnych wypadkach (druga Msza późniejsza albo w innym kościele) miarodajna jest instrukcja w Rit. Rom.

a) We wszystkich wypadkach, również gdy K. odprawia drugą (wzgl. w Dniu Zadusznym i w Boże Narodzenie trzecią jeszcze) Mszę św., nie puryfikuje się ani wyciera kielicha po spożyciu Krwi Najśw. w pierwszej Mszy (tak samo nie wyciera się ust), lecz stawia się kielich na korporale, nakrywa się go palką i stojąc ze złożonymi rękami na środku O. —, mówi się: Quod ore sumpsimus etc., po czym K. obmywa w przygotowanym naczyniu z wodą palce, modląc się: Corpus tuum etc. i wyciera je. Następnie zdejmuje palkę z kielicha i przybiera go, jak zwykle, t. zn. kładzie na kielich puryfikaterz (nie wduszając go i nie wkładając nań łyżeczki), na puryfikaterz patenę z nową hostią, na nią palkę, w końcu velum, nie bursę. — Tak przygotowany pozostaje kielich na korporale; nie przyklęka się przed nim, chociażby nawet w nim kilka kropel Krwi Najśw. pozostało (d 1772 [7]).

b) Przy Ofiarowaniu w następnej Mszy zdejmuje K. velum z kielicha i stawia go cokolwiek ku stronie Epst., ale nie poza korporałem. Po ofiarowaniu hostii nie wyciera kielicha puryfikaterzem, tylko podnosi go cokolwiek nad korporałem, wlewa ostrożnie wino i wodę, nie wycierając go wcale wewnątrz i ofiaruje go jak zwykle. Tak postępuje K. również przy Ofiarowaniu w trzeciej Mszy w Dzień Zaduszny i Boże Narodzenie.

c) Po Komunii ostatniej Mszy może K. ablucję poprzednich Mszy wedle uznania albo wlać do ablucji tej ostatniej Mszy do kielicha, i ją w całości spożyć, albo ją pozostawić na O. i po Mszy, t. zn. po złożeniu paramentów i po dziękczynieniu, wylać do sakrarium.

d) W wypadku, gdy druga Msza nie następuje bezpośrednio po pierwszej, lecz odprawia się dopiero później (zwykły wypadek przy binacji), może K., jeśli niema zakrystii, kielich, nie puryfikując go wcale, po pierwszej Mszy (wzgl. po modlitwach Leona XIII) pozostawić na O. (albo, dla większego bezpieczeństwa, wstawić go do tabernakulum). W innym wypadku zanosi go do zakrystii i stawia go tam na korporale albo na palce, w miejscu odpowiednim i zamkniętym. Na drugą Mszę św. zanosi kielich z powrotem do O. i postawia go na już rozłożonym korporale.

e) W razie, gdy druga Msza ma być odprawiona w innym kościele, należy jeszcze uwzględnić, co następuje: „Po zakończeniu pierwszej Mszy (wzgl. po modlitwach Leona XIII) odkrywa K., stojąc na środku O., całkowicie kielich i spożywa zebrane w nim krople Krwi Najśw. (trzymając patenę pod podbródkiem), następnie każe sobie, nie obtarłszy ani ust, ani kielicha, przez ministranta podać ampułkę z wodą, i wlewa do kielicha tyle wody, ile w poprzedniej Mszy wina było wlane, obraca go i wlewa wodę do naczyńka ablucyjnego, wyciera kielich puryfikaterzem, jak zwykle, nakrywa go znowu, i zanosi do zakrystii. Oczywiście może w takim wypadku w następnej Mszy posługiwać się tym samym czy innym kielichem. Wodę w naczyniu ablucyjnym może dnia następnego razem z ablucją Mszy spożyć albo wylać do sakrarium, albo może w jakim flakoniku, zabrać z sobą do kościoła, w którym odprawi 2. wzgl. 3. Mszę, i spożyć razem z ablucją tejże Mszy.

22. Communio, Postcommunio etc. Po nakryciu kielicha idzie K. ze złożonymi rękoma do Mszału, który ministrant w międzyczasie był przeniósł na stronę Epst. i czyta głośno tak zwaną Communio, otwiera w nim, jeśli potrzeba, dalsze teksty, wraca na środek, całuje O., wyprostowuje się, zwraca się całą postacią w prawo do ludu i mówi (jak po Gloria): Dominus vob.; idzie do Mszału i czyta tak zwaną Postcommunio w ten sam sposób, w tej samej liczbie, i w tej samej kolejności, jak na początku Mszy, orację wzgl. oracje — co do oratio super populum w czasie Wielkiego Postu (p. str. 173). Jeśli ostatnia Ewangelia ma być czytana z Mszału, zostawia Mszał otwarty, a ministrant przenosi go niezwłocznie na stronę Ewgl. W przeciwnym razie zamyka Mszał (brzegiem do krzyża) i idzie ze złożonymi rękami do środka, całuje O., zwraca się do ludu, mówiąc: Dominus vob. i z rękoma złożonymi: Ite, missa est; gdy jednakże

Gloria nie było, K. nie mówi Ite, missa est, lecz, obróciwszy się w lewo do O., złożywszy ręce, mówi wyprostowany Benedicamus Domino. Przy czym kładzie złożone ręce, jak zawsze na O. i odmawia po cichu, według Ordo Missae pochylony (według Rit. cel. dokładniej: capite inclinato): Placeat tibi etc.

23. Błogosławieństwo i ostatnia Ewangelia. Teraz K. całuje O., wyprostowuje się, wznosi oczy i ręce do krzyża, łączy rozłożone ręce i mówi równocześnie: Benedicat vos omnipotens Deus (na Deus, głębokie schylenie głowy), zwraca się ze złożonymi rękoma i z wzrokiem ku ziemi spuszczonym w prawo do ludu i udziela mu jednym jedynym znakiem krzyża św. błogosławieństwa w ten sposób: K. kładzie wyprostowaną lewą rękę na piersi, podnosi wyprostowaną i do góry zwróconą prawą rękę, mając mały jej palec zwrócony do ludu, mniej więcej aż do czoła, opuszcza ją następnie, mówiąc: Pater et Filius, aż do piersi, podnosi ją do lewego ramienia i posuwa ją od lewego do prawego ramienia, mówiąc: et Spiritus Sanctus.

Następnie idzie w prawo ze złożonymi rękoma na stronę Ewgl., staje ukośnie (jak przy pierwszej Ewangelii; d 3792), mówi głośno: Dom. vob., Initium (Sequentia) S. Ewangelii etc., kreśląc przy tym znak krzyża na O. wzgl. Mszale, potem robi na sobie mały krzyżyk (kreśląc znak krzyża na O., kładzie lewą rękę również na nim, kreśląc na Mszale, kładzie ją na nim, a kreśląc go na sobie kładzie ją na piersi). Teraz czyta ze złożonymi rękoma głośno ostatnią Ewangelię. Gdy zachodzi genuflekcja, kładzie K. ręce na O., i przyklęka w tym kierunku, w którym stoi, po czym podnosi się znowu i składa ręce. Tekstu ostatniej Ewangelii nie całuje się; K. idzie (zamknąwszy ewentualnie Mszał — brzegiem do krzyża —) do środka, chwyta kielich od tyłu lewą ręką, zwraca przednią stronę, po której velum w całości się zwiesza, na zewnątrz, kładzie

prawą rękę na bursę (robiąc, podobnie jak na początku Mszy, głębokie pochylenie głowy przed krzyżem) i schodzi poprzez środek po stopniach O. na dół, zwraca się tu znowu do O. i przyklęka in plano, jeśli Najśw. Sakrament znajduje się w tabernakulum; jeśli nie, to według nowego Mszału, głęboko pochyla ciało, odbiera od ministranta biret, wkłada go na głowę i wraca w ten sam sposób, jak przybył do O., do zakrystii. Jeśli zakrystia jest za O. wraca do niej stroną Epst. (p. wyżej nr. 2). W drodze powrotnej i w zakrystii te same rewerencje jak w drodze z zakrystii do O. — Modlitwy Benedicite etc. nie są wprawdzie, według ogólnej opinii, obowiązujące, lecz bardzo polecane, należy je rozpocząć już w drodze powrotnej do zakrystii. Składanie paramentów odbywa się w odwrotnym porządku, jak je wkładał, i teraz całuje się — stułę, manipularz, humerał. Następnie „K. usuwa się, by Boskiemu Gościowi, który z tak wielką miłością wstąpił do jego duszy, dzięki 'czynić". (S. Alph. de Lig., De caerem. Missae, ostatnie zdanie).

Uwaga: W celu odmówienia obowiązujących modlitw po Mszy, idzie się po ostatniej Ewangelii na środek O. i po inkinacji na dół, na najwyższy, albo najniższy stopień, nie zabierając kielicha, przynajmniej wtedy, gdy modlitwy odmawia się głośno razem z ludem. — Modlitwy te wolno opuścić: 1. (w wypadkach nadzwyczajnych) np. pierwsza uroczysta Komunia św., prymicje, obłóczyny zakonne, profesja, jubileusz profesji albo kapłaństwa, Msza ślubna, Msza pogrzebowa itp.), jednakże tylko w tym wypadku, gdy cicha Msza odprawia się z pewną solennością (wielka liczba uczestników, przemowa, kilku ministrantów, śpiew i podobne niecodzienne okoliczności) albo gdy bezpośrednio po niej, tak, że Kapłan nie wraca już do zakrystii, następuje funkcja obrzędowa, dotycząca wszystkich obecnych na niej wiernych (np. przemówienie, błogosławieństwo, Komunia generalna — nie zaś prywatne tylko rozdzielanie Komunii św. itp. — tak według d 3862 i 4305 i rozporządzenia S. R. C. z 25. listop. 1932; Ephem. Liturg. 1930, 152; 1933, 537 i n.); — 2. po właściwej Mszy konwentualnej i po uprzywilejowanej Mszy do Serca Jezusowego w pierwszy piątek miesiąca (d 4271 [2]). W Dniu Zadusznym i w Boże Narodzenie odmawia K. te modlitwy tylko, gdy odchodzi od O.

24. Msze żałobne różnią się od zwykłych Mszy św.:

Psalm Iudica odpada; odmawia się więc po Introibo zaraz Adiutorium nostrum.

Na Introit kreśli K. znak krzyża nie na sobie, lecz wyciągniętą prawą ręką nad Mszałem, przy czym lewa ręka spoczywa na O.; Gloria Patri opuszcza się.

Przed Ewangelią odmawia się Munda cor, opuszczając Iube Domine etc., na zakończenie nie całuje się Mszału ani mówi się Per evangelica dicta (d 2956[10]), jednakże ministrant mówi Laus tibi, Christe.

Przy Ofiarowaniu nie robi się znaku krzyża nad wodą, nie dodaje się Gloria Patri do psalmu Lavabo.

Na Agnus Dei mówi K., z złożonymi na piersi rękoma i z pochyloną głową, zamiast miserere nobis słowa dona eis requiem, — zamiast dona nobis pacem słowa dona eis requiem sempiternam; — dlatego też nie uderza się w piersi. Tak samo odpada pierwsza modlitwa na Pax i sam Pax.

Zamiast Ite, missa est mówi K. i to zwrócony do O. i wyprostowany: Requiescant in pace (zawsze w liczbie mnogiej; d 1611). Potem odmawia Placeat, całuje O. i idzie, nie udzieliwszy błogosławieństwa, zaraz w lewo, by odczytać ostatnią Ewangelię.

W Kanonie odpada inklinacja, którą w innych Mszach należałoby zrobić ewentualnie na imię Świętego. Natomiast pozostają inklinacje na imię Marii i papieża.

B. Krótki przegląd ceremonij.

§ 1. Pokłony.

a) **Głębokie pokłony ciała** — przed stopniami O.:

jeśli w O. przechowuje się Najśw. Sakrament, jeden tylko, mianowicie w czasie Confiteor;

jeśli w O. nie ma Najśw. Sakramentu, cztery, mianowicie:

1. w chwili przyjścia do O.,
2. przed rozpoczęciem modlitw u stopni O.,
3. podczas Confiteor,
4. przed odejściem od O. (Rubr. nov.).

Trzy na środku O.:

1. podczas Munda cor etc.,
2. na Te igitur aż do petimus (gdy całuje się O.),
3. na Supplices te rogamus.

b) **Mierne pochylenie ciała** — ośm razy, mianowicie:

1. podczas modlitw u stopni O., od Deus, tu conversus, aż do Oremus włącznie;
2. w czasie modlitwy Oramus te, Domine, aż do quorum reliquiae;
3. w czasie modlitwy In spiritu humilitatis;
4. w czasie modlitwy Suscipe, sancta Trinitas;
5. podczas Sanctus aż do Benedictus wyłącznie;
6. w czasie trzech modlitw po Agnus Dei;
7. podczas Domine, non sum dignus;
8. podczas sumptio hostii św.

c) **Głęboki pokłon głowy** podczas Mszy św.:

1. zanim opuszcza się zakrystię, do krzyża albo przed obrazem;
2. przy Ołtarzu, przed zejściem na modlitwy przy stopniach O.;

Według zwyczaju rzymskiego robi się zupełnie analogicznie taki sam pokłon przy końcu Mszy, po ostatniej Ewangelii, przed zejściem ze środka O. — Również, gdy C. przechodzi przez środek; n. p. gdy sam przenosi Mszał[1], albo, gdy przechodzi na stronę Ewgl., by czytać Pasję, winien, według Mszału, zrobić pokłon przed krzyżem;

[1] Tak samo, gdy wystawiony jest Najśw. Sakrament (d 4198[12]), nie klęka, lecz robi głęboki pokłon głowy.

3. podczas Gloria na słowa Deo — Adoramus te, — Gratias agimus tibi (tylko na te słowa) — Suscipe deprecationem nostram;

4. Ilekroć w Mszy św. zachodzi Najśw. Imię Jezus, albo Jesus Christus, na Gloria Patri, na Oremus, (z wyjątkiem na Oremus w modlitwach przy stopniach O., na które jak i w czasie poprzedzających modlitw przepisany jest mierny pokłon ciała);

5. podczas Credo na początku przy słowie Deum i pod koniec na simul adoratur;

6. w Prefacji, gdy mówi: Gratias agamus, ale tylko na słowa Deo nostro;

7. w czasie Memento za żyjących (temu pokłonowi odpowiada w Memento za zmarłych skierowanie oczu na hostię św.);

8. podczas jednej i drugiej konsekracji: a) na słowa: tibi gratias agens; — b) podczas samych słów konsekracyjnych;

9. na Per eumdem Christum D. N. po Memento za zmarłych (natomiast nie przy następnych słowach: Nobis quoque peccatoribus);

10. podczas trzykrotnego Agnus Dei (Rit. cel. tit. X, n. 2)[1];

11. podczas modlitwy Placeat tibi przed błogosławieństwem (tamże tit. XII, n. 1);

12. podczas błogosławieństwa na słowo Deus;

13. w zakrystii przed krzyżem. Poleca się także mały pokłon przed Kapłanem, który po nim ma wyjść ze Mszą św.

Poza tym niech ciało będzie wyprostowane, jak upomina Mszał na kilku miejscach, np. procedit erecto corpore (do O.) — erectus incipit Missam — stans erectus dicit: „Accepit panem" — stans erectus dicit: „Simili modo".

[1] Ogólniejsze określenie Kanonu inclinatus Sacramento jak również inclinat se zdaje się temu nie przeczyć według reguły interpretacyjnej: Lex generaliter loquens limitatur per aliam legem specialiter loquentem (Reiffenstuel I, 1. 1: De reg. Interpret. n. 399).

§ 2. Układ rąk.

1. Kapłan składa zawsze ręce, ile razy ma coś błogosławić, jeżeli lewa ręka nie jest zajęta czym innym, jak np. przy błogosławieniu wody przed ofiarowaniem kielicha, poza tym gdy prawą błogosławi, lewa ręka spoczywa na O. (Rit. cel. tit. VII, n. 5 i III, n. 5). Kilku autorów rozciąga te dwie rubryki także na błogosławienie osób.

2. Ile razy K. na środku O. recytuje modlitwę pochylony, czy to jest pochylenie ciała, czy tylko głowy, kładzie złożone ręce na O., za wyjątkiem tylko przy Munda cor, Sanctus, trzykrotnym Agnus Dei w Mszy żałobnej (i przy rozpoczęciu Agnus Dei w Mszy św.).

3. Rozkładanie rąk z równoczesnym ich podnoszeniem i natychmiastowym opuszczaniem jest przepisane na Gloria, na Credo, na Veni sanctificator, na Te igitur, na fiat dilectissimi Filii tui D. N. Jesu Christi i na Benedicat vos. W innych wypadkach ręce rozkłada i składa się bez ich podniesienia, np. przy Oremus przed oracjami. Rąk nie rozkłada się ponad szerokość piersi ani nie wznosi się końców palców ponad wysokość piersi (wyjątek przy Podniesieniu).

4. Nie jest ani nakazane ani zakazane, kreślić znak krzyża nad hostią w jednej wysokości, a nad kielichem w innej.

§ 3. Układ oczu.

1. Według Rit. cel. ma Kapłan oczy spuszczone:
a) gdy idzie do O. i wraca;
b) gdy zwrócony do ludu mówi Dominus vobiscum, Orate fratres i przy końcu, gdy daje błogosławieństwo.

2. Na Oremus, Gloria i Credo niema wzniesienia oczu, lecz tylko pochylenie głowy jest przepisane.

3. Kapłan wznosi oczy ku niebu wzgl. do krzyża (d 2960[3]) 9 razy:
a) na początku modlitwy Munda cor; następnie

na modlitwy przy ofiarowaniu hostii i kielicha na środku O., za wyjątkiem modlitwy In spiritu humilitatis, mianowicie:

b) na początek Suscipe, sancte Pater;
c) podczas całej modlitwy Offerimus tibi;
d) na początek Veni sanctificator;
e) na początek Suscipe, sancta Trinitas; również
f) przy Gratias agamus na słowa Deo nostro;
g) na początku Te igitur;
h) przed konsekracją na elevatis oculis;
i) przy błogosławieństwie końcowym na Benedicat vos.

4. Za podnoszoną Hostią św. i podnoszonym kielichem podnosi K. także oczy. Wogóle niech K. nigdy nie ma ócz zamkniętych. Jest on bowiem jedynym stróżem Najśw. Sakramentu na O. (AA).

5. W trzech wypadkach spoczywają oczy na Najśw. Sakramencie:

a) podczas Memento za umarłych;
b) podczas Pater noster;
c) podczas trzech modlitw po Agnus Dei.

§ 4. Głos.

Kapłan mówi w czasie Mszy św. w części głośno, w części półgłosem, w części cicho: półgłosem dwa razy przed konsekracją i dwa razy po konsekracji, mianowicie: przed konsekracją słowa Orate, fratres i słowa Sanctus; po konsekracji słowa Nobis quoque peccatoribus i trzykrotne Domine, non sum dignus. Wszystko inne mówi głośno albo cicho, według tego, jak podaje Mszał.

Tak zwykle podają autorzy, opierając się na wyrażeniach w Rit. celebr. — Jednakże Mszał (Rubr. gen. tit. XVI), rozróżnia tylko dwie odmiany głosu: głośno i cicho. To co należy mówić głośno, niech Kapłan mówi „głosem umiarkowanym i poważnym"; co należy odmawiać cicho, niech wymawia tak, „by sam siebie słyszał, a nie słyszeli stojący obok". Co do uroczystej Mszy św. z asystą p. str. 125 i 134.

DODATEK.

Instrukcja S. R. C., dotycząca pozwolenia, udzielonego Kapłanom chorym na oczy, o odprawianiu Mszy św., z dnia 12. stycznia 1921 (nie dosłownie podana).

I. Uwagi wstępne.

1. Nie tylko Kapłani, którzy stale, ale także ci, którzy tylko przejściowo tak bardzo cierpią na oczy, że tylko bardzo wielkie litery potrafią odczytać, mogą od Stolicy Apostolskiej, ewentualnie od swego biskupa, otrzymać pozwolenie odprawiania Mszy de Beata wzgl. Mszy żałobnej.

2. Warunki, podane w instrukcji, obowiązują w sumieniu.

3. Jeśli w indulcie dodane jest zastrzeżenie, że „nie odnosi się do Kapłana, który zupełnie zaniewidział", to nie wolno z niego korzystać, jeśli zachodzi zupełna ślepota, lecz należy wnieść o nowy indult. Kapłan, który zupełnie zaniewidział, może tylko z asystą innego Kapłana celebrować, i to pod grzechem śmiertelnym, chociażby ten warunek nie był wyraźnie wymieniony w indulcie.

Uwaga: 1. Tam, gdzie w dalszych przepisach mowa jest o rycie każdorazowej Mszy z dnia (Gloria, Credo itd.), należy to zawsze rozumieć według dyrektorium kościoła, w którym Kapłan celebruje; natomiast w oratoriach prywatnych według dyrektorium Kapłana.

2. Osana Ewangelia jest we wszystkich bez wyjątku wypadkach według św. Jana.

3. W osatnich trzech dniach Wielkiego Tygodnia należy zupełnie zaniechać celebrowania.

II. Uwagi co do Mszy wotywnej de Beata.

A. Którą Mszę?

1. Przez cały rok według piątego (ostatniego) formularza.
2. Jeżeli K. pozostałe cztery w Mszale dla niewidomych podane Msze wotywne de Beata jeszcze czytać może, wolno mu czytać Mszę, danemu okresowi odpowiadającą.

B. Kiedy odprawia się Mszę de Beata?

1. Wolno ją odprawiać przez cały rok.
2. Należy ją odprawiać w te dni, w które Msze żałobne są zabronione; w dni, w które dozwolone są Mszę żałobne, wybór jest dowolny.
3. W Boże Narodzenie są dozwolone trzy Msze de Beata.

C. Jaki ryt?

1. Jeśli Msza ma być uroczystą Mszą wotywną w ścisłym znaczeniu, Kapłan cierpiący na oczy, śpiewa Gloria, jedną tylko oracyę, Credo, prefacyę w tonie uroczystym, także w tym wypadku, gdy inni Kapłani muszą śpiewać więcej oracyj; Ite, missa est; ostatnią Ewangelię św. Jana.

2. We wszystkich innych wypadkach:

Gloria a) gdy w dniu tym przypada Gloria;

b) w jubileusz własnych święceń kapłańskich;

c) wśród oktawy de Beata, także oktawy uproszczonej (np. Narodzenia N. M. P.);

d) w sobotę.

Oracje a) żadnej drugiej i trzeciej, gdy ryt Mszy z dnia takowe wykucza, np. w święto duplex, chociażby w Mszy z dnia zachodziły commemorationes speciales;

b) natomiast 2. i ewentualnie 3. oracje, jeżeli takie w tym okresie przepisane są dla Mszy z dnia, mianowicie: 2. or. de Spiritu S., 3. Contra persec. ecclesiae vel pro Papa, w okresie Męki Pańskiej, wśród oktawy Wielkanocy i Zielonych Świąt (począwszy od środy) tylko 2. or. de Spiritu S.

Credo a) gdy zachodzi w Mszy z dnia;

b) w jubileusz własnych święceń kapłańskich.

Prefacja et in Veneratione, jednakże wśród wszystkich oktaw de Beata z święta (np. in Nativitate).

III. Uwagi, odnoszące się do Mszy żałobnych.

1. W miejsce Mszy de Beata może K. czytać albo śpiewać Missa quotidiana Defunctorum, ile razy Msze żałobne według rubryk są dozwolone.

2. W Dzień Zaduszny może K. odprawić trzy Msze św., każdą z oracją Fidelium; co do aplikacji Mszy, obowiązują rozporządzenia ogólne (p. str. 53).

3. Liczba oracyj: tylko jedna, gdy ta Msza jest czytana albo śpiewana w miejsce Mszy żałobnej z jedną tylko oracją; inaczej conajmniej trzy, z których pierwsza i druga, stosownie do intencji, mogą być zmieniane.

4. Sekwencji Dies irae nie potrzebuje K. czytać; ale w śpiewanych Mszach nie wolno jej opuszczać chórowi, chociaż K. ją opuszcza.

IV. Uroczysta Msza z asystą.

A. Bez wystawienia Najśw. Sakramentu.

§ 1. Przygotowania.

W zakrystii: Paramenty dla oficjantów, kandelabry z zapalonymi świecami woskowymi dla Ac. (kandelabry winny co do kształtu i wielkości odpowiadać małym kandelabrom czyli lichtarzom na O. — Caer. Ep. I; c. 12, n. 19), kadzielnica i łódka.

Na Ołtarzu niech będzie Mszał otworzony według Rit. cel. tit. II, n. 5, a obok po stronie Epst. niech będzie ustawiona kredencja, nakryta długim, zwieszającym się białym obrusem, na nim przygotowany kielich mszalny i wszystkie inne przybory, potrzebne do solennej Mszy św. z asystą: ampułki, lekcjonarz i ewangeliarz, jeden, albo dwa dzwonki, welon naramienny dla S.; zwykle rozkłada się go na kielichu mszalnym, a na nim kładzie się bursę.

Uwaga: Kielich mszalny może według Rit. cel. tit. VII, n. 9. — już od początku Mszy stać nakryty na ołtarzu, Jakie w tym wypadku mają funkcje S. i D. przy Ofiarowaniu, p. str. 115 i n. — Jednakże „stosowniej" będzie, gdy kielich będzie stał na kredencji.

Do siedzenia podczas uroczystej Mszy św. należy, również po stronie Epst., ustawić ławkę dla C. i lewitów (może to być ławka ruchoma). Ławka ta może mieć oparcie z tyłu, ale nie po bokach, również nie dla C.; nie jest wyścielana, ale nakryta suknem odpowiedniego koloru. Dla innych oficjantów wystarcza zwykła ławka.

§ 2. Ogólne prawidła dla diakona i subdiakona.

Znacznie ułatwia i usprawnia funkcje lewitów przy O. gruntowna znajomość następujących zasad:

a) **Przyklękania.** Pierwsza zasada: D. i S. robią zawsze te same genufleksje, co C. (Rubr. Miss. tit. XVII, n. 4), gdy stoją obok C., to znaczy, gdy mu asystują (Kunz; zwyczaj rzymski).

Poza tym należy koniecznie uwzględnić tą okoliczność, czy Najśw. Sakrament jest wystawiony (wzgl. obecny na O. od konsekracji aż do Komunii) czy nie; w tym względzie obowiązuje według d 4027, co następuje:

Druga zasada: Przed konsekracją i po Komunii (w uroczystej Mszy bez wystawienia Najświętszego Sakramentu) przyklękają D. i S. tylko w trzech wypadkach, i to na środku O.:

1. gdy przechodzą przez środek (np. z księgą);
2. gdy od środka opuszczają O. (np. celem odśpiewania ewangelii);
3. gdy, będąc poza O., wracają znowu na środek O. (np. po odśpiewaniu epistuły i ewangelii);

a więc nie, gdy np. od strony epistuły przychodzą

na środek O.; również nie, gdy ze stopnia, na którym stoją, idą na suppedaneum na stronę C.

Uwaga: Ta druga zasada ma zastosowanie przy wszystkich ołtarzach, nie tylko przy wielkim ołtarzu.

Trzecia zasada: Po konsekracji i podczas całej Mszy coram SS° exposito obowiązuje, co następuje: D. i S. przyklękają:

1. na środku, ilekroć przychodzą od boku O. na środek, albo odchodzą ze środka O.;
2. tylko in termino a quo, gdy wchodzą na suppedaneum (czy to ze środka, czy z boku O.) i gdy schodzą z suppedaneum;
3. in termino a quo i ad quem, gdy przechodzą z jednej strony C. albo O. na drugą. Stąd też D. i S., przenosząc Mszał, nie przyklękają na środku, lecz in termino a quo, za nim Mszał biorą w ręce, i znowu tylko in termino ad quem, gdy Mszał tam postawili.

b) **Inklinacje i znaki Krzyża św.** robią D. i S. razem z C. przy tych wszystkich modlitwach, które śpiewa on albo chór, i gdy, stojąc przy czy obok C., wspólnie z nim coś odmawiają, np. Gloria, Credo; ale nie, gdy stoją z dala od C., jak np. gdy C. sam czyta ewangelię. — W ten sposób można pogodzić oba dekrety in Urgell. z r. 1881 i 1900.

c) Ręce, gdy nie są zajęte, trzymają zwykle złożone.

§ 3. Funkcje lewitów.

Uwaga wstępna. Klerycy (mający niższe święcenia, albo przynajmniej tonsurę) mogą ex rationabili causa zastąpić S., jednakże nie wolno im nosić manipularza, przy Ofiarowaniu wycierać kielicha, ani doń wody wlewać, od konsekracji począwszy dotykać się kielicha, zdejmować albo wkładać nań pałkę, po ablucji wycierać kielich, mogą go tylko nakryć i odnieść. [1]

[1] Mogą także, gdy nie jest obecny żaden minister in sacris, zastąpić kapelana w Mszy biskupiej (również asystować celebransowi w missa cantata), jednakże nie wolno im, poza powyższymi ograniczeniami, podawać celebransowi patenę, ani kielicha (d 4181). Ministrant, nie mający jeszcze tonsury, może wprawdzie asystować przy Mszy biskupowi albo kapłanowi, ale tylko do Mszału (może wertować karty i trzymać biskupowi bugię), ale nie wolno mu zanieść kielicha do O. albo go odnieść.

W **zakrystii** myją D. i S. ręce i ubierają się (odmawiając przy tym laudabiliter odnośne modlitwy, mianowicie D. przy wkładaniu dalmatyki: Indue me, Domine, indumento salutis et vestimento laetitiae, et dalmatica iustitiae circumda me semper; — S. przy wkładaniu tuniceli: Tunica iucunditatis et indumento laetitiae induat me Dominus) i wkładają biret na głowę, gdy C. go wkłada. Gdzie taki zwyczaj, nakłada się przed pójściem do O. incens, przy czym ministrują, zupełnie jak przy Introicie, — bez bir. Gdy Crm. daje znak do odejścia, zdejmują bir., robią pokłon przed krzyżem i C., wkładają go znowu na głowę i idą do O., D. za C., S. za D. — Gdzie taki zwyczaj, zdejmują bir. przed drzwiami i, trzymając go w lewej ręce przed piersią, podaje D. prawą celebransowi, a S. przyjmuje prawą od Crm. wodę święconą, robią znak krzyża, wkładają znowu bir. prawą ręką i idą do O.

Przy ołtarzu: przybywszy do O., stają D. po prawej, S. po lewej C.; obaj zdejmują bir.; D. biorąc swój bir. w lewą rękę, odbiera od C. jego bir., całując wpierw jego rękę, następnie bir. (ogólne reguły str. 1). Potem D. i S. podają birety Crm. albo Ac. i przyklękają in plano, również wtedy, gdy SS-um nie ma w O. albo gdy Msza odprawia się przy bocznym ołtarzu.

Modlitwy przy stopniach O. [1] D. i S. robią razem z C. znak krzyża, inklinują razem z nim na Gloria Patri, przy Miseratur tui cokolwiek zwróceni do C., na Confiteor schylają głęboko ciało, na et tibi (te), Pater zwracają się, nie wyprostowując się, nieznacznie ku C. [2]; przed Indulgentiam wyprostowują się — wykonując wszystkie te czynności wspólnie i równomiernie —; na Deus tu conver-

[1] Wszyscy ministri inferiores (turyfer, jeżeli taki jest zwyczaj przy danym kościele) klęczą podczas modlitw u stopni O. i inklinują jak w Mszy zwyczajnej. Po modlitwach stoją aż do Sanctus.

[2] Gdy C. jest biskupem, mówi się również tibi (te), Pater, nie Reverendissime Pater.

sus inklinują jak C., t. zn. mediocriter; po czym wchodzą razem z C. do O.

Incens: D. odbiera łódkę, otwiera ją, bierze łyżeczkę, całuje ją i podaje celebransowi (całując jego rękę)[1], mówiąc przy tym, parum inclinatus versus C. (Missale h. 1.): Benedicite, Pater reverende (reverendissime, gdy celebruje biskup) i trzymając obu rękoma łódkę przy kadzielnicy, podczas, gdy S. zwraca się cokolwiek ku C. i, gdy potrzeba, unosi przy wkładaniu kadzidła ornat, nad prawym ramieniem C. (gdy C. ma na sobie ornat kroju gotyckiego). — Gdy C. nałożył incens, odbiera D. od niego łyżeczkę (całując wpierw rękę, następnie łyżeczkę), oddaje lewą ręką łódkę, odbierając równocześnie prawą ręką kadzielnicę. Uchwyciwszy ją prawą ręką u góry pod muszlą, a lewą ręką na dole, nad dobrze zamkniętą pokrywą, całuje muszlę i podaje ją C. do lewej ręki, a dolną część kadzielnicy do prawej ręki (całując ją)[2]. Po czym, gdy C. robi inklinację przed krzyżem, D. i S. przyklękają; D. trzymając lewą ręką, S. prawą ręką ornat (p. str. 109) cokolwiek pod ramionami C., towarzyszą C. podczas kadzenia, posuwając się cokolwiek z tyłu za nim albo po suppedaneum, albo po stopniu najwyższym. Niech zważają, by przy tym posuwać się naprzód swobodnie, nie bokiem. Ile razy C. robi pokłon przed krzyżem, D. i S. przyklękają, nie wypuszczając z rąk ornatu. Po okadzeniu O. schodzi S. in planum, D. na drugi stopień po stronie Epst. i odbiera od C. kadzielnicę, przy czym całuje wpierw jego prawą rękę, następnie muszlę. Najpraktyczniej będzie (AA.), gdy uchwyci przy tym dolną część kadzielnicy prawą ręką pod prawą ręką C. i (chwilkę potem) lewą ręką górną część pod lewą ręką C. — Następnie schodzi, zwracając się w prawo, zupełnie in planum; S. staje po jego

[1] Przy tym wystrzegać się należy pochylenia głowy niezdarnego czy porywczego.

[2] W ten sposób podaje się w ogóle kadzielnicę ostatniemu, tzn. temu, który ma okadzać; w przeciwnym wypadku przedostatniemu.

lewej stronie, i teraz D. okadza celebransa trzema dwupociągnięciami (razem z S. profunda inclinatio capitis przed- i potem). Następnie oddaje D. kadzielnicę turyferowi i ustawia się do

Introitu na „swoim" stopniu, t. zn. na stopniu najbliższym suppedaneum, cokolwiek za C., a S. po prawej D. in plano, tak że C., D. i S. tworzą półkole. Obaj robią razem z C. znak krzyża i pokłon i odmawiają z nim na przemian Kyrie. Gdy nie ma Crm., D. stoi przy Introicie na stopniu obok Mszału i wskazuje C. Introit. Po Kyrie staje D. na swoim stopniu za C., S. in plano za D., obaj zaś idą potem (D. na swoim stopniu, S. in plano) do środka, nie przyklękając tu.

Gdy C. intonuje **Gloria,** robią D. i S. razem z nim na Deo pokłon głowy, po czym idą (D. czeka trochę na S), nie przyklęknąwszy w górę, D. na prawą, S. na lewą stronę C., i odmawiają razem z nim Gloria (inklinując na Adoramus te itd.); na zakończenie robią równocześnie znak krzyża. Jeśli razem trzymali w ręku tablicę Kanonu, odstawiają ją na czas. przed znakiem krzyża. Jeśli idzie się ad sedilia, przyklękają teraz D. i S. razem z C. (nie kładąc rąk na O.) i idą (jeśli ławka stoi po stronie Epst., D. zwraca się w prawo) razem z C., jeden za drugim albo obok C. per breviorem ad sedilia. układając tu, gdy potrzeba, tylną część ornatu C. S. zabiera swój biret, trzymając go obu rękoma przed piersią, podczas gdy D. bierze bir. C-a i podaje mu go (całując wpierw bir., następnie rękę). Po czym bierze wzgl. odbiera D. swój bir., obaj lewici robią mały pokłon ku sobie (ewent. tylko ku C.)[1], siadają i wkładają bir. — Siedząc trzymają

[1] Gdzie niegdzie jest zwyczaj, że D. i S. robią pokłon przed C. (d 3434 5); i w tym wypadku zbyteczny jest wzajemny pokłon (gdyż jest on raczej skinieniem, znakiem — by usiąść). — Jeżeli ławka do siedzenia nie znajduje się naprzeciw O. po stronie Epst., lecz dalej odsunięta do ludu, idzie się stosowniej per longiorem, t. zn. idzie się, bez inklinacji u góry, po przednich stopniach O. na dół, przyklęka się tam (super gradum) i idzie ad sedilia. Taki jest zwyczaj rzymski.

ręce na kolanach, swobodnie wyciągnięte na dalmatyce wzgl. tuniceli. Inklinują równomiernie z C. na Adoramus te itd., przy czym zdejmują bir. i kładą go prope genu dextrum (Mr.). Przy końcu zdejmują obaj bir. i wstają; S. kładzie swój bir. na swoje miejsce, podczas gdy D. odbiera bir. C-a (całując wpierw jego rękę, następnie bir.; i tu należy unikać pochylenia się niezgrabnego, spiesznego!) i odkłada go razem ze swoim. Potem, gdy C. wstaje, unoszą D. i S. tylną część ornatu. Następnie idą wszyscy trzej (S. krokiem trochę przyśpieszonym) per longiorem na środek i przyklękają na najniższym stopniu (C. ewent. inklinuje). Następnie D. wchodzi za C. na swój stopień, a S. idzie do środka na swoje miejsce in plano.

Jeśli nie idzie się ad sedilia, pozostają D. i S., po wspólnym z C. odmówieniu Gloria, obok niego, inklinują, gdy chór śpiewa Adoramus te itd., i dopiero przy końcu (gdzieniegdzie zaraz po recytacji) idą, nie przyklękając, ani inklinując, na swoje miejsce, D. na swój stopień za C., S. za D. in plano. Gdy C. zaśpiewał Dominus vobiscum, idą D. i S. za nim do oracji na stronę Epst. i ustawiają się w tzw. „pozycji oracyjnej": D. za C., S. za D. in plano; robią razem z C. różnego rodzaju inklinacje (na Oremus i Jesus przed krzyżem, na Maria, imię Świętego z dnia i papieża prosto przed siebie). Gdy niema Crm., staje D. zaraz przy Mszale, wskazując C. oracje, i wraca na swoje miejsce za C.[1]; natomiast gdy jest Crm., D. idzie do Mszału dopiero w chwili, gdy on odchodzi, t. j. przy ostatniej oracji, wskazuje C-owi Epistułę, przewraca, gdy potrzeba, stronice i odpowiada półgłosem (tzn. tak, by C. mógł dosłyszeć), Deo gratias.

[1] Według rubryki Rit. cel. tit. IV, n. 7. ma D. stać przy Mszale do Or. i Pref. nie dłużej, jak potrzeba.

Funkcje diakona po odczytanej przez C. Epistule.

Gdy C. dokończył (nie wcześniej) Graduał itd., D. in cornu epistolae robi miejsce S., trzymającemu w ręku lekcjonarz, mając twarz zwróconą do O., natomiast skoro C. udzielił błogosławieństwa S., zwraca się ku temuż[1]. Jeżeli nie ma ceremoniarza, może D. odebrać ewangeliarz zaraz po pobłogosławieniu S. W przeciwnym razie pozostaje zwrócony do O. aż do chwili, gdy C. zaczyna czytać ewangelię. Potem kreśli na sobie, równocześnie z C., znak krzyża (d 4057[5]), idzie, zwracając się w lewo, in planum i odbiera, mniej więcej przy narożniku O., ewangeliarz od Crm. albo Ac., robiąc przy tym (nie przed- i nie po em) mały pokłon. Księgę chwyta oburącz na dole, w narożnikach, i trzyma ją tak, że spoczywa ona na dole na rękach, a u góry na piersi (brzegiem ku lewej!), idzie teraz do środka O.[2], przyklęka na stopniu, wchodzi do góry, kładzie księgę super mensam altaris. (Ordo Missae d 4077[3]) i czeka tam (nie robiąc razem z C. żadnych inklinacyj) aż do chwili, gdy C. zbliży się, by nałożyć kadzidło. D. usługuje przy tym, jak przed Introitem, ale nie bierze do rąk kadzielnicy, lecz idzie w lewo na długi stopień, klęka na oba kolana na krawędzi suppedaneum i odmawia po cichu (Caer. Ep. II. c. 8, n. 42) z pochyloną nisko głową Munda cor meum[3]. Potem idzie znowu w górę do O., bierze księgę oburącz (jak poprzednio), klęka przed C. tak, że ma O. z prawej[4], i mówi: „Jube domne benedicere, przy czym opuszcza księgę co-

Funkcje subdiakona po odczytanej przez C. Epistule.

Epistuła. Już podczas ostatniej oracji bierze S. od Crm. (wzgl. Ac.) z prawej strony lekcjonarz, przy wzajemnym nieznacznym ukłonie (nie przed- ani po em); S. chwyta księgę oburącz dołem w narożnikach, trzymając ją tak, że opiera się na rękach, a górą na piersi (brzegiem ku lewej). Circa finem ultimae orationis (Miss.), tzn. skoro C. zaczyna śpiewać: Per Dominum Nostrum J. Chr. (Caer. Ep. I, c. 10, n. 2), a więc w toku słów, ponieważ wypada mu inklinować, idzie S., w towarzystwie ceremoniarza albo akolity, do środka O., przyklęka super gradum, po czym wraca na stronę Epst., staje w oddaleniu kilku kroków od stopni O. (Mr.)[5], otwiera księgę i, zwrócony do O., odśpiewuje Epistułę. Według Caer. Ep. II, c. 8, n. 40 winien S. sam trzymać księgę, ale jest dopuszczalne, że, w razie potrzeby, wyręcza go akolita. W toku śpiewu inklinuje wzgl. przyklęka, gdy tekst Epistuły tego wymaga. Po odśpiewaniu lekcji zamyka księgę, idzie per planum na stronę Epst., klęka na najwyższym stopniu na oba kolana przed C., opuszcza cokolwiek księgę, całuje rękę C. i przyjmuje capite inclinato (AA.) jego błogosławieństwo (jeśli C. nie dokończył jeszcze czytania Epistuły, czeka S. in plano, stojąc jak podczas Introitu). Po otrzymaniu błogosławieństwa w tajne, podaje księgę ceremoniarzowi albo, gdy niema ceremoniarza, akolicie albo, gdy taki zwyczaj, bezpośrednio diakonowi i przenosi Mszał na stronę Ewgl.; w tym celu wcho-

kolwiek ku C. i otrzymuje błogosławieństwo, nie żegnając się i nie odpowiadając Amen. — Podczas całej tej ceremonii ma D. głowę pochyloną (Caer. Ep.). Po czym całuje rękę C., wstaje i idzie, nie przyklęknąwszy, w lewo na dół do S.

dzi na suppedaneum, bierze pulpit i idzie, zwracając się w lewo, po stopniach in planum; tu przyklęka na stopniu, wstępuje w górę na stronę Ewgl., stawia pulpit na O. i czeka (możliwie na drugim stopniu) na C., wskazuje mu lewą dłonią odwróconą tekst Ewangelii, respondując: Et cum spiritu tuo i Gloria tibi, Domine.

Przy końcu czytanej przez C. Ewangelii odpowiada S. Laus tibi, Christe i przewraca, jeśli potrzeba, karty. Po Ewangelii wchodzi S. na suppedaneum, przesuwa Mszał ku środkowi O. (nie za daleko, by nie przeszkadzał później przy recytowaniu Credo) i pozostaje obok C., by później asystować przy nałożeniu kadzidła, jak było przy Introicie. Gdy następnie D., celem odmówienia Munda cor, wchodzi na stopień O., S., nie przyklęknąwszy, schodzi in planum i czeka tam (stojąc cokolwiek na lewo od swego zwykłego miejsca).

[1] Jeśli okoliczności miejscowe uniemożliwiają posuwanie się in cornu Epistolae (stoją w drodze kwiaty, albo kandelabry), D. wycofuje się wstecz za C.

[2] Solus sine comite: comes enim datur ministris, quando vadunt ad aliquid cantandum (dlatego Crm. towarzyszy S. do epistuły) aut quando exeundum est a presbyterio (Gav. et Mer. h. l.).

[3] Munda cor meum ac labia mea, omnipotens Deus, qui labia Isaiae Prophetae calculo mundasti ignito: ita me tua grata miseratione dignare mundare, ut sanctum Evangelium tuum digne valeam nuntiare. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

[4] Tak interpretuje powszechny zwyczaj rubrykę gen.: in superiori gradu altaris.

[5] Dla czego S., według rubryki Missale, nie odśpiewuje epistuły bezpośrednio i na swoim miejscu? tłumaczy się to tym, że w ten uroczysty sposób uwydatnia się poszanowanie dla słowa Bożego; przypominamy również pierwotny zwyczaj odczytywania epistuły z ambony, zwróconej do ludu; zwyczaj ten i dzisiaj jeszcze bywa gdzieniegdzie praktykowany i przez kościół tolerowany (Caer. Ep. II, c. 8, n. 40). Przy odśpiewaniu Epistuły księga spoczywa na pulpicie, a ręce subdiakona dotykają się brzegów otwartej księgi (podobnie jak przy O., gdy C. odczytuje Epistułę).

Ewangelia. Skoro D. z ewangeliarzem zeszedł na dół i stanął obok S., obaj, na znak dany przez Crm.[1], przyklękają na stopniu O. i idą na miejsce, gdzie ma być odśpiewana Ewangelia. Przy tym należy pamiętać o dwóch rzeczach: 1) S. przeczeka chwilkę, aż turyfer i Ac. wysuną się naprzód; 2) S. kroczy (według Miss.) po lewej stronie D. (w tym wypadku D. i S. odwracają się od O. tak, jakoby byli jedną osobą) albo (według Caer. Ep. I. et II, h. l.) przed D.[2].

Do Ewangelii ustawia się S. tak, by po lewej ręce miał stronę Ewgl. ołtarza, odbiera od D. księgę i trzyma ją przed piersią tak (Caer. Ep.), by twarz jego była nią nakryta, a ręce trzyma tak, by nie przeszkadzały przy wertowaniu kart.

D. otwiera księgę, trzymaną przez S., śpiewa Dominus vobiscum, Sequentia....; już przy tym ostatnim słowie (Miss.) kreśli prawą ręką znak krzyża na początku Ewangelii, następnie na sobie na czole, ustach i piersi; robiąc znak krzyża na tekście, kładzie lewą rękę na księgę, a kreśląc go na sobie, pod piersią. Niech zważa, by, robiąc znak krzyża, trzymał palce wyprostowane. Po czym odbiera z prawej strony kadzielnicę i okadza, przy niskim pokłonie głowy przed- i potem, księgę w środku, następnie w lewo i prawo od siebie[3], trzema dwupociągnięciami — to wszystko w tym celu, by okazać cześć świętej Ewangelii. Podczas śpiewu stoi iunctis manibus, robi wszystkie inklinacje i przyklękania ku księdze, tak samo Crm. i turyfer, tylko S. i Ac. immobiles. Na zakończenie mówi

[1] Niekiedy, gdy np. chór śpiewa jeszcze sekwencję, należy chwilę przeczekać przy stopniach ołtarza.

[2] Quando Missale et Caeremoniale aperte differunt in praescribendo aliquo ritu, non ideo ita sibi contradicere credendum est, ut unum prohibeat, quod alterum praescribat, sed potius utroque modo talem ritum observari posse, zaznacza słusznie Merati (In Coena Domini, n. 16).

[3] Spamiętać sobie praktyczną regułę: Większe pokropienie i okadzenie odbywa się zawsze w formie wielkiego znaku krzyża, t. zn. najpierw okadza się środek, następnie lewą stronę, wreszcie prawą stronę (por. Caer. Ep. h. l.: thurificat librum primo in medio, dein a parte dextera libri, mox a sinistra).

Crm. Laus tibi, Christe; S. opuszcza księgę na lewe ramię, D. wskazuje mu prawą ręką początek Ewangelii, usuwa się trochę wstecz, aby przepuścić S., zwracając przy tym twarz ku O. Teraz S. zanosi ewangeliarz (trzymając go na lewym ramieniu) recta via, bez wszelkiego przyklękania czy pokłonu (propter sacri textus reverentiam), do C., wskazuje mu prawą ręką początek Ewangelii i podaje obu rękoma księgę do ucałowania (nie mówi się tu Laus tibi, Christe), po czym zamyka ją, a trzymając ją przed piersią i cofnąwszy się cokolwiek wstecz, robi ukłon przed C., i idzie (według Mr. I, h. 1.), czyniąc zwrot w lewo, in planum, stawa fere ad extremitatem lateris Epistolae paululum ad D. versus (Mr.), gdzie oddaje księgę Crm. albo Ac. Teraz zwraca się D. ku C.[1] i okadza go, skoro S. zeszedł z księgą z suppedaneum, trzema dwupociągnięciami (inkl. przed- i potem), oddaje kadzielnicę turyferowi, idzie do środka O. prostą drogą na swój stopień i przyklęka tu, podczas gdy S. staje za D. in plano i razem z nim przyklęka (p. ogólne reguły D. i S. str. 103, druga zasada: 3).

Jeżeli po Ewangelii następuje kazanie, wchodzi D. z miejsca, z którego okadzał C., bezpośrednio po stopniach na jego prawą stronę, S. na lewą; po czym wszyscy trzej przyklękają i idą ad sedilia (jak po recytacji Gloria).

Jeżeli nie ma kazania, następuje

Credo. Na słowo Deum inklinuje D. i S. razem z C., D. czeka chwilę na S., potem idą razem, nie przyklęknąwszy, po stopniach na prawą wzgl. lewą stronę C. i odmawiają razem z nim Credo (inkl. na Jes. Chr. i simul adoratur). Jeżeli D. i S. trzymają rękoma tablicę kanonu, odstawiają ją przed Et incarnatus, aby przyklęknąć razem z C., biorą ją potem znowu w ręce i odstawiają tuż przed zakończeniem Credo, robią razem z C. znak krzyża i idą razem z nim ad sedilia itd., jak po Gloria.

[1] Tak według Mr. i i.; gdzieniegdzie idzie D. za S. do środka, przyklęka na stopniu, odbiera kadzielnicę i stąd okadza C., po czym wraca, nie przyklęknąwszy, na swój stopień.

Gdy chór śpiewa Et incarnatus est, zdejmują biret i inklinują, potem C. wkłada znowu bir, D. i S. zaś nie, lecz powstają; podczas gdy S., trzymając w ręku bir., pozostaje w pozycji stojącej[1], kładzie D. bir. na swoje miejsce, wychodzi przed C., robi pokłon ku niemu i idzie do kredencji, zdejmuje bursę z kielicha i zanosi ją, trzymając ją poziomo, wzniesioną mniejwięcej aż do oczu[2], bez asysty, do O. — Przechodząc oddaje rewerencję C., opuszczając przy tym bursę na piersi, idzie do O., przyklęka na dole na stopniu, idzie w górę i rozkłada korporał, wyjęty z bursy, postawia ją (otworem do prawej strony; i ewtl. na niej wizerunkiem na wierzchu) obok tablicy kanonu po stronie Ewgl. i rozwija potem korporał; po czym składa ręce, przyklęka na środku i zstępuje w prawo przed C-a, inklinuje ku niemu, bierze bir., po czym D. i S. robią ukłon ku sobie, siadają i nakrywają głowy. Przy końcu idzie się, na skinienie Crm-a, jak po Gloria, do O.

Jeżeli oficjanci podczas Credo nie siedzą, pozostają D. i S., jak przy Gloria, podczas śpiewu obok albo za C.; gdy chór odśpiewuje Et incarnatus est, idą razem z C. (bez inklinacji), zwracając się ku niemu, na najwyższy stopień i klęczą tam inclinato capite; po Et incarnatus est wracają razem z C. przed O., D. przyklęka u góry, idzie per breviorum (zwracając się w prawo) do kredencji i przynosi bursę per viam longiorem, jak zwykle; C. i S. usuwają się cokolwiek ku stronie Ewgl., by mu zrobić miejsce celem rozłożenia korporału.

[1] S. może także, skoro D. z bursą inklinował przed C., znowu usiąść (Caer. Ep. II, c. 8, n. 54). Gdy D. wrócił od O., zdejmuje S. ponownie bir., wstaje, inklinuje ku D. i siada razem z nim. Oba sposoby zgodne są z Caer. Ep., należy się więc trzymać zwyczaju danego kościoła.

[2] Niezgodnie ze zwyczajem rzymskim, trzyma się w wielu miejscowościach bursę nie poziomo, lecz otworem do góry, cokolwiek pochylonym ku sobie (por. Carpo).

Uwaga: Jeżeli kielich już od początku Mszy stoi na O., to D. po Et incarnatus est albo wcale nie idzie do O. (w tym wypadku rozkłada korporał i odkrywa kielich dopiero, gdy do Ofiarowania stanął obok C.) — albo idzie po Incarnatus est, pokłoniwszy się przed C., od ławki wprost do O., postawia kielich na stronę Epst., wyjmuje z bursy korporał, rozkłada go, ustawia kielich z powrotem na środku i wraca do sedilia.

Gdy w Mszy nie zachodzi Credo, przynosi S. kielich z bursą do O. (Miss. h. l.). Jeżeli zaś kielich stoi na O. od początku, inklinują D. i S. na Oremus, po czym natychmiast wchodzą na suppedaneum, D. po prawej C., a S. po prawej D.

Offertorium. Na Oremus inklinuje D. i wchodzi bez przyklękania, po stopniach na prawą stronę C., czekając tutaj na S. Natomiast S. przyklęka na Oremus Ca., idzie do kredencji, odkrywa kielich i przyjmuje, zwrócony do kredencji, welon naramienny, chwyta lewą ręką kielich za trzon i nakrywa go prawym końcem welonu, kładzie prawą rękę od spodu na welon i kielich i zanosi go tak nakryty do O. na stronę Epst., bez żadnego przyklękania czy pokłonu[1]. Jeżeli nie było Credo, niesie S. na kielichu także bursę z korporałem (Rit. cel. tit. VII, n. 7), ale bez welonu kielichowego. Teraz D. zsuwa koniec welonu naramiennego z kielicha, zdejmuje palkę, bierze patenę palcami wielkim i wskazującym obu rąk, ale w dwóch przeciwległych miejscach, aby zostawić więcej miejsca C., całuje brzeg pateny i podaje ją C., całując jego prawą rękę (Caer. Ep.) i uważając, by własne ramię nie wystawało ponad ramieniem C.[2].

[1] Jeżeli welon naramienny nie jest używany, zachowuje się S. jak podczas solennej Mszy żałobnej (p. str. 156 n.).

[2] Jeżeli małe Hostie mają być konsekrowane, zanosi S. cyborium razem z kielichem przy Ofiarowaniu do O.; jeżeli to nie bardzo jest możliwe, przynosi je Crm. albo Ac. (o ile ma tonsurę nuda manu). D. otwiera cyborium i trzyma je, podczas gdy C. ofiaruje Hostię, prawą ręką (lewa spoczywa na piersi) cokolwiek podniesione (Caer. Ep. II, c. 29, n. 2), nie odmawiając przy tym modlitwy, następnie nakrywa je niezwłocznie i stawia poza kielich, odrobinę po stronie Epst., by nie zawadzało podczas kadzenia. Sukienką nakrywa się cyborium dopiero wtedy, gdy wstawia się je do tabernakulum.

W czasie, gdy D. podaje C. patenę, wyciera S. kielich (Miss.), przy czym czara kielicha spoczywa we wklęsłości lewej dłoni (przezorność ta ma zapobiec pogięciu kielicha); następnie podaje kielich i puryfikaterz prawą ręką (przy trzonie) D-owi w lewą rękę, potem ampułkę z winem; D. chwyta kielich za trzon (trzymając wielkim palcem puryfikaterz nad podstawą kielicha), bierze ampułkę z winem i wlewa wino (C. inspiciente, Caer. Ep. h. l.); po czym podaje S. C-owi — nieznacznie chyląc głowę (AA.) prawą ręką ampułkę z wodą[1], mówiąc: Benedicite, Pater reverende, i wlewa kilka kropli ostrożnie do kielicha. Potem oddaje ampułki Ac. D. wyciera, jeżeli to potrzebne, (puryfikaterzem owiniętym około palca wskazującego) wewnętrzny brzeg kielicha, kładzie puryfikaterz obok korporału i podaje kielich C-owi, trzymając go prawą ręką pod czarą, lewą na przodzie przy podstawie (aby go C. mógł prawidłowo i wygodnie uchwycić przy trzonie i podstawie), całując przy tym podstawę kielicha, następnie rękę C. (Caer. Ep.) i uważając, by trzymać kielich prosto i by lewe ramię nie wystawało ponad ramię C-a. Potem D. albo trzyma razem z C. prawą rękę u podstawy kielicha, albo podpiera jego ramię (lewa ręka spoczywa na piersi), modli się razem z nim (nie zupełnie po cichu), mając oczy wzniesione do krzyża: Offerimus tibi, Domine, calicem salutaris, tuam deprecantes clementiam, ut in conspectu divinae maiestatis tuae pro nostra et totius mundi salute cum odore suavitatis ascendat. Amen. Potem, położywszy palkę na kielich, bierze patenę i daje ją S. — (bez puryfikaterza).

Uwaga: Jeżeli kielich stoi na ołtarzu już od początku Mszy (p. str. 114), robi S. po odkryciu kielicha, wszystko, co poprzednio było podane. Welon naramienny otrzymuje, skoro oddał ampułki, od ministranta, który i później zanosi welon od O. do kredencji.

[1] I wtedy, gdy S. zamierza posługiwać się łyżeczką przy wlewaniu, podnosi ampułkę do benedykcji, bierze ją potem w lewą rękę i wlewa prawą ręką łyżeczką cokolwiek wody ostrożnie do kielicha.

S. bierze patenę w wolną prawą rękę (wewnętrzna strona pateny zwrócona jest do piersi) i nakrywa ją albo sam (Caer. Ep. I. h. l.) prawym końcem welonu[1], albo daje ją nakryć przez D. (Missale i Caer. Ep. II. h. l.). Teraz schodzi S. (bez przyklękania i bez inklinacji), trzymając nakrytą patenę przy piersi, na dół na środek, gdzie przyklęka, ponieważ przychodzi od O. po raz pierwszy do środka. — Odtąd stoi „nieruchomo" (Caer. Ep. I. h. 1.) przy stopniu O., trzymając prawą ręką patenę podniesioną[2], podpierając prawe ramię lewą ręką, podtrzymując równocześnie lewy koniec welonu, by nie przesuwał się w nieładzie.

Podczas następującego teraz kadzenia nie przyklęka wcale; gdy D. przybywa, aby go okadzić, zwraca się ku niemu (opuszczając patenę na piersi) i inklinuje przed i po kadzeniu.

Kadzenie. D. podaje kadzielnicę jak przy Introicie. Gdy C. okadza obiaty mszalne (nie poprzedza żadna genufleksja), trzyma D. prawą rękę u podstawy kielicha, lewą ornat, potem odstawia kielich wstecz cokolwiek ku stronie Epst. (ale nie poza korporał), przyklęka przed okadzeniem krzyża, postawia kielich z powrotem na środku, przyklęka i towarzyszy C-owi przy okadzaniu O., przy końcu odbiera od niego kadzielnicę i okadza go, jak przed Introitem. Po czym staje na przodzie w narożniku przy stopniach i okadza S-a dwoma dwupociągnięciami, robiąc przed- i potem małą inklinację, podaje kadzielnicę turyferowi, który okadza (robiąc przed- i potem małą inklinację), następnie zwraca się znowu (nie przyklękając) do O.

[1] a nie również lewym; taka praktyka jest nie tylko niezgodna z Caer. Ep. (II. h. l.), ale utrudnia także bardzo trzymanie podniesionej pateny.

[2] dość wysoko; bo „aż do oczu" nie przepisują nigdzie ani Caer. ani Miss. — S. opuszcza patenę na piersi, ilekroć opuszcza miejsce, obraca się, inklinuje. — S. trzyma patenę, ponieważ na razie nie jest potrzebna przy O.; trzyma ją nakrytą, ponieważ tak jest stosowniej i więcej odpowiada przeznaczeniu tego przedmiotu liturgicznego.

Na **Orate fratres** opuszcza S. patenę, a D. i S. odmawiają, nie pochyleni, Suscipiat.

Podczas **Prefacji** stoi D. za C.; jeśli zaś niema Crma., idzie niezwłocznie do Mszału, wskazuje C-owi Sekretę, otwiera Prefację i staje znowu, jeśli nie potrzebuje przewracać stronic, natychmiast za C. (Miss.).

Sanctus. Pod koniec Prefacji wchodzą D. i S., nie przyklękając po stopniach, stają obok C. i odmawiają razem z nim, przy średnim pochyleniu ciała i średnim głosem: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Pleni sunt coeli et terra gloria tua. Hosanna in excelsis. Benedictus, qui venit in nomine Domini: Hosanna in excelsis. Na słowo Benedictus wyprostowują się. D. robi znak krzyża i idzie, przyklęknąwszy w środku na stopniu, na lewą stronę C., asystując mu przy Mszale. S. wraca po słowie Benedictus (nie robiąc znaku krzyża) na swoje miejsce przy stopniu O. (nie przyklękając)[1]. Podczas Memento cofa się D. cokolwiek w tył.

Konsekracja. Na Quam oblationem idzie D. na swój stopień za C., przyklęka i staje po prawej C. (na suppedaneum albo na swoim stopniu); gdy C. nachyla się do konsekracji (Caer. Ep.), klękają na oba kolana, D. na najwyższym, S. na najniższym stopniu; D. unosi podczas elevatio, a nie już podczas konsekracji, lewą ręką ornat. Gdy C. przyklęka, pochylają D. i S. nisko głowę, a podczas elevatio wznoszą oczy ku SS-mum. Skoro C. po elevatio s. Hostiae wstaje, powstaje również D., zdejmuje palkę, kładąc ją na O., i klęka, nie przyklękając.

[1] Według Caer. Ep. nie idzie S. na Sanctus w górę obok C.; można więc, gdzie taki zwyczaj, zachować tę praktykę (d 2682—30).

znowu na poprzednim miejscu[1]. Gdy C. podnosi kielich i opuszcza go z powrotem, powstaje D., by na czas położyć palkę na kielich, przyklęka potem razem z C. i idzie (nie przyklęknąwszy w środku) na jego lewą stronę, gdzie znowu przyklęka i asystuje przy Mszale, jak przed konsekracją. — Gdy C. i D. po ostatnim przyklęknięciu się podnoszą, powstaje S. i trzyma dalej patenę podniesioną[2]. Na Memento D. znowu się cofa cokolwiek w tył.

NB. Teraz obowiązują reguły klękania coram SS°; p. ogólne prawidła dla D. i S. str. 103 i n.

Na Per quem haec przyklęka D., idzie na prawą stronę C., zdejmuje, skoro tenże przyłożył rękę do podstawy kielicha, palkę i razem z nim przyklęka, nie przedtem, ponieważ za chwilę właśnie to uczyni, nakrywa znowu na skinienie C. kielich, przyklęka i udaje się albo bezpośrednio na swój stopień za C. (Caer. Ep.) albo czeka, aż tenże zacznie

[1] Gdy są do konsekrowania małe hostie, idzie D. przed konsekracją na Quam oblationem, przyklęknąwszy w środku, na prawą stronę C., postawia cyborium na przodzie, odkrywa je prawą ręką (trzymając lewą trzon) i klęka potem, jak zwykle, na najwyższym stopniu. Gdy C. po podniesieniu Hostii św. przyklęka, powstaje D. i nakrywa (bez gen.) cyborium (dopiero w tej chwili, a nie przed przyklęknięciem C.) i postawia je z powrotem tam, gdzie poprzednio stało, zdejmuje potem z kielicha palkę itd. jak zwykle.

[2] a) Wszyscy oficjanci klęczą od Sanctus począwszy i podnoszą się razem z D. i S. po konsekracji, pozostając w pozycji stojącej (również podczas Komunii, aż do błogosławieństwa) za wyjątkiem Mszy, w której rozdaje się Komunię św., Mszy żałobnej i Mszy ferialnej w dni postne.

b) Turyfer klęczy podczas okadzania SS. na najniższym stopniu Epst. (Miss.), i okadza (inklin. przed- i potem) hostię św. i kielich w trzech dwupociągnięciach, mianowicie gdy C. przyklęka do adoracji, gdy podnosi SS. i znowu przyklęka.

c) Kandelabrzyści odchodzą, także w solennej Mszy coram SS° exposito, zaraz po konsekracji (Miss. i Caer. Ep.). Natomiast pozostają w Mszach ferialnych i Mszach, w których rozdaje się Komunię św., i to klęcząc, aż po Komunii. Co do kandelabrzystów w Wielki Czwartek (p. str. 198 i n.).

śpiewać: Pater noster (Miss.), przyklęka znowu i idzie na swój stopień.

Pater noster. Na et dimitte nobis (nie wcześniej, by C. nie potrzebował czekać) przyklękają D. i S. i idą w prawo obok C., D. przyjmuje z rąk S. patenę, ociera ją puryfikaterzem, trzyma ją (wewnętrzną stroną zwróconą do C.) pionowo w puryfikaterzu obu rękoma obok korporału i podając ją, całuje tylną stronę pateny i rękę C. Po patenie oddaje S. welon naramienny, przyklęka przed SS. i wraca na swoje miejsce za C. (tu nie przyklęka; również nie później, gdy C. i D. przed fractio hostiae przyklękają; p. ogólne prawidła dla D. i S. str. 103 i n.). Niech D. nie zapomni odpowiedzieć Sed libera nos a malo, by C. mógł bez przerwy kontynuować Mszę. Potem D. odkrywa kielich, odpowiada na Pax Domini.... Et cum spiritu tuo i nakrywa go znowu.

Agnus Dei. Gdy C. śpiewa: Pax Domini, przyklęka S. na stopniu i idzie w górę na lewą stronę C., przyklękając tu razem z C. i D. Wszyscy trzej odmawiają półgłosem Agnus Dei (według Miss. schylając głowę ku Najśw. Sakramentowi i bijąc się w piersi; d 3535[3]). Gdy teraz S., przyklęknąwszy, schodzi znowu na swoje miejsce (nie przyklękając tutaj) klęka D. niezwłocznie na oba kolana obok C.; gdy zauważy, że tenże już dokańcza modlitwę de pace, podnosi się, całuje razem z nim (nie kładąc nań rąk) O. i otrzymuje od niego

Pax.[1] W tym celu składa D. C-owi rewerencję, kładzie ręce swoje pod ramiona C., sinistris genissibi invicem appropinquantibus (Miss.),

[1] Pax: Co do tego obowiązują według Miss. i Caer. Ep. przede wszystkim następujące reguły: 1. Kto daje Pax, nigdy przedtem nie inklinuje propter reverentiam pacis, natomiast po tym (wyjąwszy C.). 2. Kto przyjmuje Pax, inklinuje przed- i potem. 3. Kto daje Pax, kładzie ręce na ramiona drugiego; ten zaś kładzie ręce pod ramiona pierwszego (AA.); sinistris genis sibi invicem appropinquantibus (Miss.), 4. „Pax tecum" — „Et cum spiritu tuo".

odpowiada Et cum spiritu tuo, składa znowu ręce i składa rewerencję C., po czym przyklęka przed SS. i schodzi na dół do S., aby jemu dać Pax, S. zwraca się (nie przyklęknąwszy przedtem) do D. i inklinuje przed nim; D. kładzie (bez poprzedniej rewerencji) swoje ręce na ramiona S., a S. swoje pod ramiona D.; — D. mówi Pax tecum; a S. odpowiada Et cum spiritu tuo; potem obaj składają ręce i inklinują ku sobie. Następnie, zwróceni do O., przyklękają na najniższym stopniu; D. idzie na lewą stronę C. do Mszału, podczas, gdy S. wchodzi za nim na prawą stronę. U góry nie przyklękają, ale przyklękają razem z C. przed Domine, non sum dignus.

Jeżeli S. ma udzielić Pax chórowi, idzie przyklękając, ile razy przechodzi przez środek, ale nie oddając rewerencji osobom, prostą drogą do Dignior chori, daje mu Pax (lecz nie inklinując przedtem — Caer. Ep. 1. I, c. 24, n. 5); po czym idzie na drugą stronę chóru i daje tam pierwszemu dignitarzowi Pax w ten sam sposób. Potem wraca do O., (gen. super gradum) na prawą stronę C.

Komunia. Na Domine, non sum dignus pochylają D. i S. średnio ciało ku SS. i uderzają się w piersi (ex usu); podczas spożywania Hostii św. i Krwi Najśw. robią niski pokłon ciała przed SS. (Miss.). Na skinienie C. odkrywa S. prawą ręką kielich[1]; gdy

Jeśli ma miejsce uroczyste rozdawanie Komunii św., nakrywa S., po spożyciu Krwi Najśw., kielich; D. i S. przyklękają i zamieniają miejsca; potem przyklękają wszyscy trzej, C. i S. ustępują cokolwiek ze środka, D. stawia cyborium na przodzie i odkrywa je, po czym znowu wszyscy trzej przyklękają. — Natomiast, gdy cyborium wyjmuje się z tabernakulum, odchodzą C. i S. bez przyklękania całkowicie na bok, D. otwiera tabernakulum, przyklęka, a razem z nim C. i S. (ale nie na oba kolana), D. wyjmuje cyborium, przymyka drzwiczki od tabernakulum i otwiera cyborium; potem C. wraca na środek, i wszyscy trzej przyklękają. — Teraz idzie D. na stronę Epst. in planum i śpiewa, zwrócony do C., aliquantulum inclinatus (Caer. Ep.) Confiteor: (Poleca się używanie przy tym książki). Zależnie od zwyczaju, może Confiteor, zamiast śpiewać, głośno odmówić; w uroczystej Mszy żałobnej wolno mu je tylko głośno odmówić — (d 4104—2). Równocześnie idzie S. przepisowo

(albo zanim) C. spożył Krew Najśw., odbiera S. od Ac. ampułkę z winem i wlewa (bez pocałunku i bez inklinacji) wino do kielicha; potem każe sobie podać także ampułkę z wodą (o ile nie wziął obydwóch równocześnie) i leje nie opuszczając swego miejsca wino i wodę na palce C., oddaje (wzgl. odstawia) natychmiast ampułki i kładzie puryfikaterz na palce C. (nie jest to przepisane, ale stosowane). Podczas ablutio digitorum otwiera D. w Mszale Communio i przenosi potem Mszał na stronę Epst. — równocześnie przechodzi S. z palką na stronę Ewgl.; w środku przyklękują obaj na stopniu. D. pozostaje przy Mszale, stojąc na najwyższym stopniu, aż do przybycia C., wskazuje mu Communio, staje potem za nim i idzie razem z nim do środka bez przyklękania, tak samo z powrotem na stronę Epst. i stoi podczas oracji za C. Jeśli zaś nie ma Crm., asystuje D. przy Mszale. Następnie wraca z C. do środka[1]. Skoro C.

in planum na stronę Ewgl. i stoi podczas Confiteor i Misereatur cokolwiek pochylony, jak D. i C., przyklęka, mówi głośno (Caer. Ep.) Misereatur etc., potem Ecce Agnus Dei...., Domine, non sum dignus.... Jeżeli D. i S. również komunikują, idą po Indulgentiam na środek, przyklękają, klękają na najwyższym stopniu i przyjmują jako pierwsi Komunię św., potem wstają, przyklękają i ustawiają się: D. po prawej, S. po lewej stronie C.; W czasie, gdy tenże rozdaje Komunię św., trzyma D. patenę pod podbródek komunikujących, — S. towarzyszy C. z rękoma złożonymi. Wracając od Stołu Pańskiego, zamieniają D. i S. w chwili odpowiedniej (najlepiej, gdy wrócą znowu do O.) miejsca: D. idzie po prawej, S. po lewej stronie C. — Gdy należy puryfikować cyborium, czyni to C. sam (wyciera je S.); gdy należy je reponować, przyklękają po przyjściu na górę wszyscy trzej, C. i S. ustępują nieco ze środka, D. kładzie patenę na lewą stronę, nakrywa cyborium, otwiera tabernakulum i reponuje (nie przyklękając przedtem), cyborium, przyklęka teraz (stojąc w środku) i razem z nim C. i S., zamyka tabernakulum, robi miejsce C. w środku, zamienia z S. miejsce (przyklękając na środku) i asystuje przy Mszale, jak zwykle.

[1] Gdy w czasie Wielkiego Postu Kapłan ma odśpiewać po zwykłych oracjach jeszcze Oratio super populum, odwraca się D., gdy C. zaśpiewał Oremus, w lewo (AA.) do ludu i śpiewa: Humiliate capita vestra Deo; co do tonacji śpiewu, p. dodatek muzyczny str. 317.

po sumptio ablutionis postawił kielich i odłożył puryfikaterz, odsuwa S., najlepiej zaraz, korporał z kielichem, pateną, puryfikaterzem ze środka na bok, aby nie przeszkadzać C., gdy tenże celem Dominus vobiscum przychodzi na środek O.; potem wyciera kielich, kładzie nań puryfikaterz, patenę, palkę, welon kielichowy, (który przynosi mu Ac.) w końcu bursę. Po czym chwyta kielich lewą ręką za trzon, (prawa spoczywa na bursie) i zanosi go, przyklękając w środku na najniższym stopniu, do kredencji, gdzie go postawia tak, że nakryta strona zwrócona jest na zewnątrz — następnie idzie S. na swoje miejsce za D., nie przyklękając, jeśli tenże razem z C. stoi po stronie Epst.; jeśli zaś stoi w środku, przyklęka, zgodnie z ogólnymi regułami dla D. i S. (druga zasada 3, str. 103 i n.).

Na odśpiewanie „Ite, missa est" zwraca się D., gdy chór śpiewa: Et cum spiritu tuo, cofnąwszy się cokolwiek ze środka, do ludu, potem znowu do O. Gdy zaś ma miejsce Benedicamus Domino, pozostaje zwrócony do O.

Błogosławieństwo. Po Ite, missa est[1] wchodzi S. po stopniach na lewą stronę D., ustępującego cokolwiek w stronę Epst., (gdy potrzeba, przenosi wpierw Mszał, przyklękając transiens per medium), obaj klękają na najwyższym stopniu, robią podczas błogosławieństwa, cokolwiek pochyleni, znak krzyża św. i wstają; S. idzie (nie przyklękając) do ostatniej Ewangelii na lewą stronę C., podczas gdy D. udaje się na suppedaneum (cokolwiek w prawo), stoi tutaj zwrócony do środka O. i przyklęka razem z C. przy końcu Ewangelii (ale Gloria tibi, Domine etc. mówi tylko S.) S. przytrzymuje C-owi tablicę, odpowiada w odnośnych miejscach, ale nie przyklęka razem z C. (ponieważ trzyma w ręku tablicę). Gdy czyta się Ewangelię z Mszału, zamyka go przy końcu (brzegiem do środka). Potem idzie za C. na środek,

[1] Gdy zamiast Ite, missa est, zachodzi Benedicamus Domino, winien je mówić półgłosem także C., a S. odpowiada w tym wypadku: Deo gratias.

tu inklinują C., D. i S. przed krzyżem i schodzą (D. zwracając się w lewo) na dół, przyklękają i odbierają birety (D. także bir. C., który podaje mu, całując bir., a potem rękę). Po czym nakrywają głowę i idą, jeden za drugim, D. za S., ze złożonymi rękoma do zakrystii (nie żegnając się wodą święconą).

W zakrystii cofa się S., jeśli wymagają tego okoliczności lokalne, cokolwiek w tył, pozwala przejść przed sobą D-owi i C-owi i staje po lewej, D. po prawej C., wszyscy zdejmują bir., inklinują przed krzyżem, potem D. i S. składają rewerencję C. i zdejmują z siebie paramenty.

§ 4. Funkcje prezbitera asystenta.

Bez pluviale może Kapłan asystować w każdej solennej Mszy św., by kierować ceremoniami. Natomiast według prawa kanonicznego (can. 812), i to tylko ze względów honorowych i uroczystościowych, asystuje Presbyter assistens w pluviale wyłącznie biskupom i prałatom, mającym prawo używania pontyfikaliów. Na te wypadki, w których przywilej ten zwyczajowo przysługuje także innym kapłanom, podajemy tu w streszczeniu funkcje prezbitera asystenta. Zmiany w funkcjach liturgicznych D. i S., spowodowane tą okolicznością, wskazuje poniższy przegląd ceremonij, zwłaszcza Nr. 15.

Ogólna uwaga: Asystent ma asystować C. przede wszystkim przy Mszale — nigdy zaś przy kadzeniu.

W szczególności:

1. Idzie do O. po lewej C. (d 4018[2]), staje tam po prawej i odbiera bir. od C.
2. Podczas modlitw u stopni O. stoi po prawej stronie C., podczas gdy D. i S. stoją po lewej C.
3. Potem wchodzi razem z C. przed O. i udaje się niezwłocznie do Mszału, stając na stopniu.
4. Trzyma Mszał podczas kadzenia, wskazuje C. Introit, Oracje, Epistułę, (mówi: Deo gratias), przenosi Mszał na stronę Ewgl. (Na zakończenie Ewgl. mówi: Laus tibi, Christe).

5. Na Gloria staje po prawej stronie D., a ad sedilia idzie po lewej C., ale siedzi albo po prawej D. albo po lewej S., gdzieniegdzie po stronie Ewgl.

6. Gdy odśpiewuje się Ewangelię, pozostaje po stronie Ewgl. (na stopniu), albo udaje się na prawą stronę C. na stronę Epst. (na stopień), także, gdy tenże zwraca się do D., stoi po lewej stronie.

7. Na Credo podobnie jak przy Gloria. Gdy D. zanosi bursę do O., pozostaje w pozycji siedzącej.

8. Przy Ofiarowaniu bywa, stojąc po lewej C., okadzony przez D. zaraz po C., w dwóch dwupociągnięciach.

9. Odtąd aż po Agnus Dei stoi na suppedaneum po lewej C., tylko na Sanctus i na Agnus Dei robi miejsce S., usuwając się cokolwiek w lewo, i na konsekrację klęka w pewnej odległości od C.

10. Przyklęka równocześnie z C.

11. Na Pax udaje się po Agnus Dei na prawą stronę C., przyklękając in termino a quo, klęka tutaj i otrzymuje Pax tak, jak zwykle D., daje go potem temuż na jego stopniu i przyklękając wraca do Mszału.

12. Po ablucji przenosi Mszał na stronę Epst. i asystuje C. przy Mszale.

13. Gdy D. odśpiewał Ite, missa est, udaje się asystent (ewentualnie z Mszałem) na stronę Ewgl. i klęka (zwrócony twarzą do strony Epst.), na krawędzi suppedaneum do błogosławieństwa.

14. Po ostatniej Ewgl. przechodzi Presbyter Assistens na prawą stronę C., schodzi razem z nim ze stopni, przyklęka, podaje bir. i idzie po lewej C. do zakrystii.

15. Dla D. i S. wypływają z powyższego opisu te szczególnie uwagi:

a) usługiwanie C-owi przy Mszalę odpada;

b) do pierwszej i ostatniej Ewangelii staje S. mniej więcej pomiędzy C. i As., lecz cokolwiek za nimi.

§ 5. Funkcje Celebransa.

Uwaga wstępna. O tym, co należy mówić głośno, półgłosem, albo cicho, następujące uwagi (według Miss.): Rozróżnia się trzy rodzaje głosu: 1. vox sonora = cantus; 2. vox submissa = quae a ministris audiri possit, odnosi się do wszystkiego, co w Mszy prywatnej należy mówić clara voce (por. str. 100) — z wyjątkiem błogosławieństwa przy końcu Mszy; o tym p. poniżej str. 134, uwaga 1; 3. vox secreta = jak zwykle we Mszy.

W zakrystii. Gdzie taki zwyczaj, nakłada C. przed pójściem do O. incens, zupełnie jak przy Introicie — dlatego zdejmuje bir. (p. ogólne reguły str. 13), potem idzie wśród zwykłych ceremonij (ewentualnie przyjmuje wodę święconą przy drzwiach) do O.; tu przyklęka C., jeśli w tabernakulum jest SS., w przeciwnym razie incl. prof. corporis. Bezpośrednio potem modlitwa przy stopniach O. Na vobis (vos) fratres zwraca się C. nieznacznie wpierw do D., następnie do S., nie wyprostowując się przy tym (Caer. Ep.).

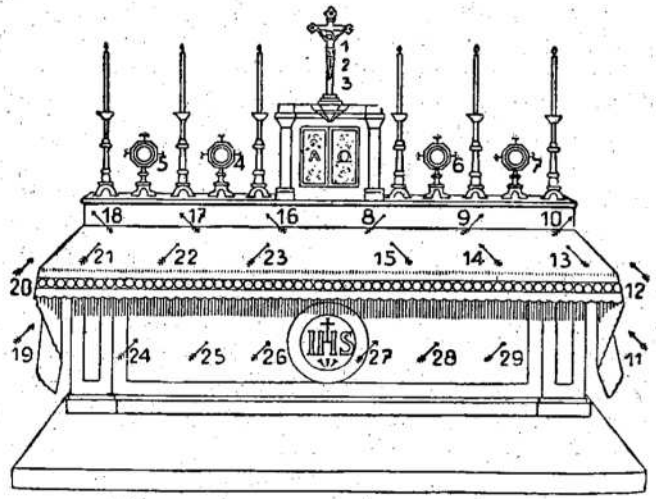
Incens.[1]. C. zwraca się po ucałowaniu O., na swoim miejscu cokolwiek w prawo, otrzymuje od D. (oscula!) łyżeczkę, nakłada (trzymając lewą rękę na piersi) incens, mówiąc półgłosem: Ab illo benedicaris — in cuius honore — cremaberis. Amen.

Potem składa ręce i błogosławi milcząco incens; podczas tego kładzie lewą rękę na O. (Rit. cel. tit. III, n. 5.). Następnie zwraca się do O., przyjmuje od D. kadzielnicę, którą lewą ręką chwyta u góry za kółko, prawą ręką (najlepiej pierwszymi trzema palcami — Mr.) zupełnie nisko za łańcuchy. Z kadzeniem na Introit nie łączą się żadne modlitwy.

Kadzenie odbywa się w ten sposób: najpierw C. przyklęka, (zawsze, gdy SS. jest w tabernakulum; gdy nie ma, robi incl. profunda capitis przed krzyżem — tu bierzemy jednak pod uwagę wypadek

[1] Ponieważ kadzenie stanowi dla C. główną ceremonię podczas missa solemnis, podaje się tu dokładny jego opis.

pierwszy), potem okadza w trzech dwupociągnięciach krzyż (patrz rysunek poniżej liczby 1 2 3) znowu przyklęka i okadza następnie, stojąc nadal w środku, dwupociągnięciem (d 4057-2) relikwie albo obrazy [1] Świętych, jeśli takie znajdują się na O., mianowicie najpierw te po stronie Ewgl. (4 i 5) w dwóch pociągnięciach (także w tym wypadku, gdy więcej niż dwa relikwiarze stoją), potem przyklęknąwszy, w ten sam sposób te po stronie Epst. (6 i 7); teraz, nie przyklękając ponownie, okadza O. (gdy nie ma relikwii na O., odbywa się okadzanie O. bezpośrednio

po przyklęknięciu, po okadzeniu krzyża). Dalszy ciąg ceremonii kadzenia podajemy najstosowniej słowami samego Missale (Rit. cel. tit. IV, n. 4): (Sacerdos) incensat altare, ter ducens thuribulum aequali distantia, prout distribuuntur candelabra (8, 9, 10), a medio eius usque

[1] Przez „obrazy (statuy) Świętych" rozumiemy nie obrazy malowane na ścianie, lecz ustawione na O. między lichtarzami. — Należy sobie też spamiętać następujące Decr. gen.: S. Imago Divini Infantis, Natalitio tempore, principe loco, super altare exposita, est post Crucem thurificanda triplici ducto, eodem prorsus modo, quo incensatur Crux cum imagine Crucifixi (d 3288).

ad cornu Epistolae [1], ubi demissa manu thurificat illius postremam partem inferiorem, mox superiorem bis ducto thuribulo (11 12), tzn. każdą część jednopociągnięciem, et conversus ad altare, elevans manum incensat eius planitiem seu mensam in parte anteriori, ter ducens thuribulum (13 14 15) usque ad medium (trzy pojedyńcze pociągnięcia, jak też następne, które jednakże siłą rzeczy tworzą półkola), ubi facta Cruci reverentia (wzgl. SS° genuflexione), procedendo thurificat aliud latus altaris triplici ductu (16 17 18) usque ad cornu Evangelii; et pariter incensata inferiori et superiori parte ipsius cornu Evangelii (19 20) duplici ductu, t. zn. dwoma pojedyńczymi pociągnięciami), adhuc stans ibidem (a więc nie idąc) elevat thuribulum et ter incensat superiorem tabulae partem (21 22 23) versus medium altaris ut fecit in cornu Epistolae; dein manu eli quantulum demissa (opuszczając tylko trochę rękę) (incensat anteriorem eius partem seu frontem, ter ducens thuribulum, dum procedit a cornu Evangelii usque ad medium altaris (24 25 26), et facta Cruci reverentia (wzgl. SS° gen.) incensat similiter triplici ductu (27 28 29) reliquam partem anteriorem usque ad cornu Epistolae, ubi reddito thuribulo ipsi Diacono, ab eo ipse solus incensatur (przy czym C. robi przed- i potem mały pokłon).

Caer. Ep. (I, c. 23, n. 8) dodaje następujące trafne uwagi: 1. Niech C. zachowuje przy kadzeniu godną postawę, niech nie porusza, razem z kadzielnicą, ani ciała, ani głowy. 2. Niech lewą rękę razem z górnym końcem kadzielnicy trzyma stale i mocno przed piersią (tylko przy przyklękaniu przysuwa ją do O.); prawą rękę i prawe ramię porusza tam i z powrotem, odpowiednio i powoli razem

[1] Te trzy pociągnięcia odnoszą się nie do lichtarzy, lecz do tylnej płaszczyzny O.; dlatego robi się zawsze trzy pociągnięcia, obojętnie czy stoi na O. więcej czy mniej lichtarzy (Miss. l. c. n. 5).

z kadzielnicą, posuwa więc zawsze kadzielnicę ku odnośnemu przedmiotowi, nie rzucając jej w górę.
3. Chodząc tam i z powrotem, robi tyle kroków, ile pociągnięć kadzielnicą, tak że ruchy rąk i nóg ze sobą harmonizują.

Introit. Po kadzeniu zwraca się C. natychmiast do Mszału, czyta półgłosem Introit i odmawia, naprzemian z D. i S.

Kyrie [1]. Pod koniec śpiewanego Kyrie (albo bezpośrednio po odmówieniu Kyrie) idzie C. razem z D. i S. na środek O. i intonuje

Gloria, przy czym wznosi, jak zwykle, ręce i łączy je dopiero na słowo Deo, pochylając równocześnie głowę (Miss.). Potem czeka, aż D. i S. staną obok niego i odmawia razem z nimi nie alternatim, hymn aż do końca półgłosem.

Jeśli przypadnie pójść ad sedilia, przyklęka C. razem z D. i S. (wzgl. kłania się głęboko przed krzyżem) i idą per breviorem [2]. Gdy podczas Gloria chór odśpiewuje właśnie tekst, który wymaga pokłonu, np. Adoramus te, należy tę chwilę przeczekać przy O. z głową pochyloną. Przy sedilia obraca się C. do D., by nie być plecami zwróconym do O. i siada niezwłocznie (nim usiądzie D. i S.), odbiera od D. bir. i nakrywa głowę; ręce spoczywają na ornacie. Przy odnośnych miejscach śpiewanego Gloria (Adoramus te, Gratias agimus tibi, — tylko na słowa Jesu Christe, Suscipe deprecationem nostram) zdejmuje razem z D. i S. bir., kładzie go prawą ręką prope genu dextrum Mr. [3] i inklinuje. Przy końcu, mniej więcej po ostatnim Jesu Christe, nie wkładając

[1] Czego należy przestrzegać, gdy podczas Kyrie jest sessio, p. Msza żałobna na str. 154 n.
[2] Kiedy i jak się idzie per longiorem, p. wyżej str. 107 uwaga.
[3] Jeżeli chór teksty, przy których się inklinuje, kilkakrotnie powtarza, inklinuje się tylko za pierwszym razem i wkłada potem znowu bir.; to samo in aliis hymnis et precibus, quae vel genuflexionem vel capitis inclinationem exigunt, np. przy Et incarnatus est (Gardellini, Instr. Clem.).

już bir., podaje swój bir. D-owi, wstaje i idzie per longiorem do O. powolniejszym nieco krokiem, by S. nadążył kroczyć obok niego, przyklęka na najniższym stopniu, (wzgl. robi niski pokłon), wchodzi po stopniach, całuje O., zwraca się do ludu i śpiewa: Dominus vobiscum. — Jeśli nie idzie się ad sedilia, pozostaje C. w stojącej postawie i ze złożonymi rękoma (AA.) przy O. i inklinuje przy odnośnych tekstach.

Oracje i Epistoła. Oracje powinien był C. już naprzód przeglądnąć, by wiedział, w których miejscach należy uwzględnić metrum i flexa.

Po Amen chóru, czyta półgłosem Epistołę i następne teksty liturgiczne (także sekwencję) aż do końca [1], po czym dopiero zwraca się do S., kładzie rękę na księgę do ucałowania, błogosławi S. milcząco (trzymając przy tym lewą rękę na piersi), zwraca się znowu do O. i idzie bezzwłocznie na środek, odmawia Munda cor i Jube Domine, etc., jak zwykle, i czyta potem półgłosem Ewangelię, jak zwykle; Dominus vob., tylko przy końcu nie mówi Per Evang. dicta, ponieważ nie całuje Mszału. Jeśli w Ewangelii zachodzi miejsce, przy którym się przyklęka, jak np. w Święto Bożego Narodzenia, w Epifanię, opuszcza tutaj C. genufleksję

[1] W Graduale C. nie przyklęka, gdy w Zielone Świątki albo w ogóle w uroczystej Mszy do Ducha Św. czyta: Veni S. Spiritus, reple ....; ma bowiem według Miss. (Rubr. tit. XVII, n. 3) klęczeć podczas całej tej strofy, śpiewanej przez chór. Martinucci poleca (II, c. 32) następującą metodę: C. idzie, gdy udzielił błogosławieństwa S-owi, na środek O. i czeka tu, stojąc; S. przenosi Mszał na stronę Ewgl. i staje potem po lewej stronie C., równocześnie staje D. po drugiej, prawej stronie C.; podczas Alleluja przed wersetem Veni S. Spiritus idą wszyscy trzej na najwyższy stopień i klęczą bez inklinacji, aż do końca śpiewanej strofy, po czym wstają, C. odmawia, jak zwykle, Munda cor etc., D. wraca na stronę Epst., S. do Mszału. Śpiewacy mają zważać, by ceremonia w ten sposób mogła być wykonana. — Podobnie należy postępować przy wersecie Adiuva nos w czasie Wielkiego Postu.

(d 4058), ponieważ ją robi potem podczas odśpiewania Ewangelii. Natomiast nie opuszcza jej nigdy na Et incarnatus est, nawet nie w Boże Narodzenie i Zwiastowanie mimo, że później, przy odśpiewaniu tych słów, przyklęka (d 4241 [1]).

Po odczytaniu Ewangelii idzie C. na środek i nakłada incens; czynność i słowa zupełnie jak przy Introicie. Po czym C. zwraca się do O. i czeka, aż D. po Munda cor, przed nim klęcząc, poprosi o błogosławieństwo; C. mówi zwrócony do D. wyraźnie: Dominus sit in corde tuo et in labiis tuis, ut digne et competenter annunties Evangelium suum, in nomine Patris et Filii † et Spiritus Sancti. Amen (trzymając lewą rękę na piersi); teraz podaje prawą rękę nad księgą do ucałowania i zwraca się znowu do krzyża. Gdy D. i S. na dole przyklękają (nie wcześniej), udaje się C. (bez inklinacji) na stronę Epst. i pozostaje tam, zwrócony do O., aż D. zaintonuje: Dominus vobiscum, wtedy zwraca się do D. i robi przy słowach Sequentia S. Evangelii .... znak krzyża; ile razy zachodzi imię Jezus, schyla (głęboko) głowę przed krzyżem, poza tym przed D.; tak samo w miejscach, które wymagają genufleksji, robi ją przed krzyżem, kładąc przy tym ręce na O. Gdy S. przy końcu przynosi ewangeliarz, bierze go, jak zwykle, obu rękoma, całuje, mówiąc: Per evang. dicta... (przed- i potem) i idzie powoli ku środkowi.

Jeżeli jest kazanie, należy zapamiętać, co następuje: 1. C. czeka, aż D. i S. staną obok niego, przyklęka wtedy razem z nimi i idzie ad sedilia. Na czytanie Ewangelii [1] zdejmuje się bir. 2. Gdy kaznodzieja robi rewerencję przed C., zdejmuje tenże, razem z D. i S., bir. i kłania się nieznacznie. 3. Jeśli C. sam głosi kazanie, czyni to od O. albo z kazalnicy; w tym ostatnim wypadku

[1] Również (przynajmniej w wielu miejscowościach), ilekroć zachodzi w kazaniu imię Jezus.

zdejmuje ze siebie zwykle ornat i manipularz, ale wkłada bir. [1].

Jeżeli nie ma kazania, następuje po okadzeniu C. bezpośrednio

Credo. a) Jeżeli idzie się ad sedilia, odbywa się wszystko jak przy Gloria; zdejmuje się bir., inklinuje na Jesum Chr., na Et incarnatus est i na simul adoratur (tylko na te słowa); C. na inklinację D. odpowiada pokłonem, gdy D. inklinuje z bursą w ręku, ale tylko tam, gdzie taki jest zwyczaj.

Uwaga: W trzech Mszach Bożego Narodzenia i w święto Zwiastowania klęczy się podczas Et incarnatus est (z głową pochyloną), zwykle na najniższym stopniu Epst.

b) Jeżeli nie idzie się ad sedilia, C. razem z D. i S., klęczą w każdej uroczystej Mszy podczas Et incarnatus est na najwyższym stopniu i inklinują (Miss. Rubr. tit. XVII, n. 3 i d 2915 [6]).

Offertorium. Po Dominus vob. i Oremus i odmówieniu Offertorium, C. czeka (ze złożonymi rękoma), aż D. poda mu patenę, ofiaruje i kładzie patenę po prawej ręce obok korporału. Mając lewą rękę położoną na O., mówi błogosławiąc: Deus qui..., odbiera od D. kielich i odmawia Offerimus.... razem z nim, stąd trochę głośniej, przykłada rękę do kielicha (i tak zawsze), gdy D. przykrywa kielich. Teraz odmawia modlitwę In spiritu .... i Veni sanctificator.... Potem nakłada się

Incens, przy czym rozdziela się słowa najlepiej tak: Per intercessionem beati Michaelis Archangeli — stantis a dextris altaris incensi — et omnium electorum suorum (w tej chwili oddaje łyżeczkę i składa ręce) — incen-

[1] Jeżeli biskup jest obecny, klęka kaznodzieja, w towarzystwie Crm. (mając stułę wedle zwyczaju w ręku, albo na lewym ramieniu), przed biskupem, całuje pierścień, mówi Jube domne benedicere (nie Reverendissime domne), otrzymuje błogosławieństwo, pozwala biskupowi włożyć na siebie stułę, wstaje i, pokłoniwszy mu się nisko, idzie na kazalnicę.

sum istud dignetur Dominus bene†dicere (przy czym kładzie lewą rękę na O.) — po czym składając znowu ręce: et in odorem suavitatis accipere, per Chr. D. N. Amen. Teraz C. zwraca się do O., odbiera kadzielnicę i okadza (według przepisu Miss. i Caer. Ep. I, c. 23), w sposób następujący: nulla facta tunc cruci reverentia: ter facit signum crucis cum eo (thurib.) super calicem et hostiam simul in modum crucis (zupełnie tak samo, jak błogosławi się ręką obiaty) et ter circa calicem et hostiam, scl. bis a dextera ad sinistram et semel a sinistra ad dexteram dispensans verba in qualibet incensatione hoc modo: In I^{a} incensatione: Incensum istud, in II^{a}: a te benedictum, in III^{a}; ascendat ad te, Domine, in IV^{a} (pierwsze koło z prawej ku lewej[1]): et descendat super nos, in V^{a} (drugie koło z prawej ku lewej): misericordia, in VI^{a} (koło z lewej ku prawej): tua. — Potem rewerencja przed krzyżem (wzgl. gen.) i kadzenie O. dokładnie jak przed Introitem. Tylko tu odmawia się modlitwy, które, jeżeli nie ma relikwii na O., tak rozłożyć można (nie obowiązujące):

do krzyża: 1. Dirigatur, 2. Domine, 3. oratio mea;
po stronie Epst.: 8. sicut, 9. incensum, 10. in conspectu tuo;
po stronie Epst. dołem: 11. elevatio, 12. manuum;
od strony Epst. ku środkowi: 13. mearum, 14. sacrificium, 15. vespertinum;
ku stronie Ewgl.: 16. Pone, 17. Domine, 18. custodiam;
po stronie Ewgl. dołem: 19. ori, 20. meo;
od strony Ewgl. ku środkowi (stojąc spokojnie): 21. et ostium, 22. circumstantiae, 23. labiis meis;

[1] Najpierw z prawej ku lewej, tzn. ku stronie Ewgl., jako stronie liturgicznie ważniejszej.

strona Ewgl. frontowa (idąc): 24. ut non declinet, 25. cor meum, 26. in verba malitiae;
strona Epst. (frontowa): 27. ad excusandas, 28. excusationes, 29. in peccatis.

Wreszcie C. oddaje po stronie Epst. kadzielnicę D-owi, mówiąc: Accendat in nobis Dominus ignem sui amoris et flammam aeternae caritatis. Amen.

Gdy relikwie są do okadzenia, rozdziela się słowa cokolwiek inaczej. Po oddaniu kadzielnicy bywa C. okadzany, jak przed Introitem, następnie umywa ręce, nie tylko końce palców i celebruje dalej Mszę św., jak zwykle, z tą tylko różnicą, że Prefację, Pater noster etc. śpiewa, że nie przewraca kart sam, że nie odkrywa, ani nakrywa kielicha sam, lecz przykłada tylko lewą rękę do podstawy kielicha, dając tym znak D. i S. Prefację może C. rozpocząć, chociażby okadzanie ludu jeszcze się nie skończyło. Dalej niech przestrzega następującej rubryki Caer. Ep. (II, c. 8, n. 70): Chorus prosequitur cantum (Sanctus etc.) usque ad Benedictus exclusive; quo (cantu) finito, et non prius, elevatur SS. Sacramentum. Tak również d 4364. Stosownie do tego niech C. moderuje ewentualnie Memento albo jeszcze lepiej: niech zaczeka przed Qui pridie quam pateretur.

Pax. Po Agnus Dei, które C. odmawia wspólnie z D. i S., recytuje C. pierwszą modlitwę (cokolwiek głośniej, aniżeli zwykle, by D. zauważył, kiedy ma wstać), całuje O. i zwraca się, nie przyklękając i nie inklinując ani przed- ani potem, ku D., aby podać mu Pax, przy czym kładzie ręce swoje (palce wielki i wskazujący pozostają zawsze złączone) na ramiona D. i sinistris genis sibi invicem appropinquantibus (Miss.) mówi: Pax tecum; — czeka chwilkę, aż D. odda mu pokłon i niezwłocznie kontynuuje modlitwy.

Koniec Mszy od ablucji począwszy. Po ablucji, którą otrzymuje na środku O., pozostawia kielich, czyta po stronie Epst. Communio, czeka

tam ewentualnie, aż chór odśpiewa ją, idzie na środek i śpiewa Dominus vob. i oracje, potem znowu Dominus vob. i pozostaje zwrócony do ludu, podczas gdy D. śpiewa Ite, missa est (Caer. Ep.). Jeśli zaś ma być śpiewane Benedicamus Domino, odwraca się C. bezpośrednio po Dominus vob. do O. i mówi także sam — ponieważ to modlitwa — półgłosem Benedicamus Domino; S. odpowiada: Deo gratias. Po śpiewie D. odmawia C. Placeat, daje błogosławieństwo, jak zwykle clara voce[1], czyta ostatnią Ewangelię, idzie potem ku środkowi O. i stąd (zwykle po inklinacji) razem z D. i S. na dół, przyklęka wzgl. robi niski pokłon i odbiera biret.

W drodze powrotnej nie bierze się wody święconej. W zakrystii rewerencja przed krzyżem, D. i S., złożenie paramentów[2].

Dodatek I.

Asysta podczas cichej Mszy Biskupa.

Według Caer. Ep. 1. I, c. 29, n. 2 jest rzeczą bardzo wskazaną, by co najmniej dwóch kapłanów (albo kleryków, z których co najmniej jeden ma święcenia wyższe) asystowało biskupowi (B), przy cichej Mszy. Nieraz zdarzy się, że tylko jeden kapłan będzie mógł asystować przy pomocy dwóch Ac.[3]. Podajemy tu najpierw funkcje dwóch asystentów (Ass.), potem krótko funkcje jednego tylko asystenta.

[1] Rit. cel. tit. XII, n. 7: In missa solemni C. eadem voce et modo, quo in missis privatis, benedicit populo. Ponieważ zaś błogosławieństwo jest jedyną modlitwą, którą według rubryk kapłan w uroczystej Mszy ma mówić wyraźnie i dosłyszalnie, zrozumiałe jest, że organy przy tym milczą. C. niech więc poczeka z błogosławieństwem, aż chór odśpiewa Deo gratias. Przestrzeganie tego przepisu odniesie ten skutek, że udzielenie błogosławieństwa w uroczystej Mszy będzie miało znacznie więcej powagi.

[2] Pogląd na funkcje w czasie uroczystej Mszy z asystą, unaocznia tabela przy końcu książeczki.

[3] W razie braku kleryka z wyższymi święceniami wolno według deklaracji S. R. C. (d 4181) tonsuryście asystować Biskupowi, jednakże z uwzględnieniem podanych na str. 104 zastrzeżeń.

Ogólne wskazania: 1. Podając przedmioty, np. stułę, kielich, całuje się zawsze najpierw przedmiot, następnie pierścień B.; jednakże nigdy nie całuje się przedmiotu, np. manipularza w miejscu, w którym B. ma go ucałować, lecz obok.

2. B. myje trzy razy ręce: przed wkładaniem paramentów, na Lavabo, po ablucji, przy czym za każdym razem zdejmuje pierścień.

3. We własnej diecezji przychodzi B. z Mszą św. w mucecie, (mozzetta)[1], w nie swojej diecezji w mantolecie (mantellettum)[2] na rokiecie; poza tym nie używa żadnych innych pontyfikaliów oprócz pektorału, pierścienia i pileolum.

4. Przed krzyżem ołtarzowym Ass. przyklękają, jak w uroczystej Mszy z asystą przy ołtarzach bocznych; również przed biskupem diecezjalnym. Ta genufleksja, jak zaznacza słusznie De Herdt (II, n. 43, 3) nie dotyczy stosunku B-a i krzyża, lecz wyraża stosunek jego do kleru, wobec którego przoduje tak godnością, jak i należną sobie czcią.

Przygotowania. 1. Przed O., w środku, ustawia się klęcznik z poduszką u góry dla ramion, na dole dla kolan; na klęczniku znajduje się kanon i bugia (lichtarz ręczny) zapalona. Kanon stawia się po modlitwach przygotowawczych na O. w miejsce środkowego kanonu ołtarzowego. Wszystkie trzy kanony ołtarzowe usuwa się z O. — Gdy nie ma pod ręką kanonu, kładzie się Mszał na klęczniku, ale tylko na czas modlitw przygotowawczych; na O. stoją w tym wypadku, jak zwykle, kanony ołtarzowe.

2. Na O. zapala się cztery świece. (I wtedy, gdy według Caer. Ep. ib. n. 4 wystarczyłyby w niższe święta dwie).

[1] „Mozzetta jest to kołnierz naramienny, zapinany na piersi, z miniaturowym kapturkiem".

[2] „Mantolet jest to płaszczyk na przodzie otwarty, sięgający aż do kolan z bocznymi otworami, przez które wkłada się ramiona". (Jos. Braun S. J. Podręcznik liturgiczny[2]. Regensburg, Kösel-Pustet).

3. Na środku mensy ołtarzowej:
Na spodzie kładzie się ornat.
Na nim rozkłada się stułę, na niej do Mszy żałobnych manipularz.
Do innych Mszy kładzie się manipularz obok innych paramentów po stronie Ewgl.;
Następnie cingulum.
Albę rozłożoną.
Humerał, również rozłożony.

4. Na kredencji:
Kielich mszalny, całkowicie przygotowany, z hostią, puryfikaterzem, welonem, bursą i korporałem.
(Srebrne) naczynie z wodą i ręcznik, znacznie większy od zwykłych ręczniczków do lavabo.
Ampułki mszalne.
Jeden, albo dwa (srebrne, szklane) talerzyki dla pileolum, ewentualnie dla pierścienia i pektorału.

1. Msza Biskupa z dwoma asystentami (As.[1], As.[2]).

Specjalnych przepisów dla poszczególnych oficjantów nie ma (por. Caer. Ep. ib. n. 5). Podajemy tu funkcje, opierając się przewążnie na pracy autorów Martinucci i A. Fortescue (zatytułowanej The ceremonies of the Roman rite. London 1920).

Ass. udają się po Biskupa; przy wejściu do kościoła czekają dwaj Ac., jeden z nich z kropidłem. As.[1] podaje kropidło (oscula!), B., który pokrapia siebie i obecnych, klęczących podczas pokropienia. Potem Ass. towarzyszą B. do klęcznika, As.[1] po lewej, As.[2] po prawej stronie, i stoją po prawej i lewej stronie B., gdy odmawia modlitwy przygotowawcze; As.[1] trzyma bugię, As.[2] asystuje przy kanonie. B. odmawia modlitwy (także Gloria,, Credo itd.) sam. Po modlitwach przygotowawczych zanosi As.[1] kanon na O.; As.[2] bugię do Mszału już otwartego, B. staje przed O.; As.[1] odbiera od niego pektorał i kładzie go (ewentualnie na talerzu szklanym) na O. B. zdejmuje mucet (wzgl. mantolet). — Mucet biskupa diecezjalnego układa się na klęczniku tak, że kapturek zwrócony jest do O., mantolet kładzie się na nim złożony, B. odbiera znowu bir., Ac. podają wodę do umycia rąk, As.[2] ręcznik, wszyscy klęczą. Po myciu rąk oddaje B. bir., As.[1] kładzie go na klęcznik, — B. odbiera go znowu dopiero przy końcu po złożeniu paramentów; bo nigdy nie wkłada go, gdy ma na sobie ornat. Teraz ubiera się B. As.[2] podaje z O. humerał As.[1], który podaje go B. do ucałowania (sam go nie całuje), a potem wszystkie inne paramenty, jednakże znowu pektorał przed stułą.

Podczas modlitw u stopni O. klęczą As.[1] po prawej, As.[2] po lewej B. — klęczą również obecni Canonici, w Confiteor tylko Tibi (Te), Pater, nie: Reverendissime. As.[2] trzyma (poza Mszą żałobną) manipularz w pogotowiu, wstaje, gdy B. mówi Indulgentiam, podaje po znaku krzyża manipularz B. do ucałowania i wkłada mu go na lewe ramię.

W dalszym ciągu Mszy św., stoi As.[1] przeważnie po prawej B., usługuje przy Mszale i trzyma bugię (w razie przeszkody stawia ją na O.). As.[2] stoi po lewej B. przy Introicie, oracjach, epistule, cofa się trochę w tył, gdy B. idzie na środek O. celem odmawiania Munda cor, przenosi potem Mszał, As.[1] bugię, obaj przyklękają na środku, — As.[1] idzie z bugią na lewą stronę B., As.[2] na prawą. Przy końcu Ewangelii podnoszą obaj Mszał, aby B. mógł ucałować początek tekstu świętego. Potem idą na środek. Gdy nie ma Credo, przynosi As.[2] bezzwłocznie, a gdy zachodzi Credo, dopiero po Incarnatus est kielich, z wszystkimi przyborami, rozkłada korporał. Po Offertorium odkrywa kielich i wykonuje wszystko, co w uroczystej Mszy z asystą robią D. i S. (tutaj: Benedicite, Pater Reverendissime). Po Veni sanctificator ustawia kanon na miejscu kanonu ołtarzowego po stronie Epst. Do mycia rąk podają Ac. wodę; As.[1] zdejmuje B-owi pierścień, podaje prawą ręką ręcznik, wkłada mu z powrotem pierścień; As.[2] podtrzymuje B-owi kanon, zabiera go jednakże na Suscipe sancta Trinitas z powrotem na środek O. — Przy końcu Sekrety kładzie As.[2] kanon (otworzony do Prefacji) na pulpicie mszalnym, z którego As.[1] usunął był Mszał i złożył go na O. albo kredencji. Potem As.[2] idzie znowu na prawą stronę B., zdejmuje

mu pileolum i kładzie je na talerzyku, który Ac. podaje i następnie zanosi do kredencji.

Na Sanctus mają przybyć, co mocno podkreśla Caer. Ep. ib. n. 6 7, dwaj ministranci z pochodniami (kandelabrami) — (genufleksja według ogólnej reguły str. 14), uklęknąć po obu stronach O. i pozostać tam aż po Komunii.

Na konsekrację (mniejwięcej na Qui pridie) klękają obaj asystenci na najwyższym stopniu (As.[1] pozostawia bugię na O.) za B., unoszą ornat, wstają, gdy B. po pierwszej konsekracji przyklęknął, As.[2] odkrywa kielich, As.[1] przewraca ewentualnie kartę w kanonie, po czym znowu klęczą jak przedtem. Wstają po podniesieniu kielicha, As.[2] nakrywa kielich palką, As.[1] asystuje przy Mszale, obaj przyklękają zawsze równocześnie z B.

Do Pater noster i w ciągu dalszego kanonu, Komunii itd. ministruje As.[2], jak w solennej Mszy św. Po genufleksji przed Domine, non sum dignus klęczą obaj asystenci jak przy konsekracji, — As.[2] idzie znowu na prawą stronę B., by odkryć kielich, As.[1] do Mszału. Po spożyciu Krwi Najśw. (nie dopiero po ablucji; S. C. Consist. 2. maja 1910) wkłada As.[2] biskupowi pileolum, które Ac. przyniósł z kredencji. As.[1] stawia kanon znowu na środku, kładzie Mszał na pulpit i przenosi go razem z bugią na stronę Epst. — Tu w międzyczasie asystuje B-owi As.[2] przy ostatnim myciu rąk. As.[1] pozostaje po stronie Epst. i usługuje po prawej B. przy Mszale. As.[2] idzie na stronę Ewgl., wyciera kielich itd. i zaniósłszy go do kredencji, staje na suppedaneum po lewej B.

Na błogosławieństwo B. klęczą obaj Ass. na najwyższym stopniu i odpowiadają na Sit nomen Domini, na Adiutorium nostrum i na Benedicat vos. Przy ostatniej Ewangelii trzyma As.[2] po lewej B. kanon, As.[1] po prawej bugię. Później pomagają B-owi na stopniach przy zdejmowaniu paramentów, które kładzie się znowu na O. — Teraz otrzymuje B. mucet (mantolet), pektorał i klęka na klęczniku, do którego As.[1] przynosi bugię, na lewą stronę B., As.[2] kanon, obaj stoją. Gdy B. skończył dziękczynienie, zamyka As.[2] kanon i obaj Ass. towarzyszą B. aż do drzwi kościoła, wzgl. inaczej, zależnie od okoliczności.

Jeżeli B. w czasie Mszy rozdaje Komunię św., As.[2] otwiera wprawdzie tabernakulum, ale biskup sam wyjmuje cyborium i wstawia je potem z powrotem. Z tego powodu przy całej tej funkcji Ass. nie wkładają na siebie stuły (AA.). Obaj Ass. klęczą, As.[1] po stronie Ewgl., As.[2] po stronie Epst., i odmawiają pochyleni Confiteor. Przy rozdawaniu Komunii św. trzyma As.[1] po prawej B. patenę, As.[2] towarzyszy z lewej strony, bugia pozostaje na O.

2. Msza Biskupa z jednym tylko asystentem.

Asystent ten przejmuje, o ile to możliwe, wyżej podane funkcje obu asystentów; jednakże w wielu czynnościach muszą go wyręczyć akolici. Już przy modlitwach przygotowawczych trzyma jeden z Ac. bugię, stawia ją potem na O. po prawej stronie kanonu, który drugi Ac. postawił w środku. Przy ubieraniu podaje również jeden z Ac. asystentowi paramenty z O.

Podczas modlitw u stopni O. klęczy As. po prawej B., ale podnosi się wcześnie, by po Indulgentiam po lewej stronie włożyć B. manipularz; klęczy potem dalej znowu po prawej stronie B. — Następnie wchodzi razem z B. na suppedaneum i idzie z nim do Mszału, stoi po lewej, trzymając bugię. W dalszym ciągu usługuje B. po prawej wzgl. lewej stronie, zależnie od funkcyj wyżej podanych. Mszał przenosi jeden z Ac. Na Ofiarowanie przynosi As. kielich i spełnia przy O. wszystkie, wyżej podane funkcje A_2, podaje również przy Lavabo i po ablucji ręcznik do wycierania rąk.

Dodatek II.

Cicha Msza w obecności Biskupa.

1. Jeżeli B. obecny jest na Mszy św. tylko w zwykłym swoim stroju (bez rokiety i mucetu), robi przed nim C., przychodząc do O. albo odchodząc od O., mając głowę nakrytą, niski pokłon; poza tym czyta Mszę św., jak gdyby B. nie było.

2. Biskup diecezjalny asystuje w rokiecie i mucecie (p. str. 135) — i to w naszym wypadku — klęcząc na klęczniku na środku. Kielich i Mszał winny już stać przygotowane na O.

Gdy B. już jest obecny, idzie C. ze złożonymi rękoma, zdejmując bir.[1] i kłaniając się głęboko przed B., za klęcznikiem do bocznych stopni po stronie Ewgl. i robi przed O. należną rewerencję. Na znak B. kłania się jemu i rozpoczyna, zupełnie, jak zwykle, modlitwy u stopni O., cokolwiek zwrócony do krzyża O.; podczas Confiteor mówi, zamiast vobis (vos), Fratres, ku B. zwrócony, Tibi (Te) Pater; natomiast Ac., klęcząc po lewej stronie, robi podczas Confiteor pokłon ku C., nie ku B.

Jeśli B. nie jest jeszcze obecny, udaje się C., jak zwykle, do O., a otworzywszy Mszał, idzie do stopni po stronie Ewgl., czekając na B. — Skoro tenże przybył, robi C. pokłon przed nim, a gdy B. dał znak, powtarza C. pokłon i rozpoczyna Mszę.

Gdyby klęcznik B. stał po stronie Ewgl., staje C. do modlitw u stopni O. po stronie Epst. albo też w środku, byleby tylko plecami nie był zwrócony do B.

Na Oremus przed Aufer a nobis robi C. pokłon przed B., idzie do stopni na środku O., odmawiając Aufer i odtąd odprawia Mszę aż do końca, zupełnie tak, jak zwykle. Niektóre tylko zachodzą wyjątki:

a) po Ewangelii nie całuje C. Mszału i nie mówi Per evangelica dicta, ale posyła ministranta z otwartym Mszałem do B.; ministrant nie robi żadnej rewerencji przed B., lecz gdy B., mówiąc słowa: Per evangelica dicta, ucałował początek tekstu świętego, odbiera znowu Mszał, przyklęka i zanosi go z powrotem na O. (w międzyczasie C. czeka). Przy Ofiarowaniu błogosławi wodę nie B., lecz C., jak wyraźnie zaznacza Caer. Ep. 1. I, c. 30, n. 3;

b) przed błogosławieństwem przy końcu mówi C., jak zwykle: Benedicat vos omnipotens Deus, obraca się, robi pokłon B., (jakoby prosząc o pozwolenie udzielenia błogosławieństwa; Missale) mówiąc niezwłocznie dalej: Pater et Filius et Spiritus Sanctus i „udziela błogosławieństwa ludowi ku tej stronie, gdzie B. nie klęczy" (ib.).

Po ostatniej Ewangelii zostawia C. kielich na O. i schodzi tam, gdzie był odmówił modlitwy u stopni O., a więc zwykle przed najniższy stopień po stronie Ewgl., robi tu rewerencję przed O. i w drodze do zakrystii również przed B.

3. W obecności niemiejscowego Biskupa, który nie jest ani kardynałem, ani legatem, ani arcybiskupem (w swej własnej prowincji), odprawia się Mszę św. tak, jak wyżej ad 1, chociażby B. był obecny w rokiecie albo mantolecie. Również nie podaje mu się Ewangelii do ucałowania.

[1] Jeśli zaś kielich i Mszał nie są jeszcze przygotowane na O., robi C. przed B. niski pokłon, nie zdejmując bir. — Potem wchodzi po stopniach przed O., rozkłada, jak zwykle, korporał, otwiera Mszał, idzie na środek, robi tam przepisaną inklinację głowy i zwraca się następnie w lewo, by zejść przed najniższy stopień po stronie Ewgl. — Tu czeka na znak B. i rozpoczyna Mszę.

B. Uroczysta Msza św. z asystą wobec wystawionego Najświętszego Sakramentu.

§ 1.

Uwagi wstępne. 1. Rozróżnia się Wystawienie Najśw. Sakramentu publiczne i prywatne. Przez publiczne wystawienie należy rozumieć wystawienie w monstrancji (CIC can. 1274, § 1); wystawienie w cyborium jest według tego samego kanonu wystawieniem prywatnym.

2. Publiczne wystawienie wolno też zawsze uważać jako sprawę publiczną (pro causa publica), jeżeli kompetentny ordynariusz zarządził je albo na nie zezwolił jakiejś instytucji, np. parafii, klasztorowi, nie zaś, jeżeli by odprawiało się w sprawie zupełnie prywatnej, n. p.: za chorego.

3. Dekretami z 27. kwietnia 1927 i 11. stycznia 1928 zostały przepisy co do 40-to godzinnego nabożeństwa i podobnych dłuższych wystawień, np. w dniach zapustnych, przy tzw. wiecznej adoracji, do nowych rubryk dostosowane i z nimi uzgodnione.

I. Właściwe, nieprzerywane 40-to godzinne nabożeństwo.

1. Właściwe, nieprzerywane 40-to godzinne nabożeństwo jest (jeżeli prawidłowe jego odprawienie jest możliwe) prawem kościelnym (CIC. can. 1275) przepisane dla kościołów parafialnych i tych domów Bożych, w których przechowuje się stale Najśw. Sakrament. Odprawianie tego nabożeństwa normują Instructio Clementina (Clemens XII), z roku 1731 (dla Rzymu praeceptive, dla innych miejscowości directive) i późniejsze dekrety. Wystawienie rozpoczyna się o późniejszej godzinie przedpołudniowej sumą de SS. (podczas której konsekruje się hostię do wystawienia), trwa przez całe dwie noce i cały dzień, leżący między nimi, a kończy się trzeciego dnia rano znowu sumą de SS.

2. Oprócz nieprzerywanego 40-to godzinnego trwania wystawienia obowiązują wszędzie następujące przepisy:

a) W pierwszy i trzeci dzień przepisana jest uroczysta Msza wotywna o Najśw. Sakramencie; w drugim dniu uroczysta Msza wotywna pro pace albo inna odpowiednia, według zarządzenia biskupa; celebruje się ją przy bocznym ołtarzu.

b) W tych Mszach obowiązują zupełnie te same przepisy, jak w ogóle w uroczystych Mszach wotywnych, mianowicie co do komemoracji, w wypadku

przeszkodzenia wzgl. podwójnego charakteru Mszy z dnia; p. str. 37 i n.

c) W Mszy pro pace śpiewa się Credo zawsze, nie tylko w niedzielę, a orację SS dodaje się nawet w najwyższe święta, i to zawsze sub distincta conclusione według ogólnej reguły na str. 22 in.

d) Przy wszystkich innych ołtarzach należy odmówić tę orację podczas wystawienia w ten sam sposób i z tymi samymi wyjątkami, co w sumie.

II. Niewłaściwe, t. j. przerywane 40-to godzinne nabożeństwo i inne dłuższe wystawienia.

1. Przywileje, wspólne tym wystawieniom na równi z właściwym 40-to godzinnym nabożeństwem, odnoszą się tylko do odpustów (przywilej ołtarza itd.).

2. Aby więc w czasie takich wystawień mogły się odprawiać uroczyste Msze wotywne, potrzeba do tego w każdym wypadku pozwolenia ordynariusza miejscowego, o ile nie istnieje osobny indult kongregacji Obrzędów (d 4268[1-3]; archiwum dla kat. prawa kościelnego 110 [1930] 534 i n.).

3. Orację SS dodaje się według ogólnej reguły na str. 22 i n.

III. Wystawienie tylko w czasie Mszy.

1. W ogólności wystawienie tylko na czas Mszy św. (zwanej często „Mszą benedykcyjną") według CIC. can. 1274, § 1 jest dozwolone tylko die festo Corporis Christi et inter octavam .... in omnibus ecclesiis inter Missarum sollemnia; w innych wypadkach potrzebne jest zezwolenie ordynariusza.

2. Orację SS dodaje się według ogólnej reguły.

(Jednakże są autorzy, według których w cichych Mszach przy ołtarzu ekspozycyjnym i w równoczesnych Mszach przy bocznych ołtarzach jest dopuszczalna oracja SSi, za wyjątkiem świąt 1. i 2. kl., Niedzieli Palmowej, wigilii Bożego Narodzenia i Zielonych Świąt).

3. O Wystawieniu w cyborium, p. str. 177 i n. Tu tylko zaznaczamy,, że w wypadku wystawienia w cyborium nigdy nie odmawia się oracji SS[1] (i wtedy także nie, gdy per abusum Msza św. odprawia się przy ołtarzu ekspozycyjnym), chyba, że wystawienie odbywa się pro publica causa (d 4120[7]).

§ 2. Ceremonie.

Uwaga wstępna: Ponieważ Missale i Caer. Ep. bardzo mało mówią o missa coram SS[o] exposito, spotykamy nieraz w szczegółach rozbieżność zdań u rubrycystów (por. zwłaszcza Gardellini, Comment. in Instr. Clem. Decr. auth. IV § 30, n. 7 i n., oraz Kunz).

a) Wskazania ogólne dla C., D. i S.

1. Wszelkie rewerencje wobec chóru (nie wobec C), wszystkie oscula odnośnie do bir. i kadzidła odpadają coram SS[o] exposito, inne pozostają (S. R. C. kilkakrotnie).

2. Jeżeli SS. już jest wystawione, zdejmują wszyscy, skoro znaleźli się in conspectu SS[i], nie wcześniej, bir.

3. Co do genufleksji należy sobie dobrze zapamiętać reguły, podane na str. 103 i n.

4. Incens: a) celem nałożenia kadzidła i pobłogosławienia D. przed Ewangelią idzie C., nie przyklękając (d 4194[5]), cokolwiek ze środka na bok (plecy zwrócone do strony Ewgl.);

b) również po nałożeniu kadzidła nie przyklęka się, lecz C. idzie (przy pierwszym kadzeniu, przed Introitem) bezpośrednio razem z D. i S. na najwyższy stopień, aby, klęcząc, okadzić SS.[1]. (Nigdy nie zwracać pleców do SS; w tym celu chodzić nieco bokiem!). — Teraz dopiero, gdy się klęczy, podaje D. kadzielnicę C-owi. Następnie przyklęka się u góry i okadza O. — Krzyża nie okadza się, chociażby był pozostawiony na O.;

[1] Podczas kadzenia SSi klęczą wszyscy ministranci (Instr. Clem. na i. m.); ale chór nie potrzebuje tego przestrzegać (4243[4]).

c) przy Ofiarowaniu następuje po nałożeniu kadzidła najpierw incensatio oblatorum; C. zwraca się więc, nie przyklękając, znowu do O., okadza obiaty, klęka potem (nie przyklęknąwszy poprzednio) na najwyższym stopniu i okadza Najśw. Sakrament; następnie przyklęka u góry i okadza O. jak przed Introitem;

d) wreszcie, (okadziwszy front O. po stronie Epst.), podaje C. kadzielnicę D-owi, schodzi po stopniach strony Epst. in planum, zwraca się tam w lewo do ludu i każe się okadzić przez D. Następnie w tej samej pozycji myje ręce i wchodzi znowu, zwróciwszy się w prawo, po stopniach przed O.

e) relikwie nie powinny stać na O. coram SS[o], a jeśliby tam były, nie należy ich okadzać.

5. „Wskazane by było, dla uczczenia Najśw. Sakramentu, nie siedzieć podczas Gloria i Credo, jak to poleca Caer. Ep. II, c. 33, n. 33 odnośnie modlitwy chórowej, ale wzbronione to nie jest, jednakże w takim razie należy siedzieć przynajmniej z głową odkrytą“ (tamże).

6. Jeżeli nie siedzi się podczas Credo, klęczą C., D. i S., gdy chór odśpiewuje Et incarnatus est, nie przyklęknąwszy poprzednio u góry, na najwyższym stopniu, następnie wstają znowu i ustawiają się, bez ponownej genufleksji, jak poprzednio.

7. Jeżeli SS. po Mszy pozostaje wystawione, robią C., D. i S. przy końcu prostratio in plano i wracają do zakrystii, ale bir. wkładają dopiero, gdy już nie znajdują się in conspectu SSi.

b) Osobne wskazania dla C.

1. Niech C. zapamięta sobie główną regułę (odnosi się to także do missa privata coram SS[o] exposito): genufleksja jest zawsze pierwszą czynnością, gdy się przychodzi na środek O., i ostatnią, gdy się odchodzi.

2. Przy czytaniu Ewangelii stoi C., jak zwykle; tylko inklinację na imię Jezus robi ku SS. — Ani

przed udzieleniem błogosławieństwa D-owi, ani po nim nie przyklęka.

3. Ponieważ C. do ablucji w zwykłej uroczystej Mszy nie potrzebuje opuszczać środka O., każe sobie i teraz, pozostając na środku i nie przyklękając przedtem, przez S. nalać wino i wodę na palce.

4. Gdy C. po Communio i Postcommunio przychodzi na środek O., przyklęka wpierw, całuje O. i obraca się, bez powtórnej genufleksji; tak samo przy podobnych sposobnościach (por. Memor. Rit. tit. IV, c. 2, § 1, n. 21).

5. Do błogosławieństwa przy końcu Mszy całuje C. ołtarz, wznosi oczy i ręce, mówiąc: Benedicat vos omnipotens Deus, i zamiast na Deus inklinować — przyklęka, zwraca się do ludu, odsunąwszy się ze środka O. znacznie więcej niż na Dominus vobiscum, daje błogosławieństwo, zwraca się ku SS. na O., ale nie podchodząc do środka i dlatego nie przyklękając, i staje bezpośrednio, jak zwykle, do ostatniej Ewangelii. Na jej początek nie kreśli, gdy SS. stoi na mensie O., znaku krzyża na O., lecz według Missale tylko na sobie, według Memor. Rit. na sobie i na kanonie ołtarzowym.

c) Osobne wskazania dla D.

1. D. klęka, gdy księgę lub bursę przynosi do O., tylko na dole na stopniu, nie zaś u góry, zanim położy księgę albo bursę na O. (4027).

2. Gdy D. na najwyższym stopniu odmówił Munda cor, bierze bez genufleksji ewangeliarz, klęka przed C., który stoi cokolwiek zwrócony ku stronie Ewgl., wstaje, inklinuje przed C., przyklęka i schodzi na dół na prawą stronę S.

3. D. nie przesuwa kielicha przy kadzeniu ad offertorium.

4. D., przed okadzeniem przyklęka super gradum inf., zanim na swój stopień wejdzie, natomiast ani przed ani po incensacji nie przyklęka już, lecz koniecznie przed i po Ite, missa est.

5. Genufleksje podczas przenoszenia Mszału po Komunii in utroque termino (według reguły str. 103 i n.).

d) Osobne wskazania dla S.

1. Gdy S. po Ewangelii przynosi ewangeliarz C-owi do ucałowania, nie robi, przechodząc przed SS., żadnej genufleksji, również nie potem, lecz wszystko tak wykonuje, jak w zwykłej sumie z asystą (wyżej str. 111 i n.).

2. Gdy przynosi kielich do O., przyklęka na dole (na stronie Epst. — na stopniu), nie u góry; później zaś, przed zejściem z pateną ku środkowi, przyklęka u góry, nie na dole (d 4194[6]).

3. Podczas kadzenia przy Ofiarowaniu nie przyklęka i w tej Mszy razem z C. i D.; również nie klęka obok C., gdy tenże okadza SS., sed stat immobilis (d 2474).

4. S. przed i po okadzeniu jego samego nie przyklęka, ponieważ nie odwraca się do ludu. Tak samo nie przed Pax.

5. Przed odniesieniem kielicha po Komunii S. przyklęka, bierze kielich, schodzi z O., przyklęka znowu na środku i zanosi kielich do kredencji, — potem wraca i staje, bez genufleksji, za D. w pozycji oracyjnej (d 4172[4]).

Dodatek I.

Ryt prywatnej Mszy wobec wystawionego N. Sakr.

W sprawie commemor. SSi (p. wyżej str. 22 i n.).

1. Jeżeli SS. już jest wystawione, zdejmuje C., skoro przybył in conspectum SSi, bir. i podaje go ministrantowi albo trzyma go nad kielichem (otwartą stroną ku sobie).

2. Jeżeli C. ma dopiero wystawić SS., okadza je po wystawieniu, jak zwykle, potem powstaje i przyklęka na rozpoczęcie Mszy (właśnie dlatego, że to początek) super gradum (AA.).

3. Przed O. robi prostratio (in plano) tylko, gdy przybywa do niego i zanim odchodzi, czy to w

w celu zmiany paramentów ad sedilia, czy do zakrystii, poza tym zwykłą genufleksję.

4. Po prostratio wchodzi po stopniach przed O., postawia kielich na O., jak zwykle, bez genufleksji[1], rozkłada korporał itd., przyklęka, idzie do Mszału, następnie z powrotem na środek, przyklęka i schodzi, cokolwiek bokiem, przed stopnie, robi tu, (na początek Mszy) zwykłą genufleksję (super gradum) i rozpoczyna Mszę.

Po modlitwach u stopni O. idzie C. (bez genufleksji) w górę, przyklęka tam, zanim mówi Oramus te, całuje O., a tak samo potem (wszyscy AA.) i idzie następnie na stronę Epst.

5. Odtąd przestrzega wyżej (in missa soll.) podanej głównej reguły: genufleksja jest pierwszą czynnością, gdy się przychodzi na środek O. i ostatnią, gdy się odchodzi ze środka.

6. Na Dominus vobiscum (i tak samo na Orate fratres) wychodzi C. półzwrotem cokolwiek ze środka, po czym zwraca się znowu do O. i powtarza genufleksję, obojętnie, czy pozostaje teraz na środku (jak n. p. na Oremus przed Offertorium i po Orate fratres) czy też idzie na stronę Epst.

7. Ewentualne genufleksje podczas Epistuły albo Ewangelii robi się przed SS. (przy Flectamus genua zawsze przed Mszałem; d 2859); tak samo wzniesienia oczu i inklinacje, które w innych wypadkach robi się do krzyża — również podczas Ewangelii (d 3875[4]).

8. Do Lavabo schodzi C. po stronie Epst. in planum, zwraca się, by nie być plecami zwróconym do SS., pełnym zwrotem w lewo do ludu i myje ręce; potem wchodzi znowu, zwracając się w prawo i idzie po ukończeniu psalmu na środek O. (Memor. Rit. tit. V, c. 2, § 4, n. 10).

[1] Nie jest ona przepisana żadną rubryką, a nawet zakazana dekretem d 4027.

9. Na ablucję idzie, po genufleksji przed- i potem, jak zwykle, na stronę Epst. (tamże tit. IV, c. 2, § 1, n. 19).

10. Gdy bezpośrednio po Mszy jest benedykcja i repositio, może C. korporał po ablutio pozostawić rozłożony (AA.).

111. Tak po Communio jak po Postcommunio robi C., zanim mówi Dominus vobiscum, jedną tylko genufleksję (tamże, n. 21), mianowicie zanim całuje O.; oczywiście powtarza ją po Dominus vobiscum (wzgl. Ite, missa est).

12. Błogosławieństwo i ostatnia Ewangelia jak wyżej w sumie, p. str. 146 i n.

Dodatek II.

Kilka wskazówek, dotyczących wystawienia Najśw. Sakramentu.

1. Ozdoba ołtarza ekspozycyjnego.

a) Tron dla SS. może mieć tło czerwone, jeżeli w ten sposób monstrancja z Najśw. Sakramentem lepiej się uwydatnia. Bo chociaż Instr. Clem. § 5. domaga się, by nad tronem unosił się baldachim koloru białego — ne tamen censeas album colorem ita praescribi, ut non liceat alio ornatu tabernaculum seu thronum vestiri... dummodo nil sit quod non conveniat Sacramento, tuto poterit adhiberi (Gardellini ibid. Zupełnie tak samo Ephem. liturg. 1902, 164).

b) Co do ilości świec, uważa się przy publicznym wystawieniu Najśw. Sakramentu 12 białych świec woskowych jako minimum, w dzień i noc. Por. Ephem. liturg. XIX 694. Quantum potes, tantum aude! Czy w danym wypadku można się zadowolić 6 świecami, ma (według d 4257[4]) rozstrzygać ordynariusz. Ale wystarcza, gdy świece te robione są w większej albo przynajmniej w zna-

cznej mierze z czystego wosku[1]; tylko paschał, świeca używana przy poświęceniu wody chrzcielnej i dwie świece przy Mszy św. muszą, przynajmniej w przeważającej mierze, być robione z czystego wosku (4147). — Stearynowych świec nie wolno stawiać na O., nawet wśród świec woskowych, ale wolno je ustawiać obok O. (d 4257[5]).

2. Najśw. Sakrament można publicznie wystawić wprawdzie bez śpiewu, ale nie bez kadzidła. — Kadzenie winno odbywać się dwa razy: raz bezpośrednio po wystawieniu (przed ewentualnymi śpiewami i modlitwami), a potem przy końcu po zaintonowaniu Genitori, wtedy także, gdy między wystawieniem i Tantum ergo nie włączono żadnych modlitw. — Nienaruszalna jest reguła rytu rzymskiego, by recytowano albo śpiewano przed repozycją Tantum ergo etc., z oracją do SS°; a więc nie przy ekspozycji Tantum ergo, a Genitori etc. przy repozycji (d 4202[1] i d 4213[2]).

3. Co do Mszy żałobnych w czasie wystawienia Najśw. Sakramentu, p. str. 53 i 64 n.

4. Odprawianie Mszy przy ołtarzu ekspozycyjnym, nawet kilku, jest według najpoważniejszych autorów (n. p. Gardellini, Caval.), a nawet według S. R. C. czasem dozwolone: n. p.: jeżeli taki jest starodawny zwyczaj, jeżeli w przeciwnym wypadku cel zakazu byłby udaremniony, tzn. jeżeli Msza przy bocznym ołtarzu odwracałaby raczej uwagę wiernych od wystawionego Najśw. Sakramentu i w tym podobnych wypadkach (por. d 3124, 3728[2] i Eph. lit. 1929, 574).

5. **Komunia przy ołtarzu ekspozycyjnym.** Chociaż naogół należy unikać rozdawania Komunii św. przy ołtarzu ekspozycyjnym, by nie przeszkadzać w adoracji N. Sakramentu i choć S. R. C. kilkakrotnie to przypominała, to jednakże są wypadki, w których rozdawanie bez wątpienia jest dopuszczalne, tak n. p.

[1] O materiałach używanych w nabożeństwie: tekstylnych, metalowych, świetlnych, informuje dokładnie: R. Fattinger, Pastoralchemie (Freiburg 1930).

gdzie jest tylko jeden ołtarz w kościele; podobnie w innym wypadku, mianowicie, gdy wielki ołtarz jest właśnie ekspozycyjnym ołtarzem i tabernakulowym, gdy więc rozdzielanie Komunii św. większej liczbie komunikujących przy bocznym ołtarzu połączone by było z niedogodnościami i przeszkodami. Zatem zdaje się być słusznem, by liczebniejszemu zespołowi udzielano Komunii św. przy ołtarzu ekspozycyjnym. Natomiast nie jest słuszne, by pojedyńczym osobom, które z łatwością komunikować mogą przy bocznym ołtarzu, podawano Komunię św. przy ołtarzu ekspozycyjnym (por. d 3728[2]; również Ephem. liturg. 1894, 200).

6. Elektrycznego światła (jak również gazowego) — tak orzekła S. R. C. 24. czerwca 1914, zestawiając dawniejsze dekrety — nie wolno równocześnie z świecami woskowymi palić na ołtarzach, również nie w miejsce świec albo lamp, które przepisane są przed Najśw. Sakramentem, albo relikwiami Świętych. W innych miejscach Kościoła i w innych wypadkach, można je stosować według rozważnej licencji Ordynariusza, ale należy pod każdym względem respektować powagę, przysługującą świętości miejsca i godności świętej liturgii. Zakazane są także lampki elektryczne wewnątrz wnęki ekspozycyjnej (ciborium), mające wiernym więcej uwidocznić hostię świętą.

7. Przy nabożeństwach nieliturgicznych przed wystawionym Najśw. Sakramentem są dopuszczalne modlitwy i śpiewy także w języku ojczystym.

8. Nie ma ogólnego przepisu zasłaniania obrazu ołtarzowego albo statuy przy każdym Wystawieniu (Jakob, Die Kunst im Dienste der Kirche 154).

C. Missa cantata.

Missa cantata różni się od missa privata pod następującymi względami:

1. Mogą się palić cztery albo sześć świec.

2. Kielich można już naprzód ustawić na O. i otworzyć Mszał, co dopuszczalne jest ewentualnie

również w cichych Mszach; np. w cichych Mszach parafialnych w niedzielę.

3. Kyrie można odmówić na środku albo już po stronie Epst.

4. C. śpiewa również te części, które w missa soll. odśpiewuje D., ale na tym miejscu, gdzie je czyta w cichej Mszy. Trzy modulacje głosu jak w missa soll. (p. str. 125); błogosławieństwo przy końcu Mszy voce intelligibili, dlatego dopiero po odśpiewaniu Deo gratias!

5. C., może siadać w tych wypadkach, w których siada się w missa soll. (d 3026). Gdy zaś pozostaje przy O., trzyma ręce należycie złożone.

6. Epistułę śpiewa albo lector w superpelliceum albo sam C. — Jednakże wystarcza jej czytanie.

7. Co do Credo, p. wyżej str. 130 i n.

8. Kadzenie jest zasadniczo wzbronione, ale dozwolone tam, gdzie jest oddawnym zwyczajem, albo gdzie jest osobny indult. Odbywa się tak, jak w missa soll., modlitwy również te same.

Szczegóły co do Ewangelii: a) kadzidło nakłada się przed Munda cor; b) Mszał okadza się, jak zwykle; c) po Ewangelii bywa C. okadzany po stronie Ewgl. (prawą zwrócony do Mszału).

9. Może być kilku ministrantów, szczególnie ceremoniarz i turyfer, począwszy od Sanctus także 2—4 kandelabrzystów.

10. Zakaz śpiewania więcej Mszy z tego samego Święta odnosi się tylko do tych Mszy, które mają styczność z nabożeństwem chórowym (d 3921). W sprawie komemoracji, gdy więcej Mszy się śpiewa, p. str. 21 i n.

Dodatek.

Święcenie wody i Aspersja.

a) Święcenie (p. Miss., post missas Defunctorum; Rituale: Benedictiones).

1. C. święci wodę przed Mszą w zakrystii w albie i w stule (bez manipularza) koloru dnia. Jeżeli

święci ją inny kapłan albo w innym czasie, to zawsze w superpelliceum i stule fioletowej.

2. Można święcić równocześnie więcej naczyń wody, tylko należy do każdego wsypać cokolwiek soli.

3. Święci się wodę — według Missale i Rituale — przed każdą aspersją niedzielną; w każdym razie należy wodę święconą częściej odnawiać.

b) Aspersja.

1. Jest ona przepisana tylko na niedziele, i to tylko przed missa conventualis soll. et cantata (d 4051[1]), jeżeli consuetudo albo statut diecezjalny nie przepisują częstszej aspersji.

2. Odprawia ją tylko C. (Miss., Caer. Decreta).

3. Gdzie taki zwyczaj, można zamiast frontu O., pokropić suppedaneum.

4. Aspersja nie odpada, gdy wystawiony jest Najśw. Sakrament, tylko nie pokrapia się wtedy O. (d 3639[2]).

5. Wiernych pokrapia się albo od wejścia do chóru (d 3621[4]), i to najpierw w środku, potem po lewej, następnie po prawej C. — albo zwykle w ten sposób, że kapłan przechodzi przez kościół (servandam consuetudinem — d 3114[2]).

6. Ryt szczegółowy: C. ma na sobie pluviale koloru dnia, w każdym razie nie ma na sobie ornatu ani manipularza; jeżeli asystują D. i S., to i oni bez manipularza. Przy O., po genuflekcji, wszyscy klęczą, C. przyjmuje od D. kropidło (oscula!), klęcząc intonuje Asperges me (Vidi aquam) i pokrapia fronton O. (środek, stronę Ewgl., stronę Epst.), następnie samego siebie; potem wstaje i pokrapia klęczących jeszcze D. i S., przyklęka razem z nimi in plano i następnie w towarzystwie D. i S. pokrapia kler i lud. Podczas aspersji odmawia C. w dalszym ciągu antyfonę półgłosem razem z D. i S. (Miss.), pierwszy wiersz psalmu Miserere (w czasie Wielkanocnym Confitemini), dodając Gloria Patri, które odpada w Niedzielę Pasyjną i Palmową, potem znowu antyfonę. Wróciwszy do O.,

przyklęka się znowu in plano, po czym wszyscy stoją; C. odśpiewuje werset (mała tercja) i orację, (ton wersetu, gdyż krótkie zakończenie). Następnie przyklęka się super gradum i idzie ad sedilia; C. oddaje pluviale, wkłada manipularz (tak samo D. i S.) i ornat; potem wraca się bez bir. do O., przyklęka super gradum i rozpoczyna modlitwy u stopni O.

V. Uroczysta Msza żałobna z asystą.

§ 1. Przygotowania.

Zgodnie z Caer. Ep. nie ma na O. żadnych kwiatów, tylko krzyż i cztery albo sześć lichtarzy z żółtymi świecami (jeżeli nie są w zwyczaju białe); stopnie O. i chór nie nakryte, tylko suppedaneum pokrywa czarny kobierzec; kredencja nakryta krótszym białym obrusem; na niej wszelkie przybory do Mszy solennej, jak zwykle; obok niej, o ile po Mszy ma się odbyć absolucja, krzyż procesjonalny.

§ 2. Uwagi wstępne.

1. Oracje śpiewa się tono feriali.
2. Kadzenie tylko na Ofiarowanie i konsekrację, i to jak zwykle, tzn. z odpowiednimi modlitwami i z benedictio incensi, okadzany bywa tylko C. (a po nim biskup, jeżeli asystuje).
3. Wszelkie oscula przy podawaniu przedmiotów odpadają, (Miss.); nie ma benedykcji nad D. i S. ani Pax.
4. Można siedzieć podczas Kyrie i Dies irae.

§ 3. Szczegółowy opis funkcyj.

1. Po modlitwach u stopni O. nie ma incensu; D. i S. stają, jeden za drugim, każdy na swoim stopniu, i idą równocześnie z C. na stronę Epst.

2. Jeżeli siada się na Kyrie — co się poleca, ponieważ to podnosi solenność, a zwykle dosyć jest na to czasu w takiej Mszy —, idą wszyscy trzej bez inklinacji przed krzyżem (por. Mem. Rit. tit. V, c. 2, § 2 i i.), od Mszału bezpośrednio ad sedilia, na

czele S., za nim D., w końcu C. Gdy śpiewa się ostatnie Kyrie, wracają per longiorem do O., jak w zwykłej Mszy solennej po Gloria.

3. Po Epistule przyklęka S., jak zwykle, ale podaje zaraz lekcjonarz Crm. albo Ac. i staje, jak do Introitu, obok D.

4. Na Dies irae można siadać, i to albo przed (tak według Mr., Baldeschi itd.) albo po (tak według Mer., Falise itd.) odczytaniu Ewangelii przez C. Według tych wskazówek zachodzą trzy możliwości:

a) Jeżeli się nie siada, idzie C. po odmówieniu Dies irae na środek O., odmawia Munda cor (bez Jube, Dom.) i czyta Ewangelię; w tym celu S., jak zwykle, przeniósł Mszał na drugą stronę. D. zanosi ewangeliarz, jak zwykle, do O., i czeka tu, stojąc, C., odczytawszy Ewangelię, idzie na środek, a S. za nim, posuwając równocześnie Mszał ku środkowi; tu pozostają teraz wszyscy trzej i inklinują, gdy w Dies irae śpiewa się imię Jezus. Na oro supplex klęka D. na najwyższym stopniu, odmawiając Munda cor (capite inclinato), podczas gdy S. schodzi zupełnie na dół. Potem D. znowu wstaje, bierze księgę z O., robi rewerencję ku C. i schodzi (nie prosząc o benedykcję) zaraz na dół obok S. i idzie potem, jak zwykle, by odśpiewać Ewangelię.

b) Jeżeli siada się przed odczytaniem Ewangelii przez C., idą C., D. i S. od strony Epst. ad sedilia, zupełnie tak, jak wyżej po Kyrie. — Gdy śpiewa się w Dies irae imię Jesus (Recordare, Jesu pie), zdejmuje się bir. i inklinuje. Na oro supplex albo już na inter oves wstaje się i idzie na środek O. Podczas gdy C. odmawia Munda cor (bez Jube, Dom.), idzie D. per breviorem na swoje miejsce po stronie Epst., gdzie zwykle stoi podczas Mszy solennej przed Ewangelią, S. przenosi Mszał; podczas gdy C. czyta Ewangelię, przynosi D. ewangeliarz do O. i stoi przy nim; skoro C. razem z S. (który za nim posuwa Mszał) przybył na środek, klęka D. na najwyższym stopniu itd. (jak wyżej). — Jeżeli śpiewane słowa Pie Jesu

Dom. przypadają na chwilę, gdy się nie jest zajętym, inklinuje się.

c) Jeżeli siada się dopiero po odczytanej przez C. Ewangelii, idzie C. po recytowanym Dies irae na środek, odmawia Munda cor (bez Jube, Dom.) i czyta Ewangelię z Mszału, który S. był przeniósł; D. zanosi ewangeliarz do O., jak zwykle, i pozostaje przy nim, stojąc. Skoro C. i S. (który za nim przesunął Mszał) przybywają do środka, przyklękają wszyscy trzej i idą per breviorem (wzgl. longiorem, p. wyżej str. 107 uwaga) ad sedilia. — Gdy w Dies irae zachodzi imię Jezus, inklinuje się. — Na oro supplex albo już na Inter oves wstaje D., a (per concomit) również S., ale D. idzie sam do O. i odmawia na najniższym stopniu Munda cor, zabiera z O. księgę i staje na dole przed stopniem; w tym mniejwięcej czasie (najlepiej, gdy D. wstaje po odmówieniu Munda cor), wstaje także C. (podając bir. Crm. albo S-owi), idzie per breviorem do O. na stronę Epst. (nie robiąc żadnej rewerencji — Bauldry, Mer.) i zwrócony do O. czeka; razem z C. opuszcza sedilia S., idzie ku środkowi O., na lewą stronę D. i przyklęka. Dopóki Dies irae nie zostało odśpiewane do końca, pozostaje się spokojnie na miejscu, inklinując na imię Jezus przy słowach Pie Jesu Dom., potem wszyscy oprócz C., przyklękają i idą do odśpiewania Ewangelii.

5. Ewangelia: Wszystko jak zwykle; tylko Ac. nie niosą kandelabrów i nie incensuje się (Miss.); przy końcu S. zamyka ewangeliarz i podaje go Crm. albo Ac.; C. idzie na środek, D. i S. stają za nim i przyklękają.

6. Ofiarowanie: Na Oremus przynosi S. kielich z wszystkimi przyborami (nie mając na sobie welonu naramiennego) do O., rozkłada korporał (C. odsuwa się trochę ku stronie Ewgl.); S. zdejmuje welon kielichowy i podaje go Crm. albo Ac., nie prosi o pobłogosławienie wody, również nie bierze pateny,

lecz idzie (po genufleksji na środku najniższego stopnia) na lewą stronę C. i asystuje do kadzidła, zupełnie jak w zwykłej Mszy solennej podczas incensu przed Introitem. W końcu okadza się tylko C. Potem ustawiają się D. i S. w pozycji oracyjnej, podczas gdy Ac. posługują C. przy myciu rąk; następnie D. i S. idą razem z C. ku środkowi; obydwaj odmawiają Suscipiat (nie pochyleni). Gdzieniegdzie ministrują D. i S. przy myciu rąk (AA.), mianowicie S. podaje wodę, D. ręczniczek; po czym stają w pozycji oracyjnej i idą razem z C. na środek O.

7. Na Sanctus stają D. i S. obok C., pochylają się i kreślą na sobie znak krzyża, jak C., itd.[1].

8. Przy konsekracji dla D. wszystko, jak zwykle. Natomiast S. przyklęka (razem z D. po Quam oblationem) na swoim stopniu, przechodzi na stronę Epst., odbiera tam kadzielnicę (kadzidło nałożył poprzednio nie on, lecz ewentualnie Crm. albo jeden z Ac. — Caer. Ep. II, c 11, n. 8), klęka na najniższym stopniu, gdy D. klęka, i incensuje trzema dwupociągnięciami SS. podczas elevatio, tzn. przy pierwszym klęknięciu, przy podniesieniu hostii św. wzgl. kielicha i przy drugim przyklękaniu (przed- i potem inklinując, nie przez cały ten czas). Po konsekracji wraca bez genufleksji (d 4027) na środek, gdzie przyklęka, a potem stoi. — Póki stoi nie obok, lecz za C., nie przyklęka razem z nim (ogólne prawidła dla D. i S., str. 103 i n.

9. Pater noster. Na Et dimitte nobis przyklęka tylko D. i idzie na prawą stronę C. — Dopiero na Pax Domini przyklęka S. i idzie na lewą stronę C. — Po Agnus Dei, które się odmawia wspólnie (nie uderzając się w piersi), zamieniają D. i S. miejsca, przyklękając przed- i potem (in termino a quo et ad quem); Pax odpada.

Wszystko inne, jak zwykle; tylko D. śpiewa zamiast Ite, missa est, zwrócony do O.: Requies-

[1] Co najwyżej czterech kandelabrzystów przychodzi w tej Mszy na Sanctus do O. i pozostaje aż po sumptio sang.

cant in pace. — To samo mówi submissa voce C., a S. odpowiada Amen, (ponieważ to modlitwa). Podczas ostatniej Ewangelii stoją D. i S., jak w zwykłej Mszy solennej[1].

Jeżeli bezpośrednio po Mszy odbywa się Absolutio, przyklękają C., D. i S. po ostatniej Ewangelii na środku i idą per breviorem ad sedilia. Tam wszyscy trzej zdejmują manipularz, C. zdejmuje także ornat i otrzymuje zamiast tego pluviale. Gdyby nie było czarnego pluviale (ostatecznie dopuszczalne fioletowe), celebruje C. w albie; ale w tym wypadku składają ze siebie D. i S. dalmatykę i tunicelę, by nie byli uroczyściej ubrani od C. — To ma zastosowanie także w innych wypadkach.

§ 4. Absolutio i pogrzeb.

1. Uwagi ogólne.

a) Absolutio jest zawsze dopuszczalna, ilekroć dozwolona jest Msza żałobna[2] i przepisana po Mszy pogrzebowej, ponieważ należy do rytu pogrzebowego (d 3748[1]). Dlatego ma ją odprawić ten sam kapłan, który celebrował Mszę (tylko biskup diecezjalny może ją odprawić, chociażby Mszy nie celebrował; d 3029[10]).

b) Wkoło tumby (albo trumny) winny być ustawione lichtarze, a świece winny się palić podczas całego nabożeństwa (Rit. Rom. tit. VI, c. 3, n. 4). Również na trzymanie w ręku palących się świec kładzie bardzo nacisk rytuał rzymski jako na starodawny zwyczaj (ib. c. 1, n. 10). — Przyozdobienie trumny kwiatami i odpowiednimi insygniami jest dozwolone.

[1] Mowę pogrzebową wygłasza się nie po Ewangelii, lecz po zakończeniu Mszy, przed Absolutio (Caer. Ep. I. II, c. 11, n. 7) w czarnej szacie, bez stuły (d 2888).

[2] Bez Mszy żałobnej można Officium defunctorum wraz z Absolutio odprawić tylko wtedy, gdy ryt dnia nie przewyższa duplex maius i gdy Officium i Absolutio poprzedzają Mszę z dnia, a tumba została usunięta.

c) Krucyfer niech zapamięta sobie tę regułę: Krzyż zwrócony jest zawsze w tę stronę, w którą zwrócone są oczy krucyfera; krucyfer nie ma nigdy bir. na głowie.

d) Wszystkie oracje, tak w egzekwiach jak w officium, śpiewa się tono feriali, t. j. recto tono, albo też tono feriali ad libitum, a więc również oracje z krótką konkluzją („w egzekwiach") — Rit. Rom. ib., n. 5. Zatem w nabożeństwie żałobnym nie stosuje się tonu wersetowego (wyjątek z ogólnej reguły p. dodatek muzyczny).

e) Należy rozróżnić ritus absolutionis corpore praesente i corpore absente. Ale ciało uważa się i wtedy jako obecne, gdy dla poważnego powodu nie mogło być przeniesione do kościoła, albo gdy nie upłynęły jeszcze dwa dni od pogrzebu (p. wyżej str. 55, 2 i d 3904, 4034[3] — moraliter praesens).

2. Absolutio corpore praesente i pogrzeb.

Uwaga wstępna. Ponieważ podajemy tu rzymski ryt pogrzebowy w całości, należy niejedno uwzględnić, co poprzedza Absolutio i co po niej następuje. Zwracamy przy tym uwagę na Rit. Rom. ib. c. 1, n. 4: totus ordo exequiarum, quae in probatis liturgicis libris describuntur persolvatur. Niektóre rytuały diecezjalne zawierają oprócz przepisów Rytuału Rzymskiego jeszcze inne bardzo piękne modlitwy i zwyczaje; należy je więc zachowywać.

Rzymski ryt pogrzebowy.

a) Po ciało zmarłego idą z krucyferem na czele różni ministranci (jeden z nich z wodą święconą). w końcu C. w komży, czarnej stule i, zależnie od zwyczaju, także w pluviale. W domu żałoby albo gdziekolwiek znajduje się ciało, staje krucyfer z Ac. u wezgłowia, C. u podnóża trumny; C. zdejmuje bir., pokrapia ciało wodą święconą, w środku, po lewej i po prawej swojej ręce, intonuje antyfonę Si iniquitates i odmawia psalm De profundis razem z obecnymi na przemian, potem całą antyfonę Si iniquitates.

Potem przenosi się ciało do kościoła, i to nogami naprzód (także, jeżeli to kapłan). W kościele pozostaje ciało nie kapłana w tejże pozycji, tzn. nogi są zwrócone do O.; natomiast ciało kapłana ustawia się w ten sposób, że nogi zwrócone są do ludu (jakoby chciał mówić Dom. vobiscum). Co do tej różnicy w pozycji ciała nie ma według Rit. Rom. (ib. c. 3, n. 4) żadnej wątpliwości. I tak też ustawia się również tumbę, gdy ciało tylko moralnie jest obecne (d 4034[3]).

Teraz następuje możliwie Officium defunctorum (p. str. 274 i n.) i Msza św. — Po niej

b) Absolutio.

Uwaga: Poniżej posługujemy się terminem „trumna", nie tumba, ponieważ uważamy ciało jako fizycznie albo moralnie obecne.

Po dokonanej, a wyżej przy końcu Mszy żałobnej podanej, zmianie paramentów po stronie Epst. podchodzi się do trumny w następującym porządku: na przodzie idą turyfer i po jego prawej stronie Ac. z wodą święconą, za nimi S. (jeżeli Absolutio odprawia się bez lewitów, jeden z ministrantów) z krzyżem między dwoma Ac. z kandelabrami, w końcu C. i po jego lewej stronie D., obaj z bir. na głowie (jeżeli Absolutio odprawia się bez lewitów, zamiast D. jeden z ministrantów). Jeżeli trumna stoi w znacznej odległości, a chór jest dość obszerny, ustawiają się wszyscy, jeden za drugim, przed środkiem O., C. i D. najbliżej O., i przyklękają (za wyjątkiem S. i obu Ac.) przed wielkim ołtarzem in plano (C. oddaje, jeżeli nie ma SS. w tabernakulum, tylko niski pokłon). Potem idą turyfer i Ac. z wodą święconą na stronę Epst., S. i obaj Ac. ustawiają się u wezgłowia trumny, ale w odległości kilku kroków od niej, aby C. i D. mogli wygodnie przechodzić przy pokrapianiu i okadzaniu; twarz zwrócona jest do O. C. i D. idą prostą drogą do podnóża trumny i ustawiają się naprzeciw krucyfera cokolwiek ku stronie Epst., aby nie byli plecami zwróceni do O.

Gdy Absolutio odprawia się za kapłana, oficjanci muszą, ponieważ trumna zwrócona jest do ludu, inaczej się ustawić: S. i obaj Ac. między trumną i O., cokolwiek ku stronie Epst., C. i D. oraz reszta ministrantów u nóg ciała, zwróceni są do O.

Przybywszy na swoje miejsce, zdejmują C. i D. bir., C. recytuje głośno modlitwę non intres. Co do tej modlitwy dwie uwagi:

1) odmawia się ją zawsze i tylko wtedy, gdy ciało jest obecne fizycznie albo moralnie;

2) nie zmienia się nigdy jej tekstu, ponieważ wyjęty jest z Pisma św. (ps. 142), obojętnie, czy Absolutio odprawia się za mężczyznę, czy za niewiastę, czy za jednego czy za więcej zmarłych.

Potem chór śpiewa Libera; pod koniec, po inklinacji, przechodzi D. z lewej strony na prawą C. i podaje łódkę do incensu, bez osculum, ale mówiąc: Benedicite, Pater reverende; C. modli się: Ab illo benedicaris etc. i błogosławi incens, jak zwykle; chór śpiewa Kyrie eleison etc., C. intonuje Pater noster (mała tercja).

Pater noster kontynuuje chór po cichu, C. przyjmuje od D. wzgl. od ministranta kropidło i pokrapia trumnę, podczas gdy D. i Ac. z prawej strony podtrzymują pluviale, najpierw po lewej stronie ciała, tzn. po stronie Ewgl., gdy zaś chodzi o kapłana, po stronie Epst., trzykrotnie (u nóg ciała, w środku, u wezgłowia). Przechodząc koło krzyża, robi głęboki pokłon, D. zaś wzgl. Ac. przyklękają, następnie pokrapia z drugiej strony i wraca na swoje pierwotne miejsce. Potem otrzymuje kadzielnicę i okadza w zupełnie podobny sposób trzema pojedyńczymi pociągnięciami trumnę.

NB. Niech kapłan, pokrapiając i okadzając trumnę, nie przystaje, ale kroczy naprzód nieprzerwanie i poważnie; przechodząc koło SS., niech przyklęka.

Gdy Absolutio odprawia się bez lewitów, recytuje C. sam Libera, jak poprzednio modlitwę Non intres, potem dopiero nakłada incens, następnie mówi Kyrie eleison etc., intonuje Pater noster, odmawia je dalej po cichu i obchodzi trumnę, pokrapiając i okadzając ją w towarzystwie ministranta. (d 4034[4]).

Po kadzeniu śpiewa C. werset i orację, jak podaje Rytuał, i nic więcej, ciało zanosi się natychmiast do grobu.

Uwaga. Jeśliby dla jakiegoś powodu po Mszy i Absolutio pogrzeb nie mógł się odbyć, opuszcza się wprawdzie antyfonę In paradisum, ale nigdy (Rit. Rom. 1. c. n. 14) następnych tekstów, lecz C. intonuje Ego sum, a chór odśpiewuje Benedictus, i powtarza antyfonę, po czym C. śpiewa odnośne wersety oracje itd. (niezależnie od tego wszystko powtarza się później przy grobie).

c) Pogrzeb. W drodze do grobu, przy czym oficjanci znowu idą bezpośrednio przed trumną, śpiewa wzgl. recytuje się antyfonę In paradisum. Gdy droga jest dalsza, można dodać odpowiednie psalmy. Na cmentarzu stawia się trumnę obok grobu, krucyfer i Ac. ustawiają się u wezgłowia, C. itd. u podnóża grobu, wszyscy zdejmują bir.

Jeśli grób ma być wpierw poświęcony, odmawia C. odnośną orację, nakłada mówiąc słowa Ab illo benedicaris incens, pokrapia i okadza ciało i grób. Jeżeli grób już jest poświęcony, odpada incensacja i pokropienie; C. intonuje bezpośrednio antyfonę Ego sum, śpiewa się (wzgl. recytuje) Benedictus i odmawia całą antyfonę Ego sum, potem C. mówi Kyrie eleison etc., pokrapia, mówiąc dalej po cichu Pater noster, ciało w środku, po lewej i po prawej swojej ręce i odmawia potem werset oraz orację według rytuału; mówiąc następnie Requiem aeternam etc., kreśli nad ciałem znak krzyża, po czym śpiewa chór (albo mówi C.) Requiescat in pace, Amen, a C. kończy obrzędy modlitwą Anima eius et animae omnium etc., nie powtarzając już znaku krzyża. (Według rytu rzymskiego spuszcza się trumnę do grobu dopiero po odejściu C. — gdzieniegdzie istnieją przy tym właśnie odrębne zwyczaje). W drodze powrotnej intonuje C. donośnym głosem antyfonę Si iniquitates i recytuje psalm De profundis na przemian z obecnymi, potem wszyscy powtarzają antyfonę. Jeżeli jest gdzie zwyczaj, że wraca się wpierw do

kościoła, można psalm i antyfonę odmówić w kościele.

Następnie, i to zawsze dopiero w zakrystii, odmawia C., zanim złoży paramenty, modlitwy dodane w rytuale, mianowicie Kyrie eleison, Pater noster, A porta inferi, Requiescant, Domine exaudi, Dom. vobiscum, orację Fidelium, Requiem aeternam, Requiescant in pace. Amen. (Rit. Rom. ib. c. 3, n. 15).

Modlitwy te należy i wtedy odmówić, jeżeli pogrzeb nie następuje bezpośrednio po Absolutio. Dodaje się je do Absolutio i obrzędu pogrzebowego, ponieważ Kościół, modląc się za poszczególne dusze, zawsze też pragnie pamiętać o wszystkich zmarłych.

3. Absolutio corpore absente.

(die III etc., in anniversario etc.).

a) Sposób ustawienia tumby jest zawsze ten sam dla kapłanów i dla laików, tzn. podnóże zwrócone do O.; Kapłan zwrócony jest więc twarzą do wezgłowia, i dlatego stoi u podnóża między O. i tumbą.

b) Oficjanci ustawiają się zatem, jak przy zwłokach laika[1]; obowiązują te same również ceremonie — p. wyżej 2 b. Tylko:

c) nie odmawia się Non intres, lecz bezpośrednio Libera etc., jako orację można wziąć Absolve quaesumus (dodając u kapłanów słowo sacerdotis) albo jaką inną odpowiednią orację, zawsze ze skróconą konkluzją. Po oracji śpiewa C. Requiem aeternam etc., kreśląc przy tym nad tumbą znak krzyża, potem chór wzgl. C. Requiescat in pace, w końcu C., bez znaku krzyża, Anima eius et animae omnium etc. Wraca się do zakrystii w tym samym porządku, w którym się przyszło, (D. po lewej C.); w drodze odmawia C.

[1] Można więc taką postawić regułę praktyczną: C. stoi tak corpore praesente, jak absente zawsze między O. i trumną wzgl. tumbą, wyjątek stanowi tylko Absolutio praesente (physice vel moraliter) corpore sacerdotis.

półgłosem razem z obecnymi S i i n i q u i t a t e s, psalm D e p r o f u n d i s, a w zakrystii wyżej (na str. 163) podane modlitwy.

Jeżeli A b s o l u t i o odprawia się z a w s z y s t k i c h z m a r ł y c h, opuszcza się całkowicie modlitwy począwszy od A n i m a e i u s e t a n i m a e o m n i u m (np. w Dzień Zaduszny).

4. P o g r z e b d z i e c i.

a) Cały ryt jest nabożeństwem raczej świątecznym, aniżeli żałobnym. Dlatego C. ubrany jest w komżę i białą stułę, nawet w ostatnich dniach Wielkiego Tygodnia; dlatego są inne psalmy, mimo, że ryt podobny jest do wyżej podanego; przy końcu każdego psalmu G l o r i a P a t r i, które można opuścić w dniach Wielkiego Tygodnia.

b) W d r o d z e d o d o m u żałoby i w d r o d z e d o k o ś c i o ł a wszystko według rytuału.

c) W k o ś c i e l e, u nóg ciała antyfona H i c a c c i p i e t, psalm D o m i n i e s t etc., oracja O m n i p o t e n s e t m i t i s s i m e. Jeżeli ciało zamiast do kościoła zanosi się bezpośrednio do grobu, dodaje się tę oratę wraz z poprzedzającymi wersetami bezpośrednio do psalmu L a u d a t e, p u e r i.

d) W d r o d z e d o g r o b u albo, gdy ciała nie przenosi się zaraz do grobu, jeszcze w kościele, antyfona J u v e n e s i psalm L a u d a t e D o m. d e c a e l i s.

e) G d y g r ó b nie jest jeszcze poświęcony, pokrapia i okadza C. najpierw ciało, następnie grób. W drodze powrotnej do kościoła, albo, jeżeli pozostano w kościele, w drodze do O. oracja D e u s, q u i m i r o o r d i n e.

f) Gdy zamówiono M s z ę ś w. należy wiedzieć, że: 1. Intencja Mszy nie dotyczy zmarłego dziecka, lecz uwzględnia inne życzenia rodziny; 2. nie odprawia się żałobnej, lecz Mszę z dnia; gdy dopuszczalne są Msze wotywne, najodpowiedniejszą będzie Msza o Św. Aniołach (d 3481[2]—3510).

ROZDZIAŁ DRUGI.

Nabożeństwa popołudniowe

I. Nieszpory,

o d p r a w i a n e w z w y k ł y c h k o ś c i o ł a c h.

A. P a r a m e n t y. C. wdziewa na siebie komżę i kapę koloru dnia, mianowicie: gdy nieszpory są a c a p. d e s e q u e n t i, koloru dnia następnego. Zazwyczaj nie wkłada na siebie stuły; ale jeśli bezpośrednio po nieszporach jest błogosławieństwo N. S., bierze C. stułę już na nieszpory, tym bardziej, gdy nieszpory odprawiają się c o r a m SS°. — Asystenci mają na sobie zwykle tylko komżę, w uroczyste święta także pluviale; jednakże S. R. C. zezwoliła, ze względu na d ł u g o l e t n i zwyczaj, na używanie dalmatyki i tuniceli. Gdy błogosławieństwo następuje bezpośrednio po nieszporach, mogą asystenci zatrzymać pluviale, ale wystawienie SS., podanie go C-owi i repozycja jest rzeczą innego kapłana — wzgl. diakona — (d 4179[1]).

U w a g a. Gdzie nie ma obowiązku modlitwy chórowej, można nieszpory, odprawiane jako popołudniowe nabożeństwo dla ludu, wybrać z innego Officium, aniżeli z dnia, np. z Officium do Najśw. Sakramentu, do Matki Boskiej, lecz obowiązani do modlitwy brewiarzowej winni prywatnie odmówić nieszpory z dnia (d 3624[12]).

B. R y t. 1. O g ó l n e r e g u ł y. a) Zdejmuje się bir. i inklinuje na imię J e z u s, na G l o r i a P a t r i, zwykle także na S i t n o m e n D o m i n i b e n e d i c t u m w psalmie L a u d a t e p u e r i, i to przed księgą, gdy się siedzi, przed krzyżem na O., gdy się stoi.

b) Dominus vobiscum śpiewa się zawsze tono recto, ale clara voce; Fidelium animae, Dominus det, Div. auxilium również tono recto, ale submissa voce (por. Vesperale Rom.).

2. W szczegółach: a) Od początku aż do capitulum: C., przybywszy do O., odbywa krótką adorację, trzymając bir. w ręku, wstaje potem, przyklęka super gradum, wkłada bir. i idzie ad sedilia; tu odmawia stojąc Pater noster i Ave Maria, (gdy nie ma zwyczaju odmawiania Pater noster i Ave Maria klęcząco przy O. i zaintonowania Deus in adiutorium ad sedilia), następnie śpiewa Deus in adiutorium (robiąc znak krzyża), inklinuje na Gloria Patri przed krzyżem i intonuje według Vesperale Rom. pierwszą antyfonę (następnych już nie intonuje, gdzieniegdzie śpiewa chór także pierwszą antyfonę). Skoro zaintonowano pierwszy psalm, siadają wszyscy i siedzą aż do końca ostatniej antyfony.

b) Od capitulum aż do początku Magnificat: Przed capitulum wstaje C. i nie siada już (chyba, podczas antyfony przed i po Magnificat w święta dupl.). C. śpiewa capitulum; hymn intonuje C., w niektórych miejscowościach chór, wersety i responsoria śpiewa chór (werset C.), antyfonę do Magnificat intonuje C. (gdzieniegdzie chór).

Podczas pierwszej strofy obu hymnów Veni Creator i Ave Maris Stella klęczą wszyscy, C. i jego asystenci zwykle in cornu Epistolae, nie przyklękając przed- i potem. — Jeżeli C. sam intonuje, klęka dopiero po intonacji[1]. Tak samo klęczy się podczas całej strofy O crux ave i podczas Tantum ergo aż do Genitori (jednakże

Należy zapamiętać sobie ogólną regułę: Gdy się coś intonuje, stoi się, chyba, że wyraźnie nakazano coś wręcz przeciwnego (np. przy Asperges), więc nie intonuje się klęcząc hymn Veni Creator, tym mniej Te Deum (por. Mer. II, s. 6, c. 4, n. 2).

wtedy tylko, gdy SS. jest wystawione). Po odśpiewaniu strofy wraca C. ad sedilia.

c) Od Magnificat do końca: Na początku Magnificat wszyscy żegnają się (Caer. Ep. II, c. 1, n. 14), C. idzie z asystentami do O., przyklęka w środku na najniższym stopniu, wchodzi po stopniach, całuje O., nakłada incens i okadza O., zupełnie jak przed Introitem Mszy (Benedicite, Pater rev., Ab illo....). Podczas incensacji można razem z asystentami odmawiać Magnificat (aż do Gloria Patri). Po incensacji oddaje C. po stronie Epst. kadzielnicę, wraca do środka, odmawia tu ewentualnie Gloria Patri i wraca (po genufleksji) ad sedilia. Następuje teraz incensacja osób w tym samym porządku, jak w uroczystej Mszy: Pierwszy asystent okadza najpierw C., następnie drugiego asystenta, potem oddaje kadzielnicę i bywa sam okadzany, każdy na miejscu, gdzie stoi podczas nieszporów, w końcu lud[1]. — Po powtórzeniu antyfony po Magnificat śpiewa C. Dominus vobiscum i oracyę (w razie zachodzących komemoracyj śpiewa chór antyfonę itd., a C. oracje), po czym znowu Dominus vobiscum, następnie chór śpiewa Benedicamus Domino, w końcu C. submissa voce i tono recto — Fidelium animae.

Po Fidelium animae idzie C. z asystentami do O. (tak w Rzymie zawsze), odmawia stojąc i po cichu Pater noster i recytuje potem tono recto: Dominus det.... Następnie intonuje — według zwyczaju rzymskiego — chór, nie C., antyfonę maryjną (Ubi non est obligatio chori ..... laudabiliter dicitur Antiphona B. M. V. infine Vesp. (d 3574[1]), nie jest więc przepisane). Podczas niej stoi wzgl. klęczy się według tej samej reguły, jak przy Angelus Domini (t. zn. stojąco od popołudnia soboty aż do wieczora niedzieli), C. śpiewa werset i oracyę (Vesperale Rom.); do o-

[1] Chór powinien, odśpiewując Magnificat, dostosować się do czasu trwania incensacji (Caer. Ep.), tak, że Gloria Patri śpiewa dopiero po ukończeniu kadzenia.

racji wstaje C. tylko sam (chyba, że i tak już wszyscy stoją); potem recytuje tono recto: Divinum auxilium....; wszyscy się żegnają, przyklękają i idą do zakrystii.

Uwaga 1. Oracje należy śpiewać jak w Mszy; a więc tono festivo, za wyjątkiem nieszporów ferialnych i żałobnych.

Uwaga 2. Incensacja na nieszporach jest — według Caer. Ep. — tylko wtedy dopuszczalna, gdy C. ma na sobie pluviale, ale wtedy jest obligatoryczna (d 3844 [2]). Uwaga 3. Można także incensować ołtarz Świętego, którego święto właśnie się obchodzi, i to albo ołtarz jak zwykle, albo tylko obraz odnośnego Świętego, stojąc na suppedaneum (3547); podobnie, gdzie taki jest zwyczaj, obrazy tych Świętych obok ołtarza wielkiego (d 4044 [3]). Przed obrazem Świętego robi się inclin. capitis i incensuje go dwoma dwupociągnięciami (tamże). — Tym słuszniej więc można incensować Żłóbek, znajdujący się ewentualnie na bocznym ołtarzu, szczególnie odkąd to jest obowiązujące, gdy żłóbek ustawiony jest na samym wielkim ołtarzu (p. str. 126 uwaga 1).

Uwaga 4. Jeżeli nieszpory odprawiają się przed wystawionym Najśw. Sakramentem, przestrzegać należy tego, co powiedziano na str. 144 i n. Poza tym przyklęka się super gradum, zanim się idzie od O. ad sedilia. — Wypada, by nie siadano podczas psalmów. W każdym razie nie wolno wtedy nakryć głowy. — Incensacja na Magnificat zupełnie jak przed Introitem (str. 144, 4 b); a chyba tylko z tą różnicą, że C. nie incensuje się przy O., lecz oddaje się kadzielnicę po stronie Epst., wraca na środek, przyklęka u góry, schodzi na dół trochę bokiem, przyklęka tu super gradum i idzie ad sedilia, gdzie C. bywa okadzany. — Relikwij i innych ołtarzy nie okadza się (d 2390 [6]).

II. Kompleta.

Kompletę odprawia się gdzieniegdzie przy niektórych sposobnościach, np.: podczas Wiecznej Adoracji, równie uroczyście jak Nieszpory.

A. Paramenty C. zupełnie te same, co przy Nieszporach: komża i kapa bez stuły (chyba, że coram SS[o], albo gdy bezpośrednio po niej następuje Benedictio SSi).

B. Ryt. 1. Od początku aż do hymnu: C. idzie (w towarzystwie obu asystentów, trzymających kapę) do O.; tu zdejmują bir., trzymając go jednak

w ręku, przyklękają i adorują przez chwilę, powstawszy, przyklękają na stopniu i idą tecto capite ad sedilia. Tu stoją aż do zaintonowania pierwszego wiersza pierwszego psalmu; odtąd wszyscy siedzą aż do hymnu. Lektor śpiewa Jube, domne, benedicere, C.: Noctem quietam.... Adiutorium nostrum; po czym odmawia po cichu Pater noster; następnie głośno, tono recto i profunde inclinatus, jak podczas Mszy, Confiteor, (zwracając się na et vobis i et vos do asystentów. Ci zaś (wzgl. cały chór) odpowiadają: Misereatur, Confiteor; żegnają się na Indulgentiam; potem śpiewa C.; Converte nos; Deus, in adiutorium (znak krzyża); chór śpiewa Gloria Patri, przy czym C. i asystenci inklinują przed krzyżem na O. Kantorzy intonują antyfonę; po intonacji pierwszego psalmu siada się i jeżeli SS. nie jest wystawione, nakrywa głowę. Przy doksologii Gloria Patri zdejmuje się zawsze bir. i inklinuje przed książką.

2. Od hymnu do końca: Przed hymnem wstaje się (bez bir.) i stoi aż do końca. C. śpiewa capitulum Tu autem, po czym śpiewacy odśpiewują Respons. breve, kantor intonuje antyfonę na Nunc dimittis; nulla autem fiet altaris thurificatio ad canticum „Nunc dimittis" (Vesperal. Rom.). Następnie śpiewa C. Dominus vobiscum, jeden z kantorów Benedicamus Domino, po czym C. mówi Benedicat et custodiat etc., znacząc przy tym siebie znakiem krzyża na Pater et Filius et Spiritus Sanctus. Następnie idzie się do O. celem odmówienia antyfony do M. B., należy ją odmówić po komplecie; ryt jak na str. 167. Pater noster, Ave i Credo odmawia się również przy O.

III. Nabożeństwo benedykcyjne.

(p. wyżej str. 149 i n. „Wskazówki").

Uwaga wstępna co do inklinacyj. Według d 4179 obowiązują następujące reguły: 1. Klęcząc, nie robi się przed Najśw. Sakr. ani głębokiego po-

chylenia głowy, ani głębokiego pochylenia ciała, zawsze tylko średnie pochylenie ciała („które w tym wypadku ma znaczenie głębokiego")[1].

2. Gdy oficjant po otworzeniu albo przed zamknięciem tabernakulum przyklęka, mogą inni, gdzie taki zwyczaj, pochylić się.

3. C. odśpiewuje Oremus i oracyę w pozycji stojącej, nie robiąc żadnej inklinacji, następnie klęka, również bez inklinacji.

4. Tak samo odpada inklinacja przed wstępowaniem do O., również po zejściu z O.

5. Natomiast przed nałożeniem kadzidła robi się inklinację średnią, (ponieważ C. usuwa się cokolwiek ku stronie Ewgl.).

6. Inklinacje, które zachodzą podczas oracji, np. na Oremus, na imię Jezus robią równocześnie tylko stojący, nie klęczący.

A. Z asystą.

§ 1. Paramenty.

1. C. ma na sobie albo komżę, stułę i kapę — albo humerał, albę, stułę i kapę; ten ostatni strój jest obowiązkowy, gdy D. i S. pełnią obowiązki in sacris vestibus, a to dlatego, by w stroju liturgicznym im conajmniej dorównać[2].

2. D. ma na sobie humerał, albę, stułę more diaconali i dalmatykę; S. humerał, albę i tunicelę; żaden z nich nie ma manipularza.

3. Gdy Benedictio odprawia się z jednym tylko asystentem, ten ostatni wkłada komżę; jeżeli zaś jest kapłanem, zabiera ze sobą na lewym ramieniu zwykłą stułę złożoną (AA.); jeżeli asystent jest diakonem, może włożyć stułę diakońską

[1] Stąd ogólna reguła: W pozycji klęczącej pochylenie głębokie, zastępuje się zawsze średnim pochyleniem ciała; A więc np. C. podczas modlitw u stopni O. mówi Confiteor głęboko pochylony, ministrant, ponieważ klęczy, mówi je średnio tylko pochylony. Ile razy kapłan wkłada stułę na albę, układa ją na krzyż — nie tak biskup.

już w zakrystii, zatrzymując ją przy O. — Asystent nie ma zazwyczaj bir. na głowie (p. Carpo, h. 1. n. 188 przy końcu).

4. Kolor paramentów winien zawsze być biały, chyba, że błogosławieństwo następuje bezpośrednio po Mszy św., po Nieszporach, albo Komplecie (a więc: czerwony, zielony, fioletowy). Ale welon naramienny, tak w tym, jak w każdym innym wypadku jest biały.

§ 2. Diakon (asystent).

Umywa on w zakrystii ręce, zabiera ze sobą, gdy jest kapłanem i nie ma na sobie dalmatyki, stułę na lewym ramieniu; Diakon wkłada na siebie stułę najlepiej zaraz (poprzez lewe ramię). Do O. idzie się wśród zwykłych ceremonij, (przeważnie nie żegnając się wodą święconą), albo jeden za drugim, gdy O. jest zupełnie blisko zakrystii, albo D. i S. idą obok C., podtrzymując ręką kapę. W razie gdy jeden tylko jest asystent, idzie on raczej przed C. — Przy O., po genufleksji, odprawia się według rzymskiego zwyczaju krótką adorację przed Najśw. Sakramentem w pozycji cokolwiek pochylonej, wystarcza modlitwa, jak np. Adoro te... aż do vere latitas. Potem wkłada asystent, jeśli jest kapłanem, stułę na siebie, i to w ten sposób, jak ją nosi kapłan; może ją, jeżeli taki jest zwyczaj, wpierw ucałować (d 2990[1]). Następnie wchodzi, bez wszelkiej inklinacji, przed O. rozkłada korporał, otwiera tabernakulum, przyklęka po raz pierwszy, mając ręce złożone, cokolwiek z boku (z uwagi na C.), wyjmuje kustodię, zamyka tabernakulum, stawia lewą ręką monstrancję na korporale, otwiera ją, następnie kustodię[1] i wkłada SS. ostrożnie (by nie odpadły żadne partykułki) do monstrancji, zamyka ją, następnie kustodię, odstawiając ją w róg korporału albo

[1] Kustodię należy bez lęku unieść nad O., trzymając ją w ręku, i wyjąć z niej lunulę z Hostią św.; w ten sposób uniknie się niestosownych ruchów i pochyleń ciała. — Gdyby D. przy wstawianiu dotknął się SS. niech natychmiast abluuje palce przy O., jak to Kapłan czyni po rozdaniu Komunii św.

do tabernakulum, co właściwsze jest przy dłuższym Wystawieniu; natomiast, jeżeli lunula sama jest już zamknięta, nie ma powodu, by opróżniona kustodia stała na korporale. Teraz postawia monstrancję na korporale, przyklęka znowu (po raz 2.) cokolwiek z boku (d 4141 [7]), wstępuje na schodki, bierze monstrancję, ustawia ją na tronie, schodzi, przyklęka (po raz 3.) i idzie, robiąc zwrot w lewo, na dół; tu asystent, jeśli jest kapłanem, składa stułę, ewentualnie na stopniu O. (AA.).

Teraz robi równocześnie z C., średnie pochylenie ciała [1] i wstaje celem nałożenia kadzidła. D. pozwala turyferowi podejść raczej z prawej, niż z lewej strony (by nie stać plecami do SS.), podaje — bez osculum — C-owi łyżeczkę, S. zaś podtrzymuje kapę; potem klęka razem z C. unosząc przy klękaniu zawsze kapę C., (by nie klęknął na niej), odbiera od turyfera kadzielnicę i podaje ją C., mianowicie prawą ręką górny jej koniec, tuż pod kółkiem, do lewej ręki C., lewą ręką łańcuchy tuż nad nakrywą do prawej ręki (tak, że prawa ręka C. znajdzie się ponad lewą D.), inklinuje razem z nimi równocześnie, podtrzymując w czasie kadzenia kapę, odbiera kadzielnicę w ten sam sposób i podaje ją turyferowi.

Jeżeli potrzeba, podaje D. C-owi książkę z modlitwami, wskazuje mu odnośną orację, nie wstając, i odbiera od niego książkę. Na Veneremur cernui średnie pochylenie ciała, na Genitori znowu kadzenie, podanie książki do oracji de SS°. Przy końcu oracji wkłada kapłan — asystent stułę na siebie, odbiera od C. książkę i wstaje bez inklinacji, wchodzi po stopniach, przyklęka (po raz 1.) cokolwiek z boku, wchodzi na schodki, bierze monstrancję,

[1] Te inklinacje robią tylko ci, którzy razem z C. wstają celem nałożenia incenzu. Poza tym akolici i ceroferariusze robią wszystkie średnie pochylenia ciała równocześnie z C. (przed i po kadzeniu, na Veneremur cernui); stojąc zaś również wszystkie inklinacje głowy (na Oremus, Jesus, Gloria Patri, Maria, na imię Świętego z dnia itd.).

zestawia ją i podaje stojącemu przed nim C-owi, (mając przednią stronę monstrancji zwróconą ku sobie, nie ku C-owi), w ten sposób, że tenże może ją wygodnie uchwycić przy rękojeści i podstawie, nakłada końce welonu starannie na jego ręce, przyklęka (po raz 2.), klęczy na najwyższym stopniu i inklinuje (średnie pochylenie ciała) na benedykcję, wchodzi znowu na suppedaneum, przyklęka (po raz 3.), rozkłada końce welonu, odbiera od C. monstrancję, nie obracając jej w ręku, i stawia ją, po przyklęknięciu na O.[1]. Podczas gdy S. schodzi razem z C. z najwyższego stopnia, pozostaje D. po odbiorze monstrancji u góry i reponuje SS. Repozycja odbywa się w ten sposób: D. bierze kustodię, otwiera ją i następnie monstrancję, wkłada SS. do kustodii, zamyka ją oraz monstrancję, stawiając ją na boku, otwiera tabernakulum (nie przyklękając), wstawia doń kustodię, przyklęka (po raz 4.) znowu cokolwiek z boku, zamyka tabernakulum, składa korporał i wkłada go do bursy, przystawia bursę do tabernakulum, schodzi, nie robiąc już dalszej rewerencji, w lewo na dół (kapłan-asystent zdejmuje na dole stułę), przyklęka razem z C. i S. in plano, odbiera birety, podaje bir. C. (całując wpierw bir. następnie rękę), wkłada równocześnie z nim swój bir. i wraca tuż przed nim do zakrystii. Jeżeli D. i S. w drodze do O. podtrzymywali kapę, czynią to samo i teraz (zamieniając miejsca). W zakrystii znowu rewerencja przed krzyżem i C.

Dla subdiakona niewiele wskazań: Przy nakładaniu kadzidła staje po prawej C. i podtrzymuje lewą ręką kapę cokolwiek uniesioną. Klęka potem razem z C. i jednocześnie z nim pochyla średnio ciało ku Najśw. Sakramentowi. Śpiewa, jeżeli tego nie czyni chór, w postawie klęczącej razem z D. wersykuł. Gdy C. wstaje do oracji, klęczy nadal razem z D. Przy wkładaniu C-owi welonu naramiennego, S. pomaga

[1] Według Caer. Ep. zestawia D. SS. tylko z tronu na O., przyklęka razem z C., który w międzyczasie stanął na suppedaneum i klęczy potem na najwyższym stopniu, na którym podczas błogosławieństwa klęczy S. — C. bierze sam SS. z O. — Po błogosławieństwie wstaje D., wchodzi, podczas gdy C. schodzi na dół, na suppedaneum i reponuje Najśw. Sakrament.

przy tym cokolwiek, wstaje razem z C., wchodzi na najwyższy stopień, klęka tam, skoro C. przyklęknął na suppedaneum. Gdy C. daje błogosławieństwo, inklinuje razem z D. — Gdy C. podał D-owi Najświętszy Sakrament i przyklęknął, S. wstaje razem z nim i schodzi na najniższy stopień. W końcu wstaje razem z C. i D., przyklęka, odbiera swój bir. i idzie (jak na początku albo po lewej C. albo przed D.) do zakrystii.

§ 3. Celebrans.

C. klęka, po wspólnym przyklęknięciu przed O., na stopniu. Gdy D. wystawił SS. i uklęknął obok C., C. razem z D. i S. robi średnie pochylenie, wstaje, usuwa się cokolwiek ku stronie Ewgl. (Caer. Ep.) i nakłada incens, nie błogosławiąc go, potem znowu klęka, odbiera kadzielnicę, okadza w trzech dwupociągnięciach Najśw. Sakrament, pochylając się średnio przed- i potem, i oddaje kadzielnicę.

Gdy ma być odśpiewana oracja, odśpiewują przed nią albo śpiewacy (Caer. Ep. II, c. 33, n. 27), albo C. albo, jak to często w Niemczech się praktykuje, D. i S. wersykuł, a chór odpowiada; odśpiewuje się go zawsze w pozycji klęczącej. Do oracji wstaje tylko C., bez jakiejkolwiek inklinacji, śpiewa ją stojąc, pochylając się na Oremus, po czym klęka, również bez inklinacji.

Uwaga. 1. Tonacja oracji. Oracje w nabożeństwie benedykcyjnym mają zawsze krótką konkluzję, a więc tonację wersykułu. (Dodatek muzyczny str. 332 i uwaga na str. 333).

2. Co do liczby i rodzaju oracji należy się trzymać przyjętych zwyczajów. Błogosławieństwo kończy się zawsze odśpiewaniem Tantum ergo i oracji de SS°. Przedtem odśpiewuje się zwykle orację de B. M. V., prócz tego orację niedzieli czy święta; jeżeli zachodzi wyższe święto Pańskie, oracja tegoż święta poprzedza orację de Beata.

3. Co do oracji de B. M. V. w nabożeństwie benedykcyjnym, poleca się, by zapobiec wszelkiej niepewności i zmianie, przestrzeganie norm następujących:

a) w święta (i oktawy) B. M. V. bierze się orację świąteczną;

b) jeżeli chór jako pieśń Maryjną odśpiewał antyfonę do M. B. np. Salve Regina, śpiewa C. odnośną orację (d 3530[1]);

c) Oracje po litanii loretańskiej podaje dokładnie Rit. Rom.: od Oczyszczenia N. M. P., aż do Wielkanocy, i od Niedzieli Trójcy św. aż do Adwentu Concede nos; w Adwencie Deus, qui de beatae; od Bożego Narodzenia aż do Oczyszczenia N. M. P. Deus qui salutis; w czasie wielkanocnym Deus qui per resurr. wraz z odpowiednimi wersykułami. To może być normą także w innych wypadkach.

4. Stoi się podczas Magnificat, Regina caeli, Te Deum, (natomiast klęczy się podczas wiersza Te ergo quaesumus) i następującej potem oracji. W Rzymie klęczą wszyscy podczas wersykułów po Te Deum, C. wstaje do oracji.

Podczas Tantum ergo inklinuje się na słowa Veneremur cernui (incl. mediocris). Kadzidło nakłada się albo zaraz, albo jak zwykle, po intonacji Genitori Genitoque, po czym następują wersykuł i responsorium i oratio de SS°; następnie otrzymuje C. welon naramienny, przy czym usługują D. i S. — Gdy D. zestawił z tronu SS., wchodzi C. na suppedaneum, robi tam zwykłą genuflekśję przed SS. i odbiera stojąc[2] z ręki D. monstrancję, czeka aż tenże przyklęknął przed SS., zwraca się teraz do ludu i daje błogosławieństwo[3] w ten sposób: podnosi monstrancję, najpierw od piersi aż do ócz (wystarczy, gdy Hostia św. znajdzie się na wysokości oczu), potem opuszcza ją aż pod piersi, podnosi ją znowu aż do piersi, zwraca się z monstrancją w lewo, potem w prawo i jeszcze raz z prawej strony do środka i niezwłocznie znowu na lewo, podając monstrancję D-owi. Następnie przyklęka, schodzi z O. (trochę bokiem, by nie być

---

[1] W Niemczech i Austrii daje się błogosławieństwo niejednokrotnie już na początku; w tym wypadku otrzymuje C. po incenzacji welon, daje błogosławieństwo i okadza, jeżeli taki zwyczaj, powtórnie (jednakże nie nałożywszy ponownie incenzu) SS., po czym dopiero stawia się SS. na tronie. Podobnie i przy końcu po benedykcji incenzuje się gdzieniegdzie powtórnie SS.

[2] Aut servatur ritus a Caer. Ep. II, c. 33, n. 27 praescriptus; aut iuxta praxim Romanam Diaconus Ostensorium Cebranti tradere vel ab eodem accipere potest utroque stante (d 3975[4]). Ryt według Caer. Ep. p. wyżej str. 173, uwaga 1.

[3] Nie jest przepisane, by turyfer okadzał SS. podczas benedykcji; należy trzymać się zwyczaju (d 3108[8]).

odwróconym od SS.) na najniższy stopień, klęka na nim (bez inklinacji) i oddaje welon. — Skoro zamknięto tabernakulum albo skoro D. zeszedł na dół, wstaje C., przyklęka z D. i S. in plano, odbiera bir., wkłada go i idzie do zakrystii. — Jeżeli zaś asystentem jest kapłan, wstaje C. dopiero wtedy, gdy tenże złożył stułę.

Uwaga. 1. Do benedykcji ujmuje się monstrancję nie rękoma odkrytymi, lecz przez welon tak, że zarówno podstawa monstrancji jak i ręce są nakryte.
2. Ruchy przy udzielaniu benedykcji niech będą powolne i uroczyste — przy czym każdorazowo odwracamy się (stopy nie) w odnośną stronę.
3. Dłuższe wystawienie Najśw. Sakramentu (ale nie w czasie 40-to godzinnego nabożeństwa) wolno przerywać nabożeństwem z benedykcją (d 3448 [3]).

B. Nabożeństwo benedykcyjne bez asysty.

(Według Mr. III, c. 8).

§ 1. Paramenty

jak wyżej; jednakże należy pamiętać: przy Wystawieniu wystarcza komża i stuła; do benedykcji zaś przepisana jest kapa (d 3697 [12]).

§ 2. Ryt.

Po krótkiej adoracji wchodzi C. na suppedaneum i eksponuje, jak wyżej podano (trzy przyklęknięcia!), zwraca się, schodząc na dół przed stopnie O., w prawo i schodzi trochę bokiem, by nie być zwróconym plecami do SS. — Wersykuły i oracje, jak wyżej.

Zanim C. udzieli błogosławieństwa, tzn. po oracji de SS°, wchodzi (bez inklinacji) na suppedaneum, przyklęka (1. raz), zdejmuje SS. z tronu (z inklinacją albo bez niej, zależnie od zwyczaju), stawia je na O. zwracając ozdobną stronę monstrancji do siebie. Klęka, otrzymuje welon naramienny, o ile nie otrzymał go jeszcze przed wejściem na suppedaneum i bez ponownej genufleksji, ujmuje przez welon monstrancję, lewą ręką za podstawę, prawą za trzon, tak że ręce i podstawa są nakryte welonem, obracając jej ozdobną stronę na zewnątrz, i daje benedykcję albo

jak wyżej, tzn. obracając się w lewo, potem w prawo, następnie znowu do środka i stąd w lewo do O.; albo: obracając się w lewo, potem w prawo i stąd zaraz, wykańczając koło (jak przy Orate fratres), do O. Odstawia znowu monstrancję, ozdobną stronę zwracając ku sobie, przyklęka (2. raz), schodzi, robiąc zwrot w prawo, na najwyższy stopień, oddaje welon naramienny, wchodzi ponownie na O., przyklęka (3. raz) i reponuje Najśw. Sakrament, jak wyżej podano dla D. (Memor. Rit. tit. IV, c. 2, § 3, n. 5 i AA.).

C. Wystawienie Najśw. Sakramentu w cyborium.

1. To Wystawienie zowie się w nowym kodeksie (can. 1274 § 1) wystawieniem prywatnym, podczas gdy wystawienie w monstrancji nazwane jest publicznym.

2. Prywatne wystawienie może się odbyć dla każdego słusznego powodu i bez zezwolenia Ordynariusza (tamże). Takim powodem jest np. nowenna.

3. Odprawia się w sposób następujący:

a) kapłan wkłada na siebie do tego wystawienia tylko komżę i stułę: ale gdy odbywa się po Mszy św., może je także odprawić i dać benedykcję w ornacie, lecz nigdy w czarnym ornacie i zawsze przy użyciu białego welonu naramiennego (d 3933 [5]);

b) otwiera się tylko drzwiczki tabernakulum, tak że cyborium (nakryte sukienką) staje się widoczne, nie postawia się go na tronie;

c) na O. pali się conajmniej 6 świec;

d) przy końcu nabożeństwa śpiewa albo mówi się Tantum ergo oraz oratio de SS°, Oremus i oratio stojąc;

e) na zakończenie nabożeństwa wolno udzielić benedykcji; przy tym winien C. całkowicie nakryć cyborium końcem welonu naramiennego, mianowicie: nakładając na cyborium najpierw lewy, następnie prawy koniec welonu, albo chwytając lewą ręką na-

krytą welonem dolną część cyborium, podnosząc je potem nad O. i kładąc teraz prawy koniec na nie; ostatni sposób wydaje się nam odpowiedniejszy, ponieważ w tym wypadku nie chwyta się cyborium gołą ręką (por. Memor. Rit. tit. IV, c. 2, § 3, n. 4), i ponieważ, unosząc je nad O., uniknie się niebezpieczeństwa pociągnięcia z sobą korporału.

f) Wolno też (według Ephem. liturg. 1918, 429) cyborium przenieść z Wielkiego Ołtarza na inny O., w celu odprawienia przy nim wystawienia prywatnego.

g) Okadzenie może mieć miejsce także przy prywatnym wystawieniu, ale nie jest przepisane.

h) W niektórych okolicach jest w zwyczaju więcej uroczysty sposób wystawiania SS. w cyborium. Należy się trzymać odnośnych przepisów diecezjalnych.

Dodatek.

Świece przy funkcjach liturgicznych.

1. Przy Mszy św.: a) Podczas sumy pontyfikalnej, celebrowanej przez Ordynariusza, muszą na O. palić się siedem świec, siódma na wyższym lichtarzu, za krzyżem ołtarzowym. — b) Do Mszy uroczystej z asystą zapala się 6 świec (do Mszy uroczystej żałobnej cztery albo sześć żółtych świec; p. str. 154). — c) Podczas missa cantata mogą się palić cztery albo sześć świec (p. str. 151 n.). — d) Do Mszy czytanej prywatnej należy na O. zapalać 2 świece, i zasadniczo tylko dwie. Więcej niż dwie mogą się palić tylko wtedy, gdy celebruje konsekrowany biskup, nie zaś, gdy prałat czy przełożony zakonny (d 1131). Jeśli zaś czytana Msza nie jest całkiem prywatna, lecz np. Mszą bracką, albo gdy zastępuje Mszę śpiewaną, albo gdy z nią łączy się odnowienie ślubów, Komunia generalna, błogosławieństwo nupturientów, może palić się więcej niż dwie świece.

2. Podczas uroczystych modlitw chórowych (Matutinum, Laudes, Vesperae, Completorium) pali się na O. sześć świec, podczas nieuroczystych stoją dwa lichtarze z zapalonymi świecami na stopniach O. (d 3204).

3. Przy rozdawaniu Komunii św. (extra Missam) palą się na O. dwie świece, przy ślubie dwie albo więcej. Przy Ostatnim Namaszczeniu jest zasadniczo przepisana tylko jedna paląca się świeca (p. str. 252).

ROZDZIAŁ TRZECI.

Osobne funkcje w ciągu roku Kościelnego

Ogólne uwagi co do święcenia świec, popiołu i palm.

1. W myśl kilkakrotnych orzeczeń S. R. C. winien celebrujący Mszę dokonywać odnośnych święceń (excip. Ep. loci).

2. Paramenty: a) dla C.: humerał, alba, stuła fioletowa (i to zawsze ułożona na albie na krzyż) i kapa fioletowa, gdy taka jest, w żadnym wypadku ornat; nie manipularz (Rubr. miss. tit. XIX, n. 4);

b) dla D. i S.: humerał, alba, nie manipularz (ale dla D. stuła fioletowa, nie dalmatyka ani tunicela, ale in ecclesiis maioribus, t. zn. w kościołach katedralnych i kolegiackich i w głównych kościołach parafialnych planeta plicata (tzn. ornat z przodu podwinięty)[1].

[1] Co do używania tej planeta plicata należy w ogóle według Missale Rubr. gen. tit. XIX, n. 6, zapamiętać, co następuje:
a) przy poświęcaniu świec i popiołu noszą ją D. i S. podczas całej ceremonii (także podczas procesji);
b) przy poświęcaniu palm zdejmują ją przed Lectio, wzgl. przed Ewangelią, potem zaraz ją znowu wkładają i noszą ją także podczas procesji;
c) w Mszy nosi się planeta plicata we wszystkie dni Adwentu i Wielkiego Postu, za wyjątkiem niedziel Gaudete i Laetare. — S. zdejmuje planeta plicata przed Epistułą i wkłada ją znowu, gdy ucałował rękę C., potem dopiero przenosi Mszał. — D. zdejmuje planeta plicata, przed odebraniem Ewangeliarza i wkłada ją dopiero po Komunii tzn. gdy przeniósł Mszał;

d) każdorazowo, gdy D. zdejmuje planeta plicata, wkłada na siebie w jej miejsce stola latior, (którą nosi się na zwykłej stule i w ten sam sposób jak tamtą); później znowu zdejmuje ją, zanim odbierze planeta plicata;

e) celem zmiany paramentów idzie się zawsze albo do kredencji, albo ad sedilia.

3. Tak Dominus vobiscum jak Oremus : oracje mówi się iunctis manibus; ale w odnośnych miejscach inklinuje się przed krzyżem (por. Rubr. ad fer. IV. Cinerum).

4. Kreśląc znak krzyża nad przedmiotami, które mają być poświęcone, kładzie C. lewą rękę za każdym razem na O. (Rit. cel. Miss. tit. III, n. 5).

5. Przy śpiewie należy uwzględnić reguły, podane przy końcu książki w dodatku muzycznym, mianowicie, że wszystkie oracje, mające clausula maior, śpiewa się tono feriali, a mające clausula minor, w tonacji wersykułu.

6. Impositio thuris odbywa się zwykłą formułą: Ab illo benedicaris etc.; aspersio słowami: Asperges me, Domine, hyssopo et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor bez Miserere i Gloria Patri (Miss. et Rit.). Pokrapia się i incensuje przy tej i wszystkich podobnych sposobnościach zawsze w kształcie wielkiego znaku krzyża, tzn. najpierw w środku, następnie z lewej, potem z prawej strony.

7. Do tych święceń (jak do Mszy parafialnej) zapala się zwykle więcej niż dwie świece.

8. Rozróżnia się ryt wielki i mały; pierwszy odprawia się z lewitami (ministri sacri) według rubryk Mszału i Caeremoniale Ep., drugi bez lewitów, tylko z ministrantami według rubryk Memoriale Rituum Bened. XIII. Wielki ryt przepisany jest nie tylko dla kościołów katedralnych i kolegiackich, ale dla wszystkich kościołów parafialnych, dysponujących potrzebną ilością ministri sacri; Mały ryt jest przepisany dla tych wszystkich kościołów parafialnych, gdzie nie ma potrzebnej ilości ministri sacri (d 4049[1]). To wszystko ma zastosowanie tak przy święceniu świec, popiołu i palm, jak również w ostatnich trzech dniach Wielkiego Tygodnia. Przy innych kościołach, nie parafialnych (np. kościołach brackich, gimnazjalnych) należy robić różnicę między wspomnianymi funkcjami a funkcjami trzech dni Wielkiego Tygodnia: święcenie świec, popiołu i palm jest dozwolone wszędzie bez osobnego zezwolenia, i to, jeżeli jest na miejscu potrzebna ilość ministri sacri, koniecznie według wielkiego rytu, w przeciwnym wypadku według rytu małego. Na funkcje dni Wielkiego Tygodnia według rytu wielkiego może biskup (a osobom zakonnym ewentualnie wyższy przełożony) zezwolić, przy czym należy uwzględnić dwa warunki:

Funkcje wolno sprawować: 1. tylko w kościołach, w których stale przechowuje się Najśw. Sakrament; 2. nie w tym samym czasie, co w kościele parafialnym, aby wiernych nie odciągać od uczestniczenia we własnym kościele; w rycie małym dozwolone są funkcje tylko na mocy indultu papieskiego.

9. Co do małego rytu jeszcze kilka osobnych uwag:

a) Wystarcza liczba trzech albo czterech ministrantów; tylko należy z nimi dobrze wyćwiczyć poszczególne funkcje; jednakże dla podniesienia uroczystości wolno dobrać większą ilość ministrantów.

b) Śpiew jest według wskazań Memor. Rit. wyraźnie dozwolony, jeżeli są do dyspozycji conajmniej dwaj rutynowani śpiewacy, tak, że przez to uroczystość naprawdę się podniesie.

c) Wogóle jest dozwolone wszelkie rozszerzenie zakresu, podanego w Memor. Rit., celem podniesienia uroczystości, oczywiście z tym zastrzeżeniem, że ono zgodne będzie z rubrykami, i że w całości przestrzegany będzie Ordo officii totaque caeremoniarum series et modus, podany w Memor. Rit. (Münstersches Pastoralblatt 1893, 8).

d) Osobne uwagi co do dni Wielkiego Tygodnia, p. str. 197 i n.

I. Święcenie świec.

A. Z asystą lewitów.

§ 1. Uwagi wstępne.

Przy ołtarzu: po stronie Epst. biało nakryty stolik z świecami (Mem. Rit. tit. I, c. 1). O. możliwie bez kwiatów, aż po poświęceniu.

Na kredencji, oprócz zwykłych przyborów, naczynie do mycia rąk i ręcznik. W pobliżu krzyż procesjonalny.

W zakrystii paramenty, jak podano na str. 179.

§ 2. Sama funkcja.

a) Poświęcenie. Pójście do O., jak przed nabożeństwem benedykcyjnym str. 171. Po genufleksji wchodzą D. i S. razem z C., podtrzymując kapę, albo ze złożonymi rękoma, na suppedaneum, C. całuje środek O., udaje się do Mszału — D. i S. ustawiają się po jego lewej i prawej stronie. Taka jest pozycja dla D. i S. przy wszystkich tych święceniach. Ilekroć C. podnosi rękę do błogosławienia, podtrzymuje D. kapę, cokolwiek uniesioną. Czego C. specjalnie ma przestrzegać, p. niżej str. 184 i n.

Po piątej oracji nakłada się incens, zupełnie jak przed Introitem Mszy, ale po stronie Epst. Potem podaje D., całując, C-owi kadzidło, następnie w ten sam sposób kadzielnicę; podczas pokropienia i kadzenia unosi, razem z S. po lewej, kapę C. Po czym wszyscy trzej udają się na środek O. celem

b) rozdawania świec. Bez rewerencji ku O. zwracają się do ludu; D. podaje digniori ex clero świecę dla C.; dignior zaś, całując ją, podaje ją, stojąc na najwyższym stopniu, bez pocałunku ręki, stojącemu C-owi, który również całuje tylko świecę. Potem oddaje C. swoją świecę i otrzymuje od D. inną, podając ją Digniori, który (jeżeli nie jest kanonikiem) w tym celu klęka na najwyższym stopniu i przy odbiorze całuje tak świecę jak (jeżeli nie jest kanonikiem) rękę C. (d 2148[5]). Jeżeli, oprócz obu lewitów, nie jest obecny żaden inny kapłan, podaje sobie C. sam świecę, stojąc na środku O. i biorąc nie zapaloną świecę z mensy (Miss. rubr. spec. in fer. IV. Cin.).

Teraz klękają D. i S. na najwyższym stopniu i przyjmują z ręki C. świece (które Crm. podaje C.); przy tym całują wpierw świecę, następnie rękę C. Potem stają znowu obok C., D. po lewej, S. po prawej stronie, oddają swoje świece Crm. S. podtrzymuje kapę. D. podaje świecę; nie jest konieczne, by całował każdą z nich. Rozdawanie rozpoczyna się zawsze po stronie Epst.

Po świece przystępują klerycy parami (Caer. Ep. l. II, c. 17, n. 2 i 3), klękają na najwyższym stopniu, i całują wpierw świecę, następnie rękę C. Ludowi rozdaje się świece przy balustradzie (niewiasty całują tylko świecę, nie rękę C. — Mer. i i.). Świece można podawać zapalone lub nie zapalone.

Podczas rozdawania śpiewa chór antyfony podane w Missale. Po rozdaniu myje C. ręce, i to, jeżeli rozdawał tylko przy O., na suppedaneum po stronie Epst.; jeżeli zaś rozdawał także przy balustradzie, przed stopniami O. po stronie Epst., przy czym D. i S. podtrzymują kapę. Potem odmawia u góry po stronie Epst. antyfonę i oracje Exaudi, podczas gdy D. i S. stoją po jego prawej i lewej stronie; tylko gdy przypada śpiewanie Flectamus genua i Levate, tzn. gdy 2 luty przypada w tygodniu po Septuagesima, stają do tego śpiewu w pozycji oracyjnej. Teraz następuje

c) procesja. Jeszcze po stronie Epst. (d 4198[1]) nakłada się incens. Potem idzie S. (złożywszy rewerencję C-owi) do kredencji, bierze krzyż procesjonalny (krucyfiks zawsze jest zwrócony w stronę, w którą patrzy S.) i ustawia się z obu Ac. w oddaleniu kilku kroków od O. D. podaje wśród pocałunków C-owi palącą się świecę do prawej ręki, bierze swoją świecę w lewą rękę, podczas gdy prawa spoczywa na piersi, zwraca się do ludu i śpiewa w tonacji wersykułu Procedamus in pace, a chór odpo-

wiada: In nomine Christi. Amen. Teraz schodzą C. i D. przed stopnie O., przyklękają in plano, nakrywają głowę, i procesja rusza. Na przodzie idzie turyfer, za nim S.[1] z krzyżem między dwoma Ac., niosącymi kandelabry, potem kler, w końcu C. z D. po lewej stronie (ten ostatni nie potrzebuje podtrzymywać pluviale).

Po powrocie do O. oddaje D. swoją świecę Crm., odbiera od C. z prawej strony świecę, całując rękę, następnie świecę i oddaje ją także Crm-owi. Tymczasem S. postawił krzyż procesjonalny z powrotem na właściwe miejsce i stanął z bir. po lewej stronie C.; wszyscy trzej przyklękają in plano, nakrywają głowę i idą do zakrystii, by zmienić paramenty do sumy, albo przyklęknąwszy super gradum, idą ad sedilia.

Uwaga. Podczas sumy trzyma C., gdy D. śpiewa Ewangelię, palącą się świecę w ręku; również wszyscy obecni w chórze trzymają w ręku palące się świece podczas śpiewania Ewangelię, później znowu od Sanctus aż po Komunii, — ale tylko, gdy odprawia się Msza de Beata.
Procesja w święto Oczyszczenia N. M. P. i w Niedzielę Palmową nie jest stricte przepisana w kościołach, w których nie ma obowiązku chórowego (por. Münstersches Pastoralblatt 1892, 27).

B. Bez asysty lewitów.

§ 1. Święcenie świec.

C., w paramentach jak wyżej, wchodzi na suppedaneum, całuje O. na środku, idzie do otwartego Mszału i czyta modlitwy, wszystkie zawsze ze złożonymi rękoma (także przy Oremus etc.), inklinacje na Najśw. Imię Jezus etc. przed krzyżem; przy błogosławieniu spoczywa lewa ręka na O.

Formuła przy nakładaniu incensu jest zwykła: Abillo bened. ....; formuła przy pokrapianiu również zwykła: Asperges me, Domine bez Miserere i Gloria Patri.

[1] S. od Mszy, nie inny. Wynika to jasno z Rubr. spec. in Purif. — Caer. Ep. i d 2646 mówią widocznie tylko o funkcjach biskupich.

Zaraz po incensacji idzie C. na środek i stojąc bierze świecę, położoną przez ministranta na O., całuje ją i oddaje z powrotem ministrantowi, albo, gdy obecny jest jeszcze inny kapłan, ten ostatni podaje świecę, stojąc na drugim stopniu, C-owi, który zwraca się do ludu; całuje ją pierwszy, potem C. (obaj bez ucałowania ręki). C. podaje potem świecę ministrantowi wzgl. ceremoniarzowi. Skoro śpiewacy rozpoczęli antyfonę Lumen ad revel. etc. C. zaczyna rozdawać świece.

Jeżeli zaś śpiewacy nie śpiewają antyfony, idzie C. po oddaniu świecy zaraz do Missale i czyta antyfonę i psalm. Jeżeli świece rozdaje się przy O., zaczyna C. natychmiast rozdawanie po stronie Epst.; jeżeli przy balustradzie, robi przed zejściem po stopniach na środku O. inklinację przed krzyżem (Mem. Rit. tit. I, c. 2, § 2, n. 5). Rozdawanie odbywa się jak przy rycie uroczystym (wyżej str. 183).

Potem C. myje ręce po stronie Epst., i to, gdy rozdawanie odbyło się przy O., na suppedaneum, w przeciwnym wypadku in plano; następnie odmawia: Exsurge, Domine etc.; wersykuł Flectamus genua wtedy tylko się mówi, gdy 2 luty przypada na dzień powszedni po Septuagesima.

§ 2. Procesja.

Incensu nie nakłada się, dlatego nie ma turyfera podczas procesji. C. nie idzie (według Memor. Rit. nov.) na środek, lecz zwraca się po stronie Epst. przy Mszale do ludu i mówi (śpiewa): Procedamus in pace, ministranci: In nomine Christi. Amen. Potem rusza procesja; na czele krucyfer, po nim C., który schodząc z O., przyklęka in plano, recytując z ministrantami odnośne antyfony. Głowę ma nakrytą. Wszyscy, z wyjątkiem krucyfera, trzymają w ręku palące się świece i to zawsze na zewnątrz, a więc idący po lewej stronie w lewej ręce. — Po procesji, która może się odbywać wewnątrz albo zewnątrz kościoła, przyklęka C. przed O., odmawia tu końcowe antyfony, przyklęka super gradum i idzie do kre-

dencji albo po przyklęknięciu in plano do zakrystii, zdejmuje z siebie kapę i wkłada ornat. Tymczasem zakrystian ustawia kwiaty na O.

Podczas Mszy trzymają Ac., o ile nie są zajęci, w czasie Ewangelii i od Sanctus aż do Komunii świece w ręku, ale tylko, gdy Msza jest de Beata.

Uwaga. W dniu św. Błażeja (3 lutego) należy wszędzie święcić świece według Rit. Rom. i odmówić formułę tam podaną (Bened. non reserv. n. 7): Per intercessionem S. Blasii Episcopi et Martyris liberet te Deus a malo gutturis et a quolibet alio malo. In nomine Patris et Filii † et Spiritus Sancti. Amen. — d 4387[2].

II. Popielec i okres Wielkiego Postu w ogólności.

§ 1. Święcenie popiołu.

1. Święcenie popiołu odbywa się podobnie jak święcenie świec, p. wyżej str. 182 i n. Popiół winien być suchy (Mem. Rit.). Kapłan odmawia antyfonę Exaudi etc. i następnie Immutemur. Jeżeli nie jest obecny żaden inny kapłan, posypuje sobie C. sam głowę popiołem, nic nie mówiąc, stojąc zwrócony do O. (Miss. h. l.).

2. Poza przepisanym poświęceniem popiołu podczas głównej Mszy, może jakikolwiek kapłan prywatnie rychło rano w komży i stule popiół poświęcić i rozdać, sobie samemu zaś nie wolno dać popiołu (d 2704[5]). Poświęcenie odbywa się jak zwykle, z opuszczeniem tych części, które służą do podniesienia uroczystości, mianowicie antyfony Exaudi, incensacji i antyfony Immutemur (Cavalieri; por. Ephem. liturg. 1905, 549).

3. Poświęcony popiół — pod warunkiem, że przepisane poświęcenie i rozdawanie popiołu odbyło się w Popielec — wolno według d 4373 i 4387[1], rozdawać w pierwszą niedzielę W. Postu przed, po wzgl. poza Mszą tak w kościołach parafialnych jak (za zezwoleniem Ordynariusza w każdym poszczególnym wypadku) w kaplicach pobożnych stowarzyszeń, np. w kaplicach domów rekolekcyjnych, aby także wierni, którzy w środę mieli przeszkodę, mogli uczestniczyć w tym zbawiennym sakramentale.

4. C. sypie popiół pod znakiem krzyża „na głowę", t. zn. u kleryków zwykle na tonsurę, u laików, o ile się da, na włosy — w innych wypadkach (np. u zakonnic) na granicy czoła i włosów, nigdy nie na nakrycie głowy.

§ 2. Msza św. od Septuagezymy aż do Wielkanocy.

1. We wszystkie niedziele, w Mszach świątecznych i wotywnych czyta się zamiast Alleluja i Versus, Tractus; w dni powszednie poprzedzające Popielec, w powtórzonej Mszy niedzielnej czyta się Graduał bez Tractus, tak samo w pewne oznaczone dni Wielkiego Postu.

2. Jeżeli w formularzu Mszy świątecznej albo wotywnej nie jest przewidziany Tractus, bierze się go z odpowiedniego Commune.

3. Po Postcommunio Mszy ferialnych czyta się Oratio super populum w ten sposób (według Mer. i Ephem. liturg. 1918, 462 in.): Kapłan mówi po raz trzeci wśród zwykłych ceremonij Oremus, po czym ze złożonymi rękoma i trzymając nadal głowę nisko pochyloną przed krzyżem: Humiliate capita vestra Deo, następnie w pozycji wyprostowanej i z rozłożonymi rękoma, jak zwykle, oracyę. Ten sposób zdaje się nam najwięcej i najprościej odpowiadać tekstowi rubryki (Rit. cel. tit. XI, n. 2) jako też ogólnej regule, że wszelkie głębokie inklinacje głowy podczas Mszy należy skierowywać do krzyża ołtarzowego, p. str. 15, reg. 1.

4. Psalm Judica w modlitwach u stopni O. i Gloria Patri po Lavabo opuszcza się w tygodniu Męki Pańskiej i w Wielkim Tygodniu aż do Wielkiej Soboty wyłącznie, ale tylko w Mszach de Tempore. Co do oracji, p. str. 20, uwaga 2.

§ 3. Zasłanianie obrazów.

1. W sobotę przed Niedzielą Pasyjną po Mszy, ale przed nieszporami, nakrywa się i pozostawia nakryte krzyże i obrazy w kościele, znajdujące się na ołtarzach, i to krzyże aż do odsłonięcia przez C. krzyża w Wielki Piątek, obrazy zaś aż do zaintono-

wania Gloria w Wielką Sobotę (Nov. rubr. specialis).

2. Statuy i obrazy, nie znajdujące się na ołtarzach, można pozostawić nie nakryte i je ozdabiać, np. statuę św. Józefa, na cześć tego Świętego w miesiącu marcu (d 3448[11]). Wolno także zdobić kwiatami ołtarze.

3. Nie należy również zasłaniać stacyj Drogi Krzyżowej (3638[2]).

III. Niedziela Palmowa.

A. Z lewitami.

§ 1. Przygotowania.

Najpierw p. „Ogólne uwagi" str. 179 i n.

Przy O. po stronie Epst. u stopnia O. stół biało nakryty, na którym znajdują się palmy.

Na kredencji, oprócz zwykłych przyborów, naczynie do mycia rąk i ręcznik.

W pobliżu krzyż procesjonalny z sznurkiem (do przywiązania palmy).

§ 2. Paramenty.

C. wkłada na siebie albę, stułę fioletową i kapę, ale nie bierze manipularza. D. i S. nie mają na sobie według Missale (Rubr. tit. XIX, n. 6) w mniejszych kościołach dalmatyki i tuniceli, lecz tylko albę, a D. także stułę, obaj również bez manipularza (zgodnie z nową rubryką Memor. Rit., według której C. przy poświęcaniu palm nie ma manipularza, chociaż przypada mu odśpiewanie Epistuły i Ewangelii). Natomiast w większych kościołach noszą obaj (według Miss. n. i m.) planeta plicata (p. str. 179 uwaga).

§ 3. Funkcja sama.

a) Poświęcenie palm. Po dokonanym Asperges wchodzą D. i S. razem z C. na suppedaneum i nie przyklękając idą razem z nim do Mszału, ustawiając się tu po jego prawej i lewej stronie. S. odchodzi na początku pierwszej oracji od C., by odśpiewać lekcję: schodzi, nie przyklęknąwszy, na prawo po stopniach strony Epst., składa z siebie ewentualnie planeta plicata, odbiera lekcjonarz, przyklęka w środku na stopniu O. przed i po lekcji, klęka przed C., celem ucałowania ręki, oddaje księgę, wkłada na siebie ewentualnie znowu planeta plicata i staje jak poprzednio, po lewej C. Teraz D. opuszcza C., zdejmuje z siebie ewentualnie planeta plicata i otrzymuje w jej miejsce, stola latior, odbiera ewangeliarz, zanosi go na środek O.; potem (nie przyklęknąwszy) idzie znowu na prawą stronę C. i podaje mu incens (Benedicite, Pater Rev.), przy czym S. trzyma pluviale. Następnie S. idzie do środka in plano, D. zaś klęka, jak zwykle, odmawiając Munda cor, bierze ewangeliarz, prosi C. o błogosławieństwo (pozycja przy tym taka, że D. ma O. po lewej ręce — albo jeszcze lepiej, klękając na najwyższym stopniu przed C.), schodzi do S., przyklękając razem z nim; następnie odśpiewanie Ewangelii, incensacja, zaniesienie księgi C-owi do ucałowania, zupełnie jak podczas Mszy św. Po okadzeniu C. przyklęka D. w środku, na najniższym stopniu i idzie ewentualnie na stronę Epst., by złożyć stola latior i włożyć znowu na siebie planeta plicata, potem bezpośrednio po genufleksji wraca na prawą stronę C., a S., który stał in plano, równocześnie na lewą stronę C. Odmawiają razem z C. Sanctus etc.; D. podnosi pluviale, gdy C. błogosławi; podaje incens itd., wśród pocałunków jak zwykle.

Do rozdawania palm staje D. i S. obok C. mianowicie S. po prawej (trzymając pluviale), D. po lewej, podawając palmy; wpierw otrzymują sami palmy po dignior ex clero, który był podał palmę C-owi, jak wyżej przy poświęceniu świec str. 182 in. O rozdawaniu palm ludowi i myciu rąk, p. uwagi tamże. Po umyciu rąk śpiewa C. ostatnią orację, przy czym D. i S. stoją znowu po jego prawej i lewej stronie. W międzyczasie ministrant przywiązuje palmę do krzyża procesjonalnego.

b) Procesja. Jeszcze po stronie Epst. nakłada się incens, jak zwykle. Wszystko inne jak w święto M. B. Gromnicznej, p. str. 183 i n.

Po procesji wkłada C. na siebie, w miejsce pluviale, ornat, wszyscy trzej manipularz i rozpoczyna się:

c) Msza św. Gdy S. w Epistule śpiewa in nomine Jesu etc., klęka on unico genu et sine mora (Mr.) wszyscy inni utroque genu aż do infernorum (Caer. Ep. h. l.), także C., który z tego powodu, czytając te słowa, nie przyklęknął (d 4057 [6]).

d) Osobne uwagi co do Pasji. 1. Według Caer. Ep. powinni ją śpiewać nie C. ani ministri, lecz trzej inni kapłani albo diakoni. Gdzie to możliwe, odśpiewuje się ją w sposób następujący: w czasie Tractus przychodzą trzej diakoni (ubrani w albę, stułę more diaconali i manipularz koloru fioletowego), mianowicie: a) evangelista, b) Turba, c) Christus (Caer. Ep.). Przed nimi idzie Crm. albo Ac. Przy O. ustawiają się tak, że evangelista jest po prawej, turba po lewej stronie, Christus w środku, przyklękają równocześnie przed O. (inklinacja ku C. odpada — p. Carpo i Mr., 2. wyd.) i stają we wskazanej kolejności [1] przy swoich pulpitach po stronie Ewgl. Ręce mają złożone. Skoro evangelista rozpoczyna śpiew, t. zn. zaraz po Tractus, powstaje cały chór (wszyscy z palmami w ręku). C., D. i S., którzy podczas całego Tractus siedzieli, powstają i idą per breviorem na stronę Epst. (bez genufleksji), stojąc tutaj, jak przy Introicie. D. podaje C-owi palmę, i C. czyta Pasję, cokolwiek zwrócony do trzech diakonów. (Caer. Ep. II, c. 26, n. 25), aż do pars Evangelii (nie klękając na emisit spiritum), wtedy to D. i S. stają obok C. (w jednej linii), D. po lewej stronie C.

[1] Caer. Ep. przepisuje, by ewangelista stał w środku, przypuszczalnie dlatego, ponieważ ma na myśli tylko jedną księgę, którą najczęściej posługuje się właśnie ewangelista.

S. po lewej D., twarzą zwróceni do trzech diakonów; na imię Jezus każdorazowo inklinacja ku krzyżowi, na emisit spiritum klękają wszyscy na stopniu, na którym stoją (Caer. Ep.), trzej diakoni do księgi, wszyscy inni, również C. razem z D. i S. do krzyża (Rubr. Miss. tit. XVII, n. 4). Gdy evangelista wstaje, podnoszą się także wszyscy inni. — Po zakończeniu Pasji przyklękają trzej diakoni w jednym rzędzie przed krzyżem i wracają, jeden za drugim, do zakrystii, w tym samym porządku jak byli przyszli do O. Teraz C., D. i S. oddają palmy. S. przenosi, jak zwykle. Mszał. C. odmawia na środku Munda cor i Jube Domine i czyta Ewangelię. D. przynosi ewangeliarz swój do O., podaje incens, odmawia Munda cor, prosi o błogosławieństwo i idzie odśpiewać Ewangelię. S. staje, jak zwykle i trzyma księgę. Ac. asystują bez kandelabrów. Nie śpiewa się Dominus vob., ani Sequentia s. Evangelii, ale incensuje się księgę i śpiewa bezpośrednio: Altera autem die.... C. stoi, jak zwykle, podczas Ewangelii (tzn. zwrócony do D.), ale trzyma palmę, którą mu Crm. odbiera przy końcu Ewangelii, zanim bywa okadzany. Laus tibi, Christe, i Per Evangelica dicta, jak zwykle.

2. Gdy niema trzech osobnych diakonów do odśpiewania Pasji, mogą C., D. i S. albo C. i dwaj inni diakoni wzgl. kapłani odśpiewać Pasję (d 2740 [3]; 3804 III [4]). Przy czym należy przestrzegać, co następuje:

a) C. winien w tym wypadku zawsze stać po stronie Ewgl., również w Wielki Piątek (l. c. i Memor. Rit. tit. V, c. 2, § 1; n. 10 in nota); do tej funkcji nie zdejmuje ornatu.

b) C. występuje przy śpiewie zwykle w roli Chrystusa, ale nie potrzebuje półgłosem odczytywać wszystkich innych części Pasji.

c) Przed pars Evangelii idzie na środek, odmawia Munda cor i Jube Domine, wraca potem do Mszału, aby odczytać Ewangelię, S. obok niego, D. przynosi księgę do O. itd., jak wyżej.

d) Podczas odśpiewania Pasji nie ma zastosowania planeta plicata. Pasja jest częścią Ewangelii i musi być odśpiewana przez diakonów. S. uroczystej Mszy może tylko wtedy współdziałać, jeśli ma święcenie diakonatu, i musi mieć na sobie stułę poprzecznie nałożoną (AA., d 3110[10]).

e) D. i S. stoją twarzą zwróceni nie do C., lecz więcej w bok, podobnie jak D. podczas śpiewania Ewangelii (d 3804 III[2]), ale bliżej O.

3. Słową kilku osób może odśpiewać zamiast śpiewaka-turba, chór kościelny (d 4044[2]).

4. W Missa cantata czyta się Pasję tylko głośno, ale zawsze in cornu Evangelii, za wyjątkiem Wielkiego Piątku.

B. Bez lewitów.

§ 1. Święcenie palm.

C. (według Memor. Rit.) nie nakłada manipularza; poprzedza go ministrant z wodą święconą, C. postępuje za nim z dwoma ministrantami; Aspersio aquae, jak zwykle; po niej wchodzi C. przed O., całuje go i idzie na stronę Epst., gdzie wszystko począwszy od Hosanna (włącznie), czyta się według Missale; p. „Ogólne uwagi", str. 179 i n.

Uwaga: a) Podczas Lectio trzyma C. ręce na księdze; odpowiada się Deo gratias (Rubr. Miss. tit. X, n. 1). Responsorium według uznania: Collegerunt albo In monte; gdy na miejscu są śpiewacy, C. recytuje responsorium, a oni je odśpiewują. b) Ewangelię czyta (śpiewa) się po stronie Epst., i to jak zwykle, to znaczy po stronie Epst. mówi C., pochylony do krzyża, Munda cor i Jube Domine, mówi Dominus vobiscum, Sequentia s. Evangelii, kreśli znak krzyża, całuje w końcu Mszał, mówiąc: Per Evangelica dicta, a ministrant odpowiada: Laus tibi, Christe. c) Następują modlitwy benedykcyjne. d) Także podczas Prefacji ma C. ręce zawsze złożone (Memor. Rit.); na Sanctus inklinacja, a na Benedictus, qui venit znak krzyża św.

§ 2. Rozdawanie palm.

Po ostatniej oracji idzie C. ku środkowi. Jeżeli obecny jest inny kapłan, zwraca się C. do ludu i otrzymuje od tegoż kapłana palmę, przy czym obaj stoją i tylko palmę całują (nie rękę). Jeżeli nie ma innego kapłana, kładzie Crm. palmy dla C. i ministrantów na O., — C. idzie na środek, bierze stojąc palmę z O., całuje ją nabożnie i podaje ją następnie Crm-owi albo Ac. Po oddaniu palmy wraca do Mszału, aby czytać antyfony, co jednak nie jest konieczne, jeżeli chór je śpiewa, więc bezpośrednio rozpoczyna się rozdawanie palm. Wszyscy klerycy (także kapłan, który podał C-owi palmy) przyjmują palmę, klęcząc na suppedaneum, całując wpierw palmę, następnie rękę C. (Miss.); ministranci podtrzymują podczas rozdawania pluviale. Rozdawanie palm wiernym odbywa się jak rozdawanie świec str. 182 i n. Potem C. myje ręce po stronie Epst. (in plano) i czyta następnie u góry ostatnią orację, podczas gdy jeden z ministrantów przyczepia palmę do krzyża procesjonalnego.

§ 3. Procesja.

Podobnie jak w M. B. Gromniczną, str. 185 i n. Na czele kroczy Ac. z krzyżem, za nim śpiewacy, o ile są, wreszcie C., który schodzi z O., przyklęka in plano, wkłada birr. i idzie między dwoma Ac. Podczas procesji trzyma C. w prawej ręce palmę, w lewej książkę, z której recytuje z Ac. antyfony. Procesja wychodzi, gdzie to możliwe, z kościoła. Gdy odśpiewane zostały na zewnątrz przed bramą kościoła wersykuły, krucyfer stuka dolnym drzewcem krzyża w bramę; bramę otwierają, on wchodzi, za nim C., odmawiając (na przemian z ministrantami) Ingrediente Domino, jeżeli chór tego nie śpiewa. Procesja kończy się przed wielkim O.: Krucyfer stawia krzyż z powrotem na swoje miejsce. C. idzie na stronę Epst. in plano albo do zakrystii, zdejmuje pluviale i wkłada manipularz i ornat.

Potem rozpoczyna się Msza św.: Pasję czyta się po stronie Ewgl., tylko ostatnią część Altera autem die odśpiewuje się, i to w tonacji Ewangelii. C. nie trzyma palmy podczas Pasji, ale Ac. „mogą" trzymać. Na zakończenie mówi ministrant: Laus tibi, Christe, C. całuje Mszał i mówi: Per evangelica dicta. Tak samo postępuje się we Wielki Wtorek i Wielką Środę, gdy czyta albo śpiewa się Pasję wzgl. ostatnią jej część, natomiast w Wielki Piątek według rubryk, na ten dzień podanych w Missale. Ostatnia Ewangelia według św. Jana (Memor. Rit.).

IV. Jutrznia Wielkiego Tygodnia.

§ 1. Przygotowania.

Sanctissimum należy, możliwie, usunąć z O. (AA.), tabernakulum zostawić otwarte. — Na O. tylko krzyż i sześć żółtych świec. Po stronie Epst., tam gdzie ma być śpiewana Epistuła, triangulum z piętnastoma żółtymi świecami (Caer. Ep. II, c. 22)[1]. W środku chóru pulpit nie nakryty do księgi z lamentacjami.

§ 2. Ryt.

Do O. idzie na przodzie kilku ministrantów, za nimi oficjator w superpelliceum bez stuły, z biretem na głowie. Przy O. wszyscy przyklękają przed krzyżem, również oficjator, jeśli nie jest kanonikiem (według reguły str. 14). Odmawia się klęcząc Aperi; następnie idzie się ad sedilia, stojąc mówi się Pater noster, Ave Maria i Credo; potem mówi się antyfonę, a jeden z precentorów intonuje psalm; po intonacji siada się. Gdzieniegdzie mówi się klęcząc Pater noster, Ave Maria i Credo przy O., a przy sedilia rozpoczyna się bezpośrednio antyfonę.

[1] W niektórych miejscowościach, także w Rzymie, najwyższa świeca jest biała — symbol Zbawiciela.

Uwaga. 1. Po intonacji pierwszego psalmu siedzi się podczas wszystkich psalmów i czytań i nawet jeszcze podczas wersykułu; recytują go w jutrzni i Laudesach obaj intonatorzy (nie oficjator). Stoi się na Pater noster i siada znowu przed czytaniami (wszystko według Caer. Ep.).
2. Intonuje i czyta się zawsze w pozycji stojącej, jeśli nie ma wyraźnie podanych innych wskazówek. Do lekcji przystępują poszczególni lektorzy do pulpitu, przy którym przychodząc i odchodząc przyklękają. Czytając lekcję, trzymają się rękoma pulpitu (wszyscy AA.). Dziewiątej lekcji nie czyta w tych jutrzniach oficjator. (Caer. Ep. i AA.).
3. Po każdym psalmie gasi się jedną świecę na triangulum, mianowicie jako pierwszą najniższą po stronie Ewgl., następnie równoległą po stronie Epst., potem znowu po stronie Ewgl. itd. (tamże nr 7).

Na zaintonowanie Benedictus wszyscy wstają i robią znak krzyża; przy wierszu Ut sine timore gasi jeden z Ac. ostatnią świecę ołtarzową po stronie Ewgl., następnie równoległą po stronie Epst., potem następną po stronie Ewgl. itd. Równocześnie należy gasić wszystkie lampy w kościele, oprócz wiecznej lampki przed SS. (tamże n. 11).

Podczas antyfony po Benedictus idzie oficjator z ministrantami do O., intonuje klęcząc Christus factus est i Miserere; równocześnie jeden z Ac. zdejmuje najwyższą świecę z triangulum, trzyma ją po stronie Epst. podniesioną w górę (Caer. Ep.) i ukrywa ją na początku antyfony Christus factus est za O. vel. alio modo (tamże) aż po oracji Respice, quaesumus.

Miserere należy, według Caer. Ep. mówić flebili voce, i według brewiarza, aliquantulum altius, tzn. według kontekstu cokolwiek głośniej aniżeli odmawiany zupełnie po cichu Pater noster; tak będzie najodpowiedniej i wzruszy! Oracje Respice, quaesumus odmawia oficjator klęcząc et capite aliquantulum inclinato (Caer. Ep.) i simili voce (Brev.). Po oracji daje się znak klekotką, aż do chwili, gdy Ac. przyniesie palącą się świecę z powrotem (tamże) i nasadzi ją na triangulum. — Potem wraca się do zakrystii.

Świecę gasi zakrystian dopiero po nabożeństwie (por. Mer. o tej ceremonii § 7 przy końcu i Kunz).

V. Ogólne uwagi, dotyczące Triduum sacrum.

§ 1. Klękania przed krzyżem w Wielkim Tygodniu.

Często czyta się, że podczas ostatnich trzech dni Wielkiego Tygodnia należy klękać, gdy przechodzi się przed krzyżem. Jednakże prawidłowe jest tylko to, co następuje:

1. Według ogólnej reguły podanej na str. 14, powinni wszyscy klerycy (za wyjątkiem celebransa, kanonika, biskupa) w ciągu całego roku przyklękać przed krzyżem podczas nabożeństwa, zatem także w czasie Wielkiego Tygodnia; dlatego np. śpiewacy, gdy przebywają na jutrzniach w chórze; również ci, którzy w komży przechodzą koło Wielkiego Ołtarza do adoracji SS. przy bocznym ołtarzu itd.

2. Stosownie do d 3049[5] powinni wszyscy bez wyjątku, a więc także celebrans, biskup i kanonicy, począwszy od adoracji krzyża w Wielki Piątek aż do nocy w Wielką Sobotę włącznie (a więc aż do święcenia ognia wyłącznie) przyklękać przed krzyżem; ale in actu functionis tantum. — W tym samym czasie ustają wszelkie rewerencje w chórze (d 3059[27]).

§ 2. Grób święty.

W sprawie doniosłości i charakteru adoracji i przechowania Najśw. Sakramentu przy osobnym ołtarzu w Wielki Czwartek i Wielki Piątek wydała Kongregacja świętych Rytów ogólnym dekretem z 15. grudnia 1896 (d 3939) następujące zarządzenie:

1. Uroczysty ten obrzęd ma przypominać zarówno ustanowienie Najśw. Sakramentu, jak niemniej złożenie Chrystusa w grobie.

2. Jednakże nie wolno ozdabiać ołtarza, w którym przechowuje się N. S., żadnymi figurami czy obrazami, przedstawiającymi czy to Matkę Boską Bolesną, czy św. Marię Magdalenę, czy strażników przy grobie itp. Ale tam, gdzie od dawien dawna taki jest zwyczaj, mogą biskupi tego rodzaju dekoracje tolerować[1].

3. Wszelkie przeciwne temu dekretowi dawniejsze zarządzenia są zniesione.

§ 3. Niektóre przepisy.

1. P. „Ogólne uwagi" str. 180 i n., Nr. 8 i 9.

Oprócz tego należy przestrzegać, co następuje:

2. W kościołach parafialnych, gdzie nie ma wystarczającej ilości ministrantów, wolno, za pozwoleniem biskupa, o które trzeba co roku prosić, w Wielki Czwartek odprawić jedną cichą Mszę św. (bez konsekrowania drugiej hostii i bez procesji; d 2616[1]).

W tym wypadku jest także dozwolone przechowywanie w tabernakulum Najśw. Sakramentu w Wielki Czwartek aż do wieczora, aby wierni mogli, z powodu braku Grobu świętego, tam odbyć adorację.

3. Natomiast w Wielką Sobotę powinno i w mniejszych kościołach parafialnych odprawić się nabożeństwo, i to według Memor. Rit. (d 2970[5]).

4. W kaplicach zakonnych i kościołach zakonnych wolno, przy drzwiach zamkniętych, Przełożonemu (wzgl. rektorowi, gdy chodzi o żeńskie zakony) w Wielki Czwartek odprawić jedną cichą Mszę św., aby członkom zakonu podać Komunię Wielkan.

5. Nigdzie nie ma zakazu podawania wiernym Komunii św. w Wielki Czwartek przed sumą w komży i białej stule. Tak samo wolno w Wielką Sobotę, według nowego kodeksu can. 867, § 3 podczas sumy albo bezpośrednio po niej podać Komunię św.; (i to, według niektórych autorów, także w kościołach i kapicach, gdzie nie odbywają się funkcje).

[1] Szczególnie o „grobach świętych" i łącznie z nimi o Wystawieniu Najśw. Sakramentu p. doskonały artykuł O. G. Schobera C. S. S. R. w Linzer Quartalschrift 1897, zeszyt 2 i 3, gdzie autor z wielką znajomością rzeczy wykazuje słuszność tego zwyczaju, a o zdaniu, że należy go przynajmniej stopniowo usuwać, tak się wyraża: „Kto takiego jest zdania, nie zna ani „grobów świętych", ani stosunków w Niemczech".

VI. Wielki Czwartek.

A. Uroczysty ryt z lewitami.

§ 1. Przygotowania.

Ogólnie mówiąc, wszystko powinno się odbywać bardzo uroczyście.

1. Ołtarz: Sześć białych świec, krzyż ołtarzowy zasłonięty białym welonem; kwiaty.

2. Kredencja: Wszystko, co potrzebne jest do sumy; oprócz tego drugi kielich (i to amplior et pulchrior ceteris — Caer. Ep.) z pateną, palką; biały, bogato haftowany welon do tego kielicha i poza tym biała, jedwabna tasiemka. Na patenie mszalnej dwie duże hostie (ewentualnie cyborium z hostiami), obrus komunijny, białe stuły dla kapłanów, piękny welon naramienny dla C., pluviale, świece. Obok kredencji krzyż procesjonalny velata velo violaceo (Caer. Ep.), dzwonki i klekotki.

3. Kaplica do przechowania Najśw. Sakramentu.

a) Gdzie? Intra ecclesiam (Caer. Ep.), in aliqua capella ecclesiae vel altari (Missale).

b) Jak? Praeparandum ornandumque quo pulchrius magnificentiusque poterit mullis luminibus (s. lampadibus — De Herdt) ornatum (Caer. Ep.; podobnie Missale).

c) Na ołtarzu ustawia się sześć lichtarzy z świecami woskowymi (Caer. Ep.), między nimi w środku małe tabernakulum, (urna s. capsula „elegans" — Memor. Rit.) dla hostii św. Niema krzyża na tym O.; korporał zarówno w tabernakulum jak na O. (według Missale).

4. W zakrystii: Oprócz zwykłych przyborów do sumy: amikt, alba, cingulum, biała tunicela dla drugiego S., mającego nieść krzyż (w razie braku S. niesie go kleryk w komży). Stuły fioletowe dla C. i D. do denudatio altarium. — Również baldachim (baldachinum perpulchrum — Caer. Ep.).

Uwaga: Do procesji z Najśw. Sakramentem jest przepisany baldachim, ale należy sobie spamiętać, co Mr. II, 191 podaje w adnotacji: „Donec C. Sacramentum apud altare et in Presbyterio sustinet, non oportet eum comitari parvo umbraculo".

5. Odpowiednie i godne miejsce do przechowania cyborium, możliwie poza kościołem albo kaplicą, gdzie funkcje się odbywają, i tylko, jeśli to niemożliwe, w owym małym tabernakulum (Memor. Rit. IV, c. 1), zwłaszcza że według rytu rzymskiego, Najśw. Sakrament po nabożeństwie wielkopiątkowym nie powinien już znajdować się w kościele (kościół jest w żałobie z powodu śmierci swego Boskiego Oblubieńca). W niektórych miejscowościach służy temu celowi rodzaj tabernakulum w zakrystii (Mr.).

§ 2. Msza św.

Psalm Judica odpada, tak samo Gloria Patri w Introicie i Lavabo (Rubr. Miss. ante Dom. Pass.). — Na Gloria uroczyste dzwonienie; potem milczą dzwony aż do Gloria w Wielką Sobotę; organy mogą grać podczas całego Gloria, ale potem milkną aż do Wielkiej Soboty (d 3515[4]). Gloria i podobnie Ite, missa est jest uroczyste. — Reszta Mszy aż do Agnus Dei zupełnie jak zwykle, z tego powodu incens osób itd. Nie przeoczyć propria w kanonie przed konsekracją.

Jeżeli mają być konsekrowane małe hostie w cyborium, przynosi je do O. Crm. w tym czasie, gdy S. idzie po kielich. O następujących potem czynnościach D. p. wyżej str. 114, uwaga 2 i str. 117 uwaga 2. Używanie klekotki na Sanctus, Podniesienie itd. nie jest wprawdzie przepisane, ale zwyczajem.

Agnus Dei: Pax non datur; D. i S. pozostają na swoich miejscach. Niech dwaj Ac. będą w pogotowiu, by podać kapłanom stuły, a dwaj inni, by trzymać obrus komunijny. Po Agnus Dei (Caer. Ep. i Memor. Rit.) przynosi Crm. (albo, gdy go nie ma, S.) z kredencji drugi kielich z przyborami i stawia go na stronie Epst. O. — Gdy

C. spożył Krew Najśw., D. odkrywa drugi kielich, C. razem z D. i S. przyklękają, C. wkłada wielką hostię św. ostrożnie do kielicha, który mu D. nad korporałem podaje; potem wszyscy trzej przyklękają. Teraz C., najlepiej zaraz, puryfikuje miejsce, na którym leżała druga hostia św., a następnie patenę nad kielichem mszalnym, który potem D. nakrywa palką. Teraz C., D. i S. przyklękają znowu; C. i S. odsuwają się cokolwiek na stronę Ewgl., ale nie przyklękając; D. idzie na środek i nakrywa kielich św., który oczywiście powinien stać na korporale, palką, wkłada na nią patenę odwróconą i welon, nie wiążąc go; potem stawia kielich św. „nabożnie" (Caer. Ep.) na środku O., cokolwiek ku tabernakulum, kielich mszalny zaś cokolwiek na stronę Ewgl., ale zawsze jeszcze na korporale (patena kielicha mszalnego może leżeć poza korporałem, ponieważ jest puryfikowana). Teraz następuje uroczyste podawanie Komunii św. (p. wyżej str. 120, uwaga 1). Gdy po rozdaniu Komunii św. D. reponował cyborium, zamienia miejsce z S. (genufleksja in termino a quo i ad quem). C. puryfikuje najpierw patenę, którą D. podtrzymywał komunikującym, przyjmuje potem puryfikację i, nie odchodząc od środka O. ablucję. Odtąd Msza św. jak zwykle coram SS.

Ostatnia Ewangelia: C. non signat altare, sed se ipsum tantum (Miss.). Na Et Verbum caro genufleksje ku Najśw. Sakramentowi. W międzyczasie rozdaje się klerowi świece, krucyfer (drugi S. w tuniceli wzgl. kleryk w komży) przychodzi do chóru i staje, po prostratio, przy krzyżu procesjonalnym C., razem z D. i S., klęka na suppedaneum przed Najśw. Sakramentem i schodzi z nimi, usuwając się nieco ze środka, na dół in planum, tutaj robią prostratio in plano i idą potem ad sedilia (Memor. Rit.). D. i S. odkładają manipularz; C. ornat i manipularz, biorąc od Crm. pluviale (pozostałe paramenty zanosi Ac. albo zakrystian do zakrystii). Po odniesieniu manipularzy biorą Ac. z kredencji swoje kandelabry, a

drugi S. bierze krzyż i staje między nimi u wejścia do chóru, ale jeszcze zwrócony do O. C. z D. i S., trzymającymi końce pluviale, idą do O.; tu robią prostratio in plano i klękają na najniższym stopniu, modląc się przez chwilę (Memor. Rit.). Potem nakłada się incens do dwóch turybularzy (bez oscula, bez benedictio) i incensuje jednym z nich SS.; C. otrzymuje welon naramienny, i teraz wchodzą C., D. i S. na najwyższy stopień; tu C. i S. klękają, a D. podchodzi zaraz do SS., przyklęka (cokolwiek bokiem), wiąże lekko kielich taśmą jedwabną (Memor. Rit.), ujmuje go lewą ręką infra pedem, prawą pod czarą[1], zwraca się do C. i podaje stojąc, klęczącemu jeszcze C. (Caer. Ep.) kielich św.; C. robi inklinację i chwyta trzon kielicha lewą ręką, kładąc prawą rękę na kielich; następnie D. układa końce welonu na kielichu i rękach C., przyklęka, wstaje, równocześnie C. i S.; C. zwraca się z SS. na suppedaneum do ludu, D. kroczy po jego prawej, S. po lewej stronie. Teraz wszyscy w chórze (z wyjątkiem krucyferów i obu Ac.) robią razem prostratio i procesja rusza z miejsca. Na czele krucyfer z dwoma Ac., po nich parami śpiewacy, rozpoczynający teraz hymn Pange lingua, i kler, wszyscy trzymając w ręku, na zewnątrz, palącą się świecę; następnie obaj turyferzy (idą wstecz, pół odwróceni do tyłu) incensują SS.; w końcu C. z Najśw. Sakramentem, między D. i S., trzymającymi pluviale. Poza chórem czekają na C. baldachimiarze. — Procesja nie powinna wychodzić poza kościół, ale wewnątrz kościoła obiera raczej drogę dalszą.

C. odmawia podczas procesji, na przemian z D. i S., półgłosem Pange lingua, ewentualnie inne jeszcze hymny i psalmy. Chór śpiewa ten hymn tylko do Tantum ergo, ale może, jeśli potrzeba, rozpocząć go na nowo od Nobis datus. Po przybyciu do kaplicy ustawiają się krucyferzy i A. w ten

[1] Wogóle zawsze inaczej aniżeli C., powinien więc wiedzieć i uprzytomnić sobie, jak tenże ma uchwycić dany przedmiot.

sposób, że w drodze powrotnej do zakrystii idą na czele, zwróceni ku SS.; Digniores kleru stoją najbliżej Ołtarza. C. z SS. idzie przed najniższy stopień, tu D. klęka in plano na oba kolana, robi pokłon i klęcząc odbiera SS. — ujmując prawą ręką infra cuppam, lewą ad pedem — od stojącego C., wstaje, czeka, aż C. przyklęknie i stawia potem SS. albo (według Miss.) wpierw na O. albo (według Caer. Ep.) zaraz do małego tabernakulum; nie zamykając go, przyklęka, schodzi do C., który tymczasem uklęknął na najniższym stopniu i oddał welon.

Uwaga. Taki sposób podawania SS. ma zastosowanie także przy końcu procesji (d 4198 [13] i d 4198 [14]).

Gdy D. znowu (albo nieco wcześniej) obok C. klęczy, intonuje chór: Tantum ergo (albo też: O salutaris hostia — Caer. Ep.).

Kadzidło (wkłada się je tylko do kadzielnicy po stronie Epst.) jak zwykle coram SS°; wersykułów i oracji de SS° nie śpiewa się; D. idzie znowu przed O., przyklęka na suppedaneum (zawsze uno genu), wstawia SS. do tabernakulum (albo — według Caer. Ep. — zamyka drzwiczki), znowu przyklęka, zamyka (kluczyk zabiera i przechowuje Crm.)[1] i klęka znowu obok C. Świece procesjonalne (nie świece obu Ac.) gasi i odbiera się, skoro tabernakulum zamknięto i odśpiewano do końca Genitori.

Teraz wszyscy wstają, robią prostratio in plano, C., D. i S. otrzymują birety (przyniesione w międzyczasie z Wielkiego O.); do zakrystii wraca się via breviori (wzgl., jeśli chodzi o kler, do chóru), na czele krucyferzy z Ac., za nimi obaj turyferzy itd.; bir. wkłada się dopiero wtedy, gdy się jest poza sacellum. — Przechodząc koło Wielkiego Ołtarza, przyklęka się; lecz C. oddaje tylko głęboki pokłon, jeśli SS. już jest usunięte z tabernakulum, przy czym zdejmuje oczywiście bir.

[1] Zaznacza się to dlatego, ponieważ tu i ówdzie istnieje zwyczaj powierzania klucza poważanym miejscowym laikom, z czym łączy się niebezpieczeństwo nadużyć.

Uwaga. Mimo, że SS. na O. jest zamknięte w sacellum, oddaje mu się zupełnie taką samą cześć, jak przy uroczystym wystawieniu; stąd multa lumina (Caer. Ep.), nieustająca adoracja (Memor. Rit.), klękania na oba kolana. — Gdzieniegdzie byłoby wskazane, a nawet konieczne, przechowanie SS. nocą w zwykłym, mocno zbudowanym tabernakulum. W tym wypadku rychło rano zapala się znowu świece w sacellum, przenosi się doń kielich i odprawia adorację.

§ 3. Nieszpory.

Rozpoczynają się, skoro C. powrócił do zakrystii, przy czym na Wielkim Ołtarzu zostawia się świece palące. Nieszpory odmawia w całości, sine cantu, kler obecny; dignior ex clero, gdzieniegdzie C. Mszy, recytuje Christus factus est i oracje Respice, quaesumus klęcząco i głosem przytłumionym, jak przy Tenebrae; tak samo Miserere. Często spotyka się też ten zwyczaj, że C. razem z D. i S., celem obnażenia ołtarzy (p. § 5), przychodzą pod koniec nieszporów do O. i te modlitwy odmawiają.

§ 4. Ryt przeniesienia cyborium

(według Memor. Rit. tit. IV, c. 2, § 3).

Na miejscu, do którego przenosi się SS., niech pali się już wieczna lampka i znajduje korporał rozłożony, tak jak na Wielkim Ołtarzu. Jeden z kapłanów idzie podczas procesji albo nieszporów w komży i białej stule z dwoma Ac., niosącymi kandelabry albo przynajmniej świece, do O., przyklęka in plano, wchodzi po stopniach, otwiera tabernakulum, wyjmuje cyborium, stawiając je na O.; potem przyklęka, klęka na najwyższym stopniu, odbiera welon naramienny, wchodzi znowu przed O., przyklęka, ujmuje cyborium lewym końcem welonu, okrywa je prawym końcem i zanosi na miejsce przechowania. Tam stawia cyborium na O. i przyklęka, potem klęka na najwyższym stopniu i oddaje welon, następnie wchodzi znowu po stopniach, przyklęka, otwiera tabernakulum i wstawia cyborium (ewentualnie za kielichem z wielką hostią), przyklęka, zamyka tabernakulum, schodzi na dół, klęcząc modli się przez

chwilę na najniższym stopniu, przyklęka (ewtl. prostratio) i wraca do zakrystii.

§ 5. Obnażenie ołtarzy.

Po nieszporach zostawia się palące się świece. Pod koniec nieszporów idą C., D. i S. w albie, C. i D. w stule fioletowej, jeden za drugim z nakrytą głową do Wielkiego Ołtarza, na czele Ac. Przy O. wszyscy klękają przed krzyżem, a C. tylko inklinuje; potem klęka się na najniższym stopniu, C. recytuje, jeżeli nie przewidziano inaczej, antyfonę Christus factus est etc.

Po nieszporach wstaje C. razem z D. i S. i intonuje, stojąc in plano (Memor. Rit.) antyfonę Diviserunt sibi. Chór kontynuuje antyfonę i odmawia stojąc psalm 21., a na zakończenie antyfonę (Memor. Rit.). Psalm odmawia się wolniej albo szybciej, zależnie od ilości ołtarzy, które mają być obnażane, ponieważ nigdy nie należy go powtarzać. Jeżeli kler chórowy nie jest obecny, wówczas odmawiają psalm i antyfonę C., D. i S. i to głosem podniesionym; S. trzyma w tym celu przed C. książkę. Po zaintonowaniu antyfony wchodzą C., D. i S. na suppedaneum i zaczynają obnażać O.; najpierw usuwa się obrusy ołtarzowe i podaje je ministrantom; następnie ci ostatni zabierają kwiaty itd. krzyż i świece pozostają.

Po obnażeniu Wielkiego Ołtarza robi się in plano odpowiednią rewerencję i idzie, jeden za drugim, do następnych ołtarzy (możliwie naokoło strony Ewgl. — Mr.); w końcu wraca się do Wielkiego Ołtarza, dokańcza tu ewentualnie psalm z antyfoną i po przepisanej rewerencji wraca się do zakrystii.

Uwaga. Jeżeli trzeba obnażać wielką ilość ołtarzy, mogą równocześnie inni kapłani, w komży i stule fioletowej (albo też ministri inferiores — Mr.), recytując psalm, obnażać ołtarze boczne. Aby to wszystko nie odbywało się chaotycznie, wyznacza się przedtem dokładnie ołtarze poszczególnym kapłanom i pomagającym przy tym Ac. — Jeżeli wszystkiego nie da się bez trudu usunąć, należy to uczynić później; zasadniczo wystarcza, jeżeli przy tej ceremonii mensa ołtarzowa zostaje obnażona (Memor. Rit.).

Po obnażeniu ołtarzy można tam, gdzie taki zwyczaj zaistniał, usunąć wodę święconą z kropielnic kościoła.

B. Ryt wielkoczwartkowy bez lewitów.

Ponieważ w wielu ceremoniach zachodzi identyczność z rytem uroczystym, dodaje się tu z Mem. Rit. tylko to, co następuje. (por., co powiedziano o rycie uroczystym).

§ 1. Msza św.
(możliwie śpiewana).

a) Po Agnus Dei ministrant przynosi drugi kielich, nie dotykając się go bezpośrednio, z przyborami do O., o ile kapłan nie postawił go już przede Mszą św. Po Komunii kapłan wkłada do tego kielicha drugą hostię, jak zaznaczono wyżej str. 199 i n.

b) Jeżeli nie ma pod ręką drugiego kielicha, wkłada kapłan drugą hostię po ablutio do puryfikowanego kielicha i myje palce w naczyniu ablucyjnym.

§ 2. Procesja.

a) C. wkłada na siebie białe pluviale; jeżeli nie ma takiego, może sprawować czynności w albie i stule albo też (Mr.) w ornacie, w każdym razie zawsze bez manipularza.

b) Wystarcza jedna kadzielnica; jednakże nie jest wzbronione używanie dwóch turybularzy.

c) Jeżeli nie ma śpiewaków, C. sam zaczyna śpiewać albo głośno odmawiać Pange lingua.

d) Podczas procesji idzie na przodzie krucyfer, możliwie w towarzystwie dwóch Ac., niosących świece- za nimi turyfer, na pół zwrócony ku SS.; wreszcie pod baldachimem kapłan z SS.; po jego lewej stronie Ac., który podtrzymuje pluviale.

e) Po złożeniu SS. na bocznym ołtarzu w tabernakulum i po jego zamknięciu wraca C. natychmiast do Wielkiego Ołtarza i przenosi stamtąd krótszą drogą, tylko w towarzystwie dwóch Ac. ze świecami, cyborium na miejsce dlań przeznaczone w sposób podany na str. 203 i n. Potem wraca do zakrystii,

zdejmuje pluviale i białą stułę, wkłada na siebie stułę fioletową i obnaża, mówiąc Ps. 21, ołtarze. Nieszpory odmawia kapłan później prywatnie.

VII. Wielki Piątek.

A. Uroczysty ryt z lewitami.

§ 1. Przygotowania.

1. Wielki Ołtarz: zupełnie ogołocony z ozdób, obrusów, kanonów ołtarzowych, pulpitu, dywanu; sześć lichtarzy (nie srebrnych; Caer. Ep.); świece na O. żółte (zapala się je dopiero tuż przed procesją); w środku O. odpowiedni krzyż, nakryty welonem czarnym albo fioletowym (Memor. Rit.), ale tak, by zasłona z łatwością dała się zdjąć. Jeżeli zwykły krzyż ołtarzowy nie nadaje się do adoracji, stawia się na jego miejsce inny krzyż na O., ale nie wolno innego krzyża stawiać obok niego do adoracji (Mer. Miss. i Caer. Ep.). Poza tym nie ma na O. żadnych obrazów i żadnych ozdób (Caer. Ep.) Tabernaculum SS. Sacramenti sit pariter nudum, vel coopertum conopaeo potius violaceo quam nigro (Mr.). Fioletową zasłonę na tabernakulum poleca się tu i owdzie, aby przez to krucyfiks więcej się uwydatniał. — Na drugim stopniu albo na suppedaneum trzy fioletowe albo przynajmniej ciemne poduszki (Carpo).

Uwaga. Unikać należy dekoracyj teatralnych, jakich np. używa się przy nadzwyczajnych obrzędach pogrzebowych; nie odpowiadają one przepisom kościoła. Natomiast najdalej posunięta pustka na ołtarzu i koło ołtarza budzi prawdziwy nastrój wielkopiątkowy.

2. Kredencja: nakryta jest białym materiałem, który nie powinien się zwieszać (Caer. Ep.); na niej jeden złożony obrus ołtarzowy (tylko tak wielki, że zwiesza się po obu stronach O., a jeżeli w całości rozwinięty, również trochę z przodu; (Memor. Rit.), pulpit mszalny (nie nakryty) z księgą, lekcjonarzem dla lektora i S., czarny welon kielichowy z bursą i korporałem, puryfikaterz, naczynie z wodą do ablutio digitorum, ampułki, ręcznik do lavabo, dwa kandelabry dla Ac. z żółtymi (nie zapalonymi) świecami. — Żadnych kanonów ołtarzowych (Memor. Rit.).

Obok kredencji: krzyż procesjonalny, zasłonięty welonem fioletowym; do adoracji krzyża dywan fioletowy, poduszka fioletowa i białe, fioletowym jedwabiem przetykane sukno (Caer. Ep. i Memor. Rit.).

3. Chór. Po stronie Epst. sedilia penitus denudata (Caer. Ep.), tzn. bez jakichkolwiek ozdób; po stronie Ewgl. trzy nienakryte pulpity do odśpiewania pasji.

4. Kaplica Najśw. Sakramentu: kluczyk od tabernakulum, biały welon naramienny i białe świece do procesji, baldachim, Korporał rozłożony na O.

5. Zakrystia; paramenty czarnego koloru; dla C. manipularz, stuła, ornat; dla D. manipularz, stuła, nie dalmatyka, ale ewentualnie planeta plicata; dla S. manipularz, nie tunicela, a możliwie planeta plicata; dla trzech diakonów od pasji trzy alby, cingula, manipularze koloru czarnego i zwykłe stuły diakońskie; dla S. — krucyfera amikt, alba, cingulum (nie manipularz ani tunicela, ale możliwie planeta plicata), — jeżeli krucyfer jest tylko minorzystą, komża; dwie kadzielnice do procesji.

Należy spamiętać: Omnes utuntur paramentis nigris, si haberi possint, et deficientibus nigris, coloris violacei (Caer. Ep. II, c. 25, n. 6).

§ 2. Ryt.

Uwaga: 1. Wszelkie oscula rerum et manus odpadają (d 4193[3]).

2. Tak dzisiaj, jak po proroctwach w Wielką Sobotę, opuszcza się Deo gratias po lekcjach (Rubr. gen. tit. X, n. 1), również Laus tibi, Christe przy końcu dzisiejszej Pasji. (tamże n. 6).

a) Od początku aż do Pasji.

Do O. idą najpierw turyfer [1] (bez kadzielnicy), następnie dwaj Ac. (bez kandelabrów), potem, jeden za drugim, S., D., C. w bir., obok C. Crm. Przechodząc koło ołtarza z Najśw. Sakramentem, wszyscy równocześnie robią prostratio (C., D. i S. zdejmują przedtem bir.). Przy Wielkim Ołtarzu przyklękają wszyscy przed krzyżem (C. tylko inklinuje).

Potem klękają C., D. i S. na najniższym stopniu albo przed nim i kładą się na drugim albo trzecim stopniu, mniejwięcej na przeciąg jednego Miserere, wszyscy inni zaś klęczą w pozycji pochylonej. Obaj Ac. idą zaraz po przyklęknięciu do kredencji, biorą jeden obrus ołtarzowy (p. wyżej Przygotowania n. 2) i rozkładają go na mensie ołtarzowej, na razie tylko w ten sposób, że zwiesza się wprawdzie cokolwiek po bokach, lecz z przodu nie, z tyłu więc jest cokolwiek zawinięty; po czym klękają; Crm. zanosi pulpit do O. i otwiera Mszał.

Po cichej modlitwie podnoszą się, poduszki usuwa się, C. razem z D. i S. wchodzi po stopniach przed O. (bez genufleksji), całuje go i idzie do Mszału, przy czym D. kroczy nieco na prawo przed C., D. i S. ustawiają się jak przy Introicie. Gdy C. rozpoczyna czytanie lekcji, jeden z Ac. albo jakikolwiek kleryk bierze lekcjonarz, idzie na środek przed O., przyklęka, przechodzi na stronę Epst. i recytuje lekcję tonem lekcyjnym (str. 298 n.), zamyka księgę, przyklęka na środku, kładzie księgę na kredencji i wraca na swoje miejsce. Po Tractus ustawiają się D. i S. za C. w pozycji oracyjnej; C. śpiewa Oremus, kłaniając się przed krzyżem, rozkładając i składając ręce jak zwykle i stoi tak aż do chwili, gdy do oracji rozłoży znowu ręce. Nie przyklęka ani teraz ani też potem.

1 Według kilku AA. turyfer nie idzie już teraz do O., w każdym razie nie powinien podczas prostratio klęczeć bezpośrednio za C., lecz po stronie Epst., by wiernym nie zasłaniać sobą widoku pięknych ceremonij.

Na Oremus łącznie z Flectamus genua i Levate podaje Missale (tamże) następującą ogólną regułę: „Flectamus genua" dicitur a Diacono, a Subdiacono vero „Levate", illo primum genuflectente, hoc primum surgente; Celebrans vero non genuflectit. Ale D. przyklęka dopiero pod koniec Flectamus genua, ponieważ w ogóle podczas przyklękania śpiewa się jak najmniej, aby nie trwać w klęczącej pozycji na jednym kolanie.

S. (zdjąwszy planeta plicata) odbiera od Crm., lekcjonarz i śpiewa epistułę jak zwykle, ale potem nie idzie do C. celem ucałowania ręki, lecz oddaje zaraz księgę (wkłada z powrotem na siebie planeta plicata) i staje znowu po prawej D.

b) Od Pasji aż do odsłonięcia krzyża.

Co do Pasji p. Niedziela Palmowa, str. 190 i n.

Do tego jeszcze następujące uwagi:

1. Na wypadek, że Pasję śpiewają trzej diakoni:

a) C. czyta dzisiaj, przed odwróceniem się do śpiewających Pasję, całą Pasję, również część ewangelijną; przed tą ostatnią odmawia, stojąc przy księdze i głęboko pochylony w stronę krzyża, Munda cor (bez Jube, Domine, bened.).

b) Po odśpiewaniu Pasji aż do części ewangelijnej, zwraca się C. do Mszału. D. idzie do kredencji (zdejmując planeta plicata i nie wkładając jej już na siebie aż po Komunii, lecz zamiast niej bierze stola latior), bierze ewangeliarz, zanosi go do O., kładąc go na mensie ołtarzowej; w międzyczasie ustawiają się S. i Ac. na środku przed O. jak zwykle przed Ewangelią. D. odmawia Munda cor. (bez Jube) na krawędzi suppedaneum, wstaje, bierze znowu ewangeliarz, schodzi na dół (bez benedykcji), przyklęka razem z S. i śpiewa na zwykłym miejscu ostatnią część Pasji w tonacji ewangelijnej, bez znaku krzyża, bez kandelabrów, bez incensu; C. stoi jak zawsze przy Ewgl., zwrócony do D., przy końcu

zamyka S. księgę i podaje ją jednemu z Ac. — D. i S. idą do O., przyklękają na środku i ustawiają się potem w prostej linii za C. [1].

2. Na wypadek, że C., D. i S. śpiewają Pasję:

a) C. idzie po Tractus (inklinując na środku) na stronę Ewgl., gdzie Crm. postawił był — jeżeli to możliwe — drugi pulpit mszalny z księgą pasyjną. Czego C. nie śpiewa, to czyta submissa voce. Por. Niedziela Palmowa, str. 191 i n.

b) D. i S. (po ewentualnym złożeniu planeta plicata) idą razem z C. na stronę Ewgl. (na środku przyklękając) i stają tam in plano (p. tamże).

c) Po odśpiewaniu Pasji aż do części ewangelijnej, idzie C. na środek O., by odmówić Munda cor, potem znowu na stronę Ewgl., czyta Ewangelię submissa voce i udaje się na stronę Epst.

d) D. (z ewangeliarzem) i S. idą w międzyczasie przed środek O., przyklękają; S. udaje się natychmiast na stronę Ewgl., aby C-owi asystować przy Ewangelii; D. kładzie, skoro C. opuścił środek, księgę na O., odmawia, klęcząc na krawędzi suppedaneum, Munda cor, bierze z powrotem księgę i staje na dole, gdzie przyłącza się do niego S., podczas gdy C. idzie na stronę Epst.; nie prosi się o benedykcję; wszystko inne jak wyżej por. 1 b.

C. śpiewając Admonitiones trzyma ręce, także przy Oremus, złożone i nie inklinuje; natomiast na Oremus przed właściwymi oracjami rozkłada i składa ręce, inklinując przed krzyżem; oracje śpiewa się z rozłożonymi rękoma w tonus ferialis:

Uwaga. W nowszych Mszałach znajdują się wszystkie Admonitiones z nutami na samym końcu Mszału, a w najnowszych przy samym Wielkim Piątku.

[1] Jeżeli ma być kazanie, należy je teraz wygłosić (Caer. Ep. i Memor. Rit.). C. idzie od strony Epst., nie inklinując przed krzyżem, bezpośrednio ad sedilia, natomiast D. i S., jak wyżej powiedziano, przyklękają w środku i idą za nim.

c) Odsłonięcie i adoracja krzyża.

Piękna i wzruszająca ceremonia odsłonięcia i adoracja krzyża jest punktem kulminacyjnym Wielkiego Piątku, należy więc ją z wielką starannością wykonać.

Pod koniec oracyj rozkładają Ac. przed O. na stosownym miejscu kobierzec dla krzyża, kładą na nim poduszkę fioletową — a na tym wzdłuż białe sukno.

Po oracjach idą C., D. i S. (ten ostatni na przedzie), nie inklinując przed krzyżem, ponieważ nie stoją na środku O., per breviorem ad sedilia. C. zdejmuje ornat (S. planeta plicata); manipularz zdejmują wszyscy trzej dopiero tuż przed adoracją krzyża (por. Memor. Rit. novum). Potem C., D. i S. idą na stronę Epst. aż do tylnego narożnika O. (Miss.), C. i (po jego lewej stronie) S. zwracają się do ludu, natomiast D. wchodzi zaraz z boku przed O., przyklęka w środku, bierze „ze czcią“ (Caer. Ep.) krzyż i zanosi go, trzymając w obu rękach w ten sposób, że zasłonięte Oblicze Zbawiciela zwrócone jest do ludu, do C. per viam longiorem (Mr.), podaje mu go, bez pocałunku, i staje po prawej stronie; jeden z Ac. staje przed nimi z otwartym Mszałem. C. odbiera „w nabożnym skupieniu“ (Caer. Ep.) krzyż, trzyma go lewą ręką, zwrócony do ludu, odkrywa prawą ręką, przy pomocy D. i S., górną część, ale tylko „parum“ (Miss.) „usque ad transversum exclusive“ (Memor. Rit.), tak, że głowa nie jest widoczna, podnosi potem krzyż obu rękoma w ten sposób, że poprzeczna belka sięga mniejwięcej do oczu, i śpiewa Ecce lignum crucis, następnie razem z D. i S.: in quo [1]. Skoro C. rozpoczął śpiew, wstają wszyscy obecni, a na Venite adoremus wszyscy klękają na oba kolana (se prosternunt; Miss.); Ac. zamyka księgę, klęka i inklinuje również; tylko C. stoi. — Po Adoremus wszyscy wstają. C., razem z D. i S., wchodzi na suppedaneum in cornu

[1] Poza tym mogą dwaj śpiewacy stanąć obok D. i S., by pomagać w śpiewie (Mr., La Varasseur).

Epistolae, odkrywa prawe ramię i głowę Chrystusa, podnosi krzyż trochę wyżej i śpiewa w tonacji wyższej Ecce....; wszystko inne jak poprzednio. Wreszcie na środku O. zdejmuje C. całkowicie zasłonę z krzyża, S. podaje ją niezwłocznie Crm.; a C. wznosi krzyż jeszcze trochę wyżej i śpiewa odpowiednio Ecco..... Po Venite adoremus pozostają wszyscy — również D. i S. — w pozycji klęczącej; C. sam (tylko w towarzystwie Crm., jeżeli zachodzi potrzeba) „zanosi krzyż, który trzyma oburącz wysoko, pełen czci i nabożeństwa", obliczem Ukrzyżowanego zwrócony do ludu, idąc od strony Ewgl., po ostatnim Venite adoremus (nie podczas niego) na miejsce przygotowane, tam klęka i kładzie krzyż na poduszce, wstaje i przyklęka. Równocześnie z C. wstają wszyscy inni i stoją; D. i S. zaś przyklękają również na suppedaneum, gdy C. na dole przed krzyżem przyklęka, i udają się ad sedilia w ten sposób, że po drodze biorą między siebie C. Wszyscy trzej zdejmują, stojąc przed sedilia, manipularz, siadają, potem zdejmują obuwie (rubryka nie przepisuje tego dla D. i S., ale taki jest zwyczaj).

Uwaga. Jest rzeczą wskazaną i godną polecenia, by w tym dniu podczas funkcyj mieć na nogach odpowiednie sandały domowe (por. Caer. Ep.: „C. deponit calceos seu crepidas").

Teraz udaje się C. sam z głową nie nakrytą i rękoma złożonymi na adorację krzyża, klęka zaraz — nie przyklękając przed adoracją na jedno kolano (Miss., Caer. Ep.) — „na oba kolana trzy razy w odpowiednich odstępach" (Caer. Ep.), mówiąc przy tym za każdym razem z głową pochyloną ewentualnie tę modlitwę: „Adoramus te, Christe, et benedicimus tibi, quia per s. crucem tuam redemisti mundum (AA.); trzeci raz adoruje, klęcząc tuż przed krzyżem; po czym całuje Ukrzyżowanego (i to najlepiej tylko stopy), wstaje, przyklęka zwyczajnie (d 3855[10]) i idzie ad sedilia, wkładając tam z powrotem obuwie, manipularz i ornat, siadając i nakrywając głowę. Gdy C. idzie na adorację krzyża, chór rozpoczyna improperia. D. i S. idą albo zaraz po C. adorować krzyż albo dopiero, gdy C. od adoracji wrócił ad sedilia. W tym ostatnim wypadku stoją, gdy C. adoruje, przy sedilia (oczywiście bez bir.). Idą do adorowania obok siebie, podczas klękania przestrzegają tych samych odstępów czasu co C. itd. — D. całuje wpierw stopy Ukrzyżowanego, ale podnosi się dopiero razem z S., obaj równocześnie przyklękają, idą ad sedilia, wkładają z powrotem obuwie i manipularz (S. także planeta plicata), siadają, nakrywają głowę i odmawiają potem półgłosem na przemian z C., jak to pięknie zaznaczone jest w nowym Missale i Memor. Rit., improperia z Mszału, który trzymać im może Ac., albo w całości albo część, zależnie od trwania adoracji.

d) Porządek podczas adoracji Krzyża świętego.

1. Tylko Episcopus loci idzie do adoracji przed C. (Caer. Ep. i Decr. S. R. C.).

2. Obcy biskup idzie bezpośrednio za C. W tym wypadku pozostaje C. po adoracji przy sedilia w pozycji stojącej, aż do chwili, gdy biskup ukończy adorację.

3. Wszyscy posuwają się parami w równych odstępach. Jeżeli w końcu pozostaje tylko jeden, przyłącza się do ostatniej pary (Mr.).

4. W razie wielkiego uczestnictwa wiernych może kapłan, ubrany w komżę i czarną stułę, położyć na stosownym miejscu jeszcze jeden albo więcej krzyżów; jeden Ac. winien obok klęczeć ob reverentiam s. crucis et ob ordinem (Mr.). W niektórych miejscowościach (por. np. Cerem. of the United States) podaje jeden albo dwóch kapłanów w komży i czarnej stule przy balustradzie wiernym krzyż do ucałowania (posługując się białą chustą do wycierania miejsca całowanego).

Po odsłonięciu krzyża św. odsłania jeden z Ac. krzyż procesjonalny, a zakrystian inne krzyże (nie

zaś obrazy) na bocznych ołtarzach. S. = krucyfer ubiera się w czasie adoracji i przychodzi pod koniec jej do chóru.

Pod koniec adoracji zapala się świece na O. i na kredencji (Caer. Ep.). Obydwaj Ac. rozwijają, podczas gdy Crm. unosi pulpit mszalny, podwinięty poprzednio obrus ołtarzowy tak, że teraz zwiesza się cokolwiek również na przodzie. Potem D. zdejmuje bir., wstaje, idzie do kredencji, bierze bursę i puryfikaterz i zanosi je, jak zwykle, a więc z rewerencją ku C., do O., wchodzi (jeżeli krzyż leży na stopniach O., a latere) na górę, przyklęka tam przed krzyżem, obraca się potem ku środkowi O., rozkłada korporał, kładąc obok niego puryfikaterz; równocześnie Crm. przenosi Mszał, przyklękając przed krzyżem, na stronę Ewgl. i stawia go obok korporału; następnie D. i Crm. robią razem genufleksję w kierunku krzyża i wracają a latere na swoje miejsca. S. wstał jednocześnie z D. i razem z nim stoi jak przy Credo podczas sumy. Teraz siadają, jak poprzednio. — Crm. zanosi także naczynie ablucyjne na O.

Po zakończeniu adoracji D. znowu wstaje, a razem z nim S., który jednakże pozostaje przy sedilia; D. idzie do krzyża (jeżeli potrzeba, w towarzystwie Crm.), przyklęka, klęka na oba kolana, bierze krzyż i zanosi go „z wielką czcią“ (Miss. i Caer. Ep.) na O., oblicze Ukrzyżowanego zwrócone do O. (AA.) [1]; tu ustawia go w pośrodku, przyklęka i wraca krótszą drogą do C. — Skoro D. uklęknął i wziął krzyż, wstaje także C. i klęczy razem z wszystkimi aż do chwili, gdy D. ustawił krzyż na O. (Caer. Ep.) Ac. usuwają teraz poduszki i kobierzec (nie wtedy już, gdy D. zanosi krzyż do O.). Jeżeli położono krzyże w innych jeszcze miejscach, usuwają je po adoracji kapłani, ubrani w komżę i czarną stułę.

[1] Jeżeli jednak krzyż był położony tylko przy stopniach O., niesie go raczej tak, jak go był uchwycił, tzn. zwrócony do siebie.

e) Procesja.

Teraz C. w towarzystwie D. i S., idzie przed O., za nimi ustawia się krucyfer z dwoma A., niosącymi kandelabry. Wszyscy (z wyjątkiem krucyferów i obu Ac.) przyklękają przed krzyżem (przy czym C., D. i S. zdejmują bir.) i rozpoczyna się procesja: na przodzie idzie Krucyfer, między dwoma Ac., za nimi kler, na końcu, jeden za drugim, S., D. i C., wszyscy trzej w bir.

Uwaga. Incensu nie nakłada się, według Miss. i nowego Memoriale Rituum.

Do sacellum idzie się per viam breviorem. Tutaj Krucyfer zatrzymuje się przy wejściu, jak najdalej od ołtarza — obaj Ac. obok niego —, wszyscy inni klękają na oba kolana, ci, którzy przybyli jako ostatni, najbliżej O. — C., D. i S. zdejmują bir., wchodząc do kaplicy (Crm. musi o tym pamiętać, by birety zaniesiono z powrotem do Wielkiego Ołtarza), robią prostratio in plano, klękają na pierwszym stopniu i modlą się przez chwilkę. (Caer. Ep.). Tymczasem zapala się świece procesyjne; D. wstępuje na suppedaneum, przyklęka, otwiera tabernakulum, nie wyjmując SS., znowu przyklęka i idzie do C. Teraz wkłada się incens do obu kadzielnic i okadza jedną z nich SS. Następnie wkłada Crm. welon naramienny na C., wszyscy trzej wchodzą po stopniach, C. i S. tylko przed najwyższy stopień, klękając na nim, D. zaś przed sam O., gdzie cokolwiek z boku przyklęka, wyjmuje kielich z SS. z tabernakulum, ujmując go prawą ręką infra cuppam, lewą zaś infra pedem — „podaje go z wielką czcią C-owi jeszcze klęczącemu“ (Caer. Ep.), okrywając końcami welonu kielich i ręce jego; C. ujmuje kielich obu rękoma przez welon naramienny, najlepiej lewą ręką trzon kielicha, a prawą kładzie na wierzchu, wstaje potem, czekając chwilkę, aż D. przyklęknie przed SS. i zwraca się do ludu. Jednocześnie D. i S. zamieniają miejsca, D. staje po prawej, S. po lewej ręce C. — Skoro tylko C. zwrócił się do ludu, wszyscy w chórze (za wyjątkiem krucy-

ferów i obu Ac.) robią prostratio, po czym śpiewacy rozpoczynają hymn Vexilla regis, który C. półgłosem odmawia.

Procesja do Wielkiego Ołtarza posuwa się per longiorem (według nowego Memor. Rit., obowiązującego przede wszystkim w mniejszych kościołach, per breviorem): na przodzie krucyfer z obu Ac., za nimi postępują śpiewacy, kler, kandelabrzyści (ośmiu do dziesięciu według Caer. Ep.), dwaj turyferzy, C. między D. i S. pod baldachimem poza sacellum.

Przybywszy do O., krucyfer stawia krzyż procesyjny znowu obok kredencji i idzie do zakrystii; Ac., idą do kredencji, odstawiają kandelabry i klękają; tak samo klękają wszyscy po prawej i lewej stronie, klęcząc, cokolwiek zwróceni do O., z palącymi się świecami w ręku aż do chwili, gdy C. przy końcu Missa praesanctificatorum spożyje wino z partykułą świętą; potem gasi się świece, wszyscy wstają i stoją aż do końca (Memor. Rit.). Gdy C. przybywa do O., klęka przed nim D. in plano, odsuwa końce welonu i odbiera, klęcząc przed stopniami O. i pochylając się, kielich z Najśw. Sakramentem z rąk stojącego C., wstaje niezwłocznie i czeka, aż C. przyklęknie; następnie stawia SS. „z wielką czcią“ na O., odwiązuje bez przyklękania taśmę, układa welum nad kielichem (zupełnie jak na początku Mszy), przyklęka i idzie do C., który w międzyczasie zdjął welon naramienny. Teraz wkłada C., bez benedykcji, incens do kadzielnicy, przy czym stoi również S., jak zwykle; podczas gdy C. incensuje, D. i S. trzymają ornat. Jeden turyfer może teraz odejść, drugi pozostaje.

f) Missa praesanctificatorum.

C. wchodzi razem z D. i S. na suppedaneum; tu wszyscy trzej przyklękają; potem S. przechodzi zaraz na prawą stronę D., przyklękając tu ponownie (według reguły ogólnej).

a) „Ofiarowanie“. Ac. przynoszą wino i wodę; D. zdejmuje welum kielichowe (które Crm. zanosi do kredencji), następnie patenę i palkę, podaje pierwszą obu rękoma, (Mer.) C-owi; tenże bierze kielich, zsuwa z niego Hostię św. na patenę i stawia kielich na korporale, odrobinę ku stronie Epst.; gdyby miał dotknąć się Hostii św., abluuje natychmiast palce w naczyniu przygotowanym. D. podaje C-owi patenę; tenże bierze ją obu rękoma, kładzie patenę Hostię św. bez znaku krzyża na przednią część korporału, patenę zaś, ponieważ nie jest purgowana, po prawej stronie na korporał. D. bierze kielich i nie odstawiając go ani puryfikując, wlewa doń wino, a S. wodę (bez benedykcji i bez modlitwy); gdy S. odstawił ampułki, przyklęka, idzie na lewą stronę C., przyklękając tu znowu. D. podaje kielich (nie ekstergując go ani całując) C-owi, który go natychmiast stawia na korporale; D. nakrywa kielich palką.

b) Incensacja. Teraz nakłada się incens (bez genufleksji, bez pocałunku i benedykcji), przy czym wychodzi się cokolwiek ze środka. Incensacja sama odbywa się według Miss. Caer. Ep. i d 2003 w sposób następujący: wpierw genufleksja, następnie incensuje C. oblata zupełnie jak zwykle, dlatego odmawia też Incensum istud etc.; potem znowu przyklęka, incensuje stojąc, jak zwykle, krzyż, przyklęka, incensuje O., modląc się przy tym, jak podczas sumy: Dirigatur, Domine etc. i przyklękając, ilekroć przechodzi przed Najśw. Sakramentem; potem oddaje kadzielnicę, mówiąc Accendat, ale sam nie bywa okadzany, ani też nikt inny; D. oddaje zaraz kadzielnicę turyferowi. Również nie okadza się powtórnie i osobno SS. po Incensatio oblatorum (bo to jest właśnie incens. SS. Sacramenti).

Po oddaniu kadzielnicy idzie C. na stronę Epst. in planum do umycia rąk, przy czym zwraca się (nie stojąc jednakże plecami do SS.) do ludu (Caer. Ep.); D. i S. zachowują się przy tym jak podczas

uroczystej Mszy żałobnej (p. str. 157); C. nie odmawia żadnej modlitwy (nihil dicens, Caer. Ep.).

Teraz wraca C. na środek, D. za nim na swój stopień, S. in planum; wszyscy trzej przyklękają w środku, C. odmawia, mediocriter inclinatus i trzymając ręce złożone na O., submissa, sed intellegibili voce (Caer. Ep.) modlitwę: In spiritu humilitatis. Potem całuje O., przyklęka, mówi Orate fratres, resztę po cichu — obracając się ku ludowi jak we Mszy coram SS°; nie odmawia się Suscipiat.

c) Podniesienie. D. stoi teraz przy Mszale aż do chwili, gdy C. rozpoczyna Pater noster, potem przyklęka i staje za C. Ten śpiewa iunctis manibus: Oremus: praeceptis salut. etc., następnie extensis manibus (Memor. Rit.) Pater noster, jak podano w Mszale i odpowiada po cichu Amen; potem znowu głośno i in tono recto: „Libera nos, quaesumus“ (jeszcze extensis manibus; tamże), nie robiąc znaku krzyża patenę. Chór odpowiada Amen. Pod koniec tej modlitwy D. i S. klękają razem na najwyższym stopniu. C. przyklęka, kładzie patenę pod Hostię św., ujmuje lewą ręką patenę, prawą Hostię św. i podnosi ją (nad korporałem) tylko prawą ręką ponad wysokość głowy, podczas gdy lewa ręka z patenę spoczywa na O. (Caer. Ep.). Podczas tego podniesienia nie trzymają D. i S. ornatu, również nie incensuje się, można dać znak klekotką.

Skoro C. opuścił Hostię św., wstają D. i S. i podchodzą, nie przyklękając, do C., stając obok niego; D. odkrywa kielich, C. łamie, nie przyklęknąwszy ponownie po podniesieniu, nad kielichem Hostię św. na trzy części, z których jedną spuszcza do kielicha, jak zwykle, ale bez znaku krzyża i bez modlitwy (Caer. Ep.); D. nakrywa znowu kielich, wszyscy trzej przyklękają; Agnus Dei i Pax opuszcza się (C. trzyma teraz palce wielki i wskazujący złączone jak po konsekracji).

d) Komunia. C. odmawia teraz po cichu modlitwę Perceptio corporis, D. i S. zamieniają miejsca i przyklękają potem razem z C.; tenże mówi „z najgłębszą pokorą i czcią“ (Caer. Ep. i Miss.): Panem caelest., Domine non sum dignus etc., wszystko jak w zwykłej Mszy. Następnie S. odkrywa kielich, wszyscy razem przyklękają; C. zbiera partykułki, jak zwykle i spuszcza je do kielicha. Potem kładzie — według Memor. Rit. tamże — patenę na O., chwyta obu rękoma (lewą możliwie przy podstawie) kielich i spożywa bez modlitwy i bez znaku krzyża partykułki Hostii św. razem z winem. Następnie S. polewa winem i wodą palce C., który nie mówiąc Corpus tuum, ociera je, spożywa ablucję i mówi potem — i to jest ostatnia modlitwa — Quod ore sumpsimus, przy pochyleniu średnim, z rękoma złożonymi przed piersią i cichym głosem.

Następnie D. zamyka Mszał i stawia go niezupełnie na środku O. (jeden z Ac. usuwa go z O.), idzie potem, przyklęknąwszy albo wprost na stronę Epst., a S. z palką równocześnie na stronę Ewgl., aby tu nakryć kielich jak zwykle; albo, jeżeli D. na początku Missa praesanctificatorum, miał na sobie planeta plicata, idzie on do kredencji, zdejmuje stola latior, wkłada na siebie planeta plicata, i idzie na prawą stronę C.; S. zanosi nakryty kielich do kredencji, wraca do środka, przyklęka i staje po lewej C., który w międzyczasie czekał spokojnie ze złożonymi rękoma. Następnie schodzą C., D. i S. z O., przyklękając na dole razem przed krzyżem, wkładają bir. i idą do zakrystii. Sześć świec pali się nadal, ponieważ za chwilę odmawiać się będą nieszpory (jak w Wielki Czwartek). Po nabożeństwie obnaża się z powrotem O., czyni to zakrystian).

B. Ryt Wielkopiątkowy bez lewitów.

a) Od początku aż do odsłonięcia krzyża.

1. C. klęka, po głębokim pochyleniu ciała in plano i kładzie się na stopniach O.

2. C. recytuje oracje i lekcje, jak podaje Missale; na Flectamus genua przyklęka, a ministrant odpowiada Levate; do oracyj podnosi po Flect. genua ręce i rozkłada je, nie złożywszy ich poprzednio. P. wyżej str. 210. — Pasję czyta dzisiaj według Memor. Rit., całą po stronie Epst., również ostatnią jej część, przed którą odmawia Munda cor (bez Jube itd.) tamże; jeżeli zaś ostatnią część chce śpiewać, to czyni to po stronie Ewgl., odmówiwszy przedtem Munda cor na środku O.

3. Ewentualne kazanie należy wygłosić po Pasji przed oracjami.

4. Admonitiones i orationes śpiewa wzgl. recytuje według wskazań na str. 210.

b) Odsłonięcie krzyża i procesja.

1. Pod koniec oracyj rozkładają Ac. kobierzec dla krzyża, jak wyżej str. 211.

2. C. idzie per breviorem, bez rewerencji, do kredencji albo do sedilia i zdejmuje (tylko) ornat; potem idzie per longiorem na środek O., bierze tu, po głębokim pochyleniu głowy, krzyż (jak wyżej D.) schodzi i staje na dole po stronie Epst., twarzą zwrócony do ludu; później następuje odsłonięcie krzyża, zgodnie z rytem uroczystym; Ecce lignum crucis może C. recytować albo też śpiewać; następnie z Ac. lub sam: in quo salus.... Po złożeniu krzyża na kobiercu wraca C. na stronę Epst. do sedile, zdejmuje manipularz, obuwie i idzie adorować krzyż. Po adoracji C. wkłada znowu obuwie i manipularz (nie ornat) i recytuje, możliwie razem z Ac., nie sam — (w czasie, gdy lud adoruje), improperia, siedząc z nakrytą głową. Pod koniec adoracji przenosi się Mszał na stronę Ewgl., bursę

i korporał na O., po czym C. zanosi krzyż do O.; następnie wkłada znowu przy kredencji po stronie Epst. czarny ornat, mając go na sobie podczas procesji.

3. Procesja, jak wczoraj, tylko tam i z powrotem per breviorem (Memor. Rit. tamże); hymn Vexilla regis albo recytuje się albo śpiewa.

c) Missa praesanctificatorum

jak wyżej, z tą tylko różnicą, że C. przed elevatio S. Hostiae, zaraz po genuflekcji, odkrywa kielich, potem wsuwa patenę pod Hostię i następnie ją pokazuje ludowi.

d) Przeniesienie pyxis,

jeżeli znajdowała się w małym tabernakulum, do ołtarza więcej oddalonego albo do zakrystii (por. wyżej str. 203 i n.). [1]

VIII. Wielka Sobota.

Uwaga wstępna.

Aby zrozumieć liturgię wielkosobotnią, trzeba sobie uprzytomnić, że pierwotnie obchodzono w Wielką Sobotę wigilię wielkanocną i dlatego całe nabożeństwo odprawiało się w późnej godzinie wieczornej.

---

[1] U nas w Polsce, po Missa praesanctificatorum i po odmówieniu nieszporów przenosi się Najśw. Sakrament w monstrancji do przygotowanego Grobu Pańskiego, C., po nałożeniu kadzidła, wstąpiwszy na stopnie O. i klęknąwszy na krawędzi suppedaneum, okadza Najśw. Sakrament, następnie okryty welonem wstępuje na podnóżek O., klęka i z monstrancją w ręku zwraca się do ludu i zaintonowawszy responsorium „Reccssit...“ lub odpowiednią pieśń polską postępuje za procesją do Grobu. — Tutaj wstępuje na stopnie, stawia monstrancję na tronie, klęka, zstępuje ze stopni i klęka na oba kolana na najniższym stopniu, nakłada incens, okadza Najśw. Sakrament i adoruje przez chwilę w milczeniu. — Następnie, wróciwszy do W. Ołtarza, wyjmuje puszkę z komunikantami z tabernakulum i przenosi ją również do Grobu, zamyka ją albo w przygotowanej ad hoc szafie, albo w tabernakulum; po czym klęka na najniższym stopniu, adoruje N. S., wkłada biret na głowę i wraca do zakrystii (p. ks. Biskup Nowowiejski, Ceremoniał Parafialny nr 780).

Jako dzień nie ma Wielka Sobota — dzień spoczywania Pana w grobie — żadnej Mszy, i chociaż obecnie nabożeństwo odprawia się rano, to jednak nie wolno po nim odprawić żadnej Mszy prywatnej, nawet wtedy nie, gdy na ten dzień przypada Święto Zwiastowania N. M. P., które w tym wypadku razem z jego obchodem zewnętrznym przenosi się na poniedziałek po Białej Niedzieli, non obstante quacumque consuetudine in contrarium (d 1822 i 2616[3]; Uroczystość ta według CIC can. 1247, § 1 nie jest już Świętem nakazanym).

Nabożeństwo nocne ma podwójny przedmiot obchodu: radosną pamiątkę chwalebnego Zmartwychwstania Pańskiego i chrzest katechumenów (duchowe zmartwychwstanie do nowego życia w Chrystusie); por. oracje Mszalną: hanc sacratissimam noctem gloria dominicae resurrectionis illustras — nova familiae tuae progenies.

Stąd wzięła się pełna symboliki liturgia: święcenie ognia — Chrystus kamieniem węgielnym, źródłem wszelkiego światła; święcenie i hymn pochwalny Paschała wielkanocnego, który jest symbolem z grobu do nowego życia powstającego świętego Ciała Pańskiego, prawdziwy słup ognisty (columna), prowadzący przez chrzest z niewoli szatana do królestwa Bożego; dwanaście proroctw, zawierających wielkie dzieła Boże, dokonane dla ludzkości przedchrystusowej, niejako tyleż obwieszczeń dzieła nad wszystkie dzieła Boże w Chrystusie; uroczyste święcenie wody chrzcielnej, mającej moc życiodajną z Ducha Św.; Litania do Wszystkich Świętych, starodawna i poważna modlitwa procesyjna; Msza św., której prostota przypomina czasy pierwotne, a której modlitwy same wskazują na nabożeństwo nocne.

A. Uroczysty ryt z asystą.

§ 1. Przygotowania.

1. W kościele. a) Wielki Ołtarz: sześć białych świec (zapala się dopiero przed Mszą św.), krzyż odsłonięty, ale obrazy jeszcze nakryte; trzy obrusy ołtarzowe, jak zwykle; kobierzec; nie ma jeszcze kanonów ołtarzowych, Mszał otworzony, żadne albo fioletowe nakrycie pulpitu mszalnego.

b) Obok, regulariter in latere Evangelii vel alibi pro situ loci (Caer. Ep.): kandelaber z paschałem [1] (który może być odpowiednio pomalowany, np. znak krzyża w miejscach pięciu otworów, z wizerunkiem Zmartwychwstałego itd.), obok niego możliwie stołek, by ułatwić wkładanie bryłek kadzidła, w pobliżu piedestał dla arundo; w miejscu, gdzie śpiewa się Ewangelię, pulpit do Exsultet, „nakryty białym jedwabiem albo złototkanym suknem“ (Caer. Ep.), albo, jak mówi Memor. Rit., „bogato udekorowany“; dlatego winno nakrycie na przodzie nisko się zwieszać; ale księga do Exsultet nie powinna jeszcze na nim leżeć; drugi, nie nakryty pulpit do czytania proroctw.

Również inne ołtarze ubiera się (Miss. i Caer. Ep.), albo wczesnym rankiem albo wieczorem dnia poprzedniego po nabożeństwie; lecz Caer. Ep. nie mówi „odświętnie“, tylko: in reliquis (poza tym, co powiedziano powyżej o paschale i pulpicie do Exsultet) ornatur ecclesia, altare, abacus et chorus prout in Dominicis Adventus et Quadrages. (II, c. 27, n. 2.).

Kredencja jest biało nakryta, jak zwykle; na niej wszystko do Mszy potrzebne, kanony ołtarzowe,

[1] Zasadniczo nie jest konieczne, by go każdego roku odnawiano; tylko w tym wypadku, gdy pozostała część nie starczyłaby na cały okres wielkanocny, winien być odnowiony wzgl. uzupełniony (d 3895[1]). Benedictio cerei przez D. jest raczej praeconium. Poświęcenie bryłek wzgl. kawałków kadzidła, przygotowanych do wkładania w otwory świecy, niektórzy uważają jako właściwe poświęcenie świecy wielkanocnej; por. Ephem. liturg. 1902, 411 i Kirchenlexikon IX[2] 1134, Artykuł „Osterviglie“. Dlatego należy bryłki te za każdym razem na nowo poświęcać. — Knot świecy wielkanocnej należy wpierw zwilżyć naftą albo mieszanką terpentyny i wosku, by D. bez przeszkód mógł ją zapalić. Tak samo winien Ac., zanim zapali wieczną lampę, wiedzieć, jak to zrobić. — Podczas których nabożeństw zapala się świecę wielkanocną, p. str. 234, uwaga 2.

księga do Exsultet; w pobliżu trzy poduszki (do Litanii). — Ornat fioletowy i manipularz dla C. jako też manipularze dla D. i S., kładzie się najlepiej na sedilia. Lichtarze dla Ac. tylko wtedy znajdują się na kredencji, gdy odbywa się święcenie wody chrzcielnej, w przeciwnym razie w zakrystii.

2. W atrium kościoła (foris ecclesiam — Miss.: in sacristia vel in alio loco decenti et consueto — Caer. Ep.) panewka do ognia; ale ognia nie krzesze dopiero kapłan, lecz zakrystian przed nabożeństwem za pomocą krzemienia; w pobliżu obcęgi, którymi wkłada się węgle do kadzielnicy; dalej, możliwie oparta o stół, arundo, z potrójną świecą, która według starego zwyczaju ma być świecą rozchodzącą się w trzy ramiona. Arundo może być upiększona kwiatami. Obok zapałka i mała świeczka (albo też mała latarnia, aby światło nie wygasło w drodze do kościoła). Na białonakrytym stole leżą: biała stuła, dalmatyka i manipularz dla D.; również pulpit z Mszałem, otwartym na stronicy do święcenia ognia.

3. W zakrystii: białe paramenty do Mszy; dalej krzyż procesyjny, kadzielnica, woda święcona i kropidło; pięć bryłek na ozdobnym talerzu (p. str. 225, uwaga). Bryłki muszą być, aby mogły być ważnie poświęcone, jak to zresztą wyraźnie zaznacza tekst formuły święcenia, z kadzidła, a nie, jak czasem bywa, z wosku; wskazane jest, by były trochę ozdobione, np. złocone.

Następnie humerał, alba, stuła fioletowa, pluviale dla C. (gdy nie ma pluviale, idzie C. w stule, w każdym razie bez ornatu); fioletowa stuła (nie manipularz) dla D.; dla S. tylko alba i cingulum, dla D. i S. w każdym razie planeta plicata, którą dzisiaj noszą:

D.: 1. od początku aż po święceniu ognia, kiedy to wkłada na siebie paramenty białe;

2. po Exsultet aż przed Litanią;

S.: od początku aż przed Litanią.

4. Przygotowania do święcenia wody chrzcielnej: chrzcielnica musi być dobrze wyczyszczona i świeżo napełniona; obok jedno albo więcej naczyń, do których wlewa się wodę święconą dla ludu. Jeżeli potrzebna jest większa ilość wody, napełnia się nią nie chrzcielnicę, lecz większe naczynie i czerpie z niego wodę do chrzcielnicy przed wlaniem doń świętych olejów. Obok w miejscu stosownym biało nakryta kredencja, na której znajdują się dzban do wody, misa, okruchy chleba, ręcznik do wycierania rąk dla C.; chrisma i oleum catech.; Mszał otwarty do święcenia; chusta do obcierania brzegu chrzcielnicy, chusta cienka do obtarcia paschału; również komża i fioletowa stuła dla kapłana, który odprawia aspersio; próżne naczynie i kropidło.

§ 2. Ryt.

D. podaje i odbiera dzisiaj wszystko, a więc: kadzielnicę, kropidło, bir. itd., z pocałunkiem.

a) Święcenie ognia. Idzie się w porządku następującym: Najpierw trzej Ac., jeden z wodą święconą, drugi z kadzielnicą i czołenkiem, trzeci z bryłkami kadzidła; wszyscy trzej obok siebie.[1]

Następnie S. z krzyżem, w albie i bez manipularza, sam (gdyż nie ma krucyferów), potem kler, na końcu C.; po jego lewej ręce D. w albie i stule, bez manipularza, nie podtrzymuje też pluviale; obaj z bir. na głowie (bir. S-a przynosi się do sedilia przy O.).

Przed krzyżem Wielkiego Ołtarza wszyscy zatrzymują się i przyklękają przed nim wszyscy razem, z wyjątkiem S., który nie robi żadnej rewerencji, i C., który (ponieważ dicta N.o'n-a), zdejmując bir., pochyla tylko głęboko głowę.

W samym atrium S. staje z krzyżem w ten sposób, najlepiej przy drzwiach, że krzyż zwrócony

[1] Taki jest zwyczaj przyjęty. Według Memor. Rit. talerz z ziarnami kadzidła, kadzielnica i czołenko, naczynie z wodą święconą zanosi się już przed nabożeństwem do atrium kościoła. W tym wypadku trzej Ac. idą do święcenia ognia ze złożonymi rękoma.

jest do C. — Tenże staje przy księdze naprzeciw krzyża. C. i D. (w tej chwili po jego prawej ręce) zdejmują bir., a D. podaje oba bir. Crm-owi albo jednemu z Ac. — Crm. staje po lewej C., Ac. po prawej D. — C. „błogosławi nowy ogień i pięć bryłek kadzidła, modlitwy benedykcyjne odmawiając, a nie śpiewając“ (Caer. Ep. II, c. 28, n. 1); D. odpowiada. Przy oracji Veniat quaes., mówionej bez Oremus, wysuwa się naprzód Ac. z bryłkami kadzidła. W międzyczasie turyfer bierze węgle z poświęconego ognia i wkłada je do kadzielnicy. Po oracji Veniat quaes. nakłada C. incens (D.: Bened., Pater rev.; C.: Ab illo ben. etc., kreśląc znak krzyża). Potem C. pokrapia bryłki i ogień wodą święconą, albo jedno i drugie razem trzykrotnie albo każde z osobna bez Miserere, Gloria Patri, i okadza je w ten sam sposób. — D. odchodzi od C., uczyniwszy rewerencję, zdejmuje stułę fioletową i wkłada biały manipularz, białą stułę i dalmatykę. Po czym nakłada się znowu, zupełnie jak poprzednio, incens (na procesję i do Exsultet). D. chwyta oburącz arundo, a jeden z Ac. zapala zapaloną przy ogniu zapałką świecę (albo małą latarnię), gdyż ogniem poświęconym ma się później zapalić w kościele świece poprzednio zgaszone. (Miss.). Zakrystian przynosi do O.[1] fioletową stułę i bir. D.

b) W drodze do O. idzie na przodzie turyfer, po jego prawej stronie Ac. z bryłkami kadzidła (Caer. Ep.), za nimi S. z krzyżem, potem D., a obok niego Ac. ze świecą, w końcu C., który sam jeden tylko ma bir. na głowie, obok C. Crm. — Skoro C. wszedł do kościoła, przystaje D., nachyla arundo, by za-

1 Niektórzy twierdzą, że S. winien teraz włożyć manipularz (powołując się na Caer. Ep. II, c. 28, n. 1). Ale ponieważ w poprzednio c. 27, n. 12 wyraźnie jest powiedziane, że manipularz wkłada dopiero razem z C., tzn. przed proroctwami, Mer. twierdzi: aut error irrepsit aut utrumque fieri potest; jednakże słusznie uważa za stosowniejsze, iż S. teraz jeszcze manipularza nie ma na sobie, ponieważ w tej chwili jest jeszcze krucyferem, a C. również nie ma jeszcze manipularza.

palono jedną świecę, klęka potem na oba kolana (albo tylko na jedno kolano) i śpiewa Lumen Christi; razem z nim i w ten sam sposób klękają wszyscy inni, również C. (por. Caer. Ep. II, c. 27, n. 7: „omnes et Episc. gen.“), zdejmując oczywiście przy tym bir.; tylko S. z krzyżem stoi. Wszyscy podnoszą się znowu niezwłocznie, a więc przed „Deo gratias“ (Caer. Ep.). „W środku kościoła“ poraz drugi Lumen Christi; „przed ołtarzem“ poraz trzeci (Miss.), każdorazowo w wyższej tonacji. Ac. gasi świecę, a D. podaje mu arundo. Teraz ustawiają się przed O. w następującym porządku: turyfer i po jego prawej stronie S. z krzyżem przed ołtarzem, cokolwiek bokiem ku stronie Ewgl.; w tym samym porządku po stronie Epst. Ac. z arundo, po jego prawej Ac. z bryłkami kadzidła; w środku C. mając D. po prawej ręce. D. odbiera od C. bir. i podaje go Crm. C. robi pokłon przed krzyżem (wszyscy inni przyklękają, za wyjątkiem S. i Ac. z arundo), wchodzi na suppedaneum, całuje O. i staje in cornu epistolae (Miss.), zwrócony do O. Nie nakłada się już incensu. D. idzie po księgę (albo odbiera) do Exsultet, przyklęka w środku i klęka (nie odmawiając Munda cor) tamże bezpośrednio na najwyższym stopniu, zwrócony ku C. (Mer. i i.), mówi Jube domne..., C.: Dominus sit in corde tuo et in labiis tuis, ut digne et competenter annunties suum Paschale praeconium. In nomine Patris et Filii, † et Spiritus Sancti. Amen, błogosławi, ale nie podając ręki do ucałowania (Caer. Ep.). D. wstaje, schodzi, zwracając się w lewo, na prawą stronę S. przed stopnie O.; wszyscy razem przyklękają, z wyjątkiem S. z krzyżem i Ac. z arundo, i idą w następującym porządku do pulpitu na Exsultet: na przodzie turyfer, po jego lewej Ac. z bryłkami, następnie S. z krzyżem, po jego lewej Ac. z arundo, potem D. z księgą (Crm. w pobliżu niego).

c) Ustawienie się do Exsultet: w środku przed ozdobionym pulpitem D.; po jego prawej S. z krzyżem (zwróconym ku C.) i turyfer; po lewej najpierw Ac. z arundo, potem Ac. z bryłkami kadzidła; wszyscy vertentes facies prout ipse Diaconus (Caer. Ep. II, c. 27, n. 10). — Kler i lud wstają, jak do Ewangelii, C. zwraca się ku D., skoro tenże rozpoczyna śpiew.

Uwaga. Podany tu sposób ustawiania się odpowiada rubrykom i d 4057[2]. Że S. trzyma krzyż, zwrócony do C., a więc inaczej jak sam stoi, jest wprawdzie odstąpieniem od ogólnej reguły, ale właśnie dlatego wyraźnie zaznaczone w Caer. Ep. (S. cum cruce versa ad Episcopum). Podobnie krzyż na paschale (tzn. otwory dla bryłek)ma być wpierw, tzn. aż po Exsultet, zwrócony do C., potem dopiero do ludu (d 4198[7]).

d) Samo Exsultet. Po złożeniu księgi na pulpicie i otworzeniu jej, okadza D. tekst święty, jak przy Ewangelii, i zaczyna śpiewać Exsultet. Turyfer zanosi kadzielnicę do zakrystii i staje potem obok S.

Po Curvat Imperia idzie D. razem z Ac., niosącym bryłki kadzidła i w towarzystwie Crm. do paschału i wkłada bryłki w otwory w porządku, podanym w Mszale. Ac. stawia próżny talerz na kredencji i bierze małą, cienką świecę.

Po Rutilans ignis accendit idzie D. z Ac., trzymającym arundo, do paschału i zapala go bezpośrednio jedną z trzech świec, albo za pomocą małej świecy. (Memor. Rit.). Potem Ac. stawia arundo na przygotowanej obok paschału podstawie, gdzie pozostaje ona, paląc się, aż do końca Mszy (d 2873[5]), i staje znowu obok D. — Przy apis mater eduxit robi D. przerwę aż do chwili, gdy jeden z Ac. zapali wieczną lampę; resztę świec zapala zakrystian.

W dalszym ciągu praeconium wymienia się imię papieża i biskupa (czynią to także zakonnicy); cały tekst od Respice aż do Per eumdem opuszcza się, według d 3103[3].

Na końcu zamyka D. księgę; S. podaje krzyż jednemu z Ac., D. i S. idą do O. i, przyklęknąwszy na stopniu, udają się ad sedilia. Równocześnie z nimi idzie C. ze swego miejsca, nie robiąc rewerencji przed krzyżem, ad sedilia. Tu zmieniają paramenty: S. wkłada fioletowy manipularz; D. fioletowy manipularz, stułę, (planeta plic.); C. otrzymuje, zamiast pluviale, fioletowy manipularz i ornat (pluviale zanosi się, jeżeli niema święcenia wody chrzcielnej, do zakrystii), na środek chóru stawia się pulpit z księgą do proroctw. Jeden z Ac. albo Crm. obraca paschał do ludu.

e) Czytanie proroctw. C., D. i S. idą a latere do O. (bez rewerencji) i ustawiają się, jak zwykle do Introitu; przy końcu każdego proroctwa (wzgl. pod koniec Tractus) zmieniają D. i S. pozycję na pozycję oracyjną, po czym znowu jak do Introitu. C. kładzie podczas czytania proroctw ręce na Mszał (bez Deo gratias). Podczas oracyj składa i rozkłada ręce, jak zwykle. Flectamus genua etc. jak powyżej (Wielki Piątek str. 209). Jeżeli proroctwa odśpiewuje się na przodzie, w chórze, Crm. wzywa pierwszego kantora pochyleniem głowy, tenże zdejmuje bir., wstaje i idzie za nim do pulpitu mszalnego, przyklęka przed krzyżem, przykłada ręce do księgi i zaczyna śpiewać proroctwo, skoro tylko C. rozpoczął czytanie, wyraźnie i z powagą, jednak w tempie dosyć żywym (Mer.). Czeka przy swoim pulpicie aż do Flectamus genua, klęka razem z wszystkimi i wraca w towarzystwie Crm. na swoje miejsce. Zaraz potem Crm. zaprowadza drugiego kantora do pulpitu itd. — Gdzieniegdzie śpiewa się proroctwa tylko tak długo, aż C. je całkowicie odczyta, zganiła ten zwyczaj w katedrze w Chile S. R. C. (d 3104[8]).

f) Święcenie wody chrzcielnej. Podczas ostatniej oracji zapala się kandelabry Ac. na kredencji. Po oracji idą C., D. i S. (bez rewerencji, jak powyżej C.) ad sedilia, gdzie C. zdejmuje ornat i manipularz, a wkłada pluviale fioletowe; D. i S. zdej-

mują również manipularze. Potem ustawiają się przed środkiem O., zwróceni do niego: Ac. z paschałem (może nim być turyfer) na samym końcu, przed nim Ac. z krzyżem między dwoma Ac. z kandelabrami (S. w tym wypadku nie niesie krzyża, ponieważ według Miss. i Caer. Ep. II, c. 28, n. 7 ma iść obok C.); tuż przed stopniami O. C., D. i S. Procesja wyrusza teraz do kaplicy chrzcielnej: Wszyscy (oprócz krucyfera, kandelabrzystów i Ac. z paschałem) przyklękają przed krzyżem, C. schyla tylko głowę, przy czym zdejmuje bir. Na przodzie idzie Ac. z paschałem, za nim krucyfer między dwoma kandelabrzystami, za nimi kler, w końcu C. między D. i S. unoszącymi pluviale; tylko oni trzej z bir. na głowie. — W drodze śpiewa się Tractus Sicut cervus. Przed wejściem do kaplicy chrzcielnej robi się przystanek; C., D. i S. zdejmują bir.; ustawienie się poszczególnych oficjantów stosuje się do warunków lokalnych; zawsze stoi krucyfer naprzeciw C., D. i S. obok C., Ac. z paschałem w pobliżu D. — C. czyta modlitwy z Mszału, który albo leży na pulpicie mszalnym albo bywa trzymany przez jednego z Ac.: oracje w tonacji ferialnej i ze złożonymi rękoma, ta sama postawa również przy prefacji; wszystko inne, jak podaje Mszał. D. podaje C. za każdym razem ręcznik do obtarcia rąk; D. i S. trzymają podczas czynności C. pluviale. Znaki krzyża na Benedicote kreśli się nie we wodzie, lecz nad wodą. Po ferebatur rozpryskuje C. trochę wody na cztery strony świata: na wschód, zachód, północ i południe $3\frac{1}{2}4$ Paschał, po zanurzeniu, obciera się białą chustą.

Przed wlaniem przez C. olejów św., odbywa się aspersio aquae: jeden z Ac. czerpie wodę poświęconą do naczynia, D. podaje kropidło, z pocałunkiem, C-owi, który pokrapia najbliżej stojących. Pokropienia reszty kleru i ludu może zamiast C. dokonać inny kapłan w komży i fioletowej stule; równocześnie Ac. czerpią wodę poświęconą w naczynia

dla ludu. Potem C. przystępuje znowu, wlewając oleje św. sposobem podanym w Mszale; przy tym te tylko uwagi: 1) wpuszcza się tylko odrobinę olejów św., 2) pod znakiem krzyża, 3) oba rodzaje olejów razem również pod znakiem krzyża, i to trzykrotnie.

Uwaga. Jeżeli naczynia, zawierające olej św., są małe i nie nadają się do wylewania, poleca się, podobnie jak to się praktykuje przy Mszy św., czerpać z każdego naczynia łyżeczką i w ten sposób w kształcie krzyża wlewać olej św. wzgl. krzyżmo św. do wody, a następnie obiema łyżeczkami równocześnie olej św. i krzyżmo św. trzykrotnie w kształcie krzyża (tak praktykuje się w niektórych miejscowościach w Niemczech).

Następnie rozdziela C. ręką olej w wodzie, wyciera ręce dokładnie okruchami chleba, watą albo cytrynami. D. podaje ręcznik.

Jeżeli nowych olejów św. nie ma jeszcze pod ręką, ale wkrótce będą, opuszcza się na razie całkowicie ceremonie z olejami św., a kapłan w komży i fioletowej stule wlewa je później z zachowaniem przepisanych ceremonij; natomiast gdyby długo trzeba było czekać na oleje św., wlewa się w tym dniu stare oleje św., a nowych używa się w wigilię Zesłania Ducha św. (d 2773).

Teraz wraca procesja do O., a w międzyczasie [1] dwaj kantorzy zaczynają śpiewać litanię; chór odpowiada, tzn. „powtarza wszystkie słowa za kantorami“ (Caer. Ep. i Miss.). Przed O. robi się rewerencję, jak w drodze do kaplicy chrzcielnej; C., D. i S. idą ad sedilia (zdejmują plan. plic.), C. zdejmuje pluviale, stuły nie. Potem idą przed O.; C. robi tu inklinację, D. i S. przyklękają; następnie leżą krzyżem podczas pozostałej jeszcze części litanii; wszyscy inni klęczą tylko (Miss. i Caer. Ep.); obaj kantorzy śpiewają klęcząc (Caer. Ep.) litanię do końca. Na Peccatores podnoszą się C., D. i S. i wszyscy ministranci, robią rewerencję ku O. i idą do zakrystii, by włożyć na siebie białe paramenty, na przodzie ewentualnie dwaj Ac., potem, je-

[1] Nie dopiero wtedy, gdy wróćono do O. (d 3108 [10]).

den za drugim, S., D. i C. w biretach. Inni oficjanci (Caer. Ep. II, c. 28, n. 21) pozostają przy O., ustawiają kwiaty między lichtarzami, usuwają poduszki, zapalają świece, stawiają kanony mszalne i pulpit biało nakryty na O., usuwają możliwie fioletowe antependium i idą potem również do zakrystii. Gdzieniegdzie wszystko to robi zakrystian. Obaj kantorzy, klęczący nadal, i chór śpiewają od Peccatores począwszy wolniej.

Jeżeli nie odbywa się święcenie wody chrzcielnej, C., D. i S. idą po ostatniej oracji a latere, nie robiąc rewerencji przed krzyżem, ad sedilia; C. zdejmuje ornat, wszyscy trzej manipularze (D. i S. ewentualnie także planeta plic.). Następnie idą przed O. na czas litanii, jak powyżej.

g) Msza św. „Cum pausa convenienti" (Caer. Ep.). Odśpiewuje się uroczyście Kyrie. „W międzyczasie" (Miss.) wychodzi się z zakrystii z sumą. Przy Mszy św. wszystko jak zwykle podczas uroczystej Mszy, o ile jakaś odmiana nie jest wyraźnie zaznaczona.

Modły u stopni ołtarza z psalmem Judica, Gloria Patri, Incens, Kyrie eleison, lecz bez Introitu; Gloria w tonacji uroczystej. Odtąd znowu gra organowa. Podczas Gloria dzwonią dzwony kościelne, jednakże w kościołach nieparafialnych wtedy dopiero, gdy już dzwoniono w głównym kościele; dzwonkami ołtarzowymi można dzwonić tam, gdzie taki zwyczaj. Obrazy na ołtarzach odsłania się po zaintonowaniu Gloria (nov. rubr. Miss.); gdy to niebardzo możliwe, powinno to nastąpić po nabożeństwie (d 2965[2]). Po Epistule daje C. wpierw błogosławieństwo S., potem dopiero śpiewa uroczyste Alleluja, następnie submissa voce wersykuł i tractus, jak to podaje Mszał. Następnie „prosequitur Missam" (Caer. Ep. II, c. 27, n. 25); C. idzie zatem natychmiast na środek, mówi Munda cor, czyta ewangelię, nakłada incens, jak zwykle; na ewangelię Ac. bez kandelabrów stają obok S.;

incensacja, jak zwykle. — Nie ma Credo (S. przynosi więc później kielich z wszystkim), nie ma Offertorium, mimo to Oremus; incensacja obiat, O., osób, jak zwykle. Psalm Lavabo z Gloria Patri; Communicantes oraz Hanc igitur są w tym dniu propria. Odpada Agnus Dei, odpada Pax; dlatego S. pozostaje na dole; po Haec commixtio nakrywa D. kielich, przyklęka razem z C. i idzie na lewą stronę C.; S. przyklęka równocześnie na dole i idzie na prawą stronę C.; obaj u góry znowu przyklękają (S. tylko dla równomierności); C. odmawia zwykłe trzy modlitwy przedkomunijne.[1]

h) Nieszpory. „Post sumptionem Sacramenti" (Miss.) wzgl. po rozdaniu Komunii św. chór śpiewa Alleluia.... C. idzie po ablutio digitorum na stronę Epst. i odmawia submissa voce antyfony i psalm, przy czym D. i S. stoją w pozycji na Introit. Turyfer z kadzielnicą winien być w pogotowiu. C. intonuje Vespere autem, chór śpiewa dalej, a C. recytuje to samo submissa voce razem z D. i S.; potem ustawiają się jeden za drugim, a gdy chór zaintonował Magnificat, znaczą się znakiem krzyża i idą na środek. Teraz nakłada się incens i okadza się O., zupełnie jak zwykle przy Introicie; D. (S. obok niego) okadza C., następnie S., który najlepiej niech pozostanie na swoim miejscu, jak przy Introicie, lecz zwrócony do ludu; następnie okadza się D., stojącego również

[1] Jeżeli w tej Mszy ma być rozdawana Komunia św. (p. wyżej str. 197), należy na Ofiarowanie zanieść do O. cyborium z małymi hostiami i w ogóle wszystkiego przestrzegać, co w tej sprawie powiedziano, gdy mowa była o Mszy uroczystej (str. 118 i n.). — W tym wypadku przyklęka D. razem z C. po Pax Domini i przechodzi na lewą stronę, S. przyklęka równocześnie na dole i staje (nie przyklękając) po prawej C., potem wszystko, jak na stronie 120 i n. — Jeżeli cyborium reponowane w Wielki Czwartek zawierałoby jeszcze dużo małych Hostyj, mógł by także przynieść je na czas Komunii św. inny kapłan. W przeciwnym razie odnosi się je z powrotem dopiero po Mszy (wśród tych samych ceremonij, jak przeniesiono je w Wielki Czwartek).

na swoim miejscu jak przy Introicie, po prawej C. Magnificat odmawia C. razem z D. i S. albo podczas kadzenia, albo po nim przy Mszale, powtarzając także antyfonę Vespere autem; potem śpiewa Dominus vobiscum etc., jak zwykle.

Kantorzy winni śpiewać Gloria Patri po Magnificat dopiero wtenczas, gdy okadzono O. i osoby, by nie przeszkadzać przy okadzaniu, C. i wszyscy inni muszą bowiem inklinować przy śpiewanym Gloria Patri.

Uwaga 1. Chociaż z reguły według d 2631 [2] śpiewać ma Exsultet ten sam D., który asystuje przy innych funkcjach, zasługują na uwagę następujące słowa w suffragium do tego dekretu (Decr. anth. IV, 23): „Haec profecto est regula generalis in rubricae praescripto fundata; quae tamen tanto cum rigore accipienda non est, ... ut nullus detur casus, qui aliquam in quibusdam circumstantiis exigat moderationem ... cumque alicubi ad officium Diaconi pro Missa specialiter aliquis teneatur, qui tamen ad modulandam vocemque notis aptandam habilis non sit, satius esse videtur, alium substituere ad canendum praeconium".

Uwaga 2. Paschał zapala się w uroczystej Mszy i w nieszporach: 1. w trzy Święta Wielkanocne i w sobotę wielkanocną; 2. w niedziele powielkanocne aż do Wniebowstąpienia Pańskiego; 3. gdzie taki zwyczaj, i w inne dni i Święta tego okresu (d 235 [11]); 4. wolno go zapalić w te dni także podczas cichej Mszy parafialnej, albo brackiej, jednakże nigdy w Mszy fioletowej, albo żałobnej (ponieważ jest wyrazem radości wielkanocnej); 5. nie wolno go zapalać na nabożeństwie benedykcyjnym (d 3479 [3]), ale nie potrzeba go gasić, gdy nabożeństwo benedykcyjne odprawia się w bezpośredniej łączności z nieszporami (d 4383 [1]); 6. należy go zapalić również wtedy, gdy Msza uroczysta albo nieszpory odprawiają się wobec wystawionego Najśw. Sakramentu (tamże); 7. gasi się go dopiero po ewangelii Wniebowstąpienie Pańskie i używa się go jeszcze jeden tylko raz przy poświęceniu wody chrzcielnej (ale nie podczas Mszy św. — d 4048 [10]) w wigilię Zesłania Ducha Świętego, w którym to dniu odbywa się święcenie, w ten sam sposób, jak w Wielką Sobotę [1].

[1] Paschał można całkiem słusznie używać przy uroczystym wystawieniu Najśw. Sakramentu, tylko należy usunąć poświęcone bryłki kadzidła i ustawiać świecę (albo, jeszcze lepiej, dwie jej połowy) nie w miejscu paschału — (Ephem. liturg. 1902, 415).

B. Ryt wielkosobotni bez asysty.

a) Do święcenia ognia idzie się w następującym porządku:
1. jeden Ac. ze złożonymi rękoma (ewentualnie z bryłkami kadzidła);
2. krucyfer;
3. C. między dwoma Ac., z których jeden niesie kadzielnicę i czołenko, drugi wodę święconą.
P.: Uwaga str. 225.

b) Do Exsultet zdejmuje C., po poświęceniu ognia, paramenty fioletowe i wkłada białe, manipularz, stułę diakońską i dalmatykę (jeżeli nie ma dalmatyki, tylko stułę jak D., nie zaś ornat). C. nakłada znowu incens. Potem idzie się do kościoła, na czele Ac. z bryłkami kadzidła i turyfer (po jego lewej); następnie krucyfer; na końcu C. z arundo, po jego lewej ręce Ac. ze świecą. C. śpiewa Lumen Christi, jak wyżej przy uroczystym rycie D., mając głowę odkrytą. Przy O. podaje C. arundo Ac., a w zamian otrzymuje Mszał; trzymając go przed piersią, mówi, klęcząc na najniższym stopniu: Jube Domine benedicere. Dominus sit in corde meo et in labiis meis: ut digne et competenter annuntiem suum Paschale praeconium Amen. Ustawienie się takie samo jak w rycie uroczystym. W międzyczasie przenosi kościelny fioletową stułę, pluviale oraz biret z przedsionka kościoła do zakrystii wzgl. do sedilia.

c) Do czytania proroctw wkłada C. z powrotem paramenty fioletowe, jak w rycie uroczystym, w zakrystii, albo na stronie Epst., idzie do O., pochyla głowę głęboko, wchodzi po stopniach, całuje O. i czyta głośno proroctwa. Na Flectamus genua przyklęka.

d) Do poświęcenia wody chrzcielnej idzie na czele Ac. z paschałem, za nim krucyfer, w końcu C. w bir. i pluviale (w każdym razie nie w ornacie), odmawiając tractus Sicut cervus; reszta jak w rycie uroczystym.

e) Litania. Jeżeli śpiewacy są na miejscu, C. pozostawia im odśpiewanie całej litanii. Rozpoczynają śpiew, skoro tylko C. wrócił do O.; wszystkie inwokacje powtarza się w całości. Przed O. inklinuje C. głęboko, oddaje, stojąc na środku, pluviale i kładzie się na stopniach O., opierając ramiona na poduszce. Na Peccatores podnosi się, idzie do zakrystii i wkłada na siebie paramenty białe. Na Kyrie (śpiewaków) wraca znowu do O. (kielich niesie sam, jeżeli Ac. nie ustawił go przedtem na O.). — Jeżeli poświęcenie wody chrzcielnej nie odbywa się, idzie C. po proroctwach bezpośrednio od Mszału, bez rewerencji, do kredencji i zdejmuje ornat i manipularz. W tym czasie, gdy następnie idzie do stopni O. (na środek), zaczynają śpiewacy litanię.

Gdy nie ma śpiewaków, odmawia C. sam litanię, ale dopiero wtedy, gdy, wracając od święcenia wody chrzcielnej, oddał pluviale (wzgl. gdy po proroctwach na stronie Epst. złożył ornat i manipularz). C. klęka na klęczniku przed środkiem O. i czyta (wzgl. śpiewa) litanię (z Mszału albo z Hebdomada sancta), przy czym wszystko się powtarza, jak wyżej; dopiero po Christe, exaudi nos wstaje i idzie albo do zakrystii, albo do kredencji, aby zamienić paramenty. W każdym wypadku kościelny na Peccatores zaczyna robić przy O. potrzebne zmiany.

f) Msza św. Jeżeli nie ma indultu kadzenia, C. zaraz po modlitwie Aufer oraz Oramus te i ucałowaniu O. (stojąc na środku) odmawia Kyrie eleison, śpiewa (recytuje) Gloria itd.

g) Nieszpory zastępują Communio; jeżeli są na miejscu śpiewacy, mówi C. trzykrotnie Alleluia i następnie (na przemian z ministrantami, gdy to możliwe) psalm Laudate itd. półgłosem, w innym wypadku głośno. Antyfonę do Magnificat intonuje, gdy śpiewacy są na miejscu, w przeciwnym razie recytuje ją całą; potem Magnificat (jeżeli jest incens, jak zwykle w nieszporach) itd.

W razie rozdawania Komunii św., przenosi C., jeżeli we Mszy małych hostyj nie konsekrował, bezpośrednio po Mszy w komży i białej stule cyborium, reponowane w Wielki Czwartek, wśród ceremonij, podanych na str. 203 i n., do O. i podaje wiernym Komunię św.

IX. Dzień św. Marka i Dni Krzyżowe.

1. Według nowych rubryk komemoracja dni krzyżowych (Praesta) ma miejsce: a) we wszystkich cichych i śpiewanych Mszach, za wyjątkiem Mszy żałobnych, również w Święta 1. klasy i uroczystych Mszach wotywnych; b) także w dniu św. Marka.

2. Jeżeli odbywa się procesja, należy:

a) zawsze jedną Mszę albo, gdy w ogóle tylko jedna Msza się odprawia, tą jedną odprawić de die Rogationum z komemorowaniem officium dnia; wyjątek stanowią Święta 1. klasy; w tym ostatnim wypadku dodaje się w Mszy świątecznej komemorację Rogationum sub una conclusione.

b) ewentualne inne Msze są:

aa) w Święta 1. i 2. klasy Msza ze Święta, poza nimi

bb) w poniedziałek krzyżowy z przypadającego Święta z komemoracją Rogationis albo de die Rogationum z komemoracją Święta. Ciche Msze żałobne i prywatne Mszy wotywne są wzbronione.

c) we wtorek Msza z dnia czyli z Święta (także festum simplex) z komemoracją dni krzyżowych albo, jeżeli Officium de feria, Msza Rogationum (i to bez Gloria, mimo, że w officium było Te Deum). Msze wotywne i żałobne, nawet ciche, są dozwolone.

d) w środę Msza ze Święta albo z wigilii, w każdym wypadku z komemoracją Rogationum, ciche Msze żałobne i prywatne Msze wotywne nie są dozwolone.

3. Jeżeli procesja się nie odbywa, wszystko jak wyżej pod b) o „ewentualnych innych Mszach". We wszystkich wypadkach 2. wzgl. 3. oracja zgodnie z rubryką podaną w Mszy Rogationum. W samej Mszy Rogationum nie ma ani Gloria ani Credo; prefacja wielkanocna, a w niej, nawet w oktawie wielkanocnej, in hoc potissimum; natomiast gdy komemorować należy oktawę wielkanocną, czyta się in hac potissimum die.

4. Specjalna uwaga: Jeżeli w jednym z czterech dni Rogationum Msza de die Rogationum i oprócz niej jeszcze druga Msza jest śpiewana, to mają zastosowanie reguły, dotyczące komemoracyj, podane na str. 21 i n. Np. w dniu św. Marka mają być śpiewane Msza świąteczna i Msza Rogationum, wtedy opuszcza się w Mszy świątecznej komemorację Rogationum, a w Mszy Rogationum komemorację św. Marka; za to śpiewa się w Mszy Rogationum obie commemorationes communes (Concede etc.); prefacja w pierwszej Mszy jest Apostolorum, w drugiej wielkanocna.

Jeżeli zaś oprócz śpiewanej Mszy Rogationum odprawia się tylko cicha Msza z dnia, śpiewa wzgl. czyta się także w Mszy Rogationum wszystkie commemorationes speciales (d 4372[3]).

ROZDZIAŁ CZWARTY.

Sprawowanie Sakramentów św. i Sakramentaliów

I. Udzielanie Chrztu św.

§ 1. Przygotowania.

1. Olej katechumenów i krzyżmo św.;
2. Sól;
3. Czara, z której leje się wodę na głowę chrzestniaka; chustka do wycierania;
4. Miseczka, do której spływa woda chrzcielna; można się bez niej obyć, o ile woda spływa bezpośrednio do sakrarium. Nie jest dozwolone, by woda chrzcielna spływała z powrotem do chrzcielnicy;
5. Wata do wycierania miejsc namaszczonych;
6. Komża, stuła biała i fioletowa, albo stuła koloru białego na jednej i fioletowego na drugiej stronie (d 3086[7]);
7. Okruchy chleba, albo sól, albo wata do wycierania rąk. — Umywanie rąk może się odbyć w zakrystii, po udzieleniu Chrztu św.;
8. Biały czepeczek (sukienka) do wkładania; zwykle przynoszą go wierni z sobą;
9. Świeca woskowa, podawana chrzestniakowi wzgl. chrzestnemu (zapala się ją dopiero tuż przed podaniem);
10. Rytuał, księga chrztów (p. str. 242 i n.).

§ 2. Kilka pytań wstępnych.

Stawia je kapłan rodzicom chrzestnym, albo przy bramie kościelnej, albo zazwyczaj już przy zamel-

dowaniu chrztu. Ten drugi zwyczaj poleca się bardzo, gdyż inaczej łatwo o pomyłki, np. fałszywie się słyszy i zapisuje imiona. Mogłyby też powstać nieprzyjemności dla kapłana, gdyby zmuszony był oddalić chrzestnego niedopuszczalnego dopiero tuż przed ceremoniami chrzcielnymi.

Wstępne pytania są następujące:

1. Czy dziecko należy do parafii;
2. Czy jest chłopcem, czy dziewczęciem;
3. Czy otrzymało chrzest z wody (od kogo i jak);
4. Jakie imię dziecka [1];
5. Kto jest ojcem i matką chrzestną. Należy ich upomnieć, by nabożnie uczestniczyli w ceremoniach chrztu św. i by odpowiadali w zastępstwie dziecka. Gdy zachodzi potrzeba, należy im przypomnieć obowiązki, które jako rodzice chrzestni biorą na siebie wobec dziecka.

§ 3. Ryt

odbywa się według rytuału diecezjalnego. Dlatego podaje się tu tylko uwagi co do poszczególnych ceremonij.

a) Przy drzwiach kościoła.

1. Kapłan stoi z głową odkrytą według reguły ogólnej (str. 13, n. 2.).

2. „Ter exsufflet in faciem infantis" nie znaczy „chuchać", lecz „dmuchać" (AA.); nie robi się tego pod znakiem krzyża.

3. Przy kreśleniu znaków krzyża dotyka się chrzestniaka tylko wtedy, gdy rytuał podaje części ciała, które ma się znaczyć znakiem krzyża; poza tym kreśli się znaki krzyża w powietrzu. A więc przy Accipe signum...., kreśli kapłan znak krzyża na czole i na piersi (na sukience) dziecka.

[1] Ponieważ chrzestniak ma się stać teraz dzieckiem Bożym i później bojownikiem Chrystusowym (Rit. Rom. h. l.), „niech duszpasterz zważa na to, by dano dziecku imię chrześcijańskie; jeżeli tego przeprowadzić nie może, niech doda sam do imienia obranego przez rodziców imię Świętego i zapisze oba imiona w księdze chrztów". (C. I. C. Can. 761).

4. Przy oracji Omnipotens sempiterne... kładzie kapłan prawą rękę tylko na chwilę na główkę dziecka, i to lekko i delikatnie; potem trzyma ją na czas oracji wyciągniętą nad dzieckiem (Mer.).

5. Sól poświęconą wkłada się wielkim i wskazującym palcem w usta dziecka — sufficit minimum granum (Baruffaldi).

6. Przy następującym potem egzorcyźmie kreśli się znaki krzyża tylko ku dziecku; ostatni zaś znak krzyża według powyższej reguły (3) na czole chrzestniaka.

7. Kładzenie ręki do oracji Aeternam ac... jak wyżej 4.

8. Stułę kładzie się dziecku zwykle na piersi, i to lewy koniec stuły, aby kapłan mógł być po prawej stronie.

9. W drodze do chrzcielnicy idzie kapłan z nakrytą głową i odmawia po łacinie Credo i Pater noster, podczas gdy rodzice chrzestni mogą je odmawiać w języku ojczystym (d 3535 [10]).

b) Przed kaplicą chrzcielną.

(Gdy takiej nie ma, w pobliżu chrzcielnicy).

1. Podczas egzorcyzmu stoi kapłan, jeśli to możliwe, tak, by plecami zwrócony był do chrzcielnicy, jakoby broniąc jeszcze dostępu do niej.

2. Dotyk śliną odbywa się za pomocą wielkiego palca, nie palca wskazującego (Rit. Rom. tit. II, c. 2, n. 13); nie ma przepisu, by znakiem krzyża św.; na nosie albo dwukrotny dotyk (na nozdrzach) albo tylko jeden (na czubku nosa).

3. Namaszczenie olejem katechumenów odbywa się jeszcze poza kaplicą chrzcielną (ib. n. 15), a mianowicie w ten sposób:

a) na piersi i na karku między ramionami;
b) w obydwu razach pod znakiem krzyża;
c) wielkim palcem;
d) nie wymawiając słów dwukrotnie;

e) miejsca namaszczone wyciera się albo zaraz po każdym namaszczeniu, albo dopiero po drugim; w pierwszym wypadku trzyma kapłan watę już gotową między palcami.

4. Teraz zamienia się wzgl. odwraca stułę.

c) Przy chrzcielnicy.

1. Chrzestni winni dziecko podczas chrztu albo trzymać, czy dotykać się go, albo je bezpośrednio przed chrztem podać kapłanowi, albo też przyjąć je z rąk jego bezpośrednio po chrzcie; niech kapłan na to zważa![1]

2. Podczas aktu chrztu trzyma się dziecko najlepiej bokiem, aby woda spływała po czole albo po skroni.

3. W formule chrztu nie opuszczać imienia dziecka na początku (np. Paule, ego te baptizo), natomiast przy końcu nie dodaje się Amen (d 3014[3]).

4. Wycieranie może uskutecznić kapłan, zwykle czynią to chrzestni (albo zakrystian).

5. Namaszczenie krzyżmem odbywa się nie na czole ani na granicy czoła i włosów, lecz na samym wierzchołku głowy, jednakże delikatnie; po czym kapłan wyciera watą miejsce namaszczone i następnie wielki palec.

6. Białą chustkę (czepeczek) nakłada kapłan dziecku na głowę, mówiąc: Accipe vestem....; ministrant albo chrzestny odpowiada Amen.

7. Świecę podaje się palącą ochrzczonemu wzgl. chrzestnemu. Po Amen odbiera mu znowu kapłan świecę.

8. Kapłan wyciera ręce albo na miejscu, albo w zakrystii okruchami chleba, solą albo watą; tamte wrzuca się do sakrarium, watę spala się; potem K. myje ręce.

[1] U nas jedno z rodziców chrzestnych, ojciec czy matka, zależnie od płci dziecka, trzyma dziecko na ręku, drugie zaś z rodziców chrzestnych kładzie rękę na dziecku.

d) W zakrystii.

Zapisuje się dokładnie imiona rodziców chrzestnych i inne dane.

Zapisy w urzędowej księdze chrztów robi proboszcz. Obcy kapłan spisuje odnośne dane tylko na kartce papieru albo w innej książce, z której przepisuje je proboszcz do księgi chrztów (por. C. I. C. can. 777 i 778).
Uwaga. 1. Równoczesny chrzest kilkorga dzieci jest dozwolony (por. Rit. Rom. tit. II, c. 2, n. 28), ale ceremonie uskutecznia się przy każdym dziecku osobno, tylko modlitwy mówi się wspólnie w liczbie mnogiej, jak dokładnie podane jest w nowym Rit. Rom.; dlatego
a) do oracji Omnipotens i Aeternum wkłada się wpierw rękę na każde dziecko osobno, a następnie odmawia się modlitwę, trzymając rękę wyciągniętą nad wszystkimi;
b) po każdorazowym dotknięciu śliną wyciera się palec;
c) odtąd (tzn. od n. 13 w Ed. typ.) wszystko aż do Vade (Vadite) in pace przy każdym dziecku osobno.
2. Według nowego prawa can. 755 § 2 może biskup z ważnego i rozumnego powodu zezwolić na ryt chrztu dla dzieci także przy chrzcie dorosłych.

II. Udzielanie Komunii św.

§ 1. W kościele, i to extra missam.

O rozdawaniu Komunii św. intra missam i o używaniu pateny komunijnej, p. str. 86 i n.

1. Jako rozdawanie Komunii św. extra missam uważa się także udzielanie Komunii św. w ornacie (białym, czarnym itd.) tuż przed albo po Mszy prywatnej. (Przed i po Mszy uroczystej lub śpiewanej, nie wolno rozdawać Komunii św.).

2. Strój liturgiczny (jeżeli nie przed, albo po Mszy): komża i stuła biała, albo koloru dnia (w dzień Zaduszny fioletowa).

Kapłani i diakoni, przyjmujący Komunię św., wkładają stułę białą albo tego samego koloru co celebrans (tylko nie czarny), (Rit. Rom. tit. IV, c. 2, n. 1 4).

3. Nie należy zapomnieć o umyciu rąk (Rit.).

4. W modlitwie Misereatur używa się zawsze liczby mnogiej: vestri, chociażby tylko jedna osoba komunikowała (natomiast w mieszkaniu chorego tui.

Rit. Rom. nov.). Całą formułę Domine, non sum dignus, ut intres etc., nie tylko początek, należy głośno mówić. Tak samo Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam aeternam. Amen. Na słowa Jesu Christi schyla się głowę.

5. Po rozdaniu Komunii św. i po postawieniu cyborium na O. przyklęka kapłan, ociera palce „dokładnie“ nad cyborium (Rit. Rom. ib. n. 8), zamyka (i nakrywa) je, umywa teraz (nie dopiero po repozycji!) palce i reponuje cyborium, przyklękając raz tylko, mianowicie po, nie przed repozycją.

6. Podczas tych czynności winien kapłan, postawiwszy znowu cyborium na O. i przyklęknąwszy, mówić antyfonę: O sacrum convivium z wersykułem i oracją. W czasie wielkanocnym (jednakże nigdy przed albo po Mszy żałobnej) i w oktawie Bożego Ciała dodaje się do antyfony, do wersykułu i responsorium Alleluia, a w czasie wielkanocnym odmawia się zamiast oracji Deus, qui następującą: Spiritum nobis, Domine, tuae caritatis infunde; ut, quos sacramentis paschalibus satiasti, tua facias pietate concordes, Per Dominum nostrum.... eiusdem Spiritus etc. Amen.

Obie oracje mają więc długą konkluzję.

7. Po zamknięciu tabernakulum udziela kapłan zaraz błogosławieństwa, albo jeżeli rozdzielał Komunię św. przede Mszą, postawia wpierw kielich na środku O., po czym udziela błogosławieństwa i idzie do Mszału albo, jeżeli go już przedtem otworzył, do modlitw u stopni O. Błogosławieństwo należy po rozdaniu Komunii św. dać zawsze, także gdy Komunię św. podawało się przede Mszą i chociaż ma się pewność, że wierni pozostaną na Mszy św. aż do końca (d 4257 7); tylko przed i po Mszy żałobnej opuszcza się je. Formuła jest następująca:

Benedictio Dei etc., bez ucałowania O., ale z podniesieniem oczu i rąk i schyleniem głowy (Rit. Rom. ib. n. 9.).

Uwaga. Jeżeli rozdawanie Komunii św. ma miejsce wobec wystawionego Najśw. Sakramentu, należy możliwie stanąć tak, by nie być zwróconym plecami ku Najśw. Sakramentowi; po udzieleniu Komunii św. daje się błogosławieństwo, jak zwykle, ale stojąc cokolwiek poza środkiem O.

8. Kolejność komunikujących:

a) Rozpoczyna się po stronie Epst.;

b) Najpierw kapłani, diakoni, subdiakoni, minorzyści, przed tymi ostatnimi osoby świeckie, mające pod względem liturgicznym pierwszeństwo, np. królowie, również nupturienci, pragnący komunikować, następnie ministranci świeccy, potem wierni (przed nimi takie zakonnice, którym podaje się Komunię św. przy okienku zakratowanym); por. d 4328. Klerycy i ministranci świeccy komunikują przy O.

Uwaga. Jeżeli kapłan ma rozdawać Komunię św. podczas Mszy innego kapłana, odprawiającego ją przy wielkim ołtarzu, należy według AA. uwzględnić, co następuje:

1. Niech celebrans sobie jak najmniej przeszkadza: a) w czasie od Sanctus aż po Komunii usuwa się tylko trochę z środka O., i to (ze względu na Mszał) ku stronie Ewg., robiąc miejsce drugiemu kapłanowi, otwierającemu tabernakulum, ale sam nie przyklęka; b) podczas innych części Mszy św., robi przerwę, gdy drugi kapłan mówi Ecce Agnus Dei (gdyby właśnie odmawiał modlitwę albo czytał lekcję itd., wpierw ją dokańcza) i klęka na oba kolana, zwrócony cokolwiek ku tabernakulum, pozostaje w pozycji klęczącej aż po trzykrotnym Domine, non sum dignus, po czym podnosi się znowu i odprawia dalej Mszę św. — Na inne czynności, np. na błogosławieństwo nad komunikującymi, nie zważa.

2. Kapłan rozdający Komunię św., ze swej strony niech zważa na to, by celebransowi jak najmniej przeszkadzać; nie powinien więc tuż przed konsekracją wyjmować cyborium z tabernakulum; SS. stawia na korporał po tej stronie O., gdzie najmniej przeszkadza.

Salvo meliore iudicio, w kościołach, w których z powodu wielkiej liczby uczestniczących w Mszy św. jak i przyjmujących Komunię św., podawanie Komunii św. podczas Mszy często będzie konieczne i nieuniknione, przyda się może następująca propozycja: Kapłan wyjmuje cyborium z taberna-

kulum i przenosi je do pobliskiego ołtarza bocznego (co też wolno czynić i czyni się w razie wystawienia Najśw. Sakramentu); na nim dwie palące się świece, rozłożony korporał, naczynie ablucyjne i puryfikaterz; tu wykonuje kapłan wszystko, co przepisuje ryt przed i po rozdaniu Komunii św.; potem odnosi SS. z powrotem do tabernakulum. Gdzie nie ma odpowiedniego ołtarza, możnaby go zastąpić ewentualnie małym, podobnie przygotowanym stolikiem w pobliżu wielkiego ołtarza.

§ 2. Komunia chorych — wiatyk.

1. Publiczne udzielanie.

Najśw. Sakramentu nie zanosi się choremu nigdy w samym tylko korporale, ale w małym cyborium albo w tzw. „Krucyfiksie wiatykowym“ albo w „patenie wiatykowej“ (bursie zaopatrzeniowej). Tą ostatnią mamy tu na myśli. — Kapłan umywa ręce w zakrystii, wkłada na siebie komżę i białą stułę (jeżeli zaraz potem udziela Ostatniego Namaszczenia, stułę dwukolorową, białą po jednej stronie, fioletową po drugiej), zabiera z sobą mały rytuał.

Z bursą i pateną zamykaną idzie do O., na którym palą się dwie świece, rozkłada korporał, otwiera tabernakulum, przyklęka, wyjmuje cyborium, otwiera patenę, następnie cyborium i wkłada kilka hostyj (więcej aniżeli potrzeba według Rit. Rom.) [1] do pateny. Gdyby jednakże z ważnego powodu (np. w nocy) było wskazanem wracać bez SS., zabiera tylko potrzebną ilość hostyj św. Włożywszy je do pateny, zamyka ją i również cyborium, umywa palce i wstawia cyborium z powrotem do tabernakulum, przyklęka, zamyka je i daje kluczyk do przechowania. Potem nakrywa patenę korporałem, składając go jak zwykle i wkłada ją do bursy razem z puryfikaterzem. Następnie bursę starannie zamyka wzgl. zapina na guzik, klęka na najwyższym stopniu, dając sobie narzucić welon naramienny, [2] o ile go nie włożył na siebie już przedtem, wstaje znowu, przyklęka, bierze bursę, zakładając ewentualnie sznurek,

[1] U nas jest zwyczaj zabierania tylko potrzebnej ilości hostyj św. (uwaga tłumacza).

[2] U nas nie używa się welonu (uwaga tłumacza).

na którym ma ją nieść, na szyję, nakrywa, ujmuje bursę końcami welonu i udaje się w drogę. Jeden asystent z latarnią i dzwonkiem jest koniecznie potrzebny. W drodze odmawia kapłan psalm Miserere oraz inne psalmy i hymny; tam, gdzie zaistniał prawomocny zwyczaj, wolno adorującym przy drodze udzielić milcząco błogosławieństwa Najśw. Sakramentem.

Wchodząc do pokoju chorego mówi się: Pax huic domui etc. Po czym kapłan kładzie bursę na przygotowanym stole (dwie palące się świece, woda święcona, szklanka z wodą), nie wyjmując SS., przyklęka, oddaje (możliwie) welon naramienny; zwracając się do chorego, pokrapia jego i pokój wodą święconą, mówiąc antyfonę Asperges, pierwszy wiersz psalmu Miserere, Gloria Patri i jeszcze raz antyfonę. Potem zwraca się znowu do SS., przyklęka i odmawia stojąc modlitwy (w ogóle stoi podczas całej funkcji) z rytuału i przygotowuje, jeżeli to potrzebne, chorego. Podczas Confiteor przyklęka kapłan, wyjmuje z bursy korporał z pateną wiatykową, rozkłada go i otwiera patenę, kładąc puryfikaterz obok; następnie znowu przyklęka i zwrócony do chorego mówi Misereatur tui (tylko, gdy więcej chorych komunikuje vestri); potem Ecce Agnus Dei i trzy razy Domine, non sum dignus, które to słowa chory także mówić ma przynajmniej jeden raz po cichu (Rit. Rom). Formułę Accipe, frater (soror) przy podaniu wiatyku można przy następnych Komuniach św. zastąpić słowami Corpus Domini nostri. Po złożeniu pateny z pozostałymi hostiami św. na stole przyklęka kapłan, ociera palce nad pateną, zamyka ją, umywa palce i wyciera je o puryfikaterz. „Wodę wylewa się przy okazji do sakrarium albo, gdzie takiego nie ma, do ognia“ (w Rit. Rom. nov. o podawaniu wody choremu do wypicia nie ma już wzmianki, ale również nie jest to wzbronione). Teraz mówi kapłan, zwrócony do SS., Dom. vob. i oracje, daje sobie nałożyć welon naramienny, przy-

klęka, wkłada patenę z powrotem do bursy, zwraca się z SS. do chorego, dając mu milcząco błogosławieństwo (przy czym ministrant daje znak dzwoneczkiem, ponieważ często chory jest osłabiony, a obecni mogą błogosławieństwa nie zauważyć).

Uwaga. Wiatyk, podawany kapłanom, nie różni się według d 3035 s od wiatyku, podawanego laikom, jednakże kapłani zwykli mieć na sobie białą stułę.

W drodze powrotnej do kościoła odmawia kapłan psalm Laudate Dom. de coelis oraz inne modlitwy. W kościele (Rit. Rom.) kładzie SS. na O., mówi tamże stojąc Panem de coelis etc. (dodając w okresie wielkanocnym i w oktawie Bożego Ciała Alleluia), Dom. vob. i oracje de SS° z krótką konkluzją; potem przyklęka, zwraca się cokolwiek bokiem do ludu i oznajmia, gdzie taki zwyczaj, odpusty (wystarcza powiedzieć: „Wszyscy, którzy nabożnie towarzyszyli Najśw. Sakramentowi, zyskali przywiązane do tego odpusty"); następnie znowu przyklęka i daje zwykłym sposobem, milcząco błogosławieństwo Najśw. Sakramentem. Gdzie taki zwyczaj, można (por. Ephem. liturg. 1916, 737) w kościele śpiewać Tantum ergo etc.; w tym wypadku wszystko jak przy nabożeństwie benedykcyjnym. SS. reponuje się, a w najbliższej Mszy św. wkłada się pozostałe hostie św. do cyborium i puryfikuje patenę.

Uwaga. Jeżeli nie pozostała żadna hostia św., może kapłan albo zabrać z powrotem patenę niepuryfikowaną i włożyć ją do tabernakulum (aż do najbliższej Mszy św.), albo może w pokoju chorego zaraz po podaniu Komunii św. postąpić w sposób następujący: — puryfikuje na sucho patenę nad szklanką z wodą, myje potem palce w niej, wyciera je puryfikaterzem, zamyka patenę i wkłada ją do bursy [1]. Potem mówi Dom. vob. i oracje Domine sancte, zwraca się do chorego i udziela mu ręką błogosławieństwa słowami Benedictio Dei. Następnie może zdjąć ze siebie komżę i stułę i wrócić bez asysty.

[1] U nas abluuje się palce w przygotowanej łyżce z wodą, a wodę podaje się do spożycia choremu (dopisek tłumacza).

2. Udzielenie Komunii św. w szpitalu.

a) Jeżeli pokoje chorych są tak blisko kaplicy, że chorzy widzieć mogą O. albo przynajmniej słyszeć kapłana, wolno tak podczas Mszy św. jak poza nią zanieść chorym Komunię św. w ten sposób: Kapłan mówi przy O. Misereatur, Ecce Agnus Dei, Domine, non sum dignus, w całości jak zwykle i zanosi potem SS., w towarzystwie dwóch Ac. ze świecami i pod małym baldachimem (umbella) poszczególnym chorym (d 2672 i d 3322). Po powrocie do O. mówi kapłan, jeżeli udzielił Komunii św. poza Mszą św., O sacrum convivium etc., jak na str. 244, 6, reponuje SS. i daje ręką błogosławieństwo jak zwykle.

b) Jeżeli Komunia św., ma być rozdawana na innych piętrach, należy tam na każdym piętrze przygotować stół, przy którym kapłan sprawuje wszystkie czynności liturgiczne, jak zwykle przy zaopatrzeniu chorych.

c) W sprawie udzielania Komunii św. kilku chorym św. Kongregacja Rytów w dniu 9. stycznia 1929 r. zaaprobowała, ale nie nakazała, co następuje:

Jeżeli Komunię św. podaje się chorym w tym samym domu albo szpitalu, ale w różnych pokojach, odmawia K. albo D. wszystkie przepisane modlitwy przed Komunią św. tylko w pierwszym pokoju (w liczbie mnogiej), w innych pokojach tylko Misereatur, Indulgentiam, Ecce Agnus Dei — jednorazowo Domine, non sum dignus, następnie Accipe frater (soror) albo Corpus Domini nostri; a w ostatnim pokoju odmawia Dom. vob. i oracje Domine sancte (w liczbie mnogiej). Jeżeli jedna hostia św. pozostała jeszcze, udziela nią błogosławieństwa i odmawia po powrocie do kościoła resztę przepisanych modlitw (p. str. 248).

3. Potajemna Komunia św. wzgl. wiatyk.

a) Nowe prawo kanoniczne postanawia w can. 847 krótko: Ad infirmos publice sacra Communio deferatur nisi iusta et rationabi-

lis causa aliud suadeat, o czym decyduje biskup (w duchu wyrozumiałości); S. C. de Sacr. 5. stycznia 1928). Rit. Rom. (tit. IV, c. 4, n. 29), w tej sprawie przepisuje:

1. by K. pod płaszczem (nie w kieszeni) miał na sobie przynajmniej stułę;

2. by patenę wiatykową włożył do bursy wraz z korporałem i puryfikaterzem i ją na sznurku zawiesił na szyi, na piersi (pod płaszczem);

3. by mu zawsze towarzyszył przynajmniej jeden ministrant (bez komży) i

4. by na miejscu włożył na siebie także komżę, jeżeli tego poprzednio nie był uczynił.

b) „Jest więc bardzo pożądane i polecenia godne, by wszystko inne, potrzebne do zaopatrzenia, w małej tece albo samemu zabrać, albo naprzód już posłać" (Drugi Synod Plenarny w Baltimore 1866). — Mianowicie należałoby do tego: komża, woda święcona, biały obrus do nakrycia stołu, dwa małe lichtarze i dwie świece woskowe, krucyfiks.

c) Niech Kapłan stara się o to, by brak zewnętrznej solenności zastąpić wewnętrznym nabożeństwem, by zachować ile się tylko da, także zewnętrzną nabożność, przysługującą Zbawicielowi prawdziwie obecnemu. (Lit. Encycl. S. C. de Propag. Fide 23 lutego 1859).

d) „Po udzieleniu Komunii św. niech Kapłan zaniesie jaknajprędzej małą pyxis z powrotem do kościoła i przechowa ją w tabernakulum, aż do puryfikacji" (Synod w Westminster) albo niech postąpi tak, jak podano wyżej na str. 248 w uwadze.

III. Sprawowanie Sakramentu Pokuty.

1. Superpelliceo et stola violacei coloris utatur. prout tempus vel locorum feret consuetudo (Rit. Rom. tit. III, c. 1, n. 10) albo nisi occasio.... vel locus interdum aliter suadeat (ib. tit. I, c. 1, n. 7); w niektórych diecezjach komża i stuła fioletowa są przepisane prawem diecezjalnym.

2. Trzymanie podczas udzielenia absolucji dłoni podniesionej: a) nie jest przepisane w rytuale; b) albowiem przy długim słuchaniu spowiedzi taka pozycja ciała byłaby zbyt męcząca.

Dodatek.

Udzielanie generalnej absolucji świeckim tercjarzom

(błogosławieństwa papieskiego z odpustem zupełnym).

1. Publicznie.

a) W razie nieobecności zakonnego Przełożonego może każdy do słuchania spowiedzi upoważniony kapłan zebranym tercjarzom udzielić tej absolucji generalnej, a mianowicie według formuły specjalnie przepisanej w Rit. Rom. tit. VIII, c. 33. II. (nie według formuły, przepisanej dla zakonników).

b) Ryt. K. przychodzi w komży i fioletowej stule do O. i odmawia, klęcząc na najniższym stopniu, wstępne modlitwy; podczas Confiteor wchodzi na suppedaneum i mówi, zwrócony do ludu — jak przed Komunią św. — Misereatur, Indulg. i właściwą absolucję.

2. Prywatnie. Jeżeli generalna absolucja ma być dana w konfesjonale po absolucji sakramentalnej, rozpoczyna K. modlitwę Dominus noster J. Chr. i mówi wszystko aż do końca w liczbie pojedyńczej. — Jeżeli zaś okoliczności nie pozwalają na odmówienie całej formuły, mówi K. (według Rit. Rom., Appendix) tylko te słowa: Auctoritate a Summis Pontificibus mihi concessa plenariam omnium peccatorum tuorum indulgentiam tibi impertior. In nomine Patris † et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

IV. Udzielanie Ostatniego Namaszczenia.

§ 1. Przygotowania.

1. Paramenty i przybory.

a) Jeżeli Ostatnie Namaszczenie następuje bezpośrednio po św. Wiatyku to, po podaniu

tegoż, wkłada K. na siebie zamiast białej stuły fioletową wzgl. obraca na drugą stronę stułę dwukolorową.

b) Jeżeli zaś udziela się go nie równocześnie z Wiatykiem, wybiera się K. w drogę w sutannie, a komżę i stułę fioletową wkłada na siebie dopiero w pokoju chorego. Również ministrant towarzyszy w tym wypadku kapłanowi tylko w godzinowym ubraniu cywilnym.

c) Naczynie z olejem św. niesie Kapłan najlepiej w torebce, zawieszonej na sznurku na szyi, na piersi, na płaszczu albo pod nim (Kunz); jeżeli zanosi równocześnie wiatyk, to w każdym razie jedno i drugie oddzielnie. [1]

Uwaga. Co do przechowania olejów św. przepisuje nowe prawo kanoniczne can. 735, co następuje: „Proboszcz winien oleje św. odebrać od swego Ordynariusza i starannie przechowywać je w kościele w zamknięciu pewnym i odpowiednim, nie powinien mieć ich w domu, chyba, że zachodzi jakaś konieczność albo dla innego rozumnego powodu i za pozwoleniem Ordynariusza". — W kościele nie należy olejów św. przechowywać w tabernakulum (por. can. 1269, § 2: „Tabernaculum.... sit ab omni alia re vacuum").

2. W mieszkaniu chorego niech będzie stół nakryty białym obrusem, na nim woda święcona, paląca się świeca woskowa, krucyfiks (albo K. przynosi go z sobą), sześć kuleczek waty, okruchy chleba albo sól i woda do umycia rąk.

§ 2. Ryt.

Do wskazań rytuału dodaje się następujące uwagi:

1. Wszystkie modlitwy mówi K. zwrócony do chorego: Misereatur tui; Confiteor można mówić po łacinie, albo w języku ojczystym.

2. Przy modlitwie In nomine Patris.... exstinguatur etc., wyciąga K. prawą rękę nad głową chorego, trzymając ją wyciągniętą podczas całej modlitwy (za wyjątkiem jej początku, przy kreśleniu znaków krzyża św.) — Rit. Rom. tit. V, c. 2, n. 7.

[1] U nas zwykle w drugim przedziale bursy (uwaga tłumacza).

3. Co do namaszczenia należy pilnie przestrzegać przepisów nowego prawa kanonicznego (can. 947).

§ 1. Unctiones.... accurate peragantur; in casu autem necessitatis sufficit unica unctio in uno sensu seu rectius in fronte cum praescripta forma breviori, salva obligatione singulas unctiones supplendi, cessante periculo.

Przepisana krótsza formuła brzmi według Rit. Rom. tit. V, c. 1, n. 21 tak: Per istam sanctam Unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti. Amen.

Jeżeli potem chory jeszcze żyje, trzeba namaszczenia poszczególnych zmysłów uzupełnić, i to posługując się odnośnymi formułami; modlitwy począwszy od In nomine Patris... (ib. c. 2, n. 6).

§ 2. Unctio renum semper omittatur. Tego namaszczenia rytuał dlatego nie wspomina.

§ 3. Unctio pedum ex qualibet rationabili causa omitti potest.

§ 4. Extra casum gravis necessitatis, unctiones ipsa ministri manu nulloque adhibito instrumento fiant.

4. Samo namaszczenie wykonuje się:

a) brzuszkiem palca wielkiego prawej ręki, zanurzając go w oleju św. przed namaszczeniem każdego poszczególnego zmysłu (nie każdego z dwojga członków danego zmysłu);

b) kreśląc znak krzyża;

c) w kolejności, podanej w rytuale, a więc na zamkniętej powiece prawego i lewego oka, na prawym i lewym płatku ucha, na prawym i lewym nozdrzu, na zamkniętych wargach, na prawej i lewej ręce, i to na dłoni (tylko u Kapłanów na wierzchu ręki), na prawej i lewej stopie (na wierzchu albo na podeszwie).

5. Słowa formuły modlitewnej niech K. rozkłada tak, by starczyły na namaszczenie obu członków; natomiast wyciera namaszczone miej-

sca (zwłaszcza prawy płatek ucha) bezpośrednio po namaszczeniu pierwszego z obojga członków (O. Kane, Hartmann); może to robić asystujący diakon (cfr. Rit. Rom. ib. n. 15). Jeżeli to robi K. sam, niech przed namaszczeniem każdorazowego zmysłu bierze nową kuleczkę waty palcem wskazującym i średnim, wycierając nią miejsce namaszczone.

6. Słówko Amen przy końcu formuły może zamiast Kapłana mówić chory razem z obecnymi, co nawet poleca się (Aertnys i i.). Ale w naglącym wypadku powinien Kapłan mówić Amen.

7. Po dokonaniu namaszczenia wyciera Kapłan wielki palec solą albo okruchami chleba i umywa ręce. Używane kuleczki waty i sól (okruchy chleba) może zaraz na miejscu wrzucić do ognia.

8. W wypadku równoczesnego udzielenia Ostatniego Namaszczenia kilku chorym podaje Kapłan każdemu choremu (przed Asperges — Rit. Rom. ib. c. 2, n. 4) Krucyfiks do ucałowania, mówi wszystkie modlitwy przed i po namaszczeniu w liczbie mnogiej, namaszczenia same wykonuje przy każdym chorym osobno (ib. c. 1, n. 22).

9. W wypadku bardzo zaraźliwej choroby K. zabiera z sobą specjalne naczynie z olejem św., macza jedną kuleczkę waty raz, ale dobrze (wzgl. kilka, po jednej dla każdego zmysłu) w oleju św. i namaszcza jak zwykle.

Dodatek.

Udzielenie błogosławieństwa apostolskiego in articulo mortis

(odpustu zupełnego na wypadek śmierci).

1. Ryt jest ten sam zarówno dla kapłanów świeckich jak i zakonnych. (Rit. Rom. tit. VIII, c. 33, n. 1) i znajduje się w Rit. Rom. tit. V, c. 6;
2. Może go udzielić proboszcz, albo każdy inny kapłan, wezwany do chorego. — C. I. C. can. 468, § 2;
3. Może i winien być udzielany tak samo w porę, jak ostatnie Sakramenta św.; skutek oczywiście, zyskanie odpustu zupełnego, następuje dopiero z chwilą śmierci;
4. Jeżeli Błogosławieństwo Apostolskie łączy się bezpośrednio z udzieleniem Wiatyku albo Ostatniego Namaszczenia, nie powtarza się Pax huic domui ani Asperges; również nie Confiteor (S. Off., 1. września 1851).

V. Pobłogosławienie związku małżeńskiego.

1. Należy stosować się do rytuału diecezjalnego.

2. Błogosławieństwo ślubne nie należy do istoty sakramentu, i dlatego ma miejsce dopiero po Ritus celebrandi matrimonium.[1]. Nie wolno bez specjalnego indultu go udzielić poza Mszą św. Należy je opuścić:

a) jeżeli nie są obecni oboje nupturienci;

b) jeżeli oboje albo choćby jedno z nich otrzymało już raz błogosławieństwo ślubne; jednakże w takim wypadku, gdy on, nie ona, otrzymał był już błogosławieństwo ślubne, można je powtórzyć, jeżeli taki jest zwyczaj;

c) przy ślubach zawieranych między katolikami i niekatolikami (C. I. C. can. 1102);

d) w czasach zakazanych, tzn. (według nowego prawa can. 1108, § 2) od rozpoczętego Adwentu, aż do Bożego Narodzenia włącznie i od Środy Popielcowej aż do Niedzieli Wielkanocnej włącznie. Jednakże biskup może (ib. § 3) „dla poważnego powodu" zezwolić na błogosławieństwo ślubne także w czasach zakazanych, ale pod warunkiem „przestrzegania przepisów liturgicznych" (p. niżej 3) i „z upomnieniem nupturientów, by zaniechano zbyt wystawnego wesela".

3. Msza ślubna wzgl. dołączenie oracji tejże Mszy jest dozwolona, gdy dozwolone jest błogosławieństwo ślubne, i jest zakazana, gdy ono jest zakazane (wyżej 2). Prócz tego odnoszą się do Mszy ślubnej następujące reguły:

a) Msza ślubna jest zakazana, (lecz nie błogosławieństwo ślubne samo przez się):

1) w niedziele i w nakazane, również zniesione Święta;

2) w Święta 1. i 2. klasy;

[1] Jeżeli obrączka ślubna zaginęła albo się złamała, można (według de Herdt) poświęcić nową obrączkę tą samą formułą, jak przy ślubie, albo ją razem z innymi poświęcić przy innym ślubie (w liczbie mnogiej).

3) w wigilię Bożego Narodzenia, Epifanii i Zesłania Ducha Świętego;
4) podczas oktawy Epifanii, Wielkanocy, Zesłania Ducha Św. i Bożego Ciała;
5) w Dzień Zaduszny;
6) w ferie uprzywilejowane;
7) w dni krzyżowe w kościołach parafialnych, gdy odprawia się procesja i jedna tylko Msza.

b) W te zakazane dni (wyjąwszy Dzień Zaduszny) otrzymuje Msza z dnia charakter podwójny (Commemoratio pro sponso et sponsa sub una conclusione z pierwszą oracją, także w Święta 1. klasy); ale z tego powodu nie odpadają żadne inne komemoracje; błogosławieństwo ślubne po Pater noster i przed błogosławieństwem jak w Mszy ślubnej.

c) Oracje po Benedicamus Domino (Ite, missa est) mówi kapłan, stojąc na środku.

d) W jednej Mszy można pobłogosławić kilka par nupturientów; ale w oracjach nic się nie zmienia.

e) Mszę ślubną z błogosławieństwem ślubnym wolno i wtedy odprawić, gdy nupturienci podczas niej nie komunikują. Owszem, Kościół życzy sobie, by błogosławieństwo ślubne, którego nie można było dać przy ślubie, później razem z Mszą ślubną uzupełniono (can. 1101, § 1).

f) Msza ślubna uchodzi jako missa votiva privata, nawet gdy jest śpiewana albo z asystą lewitów, ma więc ritus simplex, bez Gloria, bez Credo, trzy oracje — ale w festum duplex nie ma oracji okresowej; śpiew in tono feriali.

g) Kapłan nie jest zobowiązany do aplikowania Mszy ślubnej za nupturientów, jeżeli nie otrzymał stypendium.

h) Wreszcie przypomina się rubryki, dotyczące komemoracyj, a podane na str. 21 i n. Jeżeli np. 1 sierpnia, w uroczystość św. Piotra w okowach, odprawia się główna Msza z dnia i śpiewana Msza ślubna, to w pierwszej komemoruje się św. Pawła i św. Braci Machabejskich, w drugiej zaś dołącza

się tylko oracje okresowe, a więc 2. or. A cunctis, 3. or. ad libitum; w pierwszej praef. de Ap., w drugiej praef. communis. — Albo w to samo święto śpiewa się tylko dwie Msze ślubne. W tym wypadku komemoruje się w pierwszej z nich św. Piotra, św. Pawła i Braci Machabejskich, w drugiej zaś tylko wyżej podane oracje okresowe; w pierwszej praef. de Ap., w drugiej praef. communis; w pierwszej ostatnia ewangelia jest z święta, w drugiej ewangelia św. Jana.

Uwaga. Przy wywodzie matki — według dokładniejszej wskazówki nowego Rytuału (tit. VII, c. 3, n. 2) — wkłada kapłan lewy koniec stuły w prawą rękę matki; dalej: (tit. 4) pokrapia się matkę wodą święconą sposobem prostym (nie in modum crucis).

VI. O benedykcjach (sakramentaliach).

1. Paramenty. Według d 3784 przy udzielaniu Sakramentaliów w kościele ma Kapłan na sobie zawsze komżę i stułę. Stuła, według Rit. Rom., w kolorze dnia, jeśli nie ma innej wzmianki.

Według Gavanto rubryka ta nie jest obowiązująca; przy benedykcjach, zawierających egzorcyzm, ma się stułę fioletową, poza tym koloru odpowiadającego Tajemnicy albo Świętemu; a więc np. przy benedykcji św. Błażeja stułę czerwoną, przy poświęceniu wody św. Ignacego białą.

Przy benedykcjach o charakterze więcej prywatnym, które nie odbywają się w kościele, wystarcza już sama stuła, np. przy poświęceniu wody św. Ignacego u chorych.

Podczas benedykcji zawsze się stoi i nie ma się biretu na głowie (Rit. Rom.).

2. Przy benedykcjach, dla których Rytuał nie podaje żadnej formuły, kreśli się znak krzyża św. nad przedmiotem, przy czym można mówić: In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Następnie pokrapia się przedmiot wodą święconą; świec przy tym się nie pali; albo stosuje się podaną w dodatkowej części Rit. Rom. Benedictio ad omnia; brzmi ona tak:

Adiutorium nostrum.... Qui fecit.... Dominus vobiscum.... Et cum spiritu tuo. Oremus. Deus, cuius verbo sanctificantur omnia, benedictionem tuam effunde super creaturam istam (v.: creaturas); et praesta, ut quisquis ea (v.: eis) secundum legem et voluntatem tuam cum gratiarum actione usus fuerit, per invocationem sanctissimi nominis tui, corporis sanitatem et animae tutelam, te auctore, percipiat. Per Chr. D. N. Amen.

Potem pokrapia się przedmiot wodą święconą.

3. Przedmiot, mający być benedykowany, pokrapia się wodą święconą raz tylko i sposobem prostym. Nowy Rytuał Rzymski nigdzie nie podaje, że należy pokrapiać in modum crucis, ani tu ani np. przy pobłogosławieniu obrączki ślubnej.

4. Według nowego Prawa (can. 1304) mogą poświęcać paramenty i inne do nabożeństwa potrzebne przedmioty (nie zaś konsekrować, np. kielich — can. 1146, § 1):

a) proboszczowie dla wszystkich kościołów i kaplic, znajdujących się w obrębie ich parafii; rektorzy kościołów dla swoich kościołów;

b) Przełożeni zakonni (także lokalni) i upoważnieni przez nich kapłani ich zakonu dla własnych kościołów i kaplic i dla kościołów podlegających im zakonnic.

Gdyby Kapłan dokonał zastrzeżonej benedykcji, bez upoważnienia, benedykcja ta byłaby wprawdzie niedozwolona ale ważna (can. 1147, § 3).

Do tych benedykcyj wolno posługiwać się tylko formularzami Rit. Rom., nie zaś formularzami Pontificale.

Benedictio sacerdotalium indumentorum odnosi się do ornatu, stuły, manipularza, alby, humerału, które bez wątpienia poświęcone być muszą, i do cingulum, które najprawdopodobniej poświęcone być musi; również inne kościelne paramenty, jak pluviale, dalmatykę, tunicelę, komżę, należałoby poświęcić. Benedictio Pallae et Corporalis jest jedna i ta sama; benedictio linteam. altaris odnosi się tylko do obrusów ołtarzowych. — Puryfikaterzy, welonów kielichowych, burs nie benedykuje się (d 2572[2]).

Uwaga. Pierwsze pranie używanych przy Mszy św. palek, korporałów i puryfikaterzy należy wyłącznie do kleryków z wyższymi święceniami (can. 1306, § 6); przed praniem wolno ich się dotykać tylko klerykom i kościelnym, to samo odnosi się do próżnych kielichów i próżnych paten (ib. § 1). Natomiast wolno każdemu dotykać się palek i korporałów, nie używanych przy Mszy św., lecz tylko przy innych funkcjach, np. przy wystawieniu Najśw. Sakramentu.

5. Z pośród świętych naczyń i przyborów kielich i patena muszą być konsekrowane, tabernakulum musi być benedykowane (to ostatnie według d 4035[4]; formuła znajduje się wśród Bened. reservatae w Rit. Rom. tit. VIII, c. 23). Benedykowanie cyborium, pateny wiatykowej i lunuli jest conajmniej bardzo wskazane (formuła jak przy benedykowaniu tabernakulum).

NB. O używaniu stuły zob. następujące ogólne wskazania:

1. Przepisana jest stuła poza Mszą św.:

a) przy udzielaniu Sakramentów św. i sakramentaliów (p. wyżej str. 257); jednakże pozostaje niezmieniony przepis Rit. Rom., odnoszący się do Sakramentu Pokuty (p. wyżej str. 250) również do pogrzebów;

b) podczas kazania, jeżeli taki jest zwyczaj, ale nie podczas mów pogrzebowych (d 2888). Kolor stuły winien odpowiadać officium dnia, zwłaszcza gdy kazanie wygłasza się podczas nabożeństwa liturgicznego, zatem np. w uroczystość św. Józefa w Wielkim Tygodniu winien kaznodzieja podczas sumy mieć stułę fioletową (d 3764[13]);

c) ilekroć Kapłan albo diakon dotyka się naczynia, zawierającego SS., albo gdy przyjmuje Komunię świętą.

2. Dozwolona jest stuła:

a) oficjantowi przy officium za zmarłych (d 3029 4 5);

b) Kapłanom, którzy spełniają czynność kierowników bractw kościelnych na procesjach i pogrzebach (d 2763); a fortiori proboszczom;

c) Kapłanom, adorującym wystawiony Najśw. Sakrament — por. Comment. in Instr. Clem. § 9, n. 8 i n. — powszechnie to przyjęty, piękny zwyczaj;

d) Kapłanowi, asystującemu prymicjantowi, i to albo podczas całej Mszy św., albo, zależnie od zwyczaju, od kanonu aż po Komunii św. (d 3115 7).

ROZDZIAŁ PIĄTY.

Instrukcja o Modlitwie Brewiarzowej

A. Układ i podział Brewiarza.

Brewiarz rzymski składa się albo z jednego tomu albo — zwykle — z czterech tomów: pars hiemalis, verna, aestiva, autumnalis.

Układ poszczególnych tomów jest jednakowy:

1. Ordinarium officii divini; zawiera ono modlitwy (przynajmniej dla dłuższych okresów roku kościelnego) niezmienne, jak również dane co do przebiegu poszczególnych części officium (dane te podaje w skrócie tabela, dołączona do tej książki).

2. Psalterium; zawiera ono 150 psalmów, rozłożonych na poszczególne dni tygodnia.

3. Proprium de tempore; zawiera ono czytania i modlitwy, odpowiadające poszczególnym niedzielom i feriom oraz najwyższym ruchomym uroczystościom roku kościelnego.

4. Proprium Sanctorum; zawiera ono specjalne czytania i modlitwy na uroczystości Świętych, włączone do roku kościelnego i obchodzone w całym kościele.

5. Commune Sanctorum; zawiera ono czytania i modlitwy, różnym kategoriom uroczystości Świętych wspólne. Są to następujące kategorie: Vigiliae Apostolorum; Commune Apostolorum, — Evangelistarum, unius aut plurium Summorum Pontificum — unius Martyris, — plurimorum Martyrum (wystarcza liczba dwóch Męczenników), — Confessoris Pon-

tificis, — Confessoris non Pontificis, — Abbatum, — Virginum, — non Virginum, — Dedicationis Ecclesiae, — festorum B. V. M., Officium S. Mariae in Sabbato; Officium parvum B. M. V.; Officium Defunctorum.

Potem następują jeszcze różne modlitwy.

6. Proprium dioeceseos N. (vel Ordinis N.); zawiera ono Święta, obchodzone nie w całym kościele, lecz tylko w danej diecezji (albo w danym zakonie); odpowiada ono Proprium Sanctorum (wyżej 4).

B. Rodzaje i części poszczególnych officjów.

1. Każdego dnia należy odmawiać officium, w dyrektorium (kalendarium, Ordo divini Officii recitandi Missasque celebrandi) na ten dzień naznaczone. Jest to albo officium de tempore, dokładniej de ea (i. e. de Dominica, Feria, Vigilia; de eo = de Sabbato) albo officium z Święta. To ostatnie jest albo festum simplex albo semiduplex albo duplex (minus — jako takie bliżej nie określone —, maius, secundae albo primae classis), lub Święto uprzywilejowane albo zwykłe.

2. Niektóre wyższe Święta obchodzi się dłużej, mają one swoją oktawę.

a) Te oktawy dzielą się na: uprzywilejowane, zwykłe, proste.

b) Uprzywilejowane dzielą się na oktawy pierwszej kategorii: Wielkanoc, Zesłanie Ducha św.

Drugiej kategorii: Epifania, Boże Ciało.

Trzeciej kategorii: Boże Narodzenie, Wniebowstąpienie, Serca Jezusowego.

Zarządzeniem Ojca św. Piusa XI., w Decretum Urbis et Orbis z 29 stycznia 1929, uroczystość Najśw. Serca Jezusowego, została podniesiona do rzędu festum primarium z oktawą uprzywilejowaną trzeciej kategorii, (jak Boże Narodzenie i Wniebowstąpienie) i zaliczona między festa feriata, tak że obecnie mamy siedem oktaw uprzywilejowanych i że według obecnych reguł co do pierwszeństwa Świąt (Add. et Var. tit. II) także Święta Jana Chrzciciela i Apostołów Piotra i Pawła w okurencji ustępują uroczystości Najśw. Serca Jezusowego.

c) Officium podczas oktawy — infra Octavam, — gdy zachodzi, ma ryt festum semid., dzień oktawy Święta 1. kl. ryt festum duplex maius, — dzień oktawy Święta 2. kl. ryt festum simplex. Dokładniejsze dane, dotyczące oktaw, są na początku każdego tomu brewiarzowego przed Duae tabellae.

3. Każde officium rozkłada Kościół na poszczególne okresy dnia, idąc za słowami Psalmisty: Septies in die laudem dixi tibi (Ps. 118, 164) — na siedem okresów dnia: Matutinum i Laudes (razem wzięte Officium nocturnum, tzw. „jutrznia"), Prima, Tertia, Sexta, Nona, („cztery małe hory"), Vesperae, Completorium.

Ponieważ jednak w jednym dniu najczęściej schodzą się officium okresowe i officium świąteczne albo przynajmniej wzajemnie się luzują, ważną jest rzeczą, poznać objętość poszczególnych officjów oraz reguły, jakich przestrzegać należy w wypadku takiego spotkania się (reguły okurencji i konkurencji).

I. Które godziny kanoniczne mają poszczególne officia?

1. Wszystkie officia mają: jutrznię i laudesy oraz cztery godziny mniejsze.

2. Święta dupl., semid. i niedziele mają: pierwsze nieszpory, kompletę, jutrznię i laudesy, godziny mniejsze, drugie nieszpory, kompletę.

3. Święta simpl. (i Off. S. M. in Sabbato) mają tylko: pierwsze nieszpory, kompletę, jutrznię i laudesy — godziny mniejsze.

4. Wigilie (z wyjątkiem Epifanii i Zesłania Ducha św.) tylko: jutrznię i laudesy, oraz godziny mniejsze.

5. Ferie mają: jutrznię i laudesy, godziny mniejsze, drugie nieszpory, kompletę (p. str. 272 i n.).
6. Dnie infra Oct.: mają te same godziny, co festum semid.

II. Prawidła co do okurencji i konkurencji officjów.

1. Przez okurencję rozumiemy zbieg dwóch officjów w jednym i tym samym dniu; często zdarza się np., że jakieś Święto przypada na niedzielę, partykularne Święto diecezjalne na Święto, obchodzone w całym Kościele.

2. Przez konkurencję rozumiemy spotkanie się dwóch officjów w Nieszporach, wypadek, który niemal codziennie zachodzi.

3. Dla obydwu wypadków jest dokładna instrukcja w dwóch tabelach na początku każdego tomu brewiarzowego (Si occurrit eodem die i Quando concurrit). W tej sprawie kilka uwag:

a) Co do okurencji i przenoszenia istnieją według Add. et Var. Brev. tit. IV—V, następujące główne reguły:

1. Święta 1. i 2. klasy przenosi się zawsze, mianowicie na najbliższy dzień, niezajęty przez Święto 1. i 2. kl., ferię i wigilię uprzywilejowaną, uprzywilejowaną oktawę 1. kategorii i uprzywilejowaną oktawę 2. kategorii; również Święta 2. klasy nie mogą być przeniesione na dzień wśród uprzywilejowanej oktawy 2. kategorii. W wypadku stałego przenoszenia bierze się dla Świąt nieruchomych najbliższy wolny dzień miesiąca (np. zamiast 15-ego 16-ty miesiąca), dla Świąt ruchomych i w wypadkach przypadkowego przeniesienia dla wszystkich Świąt najbliższy wolny dzień tygodnia (np. zamiast soboty następny poniedziałek).

2. Festa duplicia mai. i min. i semid., obchodzone w całym Kościele, nie przenosi się, lecz zazwyczaj w dniach zajętych komemoruje się je, dołączając dziewiątą lekcję historyczną „festum simplificatum“, przy czym należy pamiętać:

a) jeżeli dniem przeszkodzonym jest pierwszorzędne Święto Pańskie 1. kl. obchodzone w całym kościele, (np. Boże Ciało albo Serca Jezusowego), komemoracja zupełnie odpada;

b) we wszystkie inne Święta 1. kl., np. Poświęcenie kościoła katedralnego, komemoruje się Święto, na nie przypadające, w Laudesach i tylko w nich; lekcja dziewiąta zupełnie odpada.

3. Święta własne rytu dupl. mai., min. albo semid. poszczególnych narodów, diecezyj, zakonów, instytutów, kościołów, przypadkowo przeszkodzone, komemoruje się albo też nie, jak pod nr. 2.; tak samo, gdy są przeszkodzone wprawdzie stale, ale nie w całym narodzie itd., a tylko w niektórych kościołach. Jeżeli zaś w całym narodzie itd. albo w jego własnym kościele stale są przeszkodzone, przenosi się je na dzień, nie zajęty przez żadne Święto duplex, semid., uprzywilejowaną wigilię i oktawę 2. rzędu.

4. Przeszkodzonych Simpliciów nie przenosi się nigdy; w Święta 1. kl. nie obchodzi się ich, w inne Święta komemoruje się je, mają dziewiątą historyczną lekcję.

b) Co do konkurencji, należy przestrzegać następujących uwag:

1. Ponieważ odmawia się zawsze jedne tylko nieszpory (za wyjątkiem dnia Wszystkich Świętych, kiedy to popołudniu do nieszporów uroczystości dodaje się nieszpory zaduszne), zbiegające się ewentualnie nieszpory (drugie dnia poprzedniego i pierwsze następnego officium) albo zlewają się (a cap. de sequenti, commemor. praeced.), albo też jedne, czy to poprzedniego, czy następnego officium, odpadają i bywają conajwyżej komemorowane.

2. Jak w poszczególnych wypadkach należy postąpić, podaje każdorazowo dyrektorium zgodnie z regułami tabeli „Quando concurrit“. Więcej o tym później.

C. Jak odmawia się różnego rodzaju officia?

Przebieg poszczególnych godzin kanonicznych wykazuje załączona tabela instrukcyjna, dotycząca modlitwy brewiarzowej.

Podajemy tu tylko, w jakich częściach brewiarza należy szukać modlitw, czytań itd., przeznaczonych dla godzin kanonicznych.

I. Officium wyższych Świąt.

1. Które to Święta?

1. wszystkie Święta Pańskie,
2. wszystkie Święta Najśw. Marii Panny,
3. wszystkie Święta Aniołów,
4. Święta Jana Chrzciciela,
5. Święta św. Józefa,
6. wszystkie Święta Apostołów,
7. wszystkie Święta 1. i 2. klasy

} i wszystkie dni siedmiu uprzywilejowanych oktaw, gdy odmawia się ich officium.

8. niedziele podczas oktawy Bożego Narodzenia, Epifanii, Wniebowstąpienia, Bożego Ciała i Serca Jezusowego, gdy odmawia się ich officium;

9. wigilie Zesłania Ducha św. i Bożego Narodzenia (ta ostatnia od Laudesów począwszy);

10. wigilia Epifanii i piątek przed Zesłaniem Ducha św., gdy odmawia się ich officium.

Uwaga. Do tych Świąt należą również niektóre mniejsze Święta, jak św. Piotra w okowach, św. Barnaby, Ścięcia św. Jana, dalej każde Święto Poświęcenia kościoła, ponieważ zalicza się do Świąt Pańskich (Rubr. nov. tit. IX, 1).

2. Jak się odmawia officium tychże Świąt?

Reguła: Wszystko z Proprium Sanctorum (albo de tempore, gdy chodzi o wielkie Święta ruchome); czego tam nie ma, bierze się z Commune Sanctorum, a czego i tu nie ma, z Ordinarium.

Wyjątki: 1) Psalmy Laudesów i mniejszych godzin bierze się z officium de Dominica (a mianowicie do Laudesów z niedzielnego schematu I, do Prymy Ps. 53: Deus in nomine, i następnie Psalm 118: Beati immaculati i Retribue), do Komplety antyfona i psalmy z niedzieli.

2) Ostatnie trzy dni Wielkiego Tygodnia mają officium, podane w brewiarzu; tylko w Laudesach odmawia się psalmy odnośnej ferii, według schematu II (jednakże w Wielką Sobotę kantyk Ego dixi).

II. Officium zwykłych Świąt z 9 lekcjami.

1. Które to Święta?

Wszystkie wyżej nie podane Święta, a więc wszystkie festa duplicia (maiora, minora), również dni infra Octavam communem i sam dzień oktawy; o tych ostatnich niektóre szczegóły na str. 281, n. 7 i str. 290 i n.

2. Jak odmawia się ich officium?

Główna reguła: Wszystkie psalmy z ich antyfonami i wersykułami przed lekcjami nokturnów bierze się z ferii bieżącej z Psalterium; tam gdzie są dwa schematy, mianowicie w 3. nokturnie środy i we wszystkich Laudesach, bierze się schemat pierwszy; lekcje pierwszego nokturnu i responsoria z Proprium de tempore; resztę z Proprium Sanctorum, a czego tam brak, z Commune Sanctorum, a czego i tam nie ma, z Ordinarium.

Wyjątki: a) Jeżeli w Proprium Sanctorum spotykamy własne antyfony, pozostają one, psalmy bierze się nie z bieżącej ferii, lecz albo z Proprium Sanctorum, jeżeli tam własne psalmy są naznaczone albo z Commune Sanctorum; ale to odnosi się tylko do odnośnej godziny kanonicznej, w innych godzinach kanonicznych (mniejsze godziny i kompleta) wracają antyfony i psalmy ferii.

Tak np. wyróżnia się święto św. Cecylii własnymi antyfonami tak w Jutrzni, jak w Laudesach; z tego powodu odmawia się w Matutinum i Laudesach nie psalmy z ferii, lecz psalmy naznaczone na Święto.

Święto zaś męczenników Jana i Pawła 26 czerwca ma własne antyfony tylko w Laudesach; dlatego mówi się w Matutinum, w mniejszych godzinach i w komplecie psalmy z ferii, natomiast w Laudesach i w drugich nieszporach, w których powtarzają się własne antyfony laudesowe, trzeba brać psalmy z 2. nieszporów Męczenników.

Jeżeli Jutrznia ma własne antyfony, to i wersykułu przed lekcjami nie bierze się z ferii.

a) Lekcyj 1. Nokturnu nie bierze się z Proprium de tempore czyli (jak zwykle się mówi) de Scriptura occurrente, lecz jak dawniej, z Proprium albo Commune Sanctorum, i to, jeśli nie inaczej jest zaznaczone, z Commune I. loco:

a) gdy jakie Święto (jak np. św. Marcina 11 listopada) ma własne responsoria, albo

b) gdy ma ściśle własne lekcje, nie z Commune, np. dzień św. Leona 11 kwietnia, albo

c) gdy w dniu tym, np. w Suche Dni, nie ma Scriptura occurrens; ale jeśli ona dnia poprzedniego albo następnego została wyrugowana przez ściśle własne lekcje, to należy też Script. occurr. czytać w święto, przypadające na dzień suchodniowy. Gdy lekcje bierze się de Communi, to i responsoria bierze się de Communi, chyba, że zachodzą własne.

Uwaga. W Święta semiduplicia dodaje się w Laudesach i nieszporach suffragium, w Prymie i Komplecie Preces dominicales (zwane także minores), jak podano Ordinarium; jedno i drugie odpada podczas oktaw uprzywilejowanych i zwykłych; gdy święto ma oktawę prostą, tylko w dniu oktawy; oprócz tego nie ma suffragium w czasie Adwentu i w okresie Męki Pańskiej. Także str. 283 i n.

III. Officium świąt 3-lekcyjne.

Do nich należą festa simplicia i Officium S. Mariae in Sabbato.

Officjum rozpoczyna się pierwszymi nieszporami i kończy się Noną, nie bywa

więc komemorowane w następnych nieszporach. Jak officium należy ułożyć, gdy po festum simplex następuje officium ferii, p. niżej V. str. 272.

W nieszporach i Laudesach odmawia się suffragium, w komplecie i prymie Preces dominicales.

1. Officium Święta simplex.

a) W nieszporach: antyfona i psalmy ferii; od capitulum począwszy wszystko de festo, suffragium;

b) w komplecie: antyfona i psalmy ferii; Preces;

c) w Matutinum: Invitatorium i hymn z Święta, dziewięć psalmów z antyfonami odmawia się, opuszczając wersykuł 1. i 2. nokturnu, nieprzerwanie aż do wersykułu 3. nokturnu włącznie;

absolucja z bieżącego dnia tygodnia;

benedykcje następujące: 1. Ille nos, 2. Cuius festum, 3. Ad soc.;

1. i 2. lekcja de script. occurr.; 3. lekcja z Święta (jeśli są dwie, ściąga się je w jedną);

Responsoria po 1. i 2. lekcji de tempore: do drugiego responsorium dołącza się Gloria Patri, a po 3. lekcji odmawia się Te Deum (również w okresie po Septuagesima),

d) w Laudesach i godzinach mniejszych wszystko zupełnie jak w officium Święta semiduplex (p. wyżej II); dlatego zawsze schemat I, suffragium, Preces dominicales.

2. Officium S. Mariae in Sabbato.

W brewiarzu znajduje się ono bezpośrednio po Commune festorum B. M. V. i jest właściwie niczym innym jak festum simplex B. M. V. Dlatego też obejmuje tylko godziny kanoniczne od 1. nieszporów aż do Nony.

Officium to odmawia się we wszystkie soboty roku, poza Adwentem i całym okresem Wielkiego Po-

stu i Suchymi Dniami, jeżeli na sobotę nie przypada festum dupl., semid., dies infra Oct., Vigilia, Dominica anticipata.

Główna reguła: We wszystkich godzinach kanonicznych psalmy ferialne ze swoimi antyfonami.

a) W nieszporach antyfony i psalmy z piątku, reszta de Proprio, suffragium, rozpoczynające się słowami Sancti omnes..., oracja A cunctis bez wzmianki o Matce Boskiej, i z zakończeniem: Per Dominum;

b) w komplecie antyfona i psalmy z piątku, Preces; zakończenie hymnu, również w dalszych godzinach kanonicznych: Jesu, tibi sit gloria;

c) w Matutinum: Invitatorium i hymn de Proprio; dziewięć psalmów i antyfony z soboty odmawia się bez przerwy aż do wersykułu 3. Nokturnu włącznie;

Absolucja, benedykcje de Proprio, 1. i 2. lekcja de Scriptura occurr., 3. wskazana w brewiarzu na miesiąc bieżący; responsoria de tempore, po 3. lekcji Te Deum (również po Septuagesima);

d) w Laudesach (schemat I.) i mniejszych godzinach antyfony i psalmy z soboty; reszta de Proprio. — W Laudesach suffragium jak w nieszporach. — W Prymie capitulum: Regi saeculorum, Preces dominicales, jako lectio brevis capitulum Nony.

Uwaga. Co do Off. S. M. w sobotę po Narodzeniu N. M. P. p. rubr. spec. po tym Święcie. Suffragium i Preces nie odpadają. To samo odnosi się do innych oktaw prostych (d 4348 ²).

IV. Officium niedzieli.

Niedziela w nowym układzie brewiarza zyskała bardzo na znaczeniu. Jest ona „Dniem Pańskim". Dlatego:

1. Nawet zwykłym niedzielom ustępują wszelkie Święta, poniżej Świąt 2. kl., za wyjątkiem Świąt Pańskich.

2. Z komemorowanych Świąt nie czyta się nigdy 9. lekcji.

3. Officium niedzielne ma zawsze 1. i 2. nieszpory w całości, o ile jakieś Święto 1. albo 2. kl. nie poprzedza lub nie następuje (przy zwykłych niedzielach także mniejsze Święto Pańskie). Jednakże niedziela ma zawsze tylko ryt Święta semiduplex (wyjątek stanowi tylko Niedziela Biała).

Officium rozpoczyna się nieszporami sobotnimi, a kończy kompletą samej niedzieli.

Co do szczegółów następujące uwagi:

a) W 1. nieszporach odmawia się antyfony i psalmy z soboty — tylko w Adwencie antyfony z laudesów niedzieli; wszystko inne de Sabbato albo de Proprio; suffragium (poza okresem Adwentu i Męki Pańskiej), jeżeli nie komemoruje się festum duplex albo oktawy; w czasie wielkanocnym Commem. de Cruce.

b) W Komplecie antyfona i psalmy z soboty; Preces; także w Adwencie i w okresie Męki Pańskiej, jeżeli nie komemorowano festum duplex albo oktawy.

c) W Matutinum wszystko, jak podane jest w Ordinarium, Psalterium i Proprium na różne okresy. Zważać należy na zmienność Invitatorium: Adoremus Dom. i Dominum qui... oraz hymnu niedziel. per annum.

d) Laudesy mają dwa schematy psalmów, z których drugi przeznaczony jest na niedziele od Septuagesima aż do Niedzieli Palmowej, — także w starym brewiarzu wyróżniały się te niedziele osobnymi psalmami; wszystko inne, jak podane jest w nowym brewiarzu; suffragium jak w nieszporach.

e) Pryma ma trzy następujące psalmy: Confitemini, Beati, Retribue; od Septuagesima począwszy zamiast Confitemini pierwsze dwa psalmy Laudesów I: Dominus regnavit i Jubilate.

Symbolum Athanas. mówi się tylko w zwykłe niedziele po Epifanii i Zielonych Świątkach (a więc tylko w „niedziele zielone"), ale, ile razy w Laudesach komemorowano festum duplex albo oktawę nie odmawia się ich i wtedy.

Capitulum zawsze Regi saeculorum. Preces dominicales jak wyżej b.

f) Tercja, Sexta, Nona, jak tamże jest podane.

g) W 2. nieszporach antyfony i psalmy zawsze z niedzieli (w Adwencie antyfony de Proprio); reszta de Proprio albo de Communi; suffragium jak w 1. nieszporach.

h) Kompleta z niedzieli: Preces jak wyżej b.

Uwaga. Officium niedzieli antycypowanej ma wszystkie prerogatywy właściwej niedzieli. Jak się je odmawia, podaje brewiarz dokładnie przed sobotą pierwszego tygodnia po Epifanii i powtórnie przed 23. niedzielą po Zielonych Świątkach.

V. Officium ferii (i wigilii).

Ferie dzielą się na feriae minores (zwykłe ferie tygodnia) i feriae maiores; maiores znowu na uprzywilejowane: Środa Popielcowa, pierwsze trzy dni Wielkiego Tygodnia; i nieuprzywilejowane: powszednie dni Adwentu, Wielkiego Postu (począwszy od czwartku po Środzie Popielcowej), Suche Dni jesienne, poniedziałek Dni Krzyżowych.

1. Do wszystkich ferii odnosi się następująca uwaga: Officium nie ma 1. nieszporów, lecz rozpoczyna się jutrznią, a kończy nieszporami i kompletą dnia.

2. Ale jeżeli po feria minor następuje jakie Święto, choćby tylko festum simplex, to officium ferii kończy się Noną, a nieszpory są całe z Święta bez komemorowania ferii. Albo jeżeli np. officium de feria ze środy poprzedziło festum simplex, to trzeba we wtorek, ponieważ festum simplex nie ma 2., a następująca feria 1. nieszporów, całe nieszpory wziąć z feria tertia.

3. Uprzywilejowane feriae maiores nie ustępują żadnemu Świętu, nieuprzywilejowane ustępują wszystkim Świętom, ale nie Świętom simplex., również nie zwykłym wigiliom (p. poniżej Nr 10). O komemorowaniu takich feriae maiores, p. str. 276.

4. W Matutinum: Invitatorium, hymn, dziewięć psalmów i antyfony (z opuszczeniem wersykułu 1. i 2. Nokturnu) i wersykuł 3. Nokturnu z bieżącej ferii. — Co do schematu II. w Matutinum środy, p. niżej uwagę do nr. 5.

Lekcje i Responsoria de tempore, w czasie wielkanocnym tylko dwa responsoria (zamiast trzeciego odmawia się Te Deum).

5. W Laudesach zwykłych ferii antyfony i psalmy z schematu I; w Adwencie, od Septuagesimy aż do Wielkiego Tygodnia, w zwykłe wigilie (za wyjątkiem wigilii Wniebowstąpienia Pańskiego) i w Suche Dni ze schematu II. Capitulum itd. z bieżącej ferii; oracja, jeżeli osobna nie jest podana, z poprzedniej niedzieli; suffragium poza Adwentem i okresem Męki Pańskiej, jeżeli nie komemorowano festum duplex.

Preces feriales w Adwencie, Wielkim Poście, w Suche Dni (lecz nie w tygodniu Zesłania Ducha św.), w zwykłe wigilie, (wyjąwszy wigilię Wniebowstąpienia Pańskiego), także wtedy, gdy zaszła commemoratio duplicis.

Uwaga. W jutrzni środy zachodzi w 3. Nokturnie psalm 50 (Miserere). Ponieważ jednak ten sam psalm zachodzi każdorazowo również w Laudesach według schematu II, trzeba było psalmy 3. Nokturnu zmienić względnie inaczej podzielić; w ten sposób powstał schemat II. Ilekroć zatem w środę odmawia się Laudesy według schematu II, należy odmawiać 3. Nokturn również według schematu II, względnie w officium de feria przyłącza się do sześciu psalmów z antyfonami 1. i 2. Nokturnu bezpośrednio trzy psalmy i antyfony według schematu II jutrzni.

6. Prymа, jak podano w Ordinarium i Psalterium.

Na szczególną uwagę zasługuje, co następuje:

a) jeżeli w Laudesach uwzględniono schemat II, dodaje się do trzech psalmów Prymy jeszcze czwar-

ty, mianowicie pozostały ze schematu I Laudesów pierwszy psalm;

b) Capitulum jest zawsze Pacem, tylko w te dni, kiedy antycypuje się Dominica, i w czasie wielkanocnym Regi saeculorum;

c) Gdy odmówiono w Laudesach Preces feriales, odmawia się je również w Prymie, poza tym tylko dominicales.

7. Tertia, Sexta i Nona jak w Ordinarium i Psalterium; Preces feriales wtedy, gdy zachodziły one w Prymie.

8. Nieszpory całe jak w Ordinarium, Psalterium i Proprium de tempore; suffragium jak w Laudesach, również Preces feriales.

9. Kompleta jak w Ordinarium i Psalterium; Preces.

10. Specjalne uwagi o wigilii:

a) Rozróżnia się wigilie zwykłe i uprzywilejowane.

Z tych ostatnich są wigiliami 1. kl. wigilia Bożego Narodzenia i Zesłania Ducha św. — nie ustępują one żadnemu Świętu; wigilią 2. kl. jest wigilia Epifanii — ma przywileje niedzieli co do okurencji i konkurencji. Officium wigilij uprzywilejowanych podano już przy Świętach pierwszorzędnych.

b) Wszystkie inne wigilie (także wigilia Wniebowstąpienia Pańskiego) nazywają się zwykłymi (communes). Ich officium jest w całości z ferii, rozpoczyna się jutrznią, a kończy się Noną, ponieważ nieszpory należą się Świętu; p. również str. 291.

VI. Officium zaduszne.

Wstępna uwaga. Oficjant ma na sobie, gdy officium ma charakter zwykły, tylko komżę, dopuszczalna jest także stuła. — Na O. palą się dwie albo cztery świece. — Ani Caer. Ep. ani Rit. Rom. nie przepisują, by oficjant w officium za zmarłych czytał 9. lekcję. Również wersykułu Audivi vocem w nieszporach i Laudesach oraz wersykułu przed lekcjami w jutrzni nie mówi Oficjant, lecz kantorzy.

1. W Dzień Zaduszny odmawia się je tak, jak dokładnie podano na 2 listopada w nowym brewiarzu. Matutinum i Laudesy wolno antycypować.

Obok officium za zmarłych nie ma w tym dniu żadnego innego officium obowiązującego; jednakże w Dzień Wszystkich Świętych odmawia się nieszpory dnia i nieszpory za zmarłych, ale jedną tylko kompletę, mianowicie kompletę zaduszną.

2. W inne dni odmawia się officium za zmarłych to ritu duplici to semiduplici; ritu duplici: w dniu pogrzebu, w dniu po otrzymaniu wiadomości o śmierci, — trzeciego, siódmego, trzydziestego dnia i w rocznicę śmierci (w ścisłym i szerszym znaczeniu), oraz ilekroć odmawia się je uroczyście.

3. Psalm Lauda w nieszporach i psalm De profundis w Laudesach opuszcza się, ile razy odmawia się officium jako duplex (Rubr. nov. spec.).

4. Invitatorium mówi się zawsze, ilekroć odmawia się wszystkie trzy nokturny; tak samo, gdy officium (całe czy tylko jeden nokturn) odmawia się ritu duplici.

5. W Dzień Zaduszny odmawia się obowiązkowo wszystkie trzy nokturny; w innych okolicznościach wystarcza jeden. Jeżeli odmawia się tylko jeden nokturn, należy w niedzielę, poniedziałek i czwartek uwzględnić pierwszy nokturn, we wtorek i piątek drugi, w środę i sobotę trzeci, lecz w dniu pogrzebu zawsze pierwszy. (Rubr. nov. spec. in Off. Def.).

6. Z podanych oracyj mówi się „odpowiednią“ (Officium Def. ad Vesp.); do nich włączona jest także oracja pro patre et matre, a w niektórych litera N. Jako oracja po laudesach przy egzekwiach jest podana Absolve, quaesumus (jeżeli to kapłan, z dodatkiem sacerdotis) albo dowolnie inna odpowiednia oracja z officium zadusznego.

7. Tylko w dwóch wersykułach przed oracją, zmienia się liczbę, podając liczbę pojedyńczą lub mnogą. — Poza tym w całym officium niczego się nie zmienia.

8. Jeżeli Matutinum nie następuje bezpośrednio po przeniesieniu ciała do kościoła i po Subvenite albo po Matutinum dnia (tj. Matutinum i Laudesach), należy je rozpocząć odmówieniem Pater, Ave, Credo (Noviss. rubr.).

D. Praktyczne uwagi do niektórych części officium.

1. Komemoracje.

Zależne one są od okurencji i konkurencji officjów.

1. Główne reguły, wyjęte z podanej na str. 264 i n. tabeli brewiarzowej, są następujące:

a) Niedzielę komemoruje się zawsze i wszędzie, a więc także w Święto 1. kl., mianowicie w 1. i 2. nieszporach i w Laudesach. Wyjątek: w 1. nieszporach Bożego Narodzenia i Obrzezania P. J. nie wspomina się niedzieli poprzedzającej.

b) Tak samo oktawę uprzywilejowaną.

c) Ferię maior adwentową i wielkopostną komemoruje się zawsze w Laudesach i Nieszporach; Feria maior suchodniową i poniedziałkową Dni Krzyżowych tylko w Laudesach.

d) Officium następnego dnia, komemoruje się zawsze, także w święta 1. i 2. kl., za wyjątkiem festa simplicia i dies infra Octavam communem w Święta 1. i 2. kl.

2. Kolejność komemoracyj:

a) Pierwsze miejsce zajmują komemoracje, należące do officium, np. komemoracja św. Pawła w uroczystość św. Piotra.

b) Poza tym na pierwszym miejscu (w Nieszporach) komemoruje się następne wzgl. poprzedzające officium.

c) W dalszym ciągu komemoruje się:

1) Każdorazową niedzielę i wigilię Epifanii;
2) Dzień wśród oktawy Epifanii, albo Bożego Ciała;
3) Dzień oktawy, który jest duplex maius;

4) Dzień duplex maius;
5) Dzień duplex minus;
6) Dzień semiduplex;
7) Dzień wśród oktawy Bożego Narodzenia, Wniebowstąpienia Pańskiego i Serca Jezusowego;
8) Dzień wśród zwykłej oktawy;
9) Piątek po oktawie Wniebowstąpienia Pańskiego;
10) Feria maior;
11) Wigilię;
12) Dies octava simplex;
13) Festum simplex.

3. Komemoracja ma miejsce w Nieszporach i Laudesach, a mianowicie przez odnośną antyfonę i wersykuł wraz z oracją. Gdy antyfona i wersykuł są równobrzmiące z już odmówionymi, należy je zmienić. Jeżeli ma być tylko jedna komemoracja, z tego samego Commune, należy zastosować następujące rubryki (Rubr. gen. tit. IX, n. 8):

a) przy commem. simplicis w Nieszporach bierze się antyfonę i wersykuł z Laudesów, w Laudesach z 1. Nieszporów;

b) przy commemor. festi simplificati, mającego być komemorowanym w obu Nieszporach: bierze się w 1. Nieszporach antyfonę i wersykuł z 2. Nieszporów, w Laudesach antyfonę i wersykuł z 1. Nieszporów, w 2. Nieszporach antyfonę z Laudesów, wersykuł z 1. Nieszporów;

c) Gdy festum simplificatum komemoruje się tylko w 1. Nieszporach i Laudesach, wszystko jak wyżej pod a) przy commem. simplicis;

d) przy komemoracji św. Dziewicy w 1. Nieszporach, bierze się antyfonę z Laudesów;

e) Gdy po uroczystości Świętej, np. św. Klary, Teresy, następuje officium de S. Maria in Sabbato, należy w Nieszporach tego ostatniego wziąć wersykuł Benedicta z Laudesów;

f) W razie tożsamości oracji należy dla komemoracji (nie dla oracji Święta) wziąć inną orację z odnośnego Commune.

Gdy zachodzi więcej komemoracyj, obowiązuje dekret n. 4042[5], a mianowicie:

Ad Vesperas:
Ant. et V. de 1. Vesperis;
Ant. et V. de 2. Vesperis;
Ant. de Laud., V. ex 2. Noct. (= V. ex Tertia);
1. Ant. et V. ex 3. Noct. (= V. ex Sexta).

Ad Laudes:
Ant. et V. de Laudibus;
Ant. et V. de 1. Vesperis;
Ant. ex 2. Vesp., V. ex 2. Noct. (= V. ex Tertia);
1. Ant. et V. ex 3. Noct. (= V. ex Sexta).

Uwaga. 1. Antyfonę Sancti et iusti w Commune Mart. temp. pasch. wolno również wziąć jako wersykuł w komemoracji innego Męczennika. 2. Conclusio tylko przy ostatniej komemoracji.

g) Komemorację oktawy w Nieszporach bierze się z 1. Nieszporów, jeżeli w dniu następnym przypada officium de die infra oct., albo de die octava; natomiast jeżeli następnego dnia oktawę się tylko komemoruje, bierze się ją z 2. Nieszporów, np. gdy dzień oktawy Niepokal. Poczęcia przypada na trzecią niedzielę Adwentu, to bierze się 14 grudnia w Nieszporach wersykuł i antyfonę z 2. Nieszporów Niepokal. Poczęcia, nie z 1. Nieszporów.

4. Pewnego rodzaju komemoracją jest także zmiana ostatniej strofy (doksologii) tych hymnów, które mają równą, nie klasyczną miarę wiersza i wersykułu w responsorium prymy. Zmiany te powstają ratione temporis (np. czas wielkanocny), albo ratione festi wzgl. octavae (ale tylko w Święta Pańskie i Maryjne), przy zwykłych oktawach tylko w dniu oktawy.

Do tego następujące uwagi:

a) Gdy zbiega się więcej tytułów, pierwszeństwo ma własna doksologia Officium odmawianego; jeżeli np. w oktawie Zielonych Świąt komemoruje się

Święto M. B., należy wybrać doksologię Zielonych Świąt, nie de Beata (d 4079[3]) — tak samo wersykuł prymy;

b) Gdy więcej officjów z własną doksologią tylko się komemoruje, doksologia komemorowanego Święta ma pierwszeństwo przed takąż oktawy, a doksologia oktawy przed okresową.

O hymnach i wersykułach w Adwencie, p. str. 283 n.

5) Za komemorację ogólnego rodzaju uchodzi suffragium de omnibus Sanctis. Odmawia się je w Nieszporach i Laudesach officium semiduplex, simplex, de Dominica, de Feria, de Vigilia communi; w czasie wielkanocnym zastępuje je commem. de Cruce.

O tym, co następuje:

a) opuszcza się ją: aa) w czasie od pierwszej niedzieli Adwentu aż po oktawie Epifanii i w okresie Męki Pańskiej; bb) Ilekroć komemoruje się festum duplex, albo oktawę; ponieważ więc podczas octava simplex obchodzi się albo komemoruje tylko dzień oktawy, odpada suffragium również tylko w tym dniu.

b) W suffragium pod N. wymienia się Świętego tytularnego tego kościoła, albo tej kaplicy, do której Kapłan quocumque titulo canonico jest przydzielony, pod warunkiem, że kościół albo kaplica jest publiczna i conajmniej uroczyście benedykowana, chociaż nie konsekrowane. Zakonnicy wymieniają oprócz tego jeszcze swego św. Założyciela (d 4043[8]).

c) W klasztorach, seminariach itd., nie mających kościoła albo publicznej kaplicy, należy wymieniać Świętego tytularnego głównej kaplicy, o ile ta jest conajmniej uroczyście benedykowana (d 4110).

6. O komemoracji w jutrzni, tzw. dziewiątej lekcji, zob. II, Nr. 8.

II. Uwagi do matutinum.

1. Jeżeli w prywatnej modlitwie brewiarzowej oddziela się Laudesy od matutinum, należy według nowych rubryk kończyć matutinum tak: Dominus

vobiscum, oracja Laudesów, Dom. vob., Bened. Domine, Fid. animae, Pater noster, a Laudesy rozpoczynają się odmówieniem Pater i Ave.

2. Błogosławieństwo przed lekcjami (również przed lectio brevis w prymie i komplecie) uprasza się w prywatnej recytacji słowami: Jube, Domine, benedicere, nie domne.

3. W Święta Pańskie brzmi ósma benedykcja zawsze: Divinum auxilium.

4. Po wszystkich benedykcjach mówi się Amen, np. Per evangelica.... delicta. Amen.

5. Początki ksiąg świętych należy czytać, jeżeli nie można tego uczynić w dniu oznaczonym, w najbliższym po nim wolnym dniu bieżącego tygodnia (nie dalszego), albo jeżeli nie ma wolnego dnia w bieżącym tygodniu, w najbliższym wolnym dniu poprzedzającym. — To samo odnosi się do lekcji o męczeństwie Machabeuszów. Przy tym należy odnośnie responsoriów uwzględnić, co następuje:

a) Jeżeli przenosi się lekcje niedzieli, przenosi się razem z nimi także responsoria na odnośny dzień tygodnia, i to wszystkie trzy; wyjątki są podane w brewiarzu.

b) Jeżeli zaś przenosi się lekcje dnia powszedniego, odmawia się responsoria tego dnia, na którego przypadało initium z wtorku i initium ze środy, trzebaby wziąć responsoria z czwartku. Tylko responsoria z poniedziałku po 1. niedzieli po Epifanii i po 1. niedzieli po Zesłaniu Ducha św., należy odmówić przy pierwszych lekcjach de Scriptura occurr. (ponieważ wtedy dopiero zaczynają się Responsoria de Tempore).

6. Jeżeli w responsorium do lekcji spotykamy dwie gwiazdki, jak np. przy 6. lekcji, w święta Maryjne, powtarza się przed Gloria Patri tylko cząstkę od pierwszej do drugiej gwiazdki, po Gloria Patri resztę (d 3576[13]).

7. Co do lekcyj w dni infra Octavam communem i w ich dzień oktawy podaje nowy brewiarz (przed Proprium Sanct.) następujące ważne wskazówki:

Lekcje 1. nokturnu bierze się de Script. occurr. wraz z responsoriami, do nich należącymi. Gdy nie ma Script. occurr., bierze się infra Oct. lekcje z Commune, w dniu oktawy (i podczas oktaw Pańskich również infra Oct.) ze Święta; responsoria w tych ostatnich wypadkach ze Święta.

Lekcje 2. i 3. nokturnu, jeśli nie są osobno podane, bierze się:

a) infra octavam z Commune; jeżeli dane Święto nie ma Commune — dotyczy to Świąt Pańskich —, powtórnie ze Święta;

b) w dniu oktawy zawsze ze Święta;

c) responsoria 2. i 3. nokturnu ze Święta, jeżeli ono ma własne, w przeciwnym wypadku z Commune.

8. Gdy festa simplicia (z lekcją historyczną) i festa simplificata, bywają tylko komemorowane, czyta się z nich również dziewiątą lekcję, tzn. zamiast dziewiątej lekcji officium dnia, jest jedna historyczna lekcja Święta simplex, albo z trzech zestawiona jedna lekcja Święta simplificatum.

Gdy komemoruje się niedzielę, albo ferię z własną homilią, albo wigilią, czyta się jako dziewiątą lekcję w officium dnia siódmą lekcję niedzieli wzgl. pierwszą lekcję ferii, albo wigilii. Przy tym należy uwzględnić, co następuje:

a) dziewiąta lekcja officium dnia zwykle odpada; w niektóre Święta trzeba ją, ponieważ ma treść historyczną, złączyć z ósmą lekcją, co w nowym brewiarzu każdorazowo bywa zaznaczone, np. 6 maja.

b) Jeżeli festum simplex (w starym wydaniu brewiarza) ma dwie historyczne lekcje, czyta się je razem jako dziewiątą lekcję; z festa simplificata nie należy już czytać wszystkich trzech, ale nowe ściągnięte — lectiones contractae (d 4323).

c) „Dziewiątą“ lekcję opuszcza się:
1. zawsze w officium niedzieli;
2. we wszystkie Święta 1. klasy;
3. w wigilię Zesłania Ducha św. i w oktawie Bożego Ciała, jeżeli odmawia się officium de Octava;
4. jak to już wskazuje określenie „dziewiąta“ lekcja, w officium z trzema tylko lekcjami;
5. gdy dziewiąta lekcja officium dnia i Officium de Tempore się schodzą, opuszcza się lekcję z officium dnia, a czyta zawsze lekcję z niedzieli itd.

III. Uwagi do komplety.

1. Nie rozpoczyna się odmówieniem Pater i Ave, również nie, gdy Kompletę i Nieszpory odmawia się oddzielnie, ale rozpoczyna się bezpośrednio słowami: Jube, Domine (domne), benedicere.

2. Po Deus in adiutorium, Gloria Patri mówi się, jak przy innych godzinach kanonicznych, Alleluia, wzgl. Laus tibi (Nov. Brev. i d 3213[3]).

IV. Uwagi do niektórych części godzin kanonicznych.

1. Do Pater noster dodaje się zawsze i tylko Amen, gdy całe Pater noster w chórze po cichu się odmawia; a więc np. na początku godzin kanonicznych i w komplecie przed Confiteor; natomiast bez Amen, np. przed lekcjami w matutinum, ponieważ Et ne nos inducas etc. mówi się głośno.

2. W hymnie Iste Confessor zmienia się trzeci wiersz (m. t. v. = mutatur tertius versus), jeżeli święto Wyznawcy albo przynajmniej 1. nieszpory (całe albo a capitulo) nie przypadają na dzień jego śmierci. Przez całą oktawę odmawia się hymn jak w święto; jeżeli święto, obchodzi się z oktawą i nie przenosi się go poza oktawę, odmawia się hymn tak, jakgdyby święto obchodzono w samym jego dniu (d 2365[3]).

3. Jeżeli Święto ma trzy własne historyczne hymny, a opuszcza się pierwszy w nieszporach, odmawia się go w matutinum, a hymn jutrzni w laudesach, laudesowy zaś hymn w 2. nieszporach. Lecz jeżeli opuszcza się także 2. nieszpory, wówczas łączy się hymn 1. nieszporów z hymnem jutrzni, pod warunkiem, że ten ostatni ma tą samą miarę wierszową i może być uważany za dalszy ciąg pierwszego. Przy hymnach niehistorycznych albo pod względem historycznym mało znaczących jest rozdzielanie takie wzgl. łączenie podczas modlitwy chórowej zakazane, w prywatnej modlitwie brewiarzowej dozwolone, ale nie przepisane (d 4262[4] i 4269[3]).

4. Antyfonę do M. B. odmawia się poza chórem zasadniczo dwa razy, na zakończenie laudesów i zakończenie Komplety. Ale jeżeli do laudesów dołącza się jedną czy więcej, albo wszystkie mniejsze hory, wówczas odmawia się antyfonę do M. B. przy końcu ostatniej hory. Gdy zaś dla poważnego powodu odmawia się laudesy, mniejsze hory, nieszpory i Kompletę jednym ciągiem, bez przerwy, wtedy wystarcza jednorazowe odmówienie antyfony do M. B., mianowicie po Komplecie, i to nawet w modlitwie chórowej (d 4384[2]).

V. Uwagi tyczące się poszczególnych okresów roku kościelnego.

1. Adwent.

a) W officium de Tempore hymny nigdy nie mają konkluzji: Jesu, tibi sit gloria, Qui natus es..., a pryma nigdy nie ma wersykułu: Qui natus es de Maria Virgine — należy o tym pamiętać np. w niedzielę adwentową po uroczystości Niepokalanego Poczęcia.

b) Również w oficjach świątecznych, za wyjątkiem Maryjnych, należy w responsorium prymy zawsze mówić: Qui venturus es in mundum.

c) Suffragium opuszcza się, ponieważ Kościół św. koncentruje całą uwagę na Zbawicielu — tak samo w okresie męki Pańskiej — natomiast pozostają Preces.

d) Officium niedzielne ma w 1. i 2. nieszporach i w mniejszych godzinach antyfony laudesów.

e) W officium ferialnym bierze się aż do 17. grudnia w mniejszych godzinach antyfony z laudesów niedzieli, ale od tego terminu począwszy, są własne antyfony tak w laudesach jak w godzinach mniejszych, natomiast w nieszporach zawsze zwykłe.

2. Okres Wielkiego Postu i Męki Pańskiej.

a) W oficjach świątecznych odmawia się w godzinach mniejszych, zamiast antyfon officium ferialnego (Vivo ego etc.), tylko antyfony extra tempus paschale.

b) w officium de Tempore Passionis mówi się przy końcu psalmu Venite exsultemus po słowach in requiem meam dwa razy: Hodie, si vocem Domini audieritis nolite...., nic więcej (d 1917). Suffragium nie ma, Preces pozostają.

3. Okres Wielkanocny.

Oprócz zmian, podanych w brewiarzu (przed Białą Niedzielą i przed Commune Sanctorum), należy zapamiętać następujące ogólne zasady:

a) W Święta nie wyróżnione i w całym officium okresowym ma antyfona wszytkich godzin kanonicznych od matutinum aż do komplety zawsze i tylko takie brzmienie: Alleluia, alleluia, alleluia; również poszczególne nokturny mają tylko tą antyfonę za wyjątkiem niedzieli.

b) Przy tej jednej antyfonie, (która w semiduplex itd. ma tylko intonację: Alleluia) odmawia się każdorazowo wszystkie psalmy jednego nokturnu (wzgl. całego matutinum), wszystkie psalmy laudesów i nieszporów.

c) Officium uroczystości Wniebowstąpienia Pańskiego ma wprawdzie dla każdego psalmu większych godzin kanonicznych własne antyfony, ale przypadające w oktawie Święta podlegają powyższej regule.

d) Na piątek i sobotę po oktawie Wniebowstąpienia Pańskiego krótka tylko uwaga: W matutinum (oprócz lekcyj i 8. responsorium) wszystko jak w samą uroczystość, od laudesów począwszy, wszystko jak w niedzielę wśród oktawy.

e) 25 kwietnia i w dni krzyżowe, obowiązkowo odmawiają litanię do Wszystkich Świętych ci wszyscy, których obowiązuje modlitwa brewiarzowa, nie wolno jej antycypować (rubr. spec. ad septem ps. poenit. cum litaniis).

Uwaga. Nocturnus talis diei (nakładany nowowyświęconym subdiakonom i diakonom przez biskupa ordynanda) oznacza: 1. Nokturn ferii albo pierwszy nokturn święta lub niedzieli, zależnie od tego, czy święcenia odbyły się w ferię czy w święto, czy w niedzielę, z officium de ea. Jednakże biskup ma prawo przepisać inny nokturn (d 4042). 2. Psalmy i antyfony odnośnego nokturnu bez invitatorium, hymnu i lekcyj (d 4117).

VI. Kilka uwag o dyrektorium.

1. S. R. C. zadeklarowała 13. czerwca 1899 (d 4031[5]): sacerdotem, qui probabilius iudicet errare Kalendarium, teneri eidem Kalendario stare nec proprio inhaerere iudicio quoad Officium, Missam et colorem paramentorum. Widoczne błędy należy poprawić.

2. Gdy chodzi o wybór officium poza diecezją, to S. R. C. (d 2682[46]) orzekła: Beneficiati tenentur semper ad Officium propriae ecclesiae; simplices vero sacerdotes conformari possunt cum Officio loci, ubi morantur.

3. Zakonnicy winni odmawiać officium tego Zgromadzenia, w którym obecnie, chociażby tylko przejściowo przebywają (d 2801[1]). Ale ten przepis odnosi się tylko do tych, którzy zobowiązani są do modlitwy chórowej (d 3436[2]).

4. Zakonnicy, przebywający dłuższy czas, np. przez okres Wielkiego Postu, poza domem zakonnym, mają się stosować do dyrektorium prowincji zakonnej, nie zaś własnego domu zakonnego (d 2801[2]).

Tabela do piątego rozdziału: Modlitwa brewiarzowa.

Tertia, Sexta, Nona	Vesperae	Completorium
Pater, Ave Deus † in adiutorium Gloria Patri. All. v. Laus Hymnus Ant. conveniens Tres psalmi, ter Gloria Patri Ant. integra Capitulum. Deo gratias Responsorium breve Versiculus (In Fer. mai. et Vig. preces) Dominus vobiscum Oremus [1] Dominus vobiscum Benedicamus Domino Deo gratias Fidelium animae Amen Pater noster (nisi statim alia hora vel Vesperae sequantur)	Pater, Ave Deus † in adiutorium Gloria Patri. All. v. Laus Ant. (usque ad ut in Mat.) } quinquies Psalmus. Gloria Patri } quinquies Ant. integra } quinquies Capitulum. Deo gratias Hymnus Versiculus. Resp. Ant. (usque ad ut in Mat.) Magnificat † Ant. integra (in Fer. mai. et Vig. preces) Dominus vobiscum Oremus [1] Commemorationes (In D., sd., simpl., Fer. et Vig. suffragium) [2] Dominus vobiscum Benedicamus Domino Fidelium animae .... (Pater noster, si ibi terminatur)	Iube domne (Domine) Noctem quietam .... Amen Fratres: sobrii estote Tu autem Domine... Adiutorium † nostrum Confiteor sine tibi Pater et te Pater Misereatur nostri, Indulgentiam † Converte nos † (suppect.) Deus † in adiutorium Gloria Patri. All. v. Laus Ant. conveniens Tres ps. ter Gloria Patri Ant. integra Hymnus Capitulum. Deo gratias Responsorium breve Versiculus Ant. Nunc dimittis Ant. integra (In D., sd. etc. preces quoties in Vesp. suffragium, nec. om. ob Temp. Adv. et Pass.) Dominus vobiscum Oremus Dominus vobiscum Bened. Do. Benedicat .... Pater † .... Amen Ant. Mar. conveniens Oremus Divinum auxilium † Amen Pater, Ave, Credo Sacrosanctae (genibus flexis, si fieri potest)

1] Orationes in Officio omnes habent longam conclusionem post Marianam Antiph. brevem.

2] 1. Temp Pasch. Commen de Cruce; 2. omittitur a] quando festum dupl. v. Oct. commemor, b] Temp. Adv et. Pass.

3] In Dominicis: Ps. Confitemini. Beati, Retribue post. Ep et. Pent. symbolum Athanas nisi Oct. aut Dupl. in Land commem - In festis maior: Ps. Deus in nomine. reliqui de D.

Tabela do piątego rozdziału: Modlitwa brewiarzowa.

Matutinum	Laudes	Prima
Aperi, Domine, ad † meum Pater, Ave, Credo Domine labia † mea (super os) Deus † in adiutorium Gloria Patri. All. v. Laus Invitatorium Venite exsultemus Hymnus Dein in Officio simpl. unus Noct.; in alio tres, et singuli ita Ant. (usque ad in D., sd., simpl. Fer. et Vig. - item in Laud. et Vesp.) } ter Psalmus. Gloria Patri Ant. integra Versic. Respons. Pater (sine Amen) Absolutio. R. Amen Iube domne (Domine) } ter Benedictio } ter Lectio } ter Tu autem } ter Responsorium } ter Post IX. lect. Te Deum, nisi notetur Respons Si ibi terminatur: Dom. vob. Oratio Officii, deinde Dom. vob., Bened. Domino, Fidelium animae. Pater noster.	Si separ. a Mat., Pater, Ave; secus absolute: Deus † in adiutorium Gloria Patri. All. v. Laus Ant. (ut in Mat.) } quinquies Psalmus. Gloria Patri } quinquies Ant. integra } quinquies Capitulum. Deo gratias } quinquies Hymnus Versiculus Ant. (ut in Mat.) Benedictus † Ant. integra (Preces in Feriis mai. et Vig.) Dominus vobiscum Oremus [1] Commemorationes si faciendae (In D., sd. simpl. Fer. et vig. suffragium) [2] Dominus vobiscum Benedicamus Domino Fidelium animae .... Si ibi terminatur: Pater noster Dom. det nobis suam pacem. Et vitam aeternam. Amen Ant. B. M. V. conven. Versic. — Oratio Divinum auxilium † (Si sequatur alia Hora, Ant. Mariana dic. post. hanc, imo unice post Complet. si sine interrupt.)	Pater, Ave, Credo Deus † in adiutorium Gloria Patri. All. v. Laus Hymnus Tres psalmi, ter Gloria Patri (In Fer. mai. et Vig. add. ps. 4) Ant. integra Capitulum. Deo gratias Responsorium breve (In D., sd. etc. preces dominic. quoties in L. suffr., nec omitt. ob Temp. Adv. et Pass. In Feriis mai. et Vig. preces feriales) Dominus vobiscum Oremus Dominus vobiscum Benedicamus Domino Pretiosa, Sancta Maria Deus in adiutorium (ter sine †) Gloria Patri (semel) Kyrie, Pater, Et reliqua Iube domne (Domine) Dies et actus ..... Amen Lectio brevis (in festis capit. Nonae) Tu autem Adiutorium nostrum Benedicite, Deus, Dominus nos benedicat †. Amen Pater noster (nisi alia Hora sequatur)

Dodatek

I. Obchód uroczystości Poświęcenia Kościoła, Święta tytularnego, Świąt Patronów miejscowych.

1. W całej diecezji obchodzi się:
a) uroczystość Poświęcenia kościoła katedralnego,
b) Święto jego tytularne,
c) uroczystość Patrona diecezji — jako Święto 1. kl. z oktawą zwykłą; osoby zaś zakonne, mające własne dyrektorium, obchodzą je bez oktawy.

2. Oprócz tego obchodzi się obowiązkowo w poszczególnych miejscowościach, parafiach wzgl. zakonach i kongregacjach jako Święta 1. klasy z oktawą zwykłą:

a) kler paroeciae albo ecclesiae adscriptus ratione beneficii vel subiectionis (d 1983 — 2682[33] — 3863[8]);

aa) uroczystość Poświęcenia własnego kościoła albo kaplicy, jeśli są konsekrowane, a nie tylko benedykowane,

bb) święto tytularne (zwane dawniej Patrocinium) własnego kościoła albo kaplicy, jeżeli są conajmniej benedykowane;

Jeżeli przy kościele albo kaplicy nie urzęduje ani beneficjat, ani rektor (obowiązany do obchodzenia oktawy w modlitwie brewiarzowej), należy uroczystość poświęcenia kościoła czy Święto tytularne z oktawą uwzględnić przynajmniej w Mszach tam czytanych (d 4025).

b) Kler miejscowy (d 3863[1]) obchodzi święta głównych Patronów danej miejscowości (miasta, diecezji, prowincji, narodu) — kler zakonny, mający własne dyrektorium, obchodzi je bez oktawy;

W rzadkich wypadkach, w których Święty tytularny albo Patron w ogólnym kalendarzu kościoła figuruje razem z innymi Świętymi (np. św. Filip razem z św. Jakóbem, św. Kosma razem z św. Damianem), należy się odnieść do Add. et Var. w brewiarzu tit. IX, n. 4 i n.

c) Kler zakonny:
aa) św. Założyciela i
bb) tytularne Święto zakonu (p. str. 44 i n.).

Uwaga. Jeżeli w diecezji albo zakonie obchodzi się uroczystość Poświęcenia poszczególnych kościołów w jednym i tym samym dniu, obchodzą je tylko kościoły i kaplice konsekrowane (według nowszych dekretów 4308 I i n.; 4311[1]).

3. Liturgiczny obchód tych Świąt partykularnych.

Przede wszystkim godne jest uwagi, że święta partykularne pod względem ważności ustępują tylko pierwszorzędnym Świętom rytu zdwojonego 1. kl. całego kościoła, zatem mają znaczenie drugich najwyższych Świąt roku kościelnego.

a) Święto samo obchodzi się według rytu uroczystości uprzywilejowanych (p. str. 266).

W pierwszych nieszporach nie ma żadnej komemoracji za wyjątkiem niedzieli czy Feria maior albo oktawy uprzywilejowanej, albo poprzedzającego Święta 1. albo 2. kl.

Officium uroczystości Poświęcenia Kościoła bierze się w całości z Commune Dedicationis; Officjum Święta tytularnego, jeżeli tytułem jest tajemnica Pańska (np. Przemienienie), w całości, jak podaje je brewiarz, tylko zawsze według rytu 1. kl.

W uroczystość Świętego tytularnego i Patrona miejscowego bierze się Officium z Proprium wzgl. z 1. albo 2. Commune, zależnie od tego, czy ewangelia albo oracja harmonizuje z 1. albo 2. Commune.

Lekcje 2. Nokturnu bierze się z Proprium wzgl. z 1. Commune; 9. lekcję ewent. z Dominica i Feria maior (jeżeli ta ostatnia ma własną ewangelię), ale nie z Święta komemorowanego.

W Laudesach i wszystkich Mszach (także w sumie) należy komemorować każdą Dom. i równą jej wigilię Epifanii, a przed nimi każde przypadające na te dni Święto Pańskie, Feria mai. cum ult. Evang. (jeżeli jest 9. lekcja), Oct. privileg.

Tak samo w Laudesach i cichych Mszach commem. dupl. et semid. occurentis (p. wyżej str. 45 i 264 n.).

Msza św.: Propria albo z odnośnego Commune; Credo per Oct.; tak samo praefatio propria, jeżeli Święto taką posiada, np. Święto Serca Jezusowego ma praef. propria, a więc przez całą oktawę tą prefację, jeżeli w tym czasie nie przypada Święto z własną prefacją (np. św. Piotra i Pawła); w niedzielę infra Oct. przeważnie praef. de Trinitate według reguły na str. 31. O prefacji w Poświęcenie Kościoła, p. str. 31. Ostatnia Ewangelia według ogólnej zasady str. 32 i n.

W drugich nieszporach komemoruje się tylko następnodniowe festum dupl. albo semid. Dom. albo Feria maior albo Oct. privil.

b) Infra Octavam. W święta dupl. albo semid., przypadające wśród oktawy, komemoruje się tylko tą ostatnią, i to przed ferią albo simplex; w niedzielę komemoruje się tylko oktawę (bez suffragium, bez 3. oracji), o ile nie dochodzi specjalna komemoracja, np. święta simplex. (kolor niedzieli).

Zamiast Officium i Mszy de simplici albo de feria jest Officium i Msza z oktawy.

Officium, jak w zwykłe święta, psalmy de feria itd.; o lekcjach zob. str. 281, 7.

Jeżeli nie przypada żadna inna komemoracja, 2. or. jest de Beata (zależnie od okresu Concede nos; Deus qui de Beatae; Deus qui salutis), 3. Ecclesiae vel pro Papa.

Jeśli tytułem jest Matka Boska, Rodzina św. lub Wszyscy Święci, 2. or. jest de Spiritu Sancto.

Jeżeli po Officium dupl. albo semid. następuje Officium de die infra Oct., komemoruje się to ostatnie przez antyfonę i wersykuł z pierwszych nieszporów (po uroczystości 2. kl. nie ma komemoracji); gdy dies infra Oct. następuje po dies infra Oct., to w pierwszym dniu odmawia się drugie nieszpory.

c) Dzień oktawy jest duplex maius; ale w Święta 1. i 2. kl. i we wszystkie niedziele tylko się go komemoruje, mianowicie w Święta 1. kl. w laudesach i cichych Mszach, w Święta 2. kl. i wszystkie niedziele w laudesach, we Mszy św. i w 1. i 2. nieszporach (w tych ostatnich nie, gdy dnia następnego jest Święto 1. kl.). Officium nie jak w Święta uprzywilejowane, lecz jak w Święta zwykłe. O lekcjach, p. str. 281 i n. O komemoracji innych Świąt p. str. 276 i n.

d) Zwykła wigilia w samo Święto, ponieważ 1. kl.) odpada całkowicie i nie bywa antycypowana, chyba, że stale jest w to Święto, a to ostatnie przypadnie właśnie na niedzielę (Rubr. nov. Notanda in tab. n. 3).

W oktawie i w dzień oktawy komemoruje się ją w Officium (9. lekcja); Msza zaś może być czytana tak wśród oktawy jak w dzień oktawy z wigilii albo ze Święta, Msza z wigilii bez Gloria i Credo, Msza ze Święta z ult. Evang. Vigiliae (p. str. 32).

e) Oktawy Świąt partykularnych ustają:

aa) 17 grudnia i „odżywają znowu“ 26 grudnia (d 4311 [2]),

bb) od Środy Popielcowej aż do Niedzieli Białej,

cc) od wigilii Zielonych Świąt aż do Trójcy Przenajświętszej: — we wszystkich wypadkach włącznie (Rubr. nov.).

Uwaga. Jeżeli z kilku Świętych, których uroczystość obchodzi się razem, jeden jest Patronem, to mają zastosowanie następujące wskazania:

1. Jeżeli odnośnych Świętych łączą węzły naturalne, pokrewieństwa, obchodzi się ich Święto razem jako duplex 1. cl.; uroczystość świętych braci i męczenników Kosmy i Damiana 27. września obchodzi się więc jako Święto 1. kl., chociażby np. Patronem był tylko św. Kosma.

2. Jeżeli łączność między Świętymi jest tylko przypadkowa, ponieważ np. rocznica ich śmierci przypada ewentualnie na ten sam dzień, wtedy Święto Patrona ma znaczenie Święta 1. kl.; Dzień pozostałych Świętych tylko się komemoruje, przenosi albo opuszcza, zależnie od znaczenia, jakie posiada. Jeżeli więc np. św. Pankracy (12. maja) jest Patronem, to św. Nereusza, Achyllesa i Domitylłę komemoruje się w laudesach i cichych Mszach; jeżeli Patronem jest św. Apostoł Filip, należy Święto Apostoła Jakóba, ponieważ 2. kl., przenieść na dzień następny. Jeżeli Patronem jest św. Maurycy, to jego towarzyszy wogóle się nie komemoruje, ponieważ Święto jako takie jest tylko festum simplex.

(Instructio S. R. C. z dnia 25. marca 1925: d 4394).

II. Uroczystość beatyfikacji i kanonizacji.

1. Uroczystość można obchodzić przez trzy albo ośm dni (Triduum, Octiduum).

2. Wszystkie Msze, śpiewane i ciche, można celebrować ku czci nowych Błogosławionych czy Świętych, i to, jako uroczyste Msze wotywne, dlatego zawsze Gloria i Credo i Ewangelia św. Jana przy końcu; jednakże p. reguły str. 32 i n.

3. Śpiewana Msza ku czci Błogosławionego czy Świętego, ma, jeżeli oprócz niej śpiewa, albo czyta się jeszcze drugą Mszę z dnia, tylko jedną orację; jeżeli nie odprawia się Mszy z dnia, to są wszystkie komemoracje, obowiązujące w święto 1. kl. (str. 38).

4. W cichych Mszach należy czytać wszystkie komemoracje, ale nie ma oracyj okresowych (np. A cunctis), również nie Imperata, za wyjątkiem „pro re gravi".

5. Prefacja we wszystkich Mszach, jak podano na str. 30 i n.; jeżeli oprócz tego odprawia się Msza z dnia śpiewana czy czytana, np. Msza ku czci św. apostoła Mateusza, bierze się w śpiewanej Mszy ku czci Błogosławionego albo Świętego Praef. communis.

6. Śpiewana Msza nie jest dozwolona, ilekroć nie jest dozwolona uroczysta Msza wotywna, p. str. 37 i n.; oprócz tego nie jest dozwolona podczas uprzywilejowanych oktaw Wielkanocy i Zielonych Świąt i w dzień oktawy Epifanii oraz Bożego Ciała. — Za to w owe dni dodaje się w Mszy z dnia oracyę Błogosławionego albo Świętego sub una conclusione, p. również str. 38.

7. Cicha Msza poza tym nie jest dozwolona w Święta i niedziele 2. kl. oraz w dni, nie dopuszczające Święta 2. kl., tzn. w wigilię Epifanii, podczas oktawy Epifanii i Bożego Ciała; za to należy dodać oracyę do Błogosławionego albo Świętego, jak powyżej w śpiewanej Mszy.

8. Podczas Triduum albo Octiduum wolno odprawiać uroczyste drugie nieszpory do Błogosławionego albo Świętego, i to również w takie dni, w które nie jest dozwolona Msza ku czci Błogosławionego albo Kanonizowanego. Jednakże w modlitwie brewiarzowej należy oprócz tych nieszporów odmówić nieszpory z officium dnia; w ogóle ta uroczystość w niczym nie narusza modlitwy brewiarzowej.

9. Oprócz tego można, za pozwoleniem Ordynariusza, odprawić inne jeszcze nabożeństwa: kazania uroczystościowe, odpowiednie modły do Błogosławionego albo Kanonizowanego, zwłaszcza uroczyste nabożeństwa benedykcyjne. Na zakończenie całej uroczystości nie wolno opuścić uroczystego Te Deum (z wersykułami Benedicamus Patrem.... Benedictus es.... Domine exaudi.... Dominus vobiscum i z oracją Deus, cuius misericordiae z własną konkluzją) bezpośrednio przed Tantum ergo i oracją de SSo Sacramento.

III. Kongresy eucharystyczne.

Zgodnie z rozporządzeniami Piusa XI. z 7. marca 1924 (A. A. S. 16 — 1924 — 156 i n.) wolno na kongresach eucharystycznych, obchodzonych także w mniejszych rozmiarach (jak np. dekanalnych albo nawet parafialnych) korzystać z następujących przywilejów:

1. W czasie kongresu eucharystycznego wolno w jednym przez Ordynariusza naznaczonym albo dozwolonym dniu odprawić sumę de SSo Sacramento jako uroczystą Mszę wotywną (servatis servandis: por. str. 37 i n.), z błogosławieństwem papieskim i zupełnym odpustem, np. na kongresach diecezjalnych.

2. Tak samo mogą wszyscy miejscowi i obecni kapłani czytać Mszę de SSo Sacramento, jako uroczystą Mszę wotywną „ut pro re gravi" (servatis servandis: por. str. 37 i n.).

3. Jeżeli odprawia się całonocna uroczysta adoracja, wolno około północy rozpocząć jedną Mszę (z rozdzielaniem Komunii św.); i wszyscy kapłani, uczestniczący w nocnej adoracji, mogą po wspomnianej Mszy północnej albo nocą około 1. godziny czytać swoją Mszę św.

4. Officium z dnia można podczas adoracji nocnej zastąpić odmówieniem officium o Najśw. Sakramencie.

IV. Uroczystości i Kongresy Misyjne.

S. R. C. (14 kwietnia 1926: AA. S. — 1927 — 24) zezwoliła na celebrowanie uroczystej Mszy wotywnej Pro Propagatione Fidei na uroczystościach i kongresach misyjnych, nawet w święta rytu duplex maius i w Dominicae minores. Kolor fioletowy, Gloria odpada, ale jest Credo; bez komemorowania święta; natomiast komemoruje się ewtl. niedzielę (oracja, prefacja, ostatnia ewangelia). Msze z dnia rytu dupl. 2. i 1. cl. i Dominicae maiores oraz tych ferii, wigilii i oktaw, które wykluczają duplex maius, mogą mieć charakter zdwojony.

V. Funkcje podczas wizytacji biskupa diecezjalnego.

(Przyjęcie, Suma pontyfikalna, Suma z asystencją biskupa, bierzmowanie).

Uwaga wstępna. Następne dane zaczerpnięte są z Pontyfikału, Caerem. Ep., z dekretów S. R. C. i AA. Nie Wszystko, tu podane, bywa wszędzie stosowane; należy trzymać się zwyczaju, zaprowadzonego w diecezji.
Skróty: B. = biskup; Prb. = proboszcz.

§ 1. Uroczyste przyjęcie biskupa.

Przygotowanie. Na Ołtarzu: sześć świec (palących się, gdy biskup wchodzi do kościoła); na str. Epst. Mszał do odśpiewania oracji, otworzony przez beneficjata, i księga z modlitwami, niżej podanymi; kanonów ołtarzowych nie ma. W chórze przed O. klęcznik, nakryty kobiercami i wyścielany. — W zakrystii: woda święcona i kropidło, kadzielnica i czołenko, tacka z małym krucyfiksem, całość nakryta białym welonem; biała kapa dla proboszcza, krzyż procesyjny, kandelabry dla dwóch ministrantów. — Poza chórem baldachim. — Przy bramie kościoła na kobiercu poduszka.

Na spotkanie B. idzie się w procesji, albo kawałek drogi naprzeciw, albo przynajmniej do portalu kościoła; Na przodzie trzech ministrantów: jeden z wodą święconą, drugi z kadzielnicą i czołenkiem, między nimi trzeci z krucyfiksem na tacy. Za nimi krzyż procesyjny pomiędzy dwoma akolitami; następnie kler (w komżach) i w końcu proboszcz (w komży, kapie, birecie, bez stuły).

Zbliżając się na ulicy do B., wita się go odkryciem głowy i ucałowaniem pierścienia (zginając prawe albo lewe kolano). Następnie wprowadza do kościoła przy muzyce, śpiewie, biciu dzwonów, w tym samym porządku (za Prb. B. i jego asysta).

Wszedłszy do kościoła, procesja przystaje. Prb. oddaje swój biret ministrantowi i podaje (jeśli to nie miało miejsca przy powitaniu na ulicy) B., klęczącemu na przygotowanej poduszce, mały krucyfiks do ucałowania. Teraz podaje Prb. B-owi (cum debitis osculis) kropidło; przy pokropieniu wszyscy klękają albo pochylają głowę i robią znak krzyża św.; Prb. odbiera (oscula) kropidło, bierze czołenko kadzielne i podaje łyżeczkę (oscula; Benedicite, Pater Reverendissime) B-owi, który nakłada kadzidło do kadzielnicy, trzymanej przez klęczącego turyfera; następnie Prb. odbiera łyżeczkę od B. (oscula), podaje czołenko ministrantowi, odbiera mu niezwłocznie kadzielnicę i okadza (stojąc) B. trzema dwupociągnięciami (przed- i potem głęboki ukłon). Potem oddaje znowu kadzielnicę [1].

Po ceremoniach przy bramie kościoła przystępują do B. niosący baldachim, chór kościelny rozpoczyna Ecce sacerdos, procesja rusza do wielkiego ołtarza; tutaj wszyscy przyklękają (oprócz niosących krzyż, kandelabry i baldachim). B. klęka na klęczniku, wszyscy inni, oprócz Prb., na posadzce, kandelabrzyści zaś dopiero po ustawieniu lichtarzy

[1] To kadzenie odbywa się tylko wtedy, gdy B. poraz pierwszy wizytuje dany kościół.

na kredencji, krucyfer po ustawieniu krzyża po stronie Epst. — Baldachim zanosi się na jego zwykłe miejsce albo do zakrystii.

Prb., po wspólnej genuflekcji i głębokim ukłonie przed B., wchodzi od strony Epst. (bez biretu) na suppedaneum, tam przy Mszale zwraca się do B. i odśpiewuje albo recytuje (odpowiada najczęściej otoczenie B., lub ewentualnie kapelan albo Prb. sam):

V. Protector noster aspice Deus,
R. Et respice in faciem Christi tui.
V. Salvum fac servum tuum,
R. Deus meus, sperantem in te.
V. Mitte ei, Domine, auxilium de sancto,
R. Et de Sion tuere eum.
V. Nihil proficat inimicus in eo,
R. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.
V. Domine, exaudi orationem meam,
R. Et clamor....
V. Dominus vobiscum,
R. Et cum spiritu tuo.

Oremus. Omnipotens sempiterne Deus, qui facis mirabilia magna solus, praetende super hunc famulum tuum et cunctas congregationes illi commissas spiritum gratiae salutaris; et ut in veritate tibi complaceat, perpetuum ei rorem tuae benedictionis infunde. Per Christum Dominum nostrum. (tonacja wersykułowa) Amen.

Następnie Prb. schodzi (str. Epst.) i zdejmuje kapę. Potem chór śpiewa antyfonę albo motet z officium tytularnego Świętego kościoła z V. i R. W międzyczasie wchodzi B. na suppedaneum, śpiewa po str. Epst. oracje do tytularnego Świętego, po czym udziela (bez mitry i pastorału) błogosławieństwa biskupiego (Adiutorium nostrum.... Sit nomen.... Benedictio Dei omnipotentis....), podczas którego wszyscy klęczą.

W dalszym ciągu ceremonii ktoś z otoczenia biskupiego ogłasza w imieniu B. odpust. Potem Prb. razem z klerem odprowadza B. i jego otoczenie do przeznaczonego dla nich mieszkania, o ile nie następuje przepisana w Pontyfikale wizytacja cmentarza i kościoła.

§ 2. Suma pontyfikalna.

Uwagi wstępne: Paramenty i przybory pontyfikalne B., zwykle przywozi z sobą. (Należy poprzednio zasięgnąć informacji).

Osoby: oprócz dwóch lewitów do Mszy dwaj diakoni honorowi, jeden ceremoniarz, po dwóch ministrantów do księgi i bugii, do mitry i pastorału, dwaj akolici, jeden turyfer, jeden do gremiału.

Na ołtarzu (Najświętszy Sakrament winien być przeniesiony do bocznej kaplicy albo przynajmniej na boczny ołtarz): paramenty, ułożone w odwrotnej kolejności wkładania ich na siebie, a więc: na spodzie (na środku mensy ołtarzowej) ornat, na nim kolejno dalmatyka, prostsza tunicela, stuła, cingulum, alba, humerał (manipularz umieszcza się w ewangeliarzu albo Mszale, z którego śpiewa się ewangelię); obok paramentów mitra, obok O., oparty o ścianę, pastorał. Siedem świec (p. str. 178).

Na kredencji (str. Epst.): przygotowany kielich, ampułki, lekcjonarz i ewangeliarz (ewtl. Mszał) z manipularzem dla B., pulpit z Mszałem, dzwonek. Możliwie na innym (również biało nakrytym) stoliku między tronem i O.: bugia, srebrna albo pozłacana, konewka z wodą i większym ręcznikiem do lavabo, srebrne albo szklane talerzyki do piuski, pierścienia, pektorału, taca z rękawicami biskupimi, taca z sandałami pontyfikalnymi.

Tron w prezbiterium po str. Ewgl. (możliwie) o trzech stopniach i — jeżeli nad O. taki również jest — baldachim; na suppedaneum fotel tronowy dla B.; obok niego dwa krzesła dla diakonów honorowych i (na prawo od tronu) obok krzesła pierwszego diakona honorowego krzesło dla prezbitera asystenta. Po stronie Epst. dwa krzesła dla lewitów, na nich manipularze.

W zakrystii: Paramenty (oprócz manipularzy) dla lewitów; komża, amikt, kapa dla prezbitera asystenta, dla honorowych diakonów komże, amikty, dalmatyki; dla ministrantów do mitry i pastorału komże i lekkie welony naramienne (do trzymania pastorału i mitry), dla ceremoniarza i ministrantów komże.

A. Uwagi wstępne.

1. Reguły ogólne:

a) Przy tronie odbywają się funkcje:

aa) podczas zmiany paramentów na początku i końcu,

bb) po pierwszym okadzeniu ołtarza, aż do recytacji Offertorium, — inne przy O.

b) Przy tronie posługują B-owi honorowi diakoni (za wyjątkiem posług przy zmianie paramentów), przy O. lewici (za wyjątkiem posług przy mitrze po incensacji ołtarza).

c) Rewerencję oddaje się biskupowi (ale tylko w jego własnej diecezji) zgięciem lewego (albo prawego) kolana, o ile nie istnieje zwyczaj, oddawania mu tylko głębokiego pokłonu. (Honorowych diakonów i lewitów mszalnych stawia się niekiedy na równi z kanonikami, których obowiązuje tylko niski pokłon). Poza tym robi się więc genuflekśję nietylko przed krzyżem ołtarzowym (p. str. 15, 103 n), ale także przed B., czy to przechodząc koło niego, czy też przystępując doń w celu posługi (np. przy myciu rąk) i odchodząc. Ministranci posługują w pozycji klęczącej przy umywaniu rąk, przy nakładaniu kadzidła, przy podaniu gremiału; przy czytaniu w pozycji klęczącej albo stojącej, zależnie od tego, czy B. siedzi lub stoi; w pozycji klęczącej przy podawaniu pastorału, gdy się go podaje B-owi bezpośrednio. Przy rewerencji obowiązują także pocałunki podczas podawania i odbierania przedmiotów (p. str. 13).

2. Reguły dla poszczególnych oficjantów

obowiązujące także diakonów honorowych i lewitów:

a) Presbyter assistens zdejmuje i wkłada B-owi pierścień, podaje mu wielki ręcznik — lavabo, (którego klęczący ministrant nie wypuszcza z rąk) również i księgę, ile razy i jak długo B. przy tronie coś śpiewa, podaje B. łyżeczkę (cum osculis) do nałożenia incensu przed Ewangelią, okadza go przy tronie po Ewangelii; przy O. posługuje mu przy księdze. Gdy nie ma Presb. ass., przejmują jego funkcję pierwszy diakon honorowy i D.

b) Ceremoniarz kieruje ceremoniami i zdejmuje B-owi piuskę przed rozpoczęciem prefacji i wkłada ją znowu po sumptio sanguinis (ewtl. po rozdaniu Komunii św.).

c) Ministrant do mitry: Jeżeli B. zabrał ze sobą dwie mitry, używa zawsze ozdobniejszej (pretiosa) za wyjątkiem od Introitu aż do końca śpiewanego Credo. Wkładanie mitry: Min. staje przed B., pod naciskiem obu rąk mitra się roztwiera, następnie nakłada ją, wciskając lekko, wpierw stroną czołową na czoło itd.; zdejmuje się ją odwrotnie.

d) Ministrant do pastorału: Biskup otrzymuje pastorał dopiero, gdy stoi, i oddaje go, również stojąc.

e) Ministrant do gremiału i mitry: Gdy B. usiadł, otrzymuje najpierw mitrę, następnie gremiał; odwrotnie przed powstaniem: najpierw zdejmuje się gremiał, potem mitrę. Min. trzymający gremiał podaje rozłożony gremiał, klęcząc przed B., pierwszemu diakonowi honorowemu, odbiera go zaś od drugiego.

f) Ministrant do bugii towarzyszy regularnie niosącemu księgę. W czasie funkcji przy O. stoi po lewej Presb. ass., o ile bugii (poza okadzaniem O.) nie ustawia się po prostu na O., i zanosi ją przy przenoszeniu Mszału na drugą stronę.

B. Suma pontyfikalna.

1. Przyjęcie B. odbywa się znowu procesjonalnie, tylko sposobem prostszym, przeważnie przy bramie kościoła, zwykle bez całowania krzyża, bez kadzenia, bez baldachimu, tylko z podaniem wody święconej i pokropieniem, grą organów, śpiewem chórowym „Ecce Sacerdos“ (albo tym podobnym). Diakoni honorowi i lewici są możliwie także obecni, ale wkładają właściwe paramenty dopiero w zakrystii w tym czasie, gdy biskup odprawia adorację.

2. Następnie procesjonalnie do kaplicy, albo do O., gdzie przechowuje się Najśw. Sakrament (na O. palą się świece); tam B. na poduszce albo na klęczniku, wyłożonym kobiercem i poduszkami, odprawia krótką adorację, podczas której wszyscy inni klęczą na posadzce — przed- i potem wspólne przyklękanie. (Krucyfer udał się razem z akolitami bezpośrednio do zakrystii).

W międzyczasie diakoni honorowi i lewici włożyli na siebie w zakrystii paramenty i ustawiają się, pierwsi przy bocznych stopniach tronu, drudzy przy swoich krzesłach. B. idzie teraz na środek prezbiterium, robi rewerencję (Prb. i ministranci przyklękają) i klęka (czasem) na stojącym tam klęczniku, by odmówić akces (kanon i bugia), następnie wchodzi na tron i siada na nim.

3. B. na tronie podczas ubierania się: Lewici mszalni przystępują i zmieniają szaty B. — S. (albo służący biskupa) przynosi z kredencji na tacy sandały pontyfikalne i zamienia obuwie, wpierw na prawej, potem na lewej nodze. Następnie D. zdejmuje z B. pektorał i mocetę (kładąc je na klęczniku). B. oddaje pierścień i umywa ręce (obaj ministranci muszą w porę przybyć; rewerencje), przy czym Presb. ass. podaje wielki ręcznik, a następnie wkłada z powrotem pierścień. Teraz przynoszą ministranci zdjęte z O. paramenty (rewerencje); D. bierze je po kolei i wkłada na B. (przed stułą pektorał!); S. pomaga przy tym.

Po ubraniu B. idą lewici mszalni do swoich krzeseł i wkładają na siebie manipularz, diakoni honorowi wchodzą na tron. Min. trzymający pastorał, przystępuje i podaje go B. bezpośrednio albo za pośrednictwem diakona honorowego z prawej strony.

4. Następuje akces do ołtarza: Na przodzie Presb. ass.; następnie B. między diakonami honorowymi, którzy w drodze, kilka kroków przed O., zatrzymują się: równocześnie obaj lewici mszalni idą od swoich miejsc przy krzesłach przed najniższy stopień ołtarza na lewą stronę B., Presb. ass. na prawą stronę. Trzymający mitrę i pastorał podchodzą; diakon mszalny zdejmuje B-owi mitrę, min. do pastorału odbiera pastorał.

5. B. przy ołtarzu do modlitwy przy stopniach i incensacji O. Potem wspólna rewerencja przed krzyżem ołtarzowym (z wyjątkiem B. wszyscy przyklękają) i rozpoczęcie modlitw przy stopniach O.

Po Indulgentiam bierze S. manipularz bisk. (z ręki ceremoniarza) i wkłada go (D. cofając się, robi miejsce) na lewe przedramię B. (oscula). Skoro B. wstępuje na O., zamieniają D. i Presb. ass., (za B.) miejsca. Gdy B. razem z Presb. ass. i lewitami mszalnymi (diakoni honorowi pozostają na swoich miejscach) wszedł na suppedaneum, podaje mu S. trzymany przez ceremoniarza w pogotowiu i otwarty ewangeliarz (albo Mszał) do ucałowania Ewangelii z dnia, przy czym Presb. ass. wskazuje ręką początek tekstu. S. oddaje księgę Crm., a Presb. ass. wycofuje się in planum.

Następuje teraz nakładanie kadzidła, jak podczas uroczystej sumy (D. mówi: Benedicite, Pater Reverendissime) i incensacja ołtarza. Pierwszy diakon honorowy posługuje przy mitrze, diakon mszalny okadza B. Potem podaje się B-owi pastorał.

6. Biskup przy tronie od Introitu aż po Credo. Po oddaniu rewerencji przed O. idzie B. z powrotem do tronu, na przodzie Presb. ass., po obu stronach diakoni honorowi, zaś D. i S. idą do swoich krzeseł i tam siadają albo wstają równocześnie z B. Przy tronie odbiera się od B. mitrę i pastorał. Przystępują ministranci z księgą i bugią; B. czyta Introit, który wskazują diakoni honorowi. Potem Kyrie (które odmawiają na przemian także D. i S.). Jeszcze przed końcem odśpiewania Kyrie, B. siada (mitra i gremiał), również Presb. ass., diakoni honorowi i lewici (birety).

Po odśpiewaniu Kyrie wszyscy się podnoszą (gremiał i mitrę usuwa się), podchodzą ministranci z księgą i bugią, Presb. ass. trzyma księgę (kanon), podczas gdy B. intonuje Gloria, i oddaje ją niezwłocznie znowu ministrantowi od księgi, który ją trzyma przed B. aż do końca recytowanego Gloria. (Gloria i później Credo recytują także D. i S.). Potem wszyscy siadają (mitra i gremiał). Po odśpiewaniu Gloria wszyscy wstają (gremiał i mitrę usuwa się). Do oracji trzyma Presb. ass. Mszał (przyniesiony przez ministranta od Mszału) i wraca potem do swego krzesła.

Po oracjach S. śpiewa Epistołę na zwykłym miejscu (przedtem rewerencje ku O. i z tego samego miejsca w kierunku B.) i idzie potem (po przyklęknięciu przed O.) do tronu, całując rękę B. (rewerencja przed- i potem); następnie oddaje księgę i wraca na swoje miejsce obok D.

B. czyta teraz sam Epistołę itd. (księga i bugia). Diakoni honorowi odpowiadają Deo gratias.

Pod koniec śpiewu chórowego wstaje diakon, odbiera ewangeliarz i zanosi go (rewerencje w kierunku B. i O.) na O., następnie idzie (te same rewerencje) do tronu, całuje, klęcząc, rękę B., wraca (rewerencje) do O., i odmawia tam, klęcząc na najniższym stopniu, Munda cor. W międzyczasie nakłada B., siedząc na tronie, incens (turyfer, Presb. ass.). D. wstaje po Munda cor, bierze z O. księgę, idzie z nią do tronu, klęka (rewerencje), mówi Jube domne benedicere (słowa te są niezmienne!), otrzymuje błogosławieństwo (bez ucałowania ręki) i wraca (rewerencja) do O., gdzie S., akolici, turyfer i ceremoniarz już się byli ustawili: robią rewerencję przed O. i B. i udają się celem odśpiewania Ewangelii na zwykłe miejsce (jak w uroczystej Sumie). B. oddaje gremiał i mitrę i odbiera pastorał. Po ewangelii oddaje się pastorał, S. przynosi B-owi księgę do ucałowania i odchodzi (rewerencja). Potem następuje incensacja B.

przez Presb. ass. (turyfera), rewerencje przed- i potem.

Jeżeli B. wygłasza teraz kazanie, to mówi od O., stojąc albo siedząc, w mitrze, Ministri zaś siedzą. Jeżeli kazanie wygłasza kto inny, podchodzi tenże, ze stułą na ramieniu, do tronu (rewerencje), całuje rękę B., otrzymuje błogosławieństwo (i stułę) i idzie potem na kazalnicę (rewerencje).

Po incensacji (wzgl. kazaniu) intonuje B. z kanonu Credo (ministrant od księgi i Presb. ass.), jak na Gloria. Po recytacji siada się (mitra i gremiał). Ceremoniarz zanosi kanon na O. i stawia go (otwarty do modlitw na Offertorium) przed tabernakulum. Po „Et incarnatus", zanosi D. bursę na O. (rewerencje), jak podczas uroczystej Sumy. Pod koniec śpiewanego Credo wszyscy wstają, B. oddaje gremiał i mitrę dopiero po zakończeniu i śpiewa, stojąc Dominus vobiscum i Oremus. Następnie siada znowu do umycia rąk: otrzymuje mitrę i gremiał; Presb. ass. zdejmuje mu pierścień, pierwszy diakon honorowy prawą, drugi lewą rękawicę (kładąc obie na trzymanej w pogotowiu przez ceremoniarza tacy). Następuje mycie rąk; Presb. ass. wkłada B-owi z powrotem pierścień. Odbiera się B. gremiał (nie zaś mitrę).

7. Biskup przy ołtarzu od Offertorium aż do ostatniej Ewangelii. Teraz B. wstaje, otrzymuje pastorał i idzie między diakonami honorowymi, za Presb. ass., do ołtarza. Gdy przystępuje do O., diakoni honorowi cofają się, jak przed modlitwami u stopni O., o kilka kroków wstecz, lewici mszalni ustawiają się po prawej stronie B. (inaczej, niż do modlitw przy stopniach O.), a Presb. ass. po lewej; wszyscy, oprócz B., przyklękają przed krzyżem ołtarzowym, i B. wstępuje razem z Presb. ass. po lewej, a z D. po prawej, na O.

S. przynosi z kredencji kielich, i wszystko odbywa się odtąd tak, jak w zwykłej uroczystej Mszy z Presb. ass. (p. str. 123 n.), z następującymi tylko różnicami:

S. mówi: Benedicite, Pater Reverendissime. Presb. ass. (a nie ceremoniarz) usuwa podczas incensacji ołtarza Mszał z O. Gdy B. oddał kadzielnicę, przystępuje pierwszy diakon honorowy, wkładając nań mitrę. D. incensuje B., a następnie Presb. ass., diakonów honorowych i S.

Na Lavabo czyta B. tekst z kanonu, który ceremoniarz albo ministrant od księgi był wziął z O.; przed Gloria Patri zdejmuje mitrę drugi diakon honorowy.

Po Secretae usuwa Presb. ass. Mszał, postawiając Canon; ceremoniarz zdejmuje B-owi piuskę.

Na Sanctus pozostaje S. na swoim miejscu, tak samo na Agnus Dei.

Po Agnus Dei zamieniają Presb. ass. i D. miejsca. Presb. ass. odbiera od B. (całując O.) Pax, po nim (nie całując O.) diakoni honorowi, a następnie lewici mszalni, przyklękając przed- i potem.

Po Pax idzie Presb. ass. do kleru (jeżeli kler jest), i daje Pax pierwszemu po stronie Ewgl., następnie pierwszemu po stronie Epst., a w końcu towarzyszącemu mu Crm., po czym wraca znowu do księgi, a D. na prawą stronę B., posługując mu (jak w innych wypadkach S.).

S. wchodzi na stronę Ewgl., gdy Presb. ass., zmieniwszy księgę na pulpicie (Canon stawia znowu przed tabernakulum), przenosi ją na stronę Epst., i porządkuje kielich.

Ceremoniarz wkłada B-owi po sumptio sanguinis (o ile nie rozdaje się Komunii) piuskę.

Przed recytacją Communio odbywa się mycie rąk, jak poprzednio (mitra).

Po Placeat mitra; na błogosławieństwo klękają wszyscy. Potem oddaje się mitrę.

Jeżeli nie czyta się osobnej ostatniej Ewangelii, otrzymuje B. zaraz po Initium s. Evangelii (w przeciwnym razie dopiero po odczytaniu Ewangelii) mitrę i pastorał, schodzi z O. razem z Presb. ass. i D. i idzie (po rewerencji) między diakonami honorowymi do tronu.

8. Przy tronie zdejmuje B. z siebie paramenty. B. oddaje mitrę i pastorał; D. i S. pomagają przy zamianie szat, jak na początku, podczas gdy diakoni honorowi idą do zakrystii, by tam złożyć swoje paramenty. Złożone przez B. szaty kładą ministranci, odebrawszy je od D. i S., na środku O. — D. posługuje przy wkładaniu mucetu i podaje B-owi biret, S. (albo służący B.) pomaga przy zamianie obuwia. Następnie D. i S. wycofują się do zakrystii celem złożenia paramentów.

Do tronu (albo do klęcznika w środku chóru) podchodzą teraz ministranci od księgi (kanonu) i od bugii; B. odmawia modlitwy dziękczynne. Ceremoniarz i inni ministranci stoją, albo klęczą w pobliżu B.

9. Adoracja i wyjście. Często następuje teraz wizytacja Najśw. Sakramentu (jak na początku). Stąd odprowadza się biskupa w asystencji Presb. ass., diakonów honorowych i lewitów mszalnych (wszyscy w komżach) i wszystkich ministrantów (na przodzie krzyż procesyjny z akolitami) do bramy kościoła, gdzie proboszcz podaje B-owi, jak przy ingresie, kropidło.

§ 3. Msza uroczysta z asystą przy asystencji biskupa.

Uwaga wstępna. Zamiast Mszy pontyfikalnej odprawia się często podczas wizytacji biskupiej tylko Mszę uroczystą z asystą lewitów przy asystencji biskupa, sposobem najprostszym, przy czym B. nie używa ani mitry, ani pastorału, ani Cappa magna, lecz ma na sobie tylko rokietę i mucet.

W środku chóru, kilka kroków przed stopniami ołtarza, ustawiony jest klęcznik, wyłożony kobiercem i poduszkami. B-owi mogą asystować dwaj kapłani w komżach, stoją przy B. albo (razem z nim) klęczą.

Mszę uroczystą odprawia się na ogół tak, jak zwykle; jednakże z różnicami, podanymi na str. 140 i n., 2, dotyczącymi „cichej Mszy w obecności B.“, mianowicie pójścia do O., postawy Ca. (i lewitów) przy modlitwach u stopni O., błogosławieństwa przy końcu Mszy.

Rewerencje przed B. należy wykonywać według reguł, podanych na str. 298 (C. nigdy nie klęka przed B., lecz oddaje mu tylko głęboki pokłon).

Po Ewangelii S. zanosi B. księgę do ucałowania. — B-a okadza się (tylko) po Offertorium. D. okadza najpierw C. dwoma, następnie B. trzema dwupociągnięciami. — Pax przynosi D. najpierw B-owi, potem S-owi.

§ 4. Bierzmowanie.

Uwagi wstępne. Osoby: Prb. (bez stuły) i możliwie czterech kapłanów (wszyscy w komżach), z których jeden B-owi unosi pluviale, drugi trzyma w ręku naczynie z krzyżmem św., trzeci wyciera czoła namaszczone, czwarty (ewtl. może go w tym zastąpić ministrant) odbiera używaną watę; ministranci do mitry i pastorału, jeden ministrant z wodą święconą przy przyjęciu B.; krucyfer i dwaj kandelabrzyści.

Na ołtarzu: sześć palących się świec; biały pluwiał, na nim humerał; obok mitra. (Jeżeli bierzmowanie odbywa się po Mszy pontyfikalnej, zanosi się podczas dziękczynienia B. paramenty mszalne z O. do zakrystii i przynosi się paramenty o których powyżej była wzmianka. Jeżeli zaś bierzmowanie odbywa się zaraz po uroczystym przyjęciu B., przynosi się paramenty do O. bezpośrednio po błogosławieństwie biskupim albo po ogłoszeniu odpustu).

Obok ołtarza in plano faldistorium i pastorał, oparty o ścianę.

Na kredencji: naczynie z krzyżmem św. na srebrnym talerzu, na tacy wystarczająca ilość waty do wycierania czół namaszczonych; prócz tego taca do zbierania używanej waty; talerz z okruchami chleba (którymi B. po bierzmowaniu wyciera rękę); dzbanek z wodą i większy ręcznik do lavabo.

W zakrystii: krzyż procesyjny, kociołek z wodą święconą, komże dla kapłanów i ministrantów.

1. Osobnego przyjęcia B. nie ma, jeżeli bierzmowanie łączy się z Mszą B. albo z uroczystym przyjęciem; w przeciwnym razie ma miejsce zwykłe przyjęcie, jak wyżej (str. 299 n.). Następnie odbywa się czasem przed ołtarzem adoracja Najśw. Sakramentu.

2. Funkcja. Przy Wielkim Ołtarzu (rewerencje) zdejmuje B. biret, pektorał i mucet; dwaj asystenci podają mu humerał, pektorał, stułę i kapę. Potem

otrzymuje mitrę i, gdy zamierza zaraz przemówić, także pastorał. Faldistorium ustawia się na środku suppedaneum, B. wchodzi z dwoma asystentami po stopniach i siada. Ewentualnie wygłasza teraz kazanie, podczas którego asystujący kapłani mogą siedzieć na krzesłach, ustawionych po obu stronach tronu albo ołtarza.

Po kazaniu B. oddaje pastorał i myje ręce. W międzyczasie, o ile to nie nastąpiło już wcześniej, przychodzą konfirmandzi (ze swoimi opiekunami)[1] na miejsce, gdzie mają przyjąć sakrament.

B. oddaje teraz mitrę i modli się nad konfirmandami; wszyscy asystenci i ministranci winni podczas tego starodawnego, uroczystego wzywania siedmiorakiego Ducha św. odpowiadać głośno i równo:

V. Spiritus Sanctus superveniat.... vos a peccatis.
R. Amen.
V. Adiutorium nostrum....
R. Qui fecit....
V. Domine exaudi....
R. Et clamor....
V. Dominus vobiscum....
R. Et cum....
V. Oremus....
R. Amen.
V. Sanctum Paraclitum de coelis....
R. Amen.
V. Spiritum sapientiae et intellectus...
R. Amen.
V. Spiritum consilii et fortitudinis.....
R. Amen.
V. Spiritum scientiae et pietatis....
R. Amen.
V. Adimple ..... saecula saeculorum.
R. Amen.

[1] Trudno o inny, odpowiedniejszy może termin w języku naszym.

B. otrzymuje teraz mitrę i następuje właściwa czynność sakramentalna. Jeżeli przy tym B. siedzi, stara się Prb. o to, by pierwsi dwaj konfirmandzi (mając ręce złożone) klęczeli przed biskupem, a stojący za nimi opiekunowie położyli prawą rękę na prawe ramię konfirmanda.

Skoro pierwszy został bierzmowany, usuwa się wraz ze swoimi opiekunami, a trzeci ze swoimi opiekunami zajmuje jego miejsce; i tak dalej. — Jeżeli zaś B., chodząc, bierzmuje szeregami (w kolejności, w jakiej podaje się Komunię św.), powinien Prb. dbać o to, by przy zmianie szeregów nie było przerwy; niech pierwsza połowa szeregu, po bierzmowaniu, zaraz wstaje i robi miejsce trzeciej połowie szeregu; i tak dalej. [1].

Imię konfirmanda winien Prb. B-owi głośno i wyraźnie podać, czy to będzie imię chrzestne, czy też nowe imię, które wybrał sobie konfirmand, by w walce o wiarę mieć jeszcze jednego patrona (d 2404 [7]). Imię wypisuje się zwykle na białej kartce kartonowej, którą konfirmand trzyma w rękach złożonych; Prb. odbiera ją od każdego tuż przed bierzmowaniem. Bywa i taki zwyczaj, że wszyscy chłopcy otrzymują równe imię, np. Józef albo Alojzy, a dziewczęta np. imię Maria.....

Podczas bierzmowania Proboszcz stoi albo chodzi po prawej B. — Między Prb. i B. stoi albo chodzi inny kapłan, który unosi pluviale nad prawym ramieniem B. Po lewej ręce B. jest kapłan z krzyżmem św., a obok niego inny, który wyciera namaszczone czoła watą. Tacę z nieużywaną watą może trzymać sam w lewej ręce, a tacę do używanej waty kapłan albo ministrant.

Gdy wszyscy zostali bierzmowani, wyciera B. palce okruchami chleba i myje ręce.

[1] Jeżeli liczba konfirmandów jest wielka, jak to u nas zwykle bywa, ustawia się ich w głównej nawie kościoła w szeregach, od prezbiterium aż do bramy kościoła, zostawiając dla Biskupa i jego asysty wolne przejście między jedną a drugą stroną nawy (dopisek tłumacza).

Tymczasem chór odśpiewuje albo obecni kapłani recytują antyfonę:

Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis, a templo sancto tuo, quod est in Jerusalem.

V. Gloria Patri....
R. Sicut erat....
Confirma.... aż do Jeruzalem.

Potem zdejmuje się B-owi mitrę. Przy następnych modlitwach odpowiadają wszyscy w chórze, znowu głośno i uroczyście:

V. Ostende nobis....
R. Et salutare tuum da nobis.
V. Domine, exaudi....
R. Et clamor....
V. Dominus vobiscum....
R. Et cum....
V. Oremus.... saecula saeculorum...
R. Amen.

Następuje oracja (do której na skinienie Prb. wszyscy bierzmowani klękają) i błogosławieństwo: Benedicat vos.... (bez mitry i pastorału) z odpowiedzią: Amen.

Po ewentl. przemówieniu zdejmuje B. paramenty, otrzymuje pektorał, mucet i biret i opuszcza kościół, odprowadzany przez kler i ministrantów aż do bramy; tu podaje mu Prb. kropidło. —

Uwaga. 1. Po bierzmowaniu winien Prb. wpisać nazwiska biskupa, bierzmowanych, rodziców, opiekunów, dzień i miejsce bierzmowania do osobnej (od księgi chrztów odmiennej) książki. Jeżeli Prb. bierzmowanego nie jest obecny, winien biskup albo z jego polecenia inny kapłan (zwykle będzie to Prb. miejsca bierzmowania) uwiadomić Prb. bierzmowanego. (C. I. C. 799 f.; Rit. Rom. App., De confirm. n. 19 n.).

2. Używaną watę spala się, a popiół oraz okruchy chleba i wodę z ostatniego mycia rąk wsypuje się do sakrarium. (Rit. Rom., App., De Conf.).

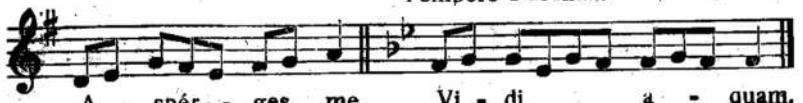
DODATEK MUZYCZNY

Podaje się tu tylko melodie najczęściej zachodzące, a mianowicie z Ordo Missae tylko te, które przejęte są do nowego Mszału. O wyborze melodyj stanowią nowe rubryki tit. X, n. 2: „In qualibet Missa cantus servatur, qui suo ritui conveniat“ (a więc inna w Mszach ferialnych i inna w Mszach świątecznych). Dalszego ograniczenia nie ma. Taką samą wskazówkę podaje Graduał (po IV. Credo): „Qualislibet cantus huius Ordinarii superius in una Missa positus, adhiberi potest etiam in alia, Feriis tamen exceptis“. Podane więc tu melodie, odnoszące się do Gloria i Ite Missa est (Benedicamus), mają moc tylko dyrektywną, a nie obowiązującą, za wyjątkiem tego, co na str. 328 n. powiedziano co do Benedicamus in Feriis. Poza tym Kongregacja Rytów orzekła 9. kwietnia 1911, że podawane dawniej w dodatku do Mszału jako Cantus ad libitum, toni sollemniores dla Gloria, Credo, Ite Missa est i prefacyj nie są zakazane i mogą być nadal dodawane jako Appendix do nowych Mszałów.

1. Aspersio aquae benedictae

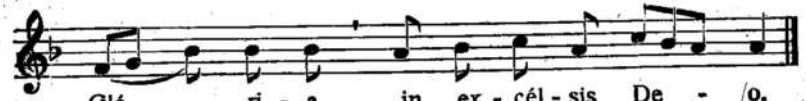
(Klęcząc)

Tempore Paschali.

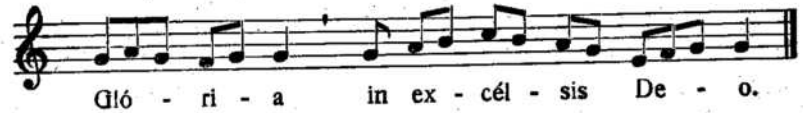

2. Gloria

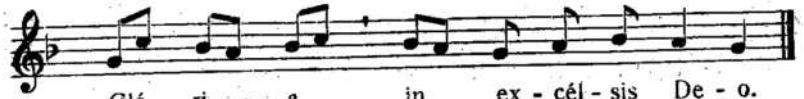
I. In Duplicibus et sollemnibus diebus

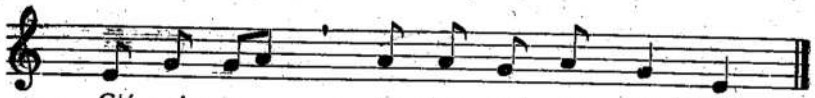
II. In Missis beatae Mariae Virginis

III. In Dominicis et in Festis semiduplicibus, atque infra Octavas quae non sunt beatae Mariae Virginis

IV. In Festis simplicibus

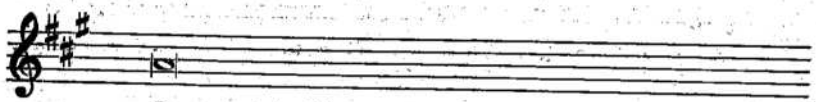
3. Toni Orationum

(Trzy są tonacje oracyj):

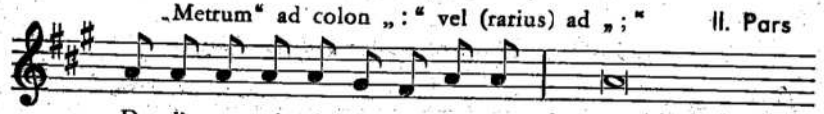
1. Tonus Festivus

I. Pars

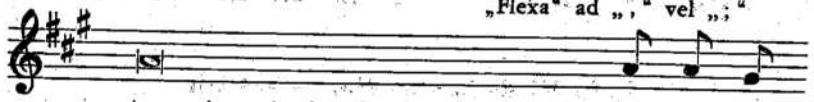

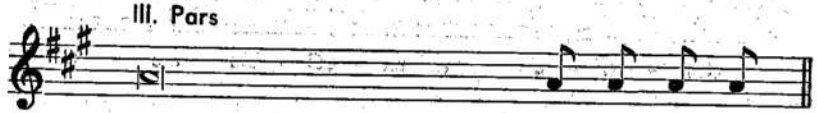

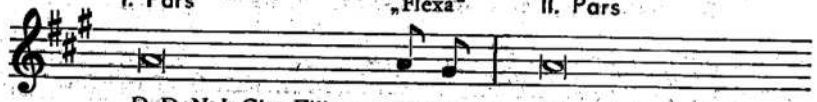
„Metrum" ad colon „ : " vel (rarius) ad „ ; "

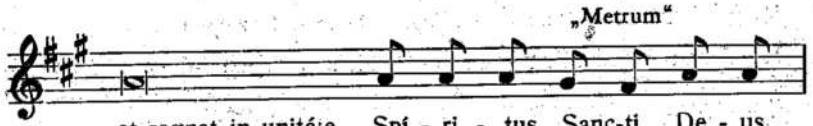
„Flexa" ad „ , " vel „ ; "

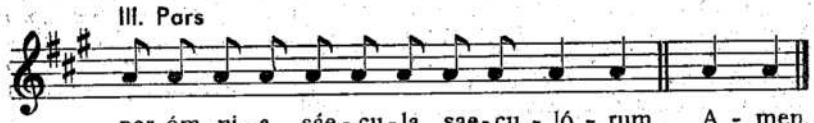

„Metrum"

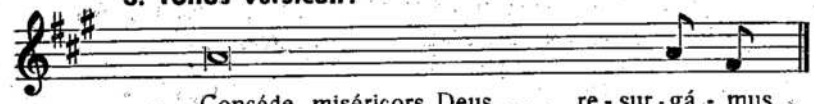

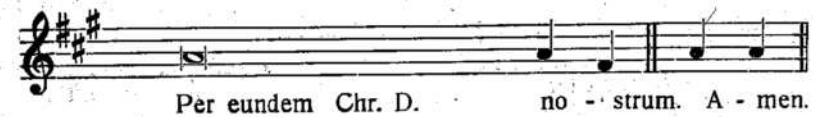
W krótkich oracjach odpada Pars II oraz „Flexa"; również w konkluzjach „Qui vivis et regnas etc." i „Qui tecum vivit et regnat etc.", Pars I jak wyżej.

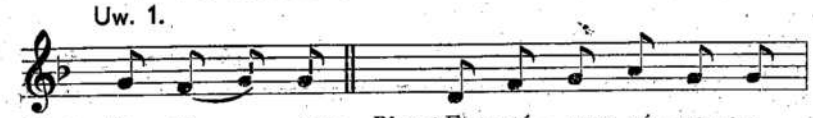
2. Tonus ferialis:

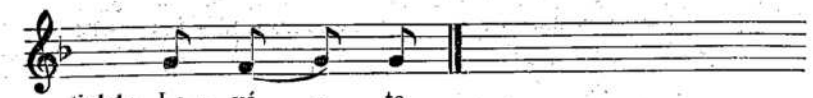
wszystkie na **jeden** ton; zamiast „Metrum" i „Flexa" tylko przerwa oddechowa.

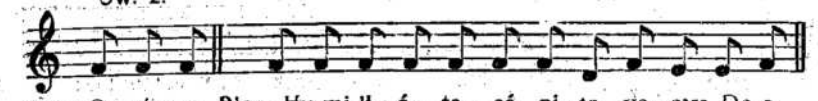
3. Tonus versiculi:

Reguły, których należy przestrzegać:

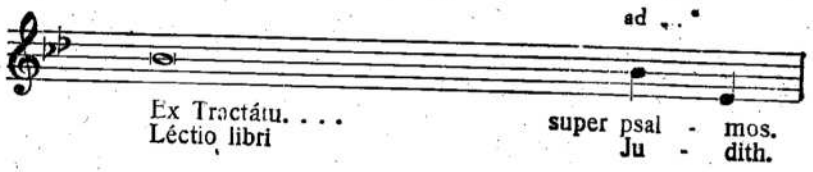
1. Tonus festivus we wszystkich oracjach Mszy i Nieszporów (nie komplety) w święta dupl., semid., Dominicis i w Mszach wotywnych „pro re gravi et publica simul causa".

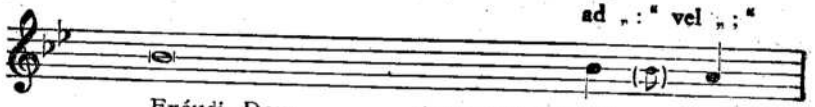
2. Tonus ferialis we wszystkich oracjach z długą konkluzją, nie mających tonus festiv., a więc: a) w Mszach ferialnych i żałobnych; b) we właściwych Mszach wotywnych, śpiewanych nie „pro re gravi et publica simul causa" (również w tych Mszach ferialnych i wotywnych, w których komemoruje się offic. duplex albo semidupl. albo oktawę; c) w komplecie; d) w niektórych oracjach przy poświęcaniu świec, popiołu, palm itd.

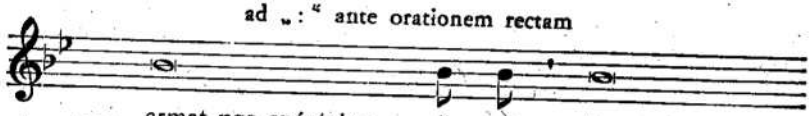
3. Tonus versiculi we wszystkich oracjach mających konkluzję krótką, a więc np. w nabożeństwie benedykcyjnym, Asperges.

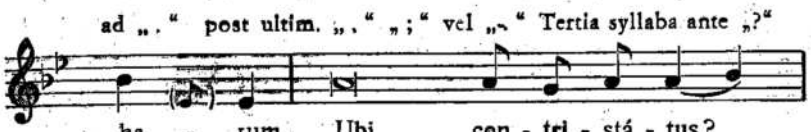
Uwaga. Nawet, gdy śpiewa się więcej oracyj sub una conc us, ma każda z nich, gdy obowiązuje tonus festivus, jednak swoje kadencje: natomiast, gdy obowiązuje tonus versiculi, tylko ostatnia (śpiewa się więc wszystkie oracje tak, jakoby razem stanowiły tylko jedną oracyę).

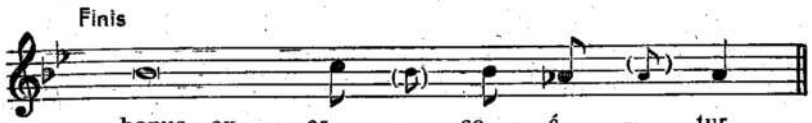
4. Tonus Lectionum 2. et 3. Nocturni in Triduo sacro ante Pascha et tonus Prophetiae

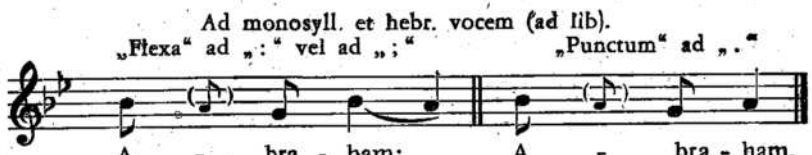

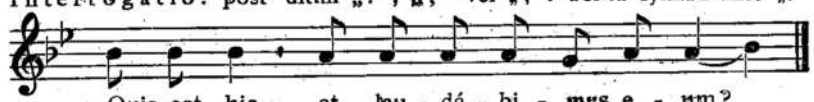
Uwaga: Lekcje 1. nocturnu podczas Triduum sacrum mają zakończenie jak wyżej ad „.".

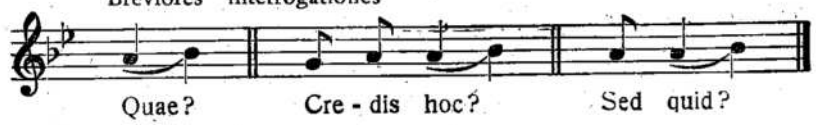

NB. Zgodnie z dekretem kongregacji Rytów z 8. VII. 1912, można słowa jednozgłoskowe i hebrajskie przed „:;." tak samo śpiewać jak kilkuzgłoskowe słowa łacińskie.

5. Tonus Epistolae

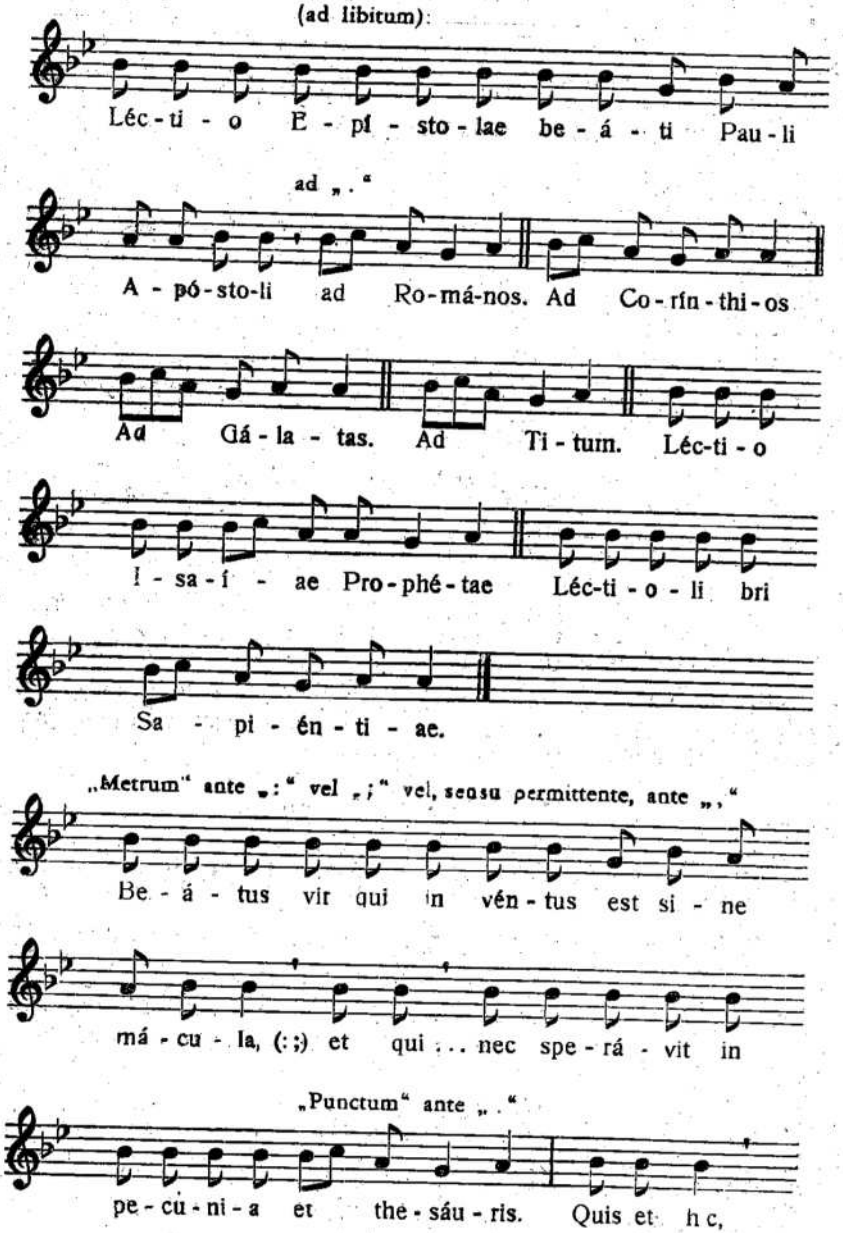
a) Zwykły sposób: Epistoły śpiewa się uno tono (cum aliqua tamen mora).

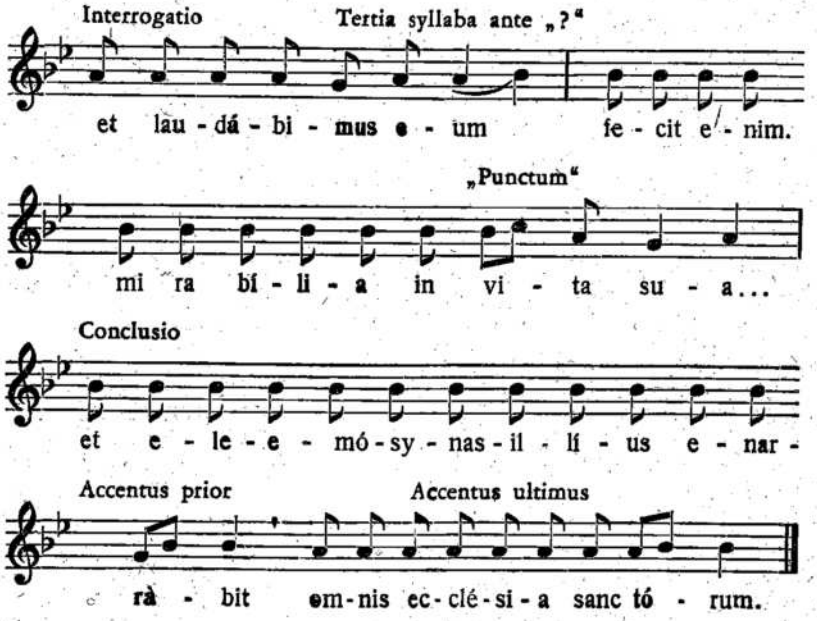

b) inny sposób.

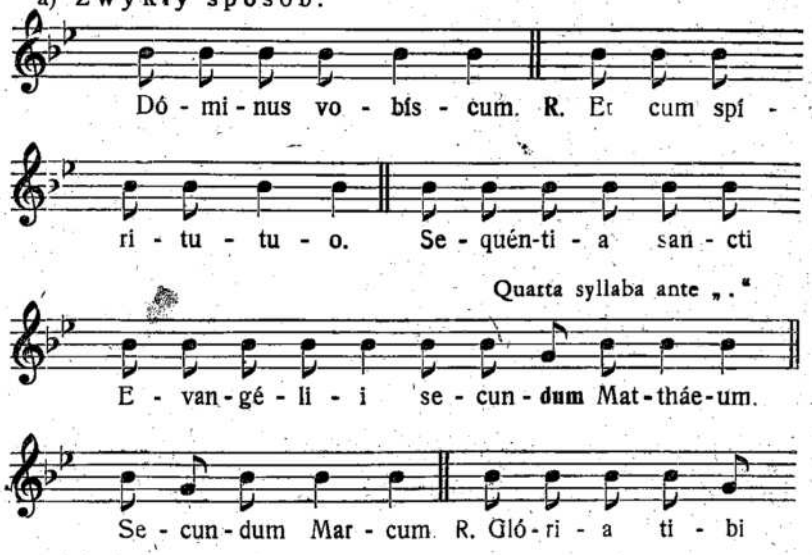
(ad libitum):

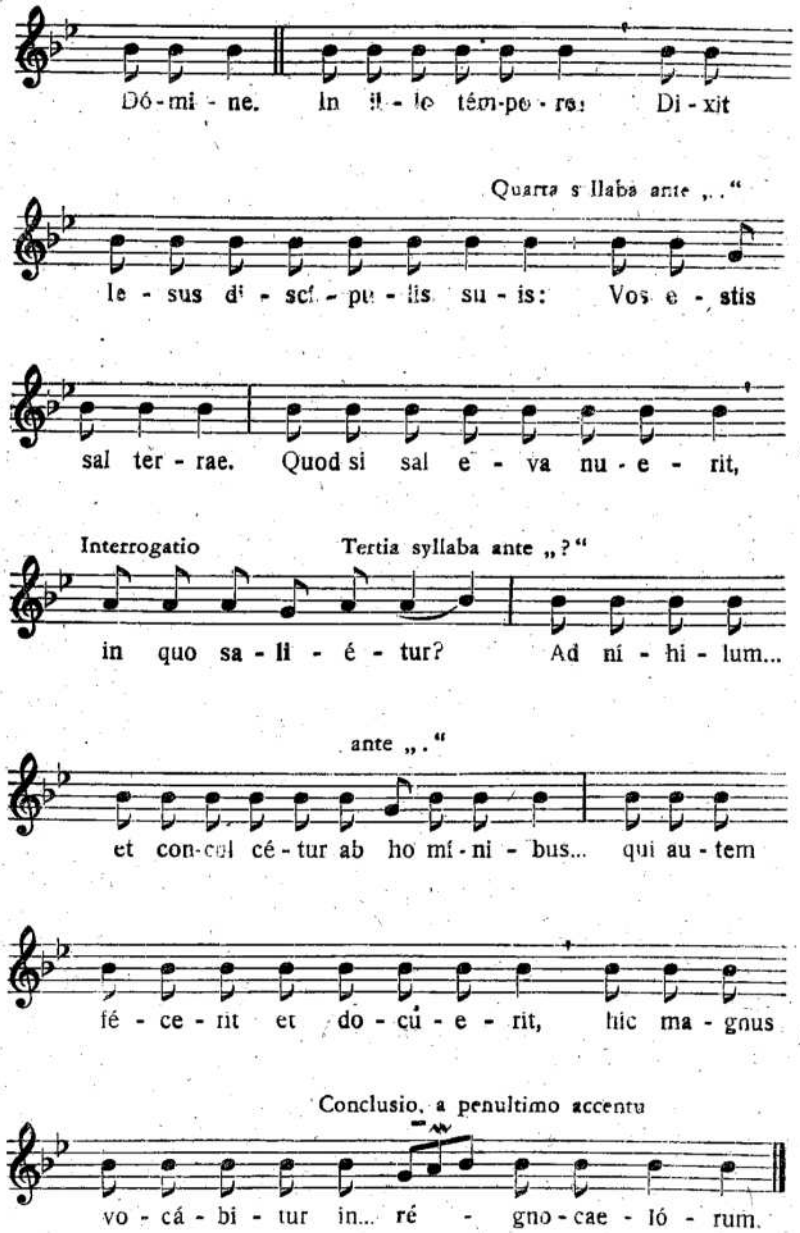

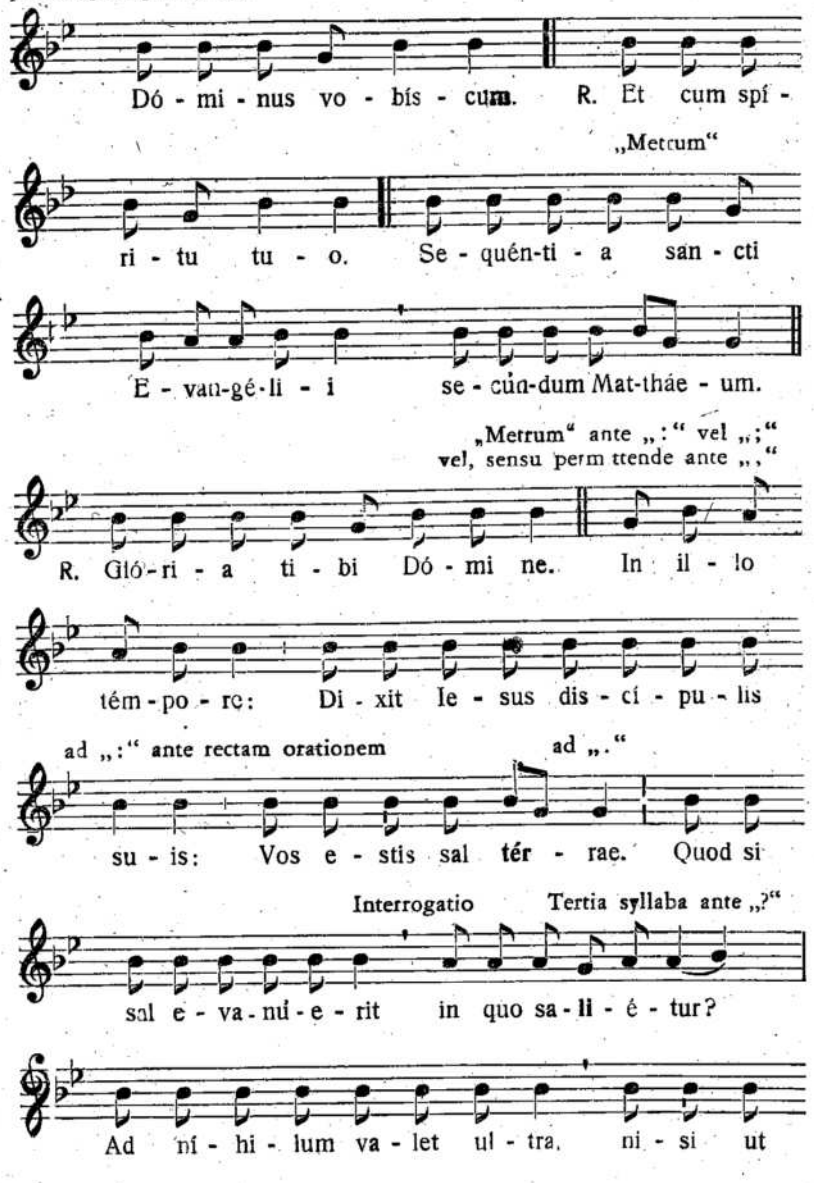
6. Tonus Evangelii

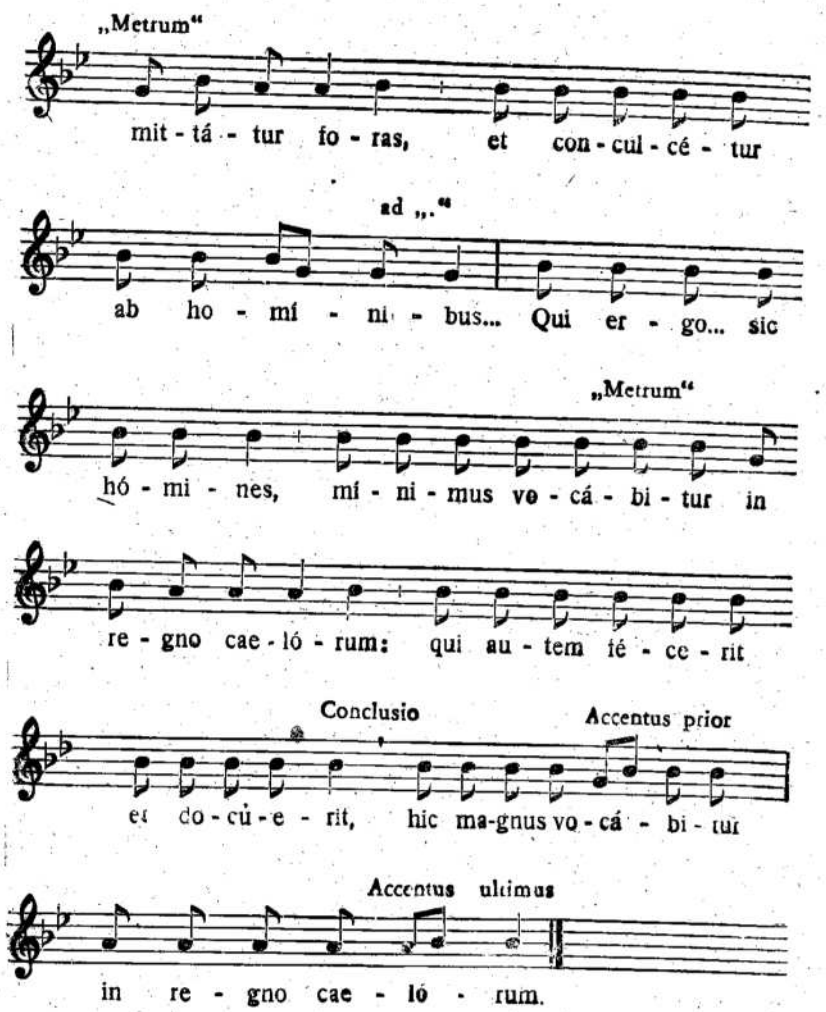
a) Zwykły sposób:

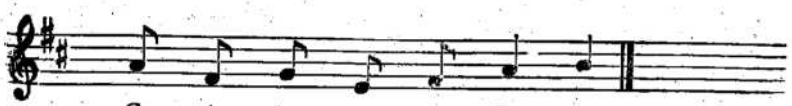

b) W inny sposób: (ad libitum: cum metro, interrogatio et conclusio jak w Epistola **ad libitum**; przed „:“ przed oratio rec a tylko przeciągłe śpiewania).

7. Credo

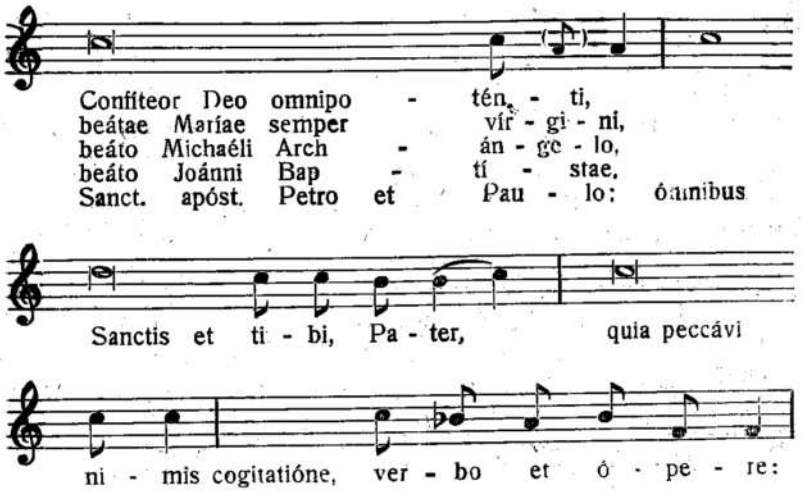

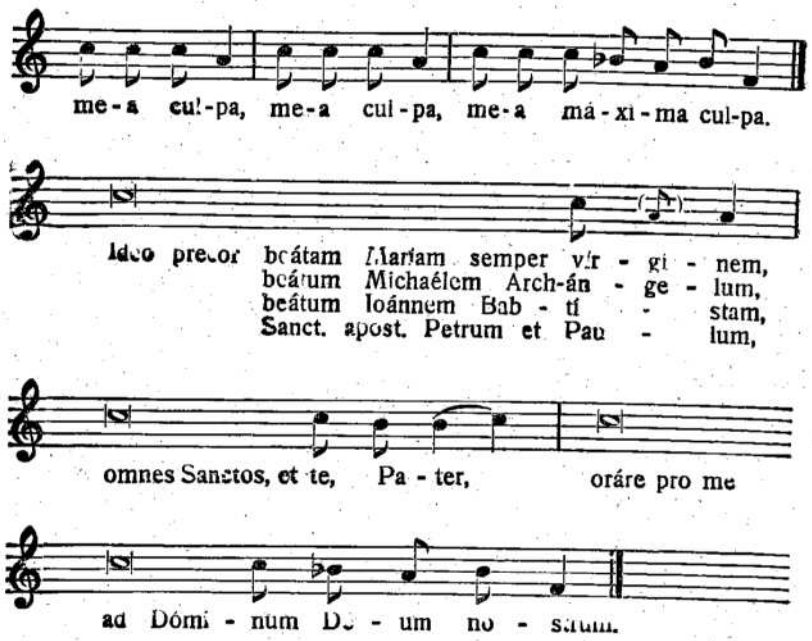
8. Prefatio, Pater noster (por. Missale)

Co do wyboru, czy Cantus sollemnis czy ferialis, nowy Mszał podaje, że Praefationes in cantu sollemni należy śpiewać we wszystkich Mszach każdego officium duplex, albo semiduplex, również we (właściwych) Mszach wotywnych „pro re gravi et publica simul causa", nigdy zaś w Mszach o rycie uproszczonym — simplex (a więc nigdy w Mszach feralnych, za wyjątkiem piątku przed Zielonymi Świątkami, również nie w uroczystości Świętych 5. grupy (p. str. 49 i n.) jak i w Mszach wotywnych, śpiewanych nie „pro re gravi et publica simul causa". A więc servatis servantis obowiązuje cantus sollemnis także w niewłaściwych Mszach wotywnych 1, 2 i 3 grupy (p. str. 44—47). „Commemoratio autem aut Octava, Praefatione propria gaudens, licet, iuxta Rubricas, servet ius ad illam quoad textum, non servat quoad cantum sollemnem, nisi talis cantus Missae, quae celebratur, conveniat". To samo odnosi się do Pater noster. Rubryka przed jego cantus ferialis brzmi: „Dicitur in Festis simplicibus, in diebus ferialibus, in Missis votivis, quae non sint pro re gravi et publica simul causa, et in Missis Defunctorum".

9. Confiteor

Confiteor musi być śpiewane przed rozdawaniem Komunii św. w Mszach pontyfikalnych, w innych Missae sollemnes może być śpiewane albo uroczyście recytowane, zależnie od zwyczaju; może być tylko głośno recytowane in Missa sollemni vel cantata de Requie (d 4104²).

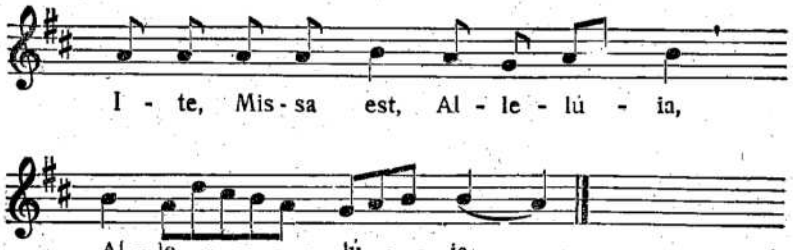

10. Ite, Missa est

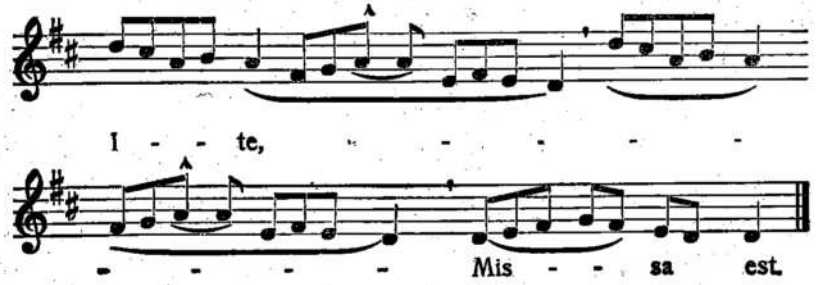
Benedicamus Domino

I. Od Wielkiej Soboty aż do Białej Niedzieli (wył.)
„in Missis de Tempore":

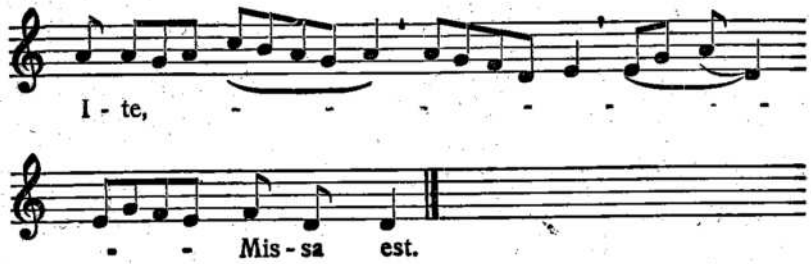
II. In Festis sollemnibus

(oraz we wszystkich Mszach wotywnych „pro re gravi et publica simul causa", w których zachodzi Gloria, również w Mszach wotywnych niewłaściwych 1, 2, 3. grupy str. 44—47):

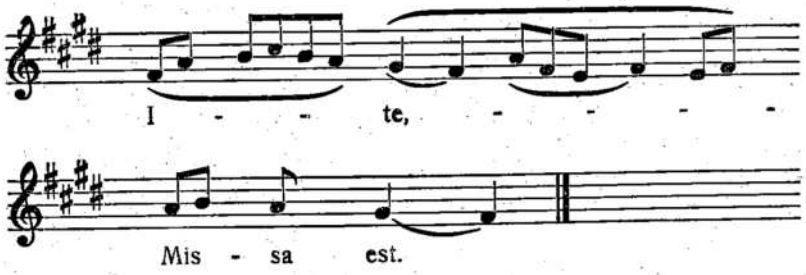

III. In Festis duplicibus

(oraz w Mszach „4. grupy" rytu zdwojonego str. 47 n.):

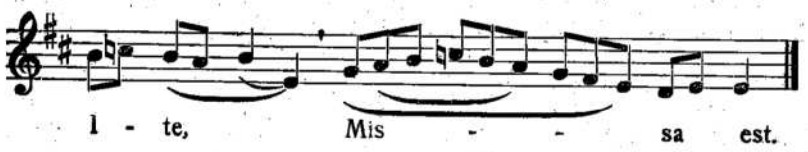

IV. In Missis B. M. V.:

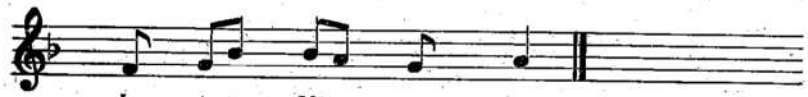

V. In Dom. infra annum, in Festis semiduplicibus

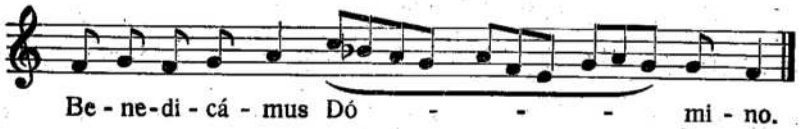
(również w Mszach „4. grupy" rytu semid. str. 47 n.) et infra Octavas, quae non sunt Beatae Mariae Virg.:

VI. In Festis simplicibus:

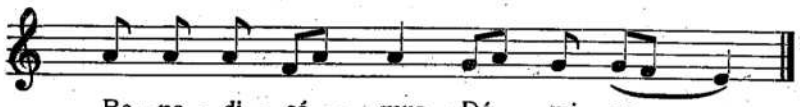

VII. In Dominicis Adv. et Quadrag. usque ad Dom. Palm. Incl.

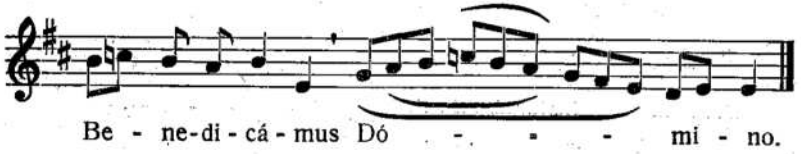

VIII. In Feriis per annum, necnon in Feriis Adventus, Quadragesimae a die Cinerum et Passionis ad Feriam IV Maioris Hebdomadae incl., Quatuor Temporum Septembris et in Vigiliis communibus extra Tempus Paschale

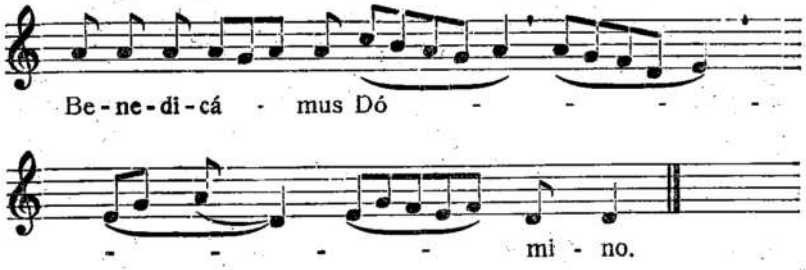
(oraz w Mszach wotywnych, nie odprawianych „pro re gravi et publica simul causa", jako też w niewłaściwych Mszach wotywnych „6. grupy" str. 49 n., a więc np. w zwykłych Mszach wotywnych de B. M. V. (poza sobotą), również pro Sponsis):

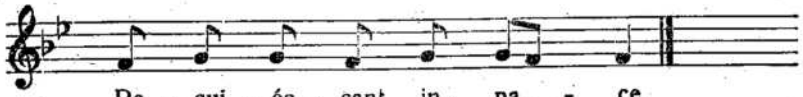
IX. In Missis de Dominicis Septuag., Sexag., Quinquag.

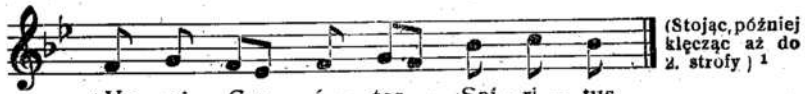
X. In Missis de Vigilia Nativitatis Domini, etiamsi in Dominica occurrat, de Festo Ss. Innocentium, et in Missis votivis pro re gravi, quando non dicitur Gloria in excelsis Deo

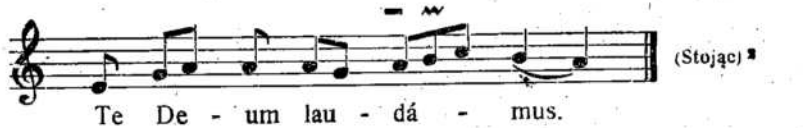

XI. In Missis Defunctorum:

11. Inne intonacje

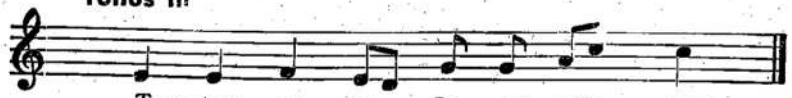

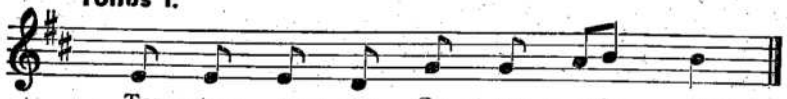
[1] Hymn Veni, Creator Spiritus ma według d 4036 zawsze, tak w okresie wielkanocnym jak poza nim, taką konkluzję: Deo Patri sit gloria — Et Filio, qui a mortuis — Surrexit, ac Paraclito — In saeculorum saecula. Amen.

[2] Co do wersykułów i oracyj po Te Deum należy mieć na uwadze następujący dekret d 2956[3]: Extra casum Processionis sufficere versus „Benedicamus Patrem ..., Benedictus es ..., Domine, exaudi ..." cum unica oratione „Deus, cuius misericordiae". Wersykuły po Te Deum nie mają w czasie wielkanocnym Alleluja (d 3764). Według d 4198[10], należy oracyę Deus, cuius (oraz wersykuł) śpiewać odrębnie, nie razem z oracją de SS[o] po Tantum ergo.

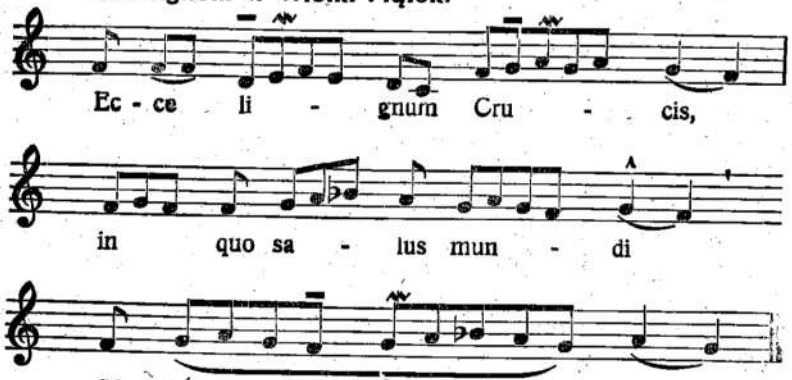
Tonus III

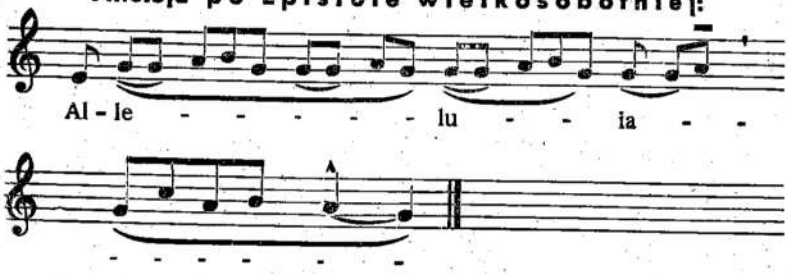
Tonus I.

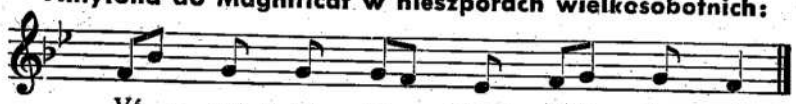
Ecce lignum w Wielki Piątek:

Alleluja po Epistole wielkosobotniej:

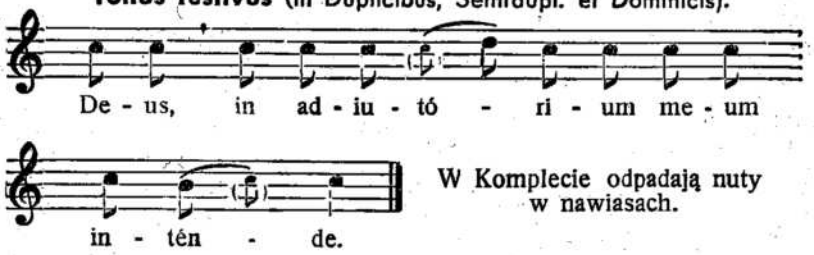

Antyfona do Magnificat w nieszporach wielkosobotnich:

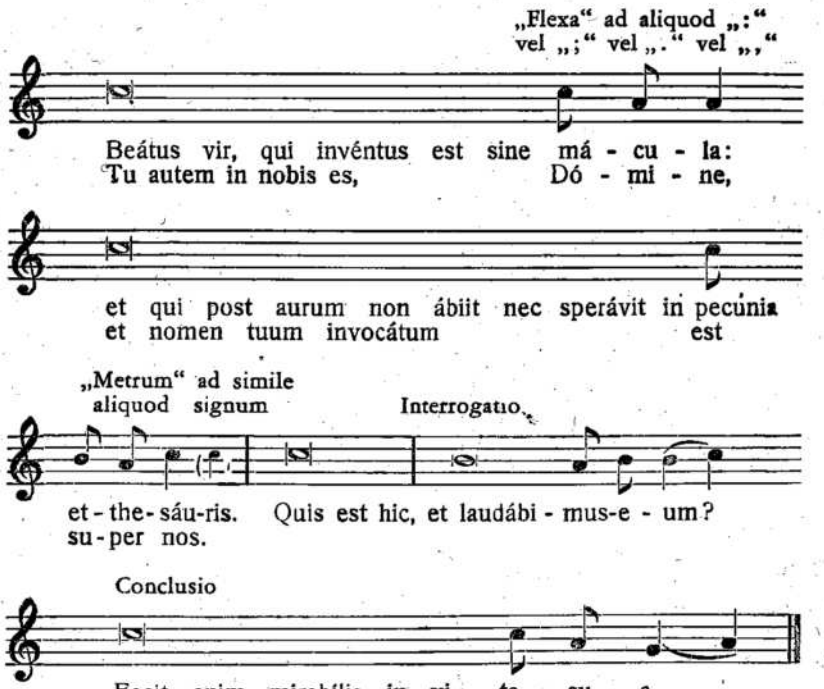
12. Nieszpory

1. Tylko co następuje, Celebrans śpiewa i uwzględnia:
Tonus festivus (in Duplicibus, Semidupl. et Dominicis).

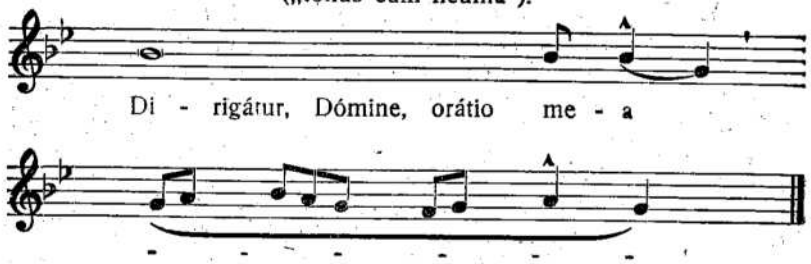
W Komplecie odpadają nuty w nawiasach.

2. Capitulum śpiewa się tak:

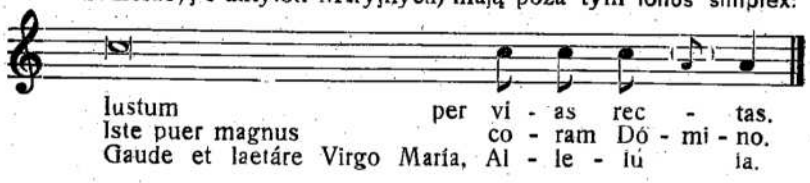
„Flexa" można w Capitulum opuścić, jeżeli tekst jest za krótki albo nieodpowiedni. „Interrogatio" przy końcu śpiewa się jak „Conclusio".

3. Wersykuł po hymnie nieszpornym śpiewa się tak („tonus cum neuma"):

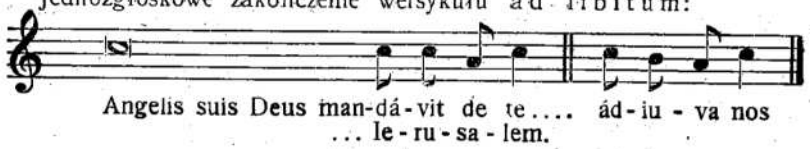

Inne wersykuły

do komemoracyj i antyfon Maryjnych) mają poza tym tonus simplex:

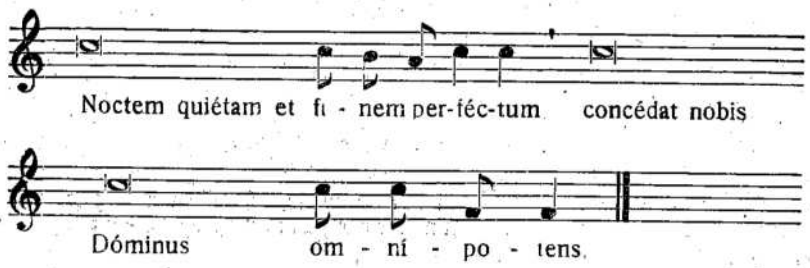
Jednozgłoskowe zakończenie wersykułu ad libitum:

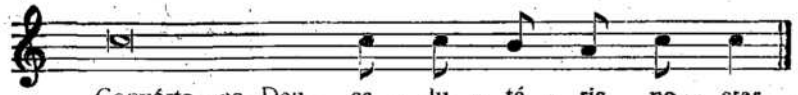
13. Kompleta

(por. str. 168 i n.)

Benedictio.

„Confessio (Confiteor) non cantatur unquam, sed tota dicitur cum VV. Misereátur et Indulgéntiam voce recta et paulisper depressa" (Johner, Cantus eccl. 1926, str. 158).

Deus in adiutórium — Capitulum — Versiculus — Oratio in tono feriali. (tonus simplex)

Błogosławieństwo Benedicat et custodiat recytuje się „recta quidem, sed gravi et protracta voce (Johner str. 179), i to, jeżeli poprzedzające je Benedicamus śpiewane było w tonacji wysokiej, śpiewa się słowa błogosławieństwa w tonacji niższej.

V. Divinum auxilium po antyfonie Maryjnej „dicitur voce depressa et recta" (Johner, str. 179).

Spis rzeczy alfabetyczny.

A cunctis 16, 21;
absolucja w sakram. Pokuty 250 n.; absolucja gener.: tercjarzy 251; na łożu śmierci 254 n.;
absolutio defunct. 158; corpore praesente 159; absente 163;
ad libitum, oracja 16;
admonitiones w Wielki Piątek 210;
adoracja nieustająca 142;
ad sedilia: podczas urocz. Mszy z asystą 103, 107; coram SS° 145; in Missa cantata 152; podczas Mszy żałobnej z asystą 154 i n.;
Adwent, prefacja 31; Msze wotywne 43; Msze feralne 50 n.; officium 283 n.;
akolici p. ołtarz: asysta przy ołtarzu;
alba: w Mszy 66; w nabożeństwie benedykcyjnym 170; święcenie 258;
alleluja: w Mszach wotywnych 35; po rozdawaniu Komunii św. 244; w officium 284;
ambo 110 uwaga;
amen: przy Ostatnim Namaszczeniu 254; w officium po Pater noster 282;
aniwersarz za zmarłych 58;
antyfony: w officium 267 n.; maryjne 283; w śpiewanych nieszporach 167; podczas nabożeństwa benedykcyjnego 174;
arundo 223;
asperges: w niedzielę 152 n.; przy absolutio def. 160 n.; przy święceniu świec 180, 184; przy święceniu wody 230; przy zaopatrywaniu chorych 247; przy benedykcjach 111 uwaga; 257 n.;
asysta: presbyter assistens 123 n.; w Mszy biskupiej 134 n.; podczas prymicyj 260; podczas Mszy pontyfikalnej 297 n.;
asystencja biskupa podczas Mszy cichej 140; podczas uroczystej Mszy z asystą 305 n.
Athanasianum 272.
Ave maris stella, w pozycji klęczącej 166.

Baldachim: podczas procesji z N. S. 199 uwaga.
Beata p. Maria.
Benedicamus Domino: w Mszy 18, 43; podczas uroczystej Mszy z asystą 122 uwaga, 133; intonacja 328 n.;
benedictio: N. S. p. niżej; ad omnia 257 n.; paramentów 258; apostolica (absolucja gener.) 251; p. błogosławieństwo ślubne, święcenie świec itd.;
bierzmowanie 306 n.;
binacja 29 n.;
biret: ogólne reguły 13; w drodze do ołtarza 67; ad sedilia 107 n., 128 n.; gdy Msza coram SS° 144 n.; biret biskupa 136;
biskup: inklinacja głowy na imię jego 16; w Confiteor tylko „Pater" 105 uwaga; Msza w obcym kościele 51 n.; asystowanie biskupowi w cichej Mszy 134 n.; asystencja biskupa podczas cichej Mszy 140

n.; przy adoracji krzyża w Wielki Piątek 213; klękanie przed krzyżem w W. Tygodniu 196; Msza pontyfikalna 297 n.; przyjęcie biskupa 294 n., 299 n.;
błogosławieństwo: w uroczystej Mszy z asystą przy końcu Mszy (głośno) 134 uwaga; po rozdaniu Komunii św. 244; po bierzmowaniu 309; na nabożeństwie benedykcyjnym 173 n.; u chorych 248 n.; w dniu św. Błażeja 186 uwaga.
Boże Narodzenie: klęczenie podczas sumy na Et incarnatus est 131 uwaga;
bractwa: ich kierownicy w stule 260;
bursa: jak ją nieść 113; jak się ją ustawia w czasie Mszy 68; bursa do chorych p. wiatyk.

Cantus ad libitum 295 n.
Cecylia, św., officium 267;
ceroferariusze p. Kandelabrzyści;
chód: nigdy wstecz 13; do ołtarza 67;
cmentarze, kościoły i kaplice 58;
collatio ordinum, oratio 27;
collecta p. Imperata (oratio);
commemoratio p. komemoracja.
Concede: oratio de Beata 21;
conclusio: rodzaje 71 n. uwaga; commemoratio sub una conclusione 17, 27;
concursus populi 34 n., 47;
confitemini (ps.): przy pokropieniu w okresie wielkanocnym 153; w Prymie 271;
confiteor: celebrans w Mszy 69; lewici 105; ministranci 105, 170 uwaga; przy absolucji generalnej 251, 254; śpiewane 325 n.
Credo: 29; w Mszy de oct. 42 uwaga; w uroczystych Mszach wotywnych 38;
custodia 171;
cyborium: puryfikacja 91; wystawienie 144, 177 n.; przechowywanie w W. Czwartek 198 n.; benedykcja 259.
Czwartek Wielki: cicha Msza 197; Komunia św. z rana 197; miejsce przechowania SS. 198; uroczysta Msza z asystą 198.
Czterdziestogodzinne nabożeństwo 142 n.; benedykcja 176 uwaga 3.

De profundis: w drodze powrotnej z pogrzebu i po absolutio 162; w officium zadusznym 275.
Dedicatio 29, 289;
denudatio altarium 204.
Deo gratias: w Mszach suchodniowych 72 uwaga; opuszcza się po lekcjach wielkopiątkowych i wielkosobotnich 207;
diakon: funkcje 104 n.; podczas nabożeństwa benedykcyjnego 157 n.; stola latior 180; stuła przy komunikowaniu 243; diakon podczas Pasji 190.
Dies irae 53, 61; w Mszy żałobnej 154 n.
Dni krzyżowe: komemoracja 237 n.; litania 285;
doksologia, zmiana, 278.
Domine, non sum dignus: głos w czasie Mszy św. 100; przy podawaniu wiatyka 247.
Dominica p. niedziela.
Duch św.: klęczenie podczas Veni S. Spiritus w czasie sumy 129 uwaga; Msza wotywna 42;
ductus przy kadzeniu 106, 125 n.;
duplex: ilość oracyj 19 n.; duplex maius, minus w officium 267;
dyrektorium: obowiązujące co do Mszy św. 51; officium 285.

Ecce lignum crucis 211 n., 220 n.; śpiew 330.

Ecclesiae, oracja 24;
egzekwie 158 i n.;
elektryczne światło 151;
epistoła: podczas sumy 109; podczas Missa cantata 152.
Eucharystia p. N. S.; Komunia; Kongresy;
ewangelia: diakon 111; ostatnia 32; celebrans 129; śpiew 321 n.; podczas Missa cantata 152.
Exsultet w W. Sobotę 228.

Feria: officium 272 n.; w Adwencie, w okresie Męki Pańskiej i Wielkanocy 273; Msza 50 uwaga; oracje 19, 26; oratio pro defunctis 26; nigdy Credo 30; prefacja 30.
Fidelium, oracja 23;
flectamus genua: w cichej Mszy 72 uwaga 2; W. Piątek 209; śpiew 317.

Genuflexio: ogólne reguły 13 n.; przechodząc przed SS. 67 uwaga; diakon i subdiakon podczas uroczystej Mszy 103 n.; celebrans i D. coram SS⁰ 145 n.; przed krzyżem w W. Tygodniu 196; podczas Mszy do Ducha św. 129 uwaga.
Gloria: w Mszy z dnia 18; w uroczystych Mszach wotywnych 38; w prywatnych 41; intonacja p. Dodatek muzyczny 315 n.;
głos: stopniowanie: w cichej Mszy 100; podczas uroczystej Mszy z asystą 125, 134 uwaga 1;
główna kaplica: tytuł w oracji A cunctis 21; Msze żałobne 57;
godziny kanoniczne 263 n.
Graduale 28, 187;
gratiarum actio po Mszy 65, 95; Msza pro gratiarum actione 44.
Gregorianki 53.

Hostia: wielka p. lunula.
Humiliate capita: podczas sumy 121 uwaga; w cichej Mszy 187; śpiew p. Dodatek muzyczny 317;
hymny: klęczenie 166; zmiana 278; historyczne 282 n.; Iste Confessor 282.

Imię Jezus: inklinacja 15; Msza wotywna 35.
Imperata (oratio) 24 n.;
improperia 213, 220;
incens: nałożenie przed i podczas uroczystej Mszy z asystą 105 n.; coram SS⁰ 144; podczas Missa cantata 152; przy absolutio (w kościele przed pogrzebem) 160 n.; w nieszporach 167; podczas nabożeństwa benedykcyjnego 170;
incensacja: 106 uwaga; sposób 125 n., 131 n.; obrazów 168 uwaga;
inclinatio: ogólnie 2 n.; w czasie Mszy 96 n.; w nieszporach 165; podczas nabożeństwa benedykcyjnego 169 n.;
„initia" ksiąg świętych 280;
intencja: trzech Mszy w Dniu Zadusznym 64; Mszy ślubnej 255 n.;
intonacja: pozycja stojąca 166 uwaga;
invitatorium: w okresie Męki Pańskiej 284.
Iste Confessor: 282.
Ite, missa est: kiedy? 18; podczas uroczystej Mszy z asystą 122; melodia p. Dodatek muzyczny 326 n.
Jube, Domine (domne): podczas uroczystej Mszy z asystą (diakon) 109; w officium 280.
Judica (ps.) 96, 187;
jutrznia, w W. Tygodniu 194 n.

Kadzielnica, podawanie jej, jak ją uchwycić i trzymać w ręku 106, 127;
kandelabrzyści: podczas uroczystej Mszy z asystą 118; podczas Mszy biskupiej 138;

podczas uroczystej Mszy żałobnej 157;
kaplica: oracja A cunctis w Mszy 21; Msze żałobne 57, 59; Msza św. w obcej kaplicy 51 n.;
kazanie: pogrzebowe 158 uwaga; K. podczas uroczystej Mszy z asystą 112; K. w obecności biskupa — ibd.; stuła kaznodziei 259;
kielich: jak przygotować? 65 n.; jak go nieść 67; w razie binowania 92 n.; welum kielichowe 65 uwaga;
klerycy: niższego stopnia w miejsce diakona 104;
kolekta p. Imperata;
kolor: paramentów, w Mszach wotywnych 37; feralnych i wigilijnych 50; niedzielnych 51; podczas 40-godzinnego nabożeństwa, i to w Dniu Zadusznym 64; podczas nabożeństwa benedykcyjnego 170 n.; przy rozdawaniu Komunii św. 243; przy poświęcaniu przedmiotów itd. 257; przy głoszeniu kazania 259.
Komemoracje: w Mszy 19 n.; gdy więcej Mszy śpiewanych 21 n.; w modlitwie brewiarzowej 276 n.
Komunia św.: ryt uroczysty podczas Mszy z asystą 120 n. uwaga; przy ołtarzu ekspozycyjnym 150 n.; w W. Czwartek 200; w W. Sobotę 197; extra Missam 243 n.; K. chorych, publiczna 246 n.; w szpitalu 249; tajna 249; patena komunijna 90; K. kapłana 243; K. chorego kapłana 248 uwaga.
Kompleta: ryt 168 n.; w Dzień Zaduszny 275; uwagi 282.
Kongresy: misyjne 294; eucharystyczne 293 n.;
konkurencja oficjów 264 n.
Konsekracja: jak się odbywa? 79 n.; K. hostii małych 74 i wielkiej 74 uwaga; podczas uroczystej Mszy z asystą 117 n. uwaga;
korporał: jak się go składa 65 uwaga; poświęcenie K. 259; pranie — ibd. uwaga.
Kościół: Msza w obcym K. 51 n.; uroczystość Poświęcenia K.: prefacja 31; officium 288 n.; Kościół katedralny, uroczystość Poświęcenia 288 n.; Kościoły pielgrzymkowe 52;
kredencja: podczas uroczystej Mszy z asystą 102 n.
Krzyż: rewerencje 14 n.; podczas Mszy 97; wznoszenie oczu do Krzyża 99 n.; zasłanianie Krzyżów 187; odsłonięcie K. 211 n.; nie zasłania się obrazów drogi Krzyżowej 188; kreślenie znaku krzyża: nad hostią itd., podczas Mszy 75, 99; w officium p. tabelę modlitwy brewiarzowej.
Krzyżmo św. przy święceniu wody chrzcielnej 231; przy chrzcie 242.
Kustodia 171.
Kyrie w uroczystej Mszy żałobnej z asystą 154 n.

Lauda (ps.) 275.
Laudesy 263; p. poszczególne officia.
Lekcje 280 n.; infra oct. 281; l. 9, 282; lekcje w officium defunctorum 274; w W. Tygodniu 195 uwaga 2;
litania do wszystkich Świętych: w W. Sobotę 231, 236; w Dni Krzyżowe 285;
lunula: puryfikowanie 92; benedykowanie 259.

Magnificat, ryt 167.
Maria: inklinacja na Jej imię 15; Msza wotywna 35; Gloria 41; oracje 42; w nabożeństwie benedykcyjnym 174 n.; officium in Sabb. 269 n.; antyfony Maryjne 283.
Marka św. dzień: Msza św. 237 n.; litania 285.
Martyrologium 35, 49.
Matutinum 279 n.
M. B. Gromniczna, Święto: święcenie świec 182 n.; Msza do S. J. niedozwolona 39.
Memoriale Rit. 180.
Misereatur vestri: przy Komunii św., przy ołtarzu 243; misereatur tui przy łożu chorego 247;
monstrancja, p. nabożeństwo benedykcyjne.
Msza dziękczynna 44; pontyfikalna 297 n.; Msze wotywne: właściwe 34; niewłaściwe 44; wśród oktawy 36, 41; jako suma parafialna 37; Msza żałobna 53 n.; cicha w W. Poście 62; uroczysta z asystą 154; Msza pogrzebowa 54; W Dniu Zadusznym 55; Msza z dnia 18 n.
Modlitwy po Mszy 95; m. przy wkładaniu paramentów w zakrystii 65, 105; modlitwy w języku ojczystym coram SS° 151.

Nabożeństwo benedykcyjne 169;
naczynia św.: święcenie 259; dotykanie 259 uwaga;
neopresbyter, asystent przy prymicyjnej Mszy 260;
niedziela: prefacja 30 n.; Msza przeniesiona na niedzielę 50 n.; officium 270 n.; niedziela antycypowana: Msza 51 uwaga; officium 272 uwaga.
Niepokalane Poczęcie: Msza wotywna 35; doksologia w officium adwentowym 283.
Nieszpory: jako nabożeństwo popołudniowe 165 n.; śpiew 331 n.; w officium 263 n.; w dzień Wszystkich Świętych 275;
nobis quoque 100.
Nocturnus talis diei 285 uwaga;
nokturn p. lekcje.
Nunc dimittis, bez kadzenia 160.

Obrazy Świętych: incensacja w czasie uroczystej Mszy z asystą 126; w Nieszporach 168 uwaga; zasłanianie 151, 187 n.;
obrączka ślubna 255 uwaga.
O crux, ave 166;
officium 261 n.; defunctorum 274 n.; w dniu pogrzebu 275;
okres Męki Pańskiej: oracje 19; officium 284;
okres wielkanocny: Msza de feria 51 uwaga; officium 285;
okurencja 264 n.;
oktawa: Msza 42 uwaga; officium 266, 281; Msza i officium 288 n.; Msza wotywna i octawa privil. III. ord. 42 uwaga;
olej: przy poświęceniu wody chrzcielnej 230 n.; przy chrzcie 241; przechowanie 252 uwaga;
ołtarz: obnażanie ołtarzy w W. Czwartek 204 n.; w W. Sobotę 222 n.; asysta przy ołtarzu: klękanie 13 n.; inklinacje 15 n., 170; klęczenie i stanie podczas uroczystej Mszy z asystą 105 uwaga i 118 uwaga; incensacja 106 i uwaga 125 n.; liczba asystujących podczas Missa cantata 152; przy święceniu świec itd. 181; ołtarz ekspozycyjny 149 n.; ozdoba 149; Msza i Komunia św. 150 n.;
oracja: A cunctis 21; ad libitum 21; Concede, Fidelium 23; imperata 24; pro defuncto ad libitum 26; pro grat. ast. 27; w nabož. benedykcyjnym 174 uwaga; w Mszach wotywnych 43; de SS° 22; super

populum 187; tonus festivus etc. 318; kolejność oracyj 27.
Orate, fratres 100.
Oratorium p. kaplica.
Ostatnie Namaszczenie: formuła — in casu necessitatis 253; extra casum necessitatis 253.

Palla 259.
Palmowa Niedziela: commemoratio SSi 143; funkcje liturgiczne 188 n.;
papież, inklinacja na jego imię 15;
paramenty, nowe, święcenie 258;
partykularne święta 44 n.;
pasja: w Niedzielę Palmową 190 n.; w Wielki Piątek 209 n.
Pater noster, w officium 282.
Patron diecezji, 288.
Patron miejscowy, w oracji A cunctis 21; officium 288.
Pax w uroczystej Mszy z asystą 119 n., 133.
Piątek Wielki 206;
planeta plicata 179 uwaga;
preces: dominicales 269; feriales 274;
prefacja 30 n.;
presbyter assistens: podczas uroczystej Mszy z asystą 123; podczas Mszy prymicyjnej 260;
privilegium altaris 26, 53;
procesja: stuła 260; p. także święcenie świec itd.;
prophetiae w W. Sobotę 229;
prostratio 14;
prymicje: p. presbyter assistens;
przeniesienie SSi 203 n.; celem wystawienia prywatnego 178;
przenoszenie świąt 43 n., 264 n.;
przygotowanie do Mszy św. 65 n.;
puryfikaterz 259;
puryfikowanie kielicha w razie binowania 92 n.; pur. cyborium 91; lunuli 92;
pyxis: p. cyborium.

Relikwie: okadzanie podczas uroczystej Mszy z asystą 126; w nieszporach 167; okadzać jak obrazy 168 uwaga 3; reliquia insignis 29;
ręka: jak trzymać ręce podczas celebrowania Mszy 99;
rocznica: za umarłych 58; r. święceń kapłańskich, oracja 24.
Rodzina Święta: Msza wotywna 43.
Roraty 41.
Różaniec św., uroczystość 46.

Sakramentalia 239.
Sanctissimum: wystawienie 141; w cyborium 144, 177 n.; w uroczystej Mszy z asystą 144 n.; podczas cichej Mszy 197; na nieszporach 168 uwaga; nabożeństwo benedykcyjne 169 n.; komemoracja SSi w Mszy 22; Msza żałobna w czasie Wystawienia 53; reweremcje 14, 15, 67 uwaga; adoracja SSi w W. Czwartek 196 n.; przechowanie SSi 198 n.; wskazówki 149 n.
Sanctus: w Mszy, jakim głosem? 99;
sedilia 103; droga do sed. podczas uroczystej Mszy z asystą 107 n.; od strony Epistoły 155 n.;
semiduplex: oracje 19; officium 267.
Septuagesima, Msza 187.
Sequentia 28; p. również Dies irae.
Serce Jezusowe: święto 262 n.; przeniesienie święta na niedzielę 45; niedziela wśród oktawy 31, 290; Msza pierwszopiątkowa 39 n.
Siedmiu Boleści M. B., Msza wotywna 35;

siódmy dzień: Msza żałobna 58 n.;
simplex: p. święta.
Sobota Wielka 221 n.;
stola latior 180 uwaga;
stuła: kolor przy benedykcjach 257; podczas kazania 259; używanie w ogólności — tamże, przy komunikowaniu 243; przy komunikowaniu w czasie choroby 248 uwaga;
subdiakon: gdy niższy kleryk go zastępuje 104; funkcje 104 n.
Suche dni: komemoracja 19 uwaga; Msza 49, 72 uwaga 2; officium 272 n.;
suffragium Sanctorum: w officium 279;
suma z asystą 102.
Suscipiat bez inklinacji 117;
sutanna do Mszy 66.
Symbolum Athanasianum 272.

Ślub 255;
śpiew: coram SS° 150; przy poświęceniu świec itd. 181; Asperges, Gloria 315; śpiewanie oracyj 316 n.; proroctw 318; prefacji 325; epistoły 319; ewangelii 321; Pater noster 325; Confiteor 325 n.; Ite, missa est, Benedicamus Domino 326 n.; Veni Creator, Te Deum, Ecce lignum 329 n.; Tantum ergo 330; nieszporów 331 n.; kompletu 332; p. Dodatek muzyczny;
świece: podczas Mszy, podczas modlitw chóralnych i przy udzielaniu sakramentów 178; podczas wystawienia N. S. w monstrancji 149 n.; w cyborium 177; w W. Piątek 206; podczas jutrzni 194; świeca wielkanocna 223, 234 uwaga 2; świece woskowe, jakość 149 n.
Święci: inklinacja na imię 15; wspomnienie w oracji A cunctis 21; Msza wotywna, właściwa 34; niewłaściwa 44 n.; Święty tytularny i patron kościoła 288; w oracji A cunctis 21.
Święta: uprzywilejowane 266; zwykłe 267; simplex, officium 269; oracje 19, pro defuncto 26 n.; Święta Pańskie, commemoratio SSi 22 n.; obchód w niedzielę 43; przeniesienie 44; święto tytularne 44 n., 288; święta pasyjne bez komemoracji i SSi 22 n.; święta przeszkodzone: wielkie 48 n.; zwykłe 47 n.

Tabernaculum, poświęcenie 259.
Tantum ergo 150, 175; przy Wystawieniu prywatnym 177.
Te Deum 293; melodia p. Dodatek muzyczny 329.
Tenebrae 194 n.;
tożsamość: tajemnic wiary i Świętych 35 n.; antyfon, wersykułów, oracyj 276 n.
Tractus po Septuagesima 187;
translatio festi 45, 264 n.;
trianguł um podczas Tenebrae 194; w W. Sobotę 222 n.
Triduum: sacrum 196; tr. beatyfikacyjne albo kanonizacyjne 292 n.
Trinitas: prefacja 31; Msza wotywna 44;
tron dla SSum 149;
tumba 158 n., 163;
turyfer: klęczenie podczas uroczystej Mszy z asystą 106 uwaga; 118 uwaga; kadzenie 106 n.; podczas nabożeństwa benedykcyjnego 175 uwaga;
umbella (mały baldachim) 198 n. uwaga;
uroczysty obchód (solenność) święta, przeniesionego na niedzielę 45.

Veneremur cernui: inklinacja 175.

Veni, Creator Spiritus: klęczenie w nieszporach podczas 1. strofy 166; melodia p. Dodatek muzyczny 329.
Veni, Sancte Spiritus: klęczenie w czasie Mszy 129 uwaga.
Vexilla Regis 216;
viaticum 246.

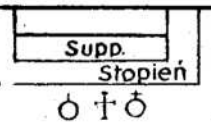
Welon: kielichowy 65 uwaga; naramienny: w nabożeństwie benedykcyjnym 171; podczas przenoszenia SSi 203.
Wielki Post: cicha Msza żałobna 62; ciche Msze wotywne 40 n.; Tractus 187; oratio super populum 187; w uroczystej Mszy z asystą 122 uwaga; melodia p. Dodatek muzyczny 317; officium 284.
Wielki Tydzień: pierwsze 3 dni uprzywilejowane 272; które Msze zakazane? 37, 41, 56; jutrznia 194 n.; p. również W. Czwartek, W. Piątek, W. Sobota;
wigilia: oracje 19; Msza 49 n.; officium 272 n.; wigilia Ziel. Świąt: oleje św.; świeca wielkanocna 234 uwaga 2;
wersykuł: przed oracjami w nabożeństwie benedykcyjnym 174; w officium 277; w Tenebrae 195 uwaga 1; w officium defunct. 274; melodia p. Dodatek muzyczny 317 n.;
wiatyk p. viaticum;
woda chrzcielna: święcenie w W. Sobotę 229 n.; w wigilię Ziel. Świąt 231; woda święcona 152 n.;
wskazówki co do wystawienia SSi 149 n.;
wywód 257 uwaga.

Zakonnicy: dyrektorium 285; święta partykularne 288 n.; imię Założyciela Zakonu w oracji A cunctis 21, 279;
zakrystia: za ołtarzem wielkim 67;
zapusty, suma z asystą 142 n.;
zasłanianie obrazów 187; krzyża 187.
Zielone Świątki: klęczenie podczas Veni, Sancte Spiritus 129 uwaga;
zielony kolor 51 uwaga; „Zielone" niedziele 272;
zwłoki zmarłego: wyprowadzenie 159; ustawienie trumny 160; fizyczna albo moralna przytomność ciała zmarłego 159; przeniesienie ciała już pochowanego 59; zwłoki kapłana: ustawienie trumny w kościele 160.

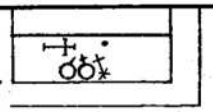
Żłóbek, incensacja 126 uwaga.

Tabela do pierwszego rozdziału: III. A. Przegląd funkcyj podczas Mszy uroczystej z asystą.

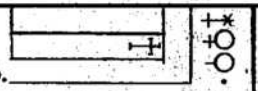
✝ Celebrans ♁ Diakon ♁ Subdiakon ‡ Ceremoniarz • Akol. (wzgl. Thurifer) G = genufl. G. i. p. = genufl. in plano. G. i. g. = genufl. in gradu

1.

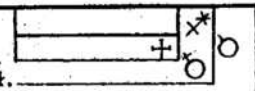
Przy O. bir. zdjąć. G. i p., Modlitwy u stopni Ołtarzo, po stopniach w górę bez G., ✝ całuje O.

2.

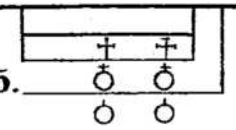
Nałożenie kadzidła. Incensacja Ołt.

3.

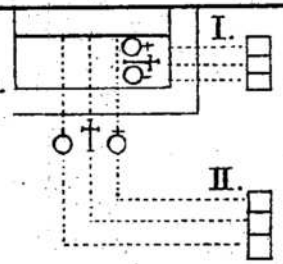
Incensacja ✝

4.

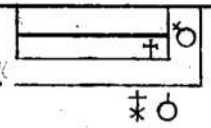
Postawa podczas Introitu (półkole)

5.

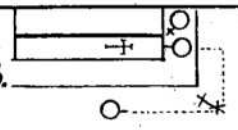
Postawa podczas oracji. Postawa przed Gloria.

6.

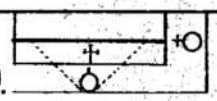
ad sedilia: I. per brev. wpierw G. i. supped. II. per long. G. i. g., nie u góry: powrót przy I i II per long.

7.

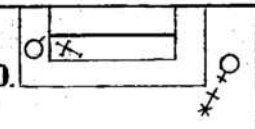
‡ daje ♁ liber, obaj do środka; G. i. g.; powrót na swoje miejsce. Epist.; do środka; G. i. g.

8.

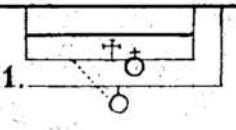
♁ do ✝; przyklęka na supped; cał. rękę; błogosławieństwo; podaje liber ‡ wzgl. ♁

9.

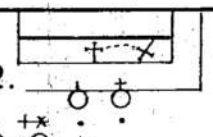
♁ przenosi Mszał na stronę Ewangelii; G. i. g. na dole; ♁ pozostaje.

10.

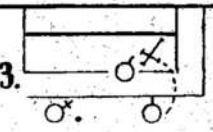
✝ Ewangelia; gdy robi znak krzyża, ♁ schodzi, otrzymuje liber Evang. od ‡; G. i. g. na środku; księgę na O., stoć trochę z prawej aż do nałożenia kadzidła (v. 2)

11.

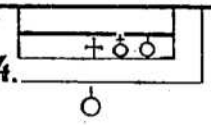
Po nałożeniu kadzidła ♁ na swoje miejsce; ♁ „Munda" na supped; bierze księgę; błogosław.; pocałow. ręki; obok ♁; G. i. g.

12.

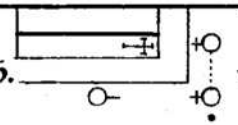
Postawa przed i podczas Ewang.

13.

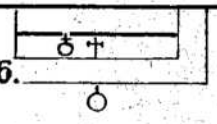
♁ księgę do ✝; inkl., odchodzi, księgę podaje ‡; i ♁ incens. ✝; ♁ i ♁ wracają na swoje miejsce. G. i. g. Credo jak Gloria; po „incarn." ♁ bursę do O.

14.

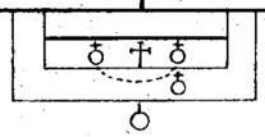
Przy „Oremus" ♁ inkl., w górę; ♁ G. i. g., zanosi kielich do O.; otrzymuje patenę od ♁, schodzi, G. i. g. pozostaje na miejscu.

15.

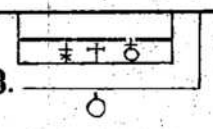
Inc, (v. 2); ♁ inc. ✝ i ♁. ♁ na swoje miejsce bez G.; bywa Inc.; postawa jak przy oracjach aż do „Sanctus"; potem ♁ i ♁ w górę.

16.

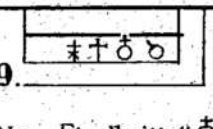
Po „Sanctus" ♁ na swoje miejsce; ♁ na lewą stronę, G. i. g. (na środku)

17.

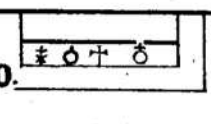
Na „Quam oblat." ♁ z powrotem na swoje miejsce; G. i. g.; cokolwiek na prawo. Gdy ✝ się schyla, klękają wszyscy; Konsekracja; gdy ✝ 2. raz przyklęka, ♁ wstaje, zdejmuje palkę; gdy ✝ postawia kielich, ♁ wstaje, palka; G. razem z ✝; na lewą stronę; G.; ♁ stoi.

18.

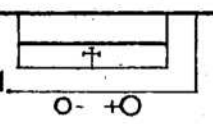
Na „Per quem h. o." ♁ G.; na prawą stronę, G. razem z ✝; na „Pater noster" ♁ G.; na swoje miejsce.

19.

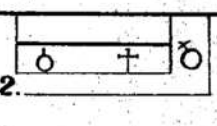
Na „Et dimitte" ♁ i ♁ G. i. g.; w górę; ♁ oddaje patenę, zdejmuje velum; G.; na swoje miejsce; ♁ podaje patenę ✝.

20.

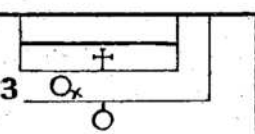
Na „Pax Domini" ♁ G.; w górę; Agn. Dei; G., na swoje miejsce; ♁ klęczy po Agn. Dei obok ✝: Pax.

21.

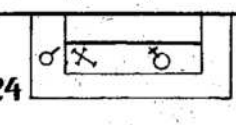
♁ u góry G; na dół; Pax, G i. g.; ♁ po lewej, ♁ po prawej w górę; po ablucji przenosi ♁ Mszał, ♁ palkę; G. i g.

22.

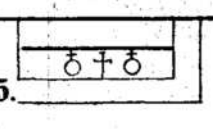
♁ wskazuje Communio (oracje); ♁ zanosi kielich do kredencji, G. i. g; za ♁ (gdy na środku, G. i. g.)

23

Ite, missa est; ♁ cokolwiek na lewo, potem na prawo; ♁ po lewej obok niego; klęczeć; błogosław.

24

Ostatnia Ewang., ♁ trzyma kanon; ♁ stoi na supped., cokolwiek poza środkiem.

25.

Potem wszyscy trzej u góry (środek) inklinacja ad crucem; schodzą; G.. i p.; wkładają birety: powrót do zakrystii.